ספרים נוספים · ספריית דיקטה

אגודת אזוב אורח חיים מרבי משה זאב וולף מרגליות

אגודת אזוב אורח חיים מרבי משה זאב וולף מרגליות

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אגודת-אזוב-אורח-חיים-מרבי-משה-זאב-וולף-מרגליות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

שאלה א א מענין הקידוש שנוהגין עכשיו לקדש בבית הכנסת אריך או לא אריך: א תשובה זו מחלוקת רשינה וקדומה בין הראשוני' ז"ל שהרא"ש וטור וש"ע סי' רס"ט כתבו לבטל המנהג כיון דמעיקרא לא איתקן אלא משום אורחי' דאכלי ושתו בחצר בה"כ א"כ עכשיו דליכא אורחי' הו"ל ברכה לבטלה דאין קידוש אלא במקום סעודה ובתשובת הרשב"א סי' ל"ז כתב שכן דעת רבינו האי והרי"ץ גאות ז"ל אולם הרשב"א בתשו' שם ובסי' שכ"ג כתב שדעת רב נטרונאי ועמו חבל נביאי' להחזיק המנהג הזה ושכבר פשטה הוראה כמותם ולזה הסכימה דעתו ג"כ שיש לחזור אחר יין לקידוש בבה"כ וכן דעת רבינו יונה והר"ן ומהרי"ל וש"א ז"ל וא"כ מי זה יערב לבו להכריע ביניהם מ"מ נחזי אנן ואענה את חלקי ליישב המנהג הנה הרא"ש בפ' ערבי פסחים ק' הבי' בשם הר' יונה שכתב דאינה ברכה לבטלה דהא דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן אבל עיקר הקידוש מן התורה הוא כדכתיב זוכרהו על היין בכניסתו הילכך כיון שיש בני אדם שאין יודעי' לקדש נהגו לקדש בבה"כ כדי שיצאו מידי קידוש דבר תורה והשיג עליו הרא"ש ז"ל א"כ מאי פריך ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו ותו דאין קידוש אלא במקום סעודה משמע שאינו קידוש כלל עכ"ד אולם הרמב"ם פכ"ט מה' שבת כתב דקידוש היום מדאורייתא הוא אפילו בלא יין וכן דעת התוס' פ' ע"פ ק"ו ב' ד"ה מקדש ובסוכה ל"ח וא"כ בהכרח לומר הא דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה היינו הקידוש דרבנן שקבעוהו על היין אינו אלא במקום סעודה ומטעם שפי' הרשב"ם דסברא הוא דכיון שהוקבע קידוש על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב אבל הקידוש דבר תורה כבר יצא בקידוש שבתפלה בלי יין הילכך כיון שיש בני אדם שאין יודעים לקדש ולהתפלל כגון נשים ועמי הארץ נהגו לקדש בבה"כ כדי שיצאו ידי קידוש דבר תורה אלא מיהו לשמואל פריך שפיר למה לי לקדושי בבי כנישתא על היין דאי משום נשים ועמי הארץ שיצאו ידי קידוש של תורה סגי בלא יין ועלה משני שפיר משום אורחי' דאכלו ושתו בבי כנישתא ויוצאין בו לגמרי אפי' מדרבנן דלדידהו הו"ל מקום סעודה וא"כ השתא נמי דליכא אורחי' לא הוה ברכה לבטלה דבעי' לאפוקי נשים ועמי הארץ ידי קידוש של תורה ואעפ"י שלזה אין צריך כוס כיון שכבר נתקן על הכוס אין בידינו לבטל תק"ח כיון דאין בו חשש ברכה לבטלה ושוב דגם עכשיו זימנין דאיכא אורחי' דאכלי ושתי בחצר בה"כ כמ"ש בתשו' הרשב"א שם להדי' והביאו המ"א וכשהוא על הכוס יצאו בו לגמרי אפי' מדרבנן (וכן לרב ור"י דס"ל יש קידוש אפי' שלא במקום סעודה) ואחז"מ כן בס' משבצות זהב אבל השם יודע ועד שהייתי בר מזלי' בהא ופשוט הוא בעיני אולם דאכתי איכא למשדי ביה

נרגא לפי מה שהעלה המ"א בסי' רע"א דמן התורה יוצא ידי קידוש במה שהזכיר שבת בתוך התפלה וכן הסכמת אחרוני' **(הגה"ה וכן משמע פשטא דלישנא דהש"ס פ"ה דברכות ל"ג ב' שאמר מה קידושא אע"ג דמקדש בצלות' מקדש נמי אכסא הבדלה נמי אע"ג דאבדיל בצלות' מבדיל אכסא ואם אי' דאינו יוצא מה"ת בקידוש שבתפלה בלי יין מאי ראי' מקידוש להבדלה דגבי קידוש לא סגי מה"ת בלי כוס משא"כ הבדלה דכולה דרבנן ולדעת רבינו יונה דלעיל צ"ל דה"ק כמו שמצינו בקידוש שצריך כוס מן התורה ה"נ יש להיות בהבדלה שהוא מדרבנן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל לשון אע"ג אינו מדוייק לפי"ז.

)** א"כ הרי יצאו כולם ידי קידוש של תורה בתפלת ערבית מאי איכא משום נשי' ועמי הארץ שאין יודעים להתפלל עם כ"ז הנם יוצאין ידי קידוש של תורה במה ששומעין מש"צ ברכת מעין שבע שיש בו ג"כ הזכרת שבת והכי איתא בהדי' בירושלמי שהביאו התוס' ד' ק"ו ד"ה מקדש והרא"ש שם וז"ל אמר רבי יוסי בר בון נהיגין תמן מקום שאין יין שליח צבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ויום השבת ע"כ וא"כ עכשיו שהש"צ אומר ברכת מעין שבע בכל שבת עפ"י מה דאיתא בש"ס דילן פ' במה מדליקין שתקנו כן משום סכנת מזיקין (ועמ"ש לקמן בביאור הירושלמי) כבר יצאו כלום בזה ידי קידוש של תורה מעתה הקידוש שאומר אחר כן על הכוס כשאין אורחי' האוכלי' בחצר בה"כ הו"ל ברכה לבטלה:

ב והנה לדעת הטור בסי' רס"ח שאין הש"צ מוציא בברכת מעין שבע זו את מי ששכח להזכיר של שבת בתפלת ערבית (שדינו כמי שאינו בקי שיכול הש"צ להוציאו בעלמא וכאן אין מוציאו) משום דאין יכול להוציא בברכת מעין שבע תפלת שבע ברכות ע"ש וכיון שכן ודאי אין הש"צ מכוין להוציא לשום אדם בברכת מעין שבע לא בתפלה ולא בקידוש דבתפלה אין יכול להוציאו ובקידוש אין מן הצורך להוציא כיון שבל"ז הוא מקדש על הכוס בשביל האורח' ואמטו הכי מעיקרא נמי לא איתקן אלא משום סכנה כדאי' בשבת כ"ד ולא משום להוציא את שאינו בקי וכיון שאין הש"צ מכוין להוציא שום אדם בזה אין השומע יוצא בזה ידי קידוש של תורה לכן הקידוש שאומר אח"כ על הכוס שמכוין להוציא את הרבי' מידי קידוש של תורה לא הוה ברכה לבטלה משום נשים ועמי הארץ כנ"ל ובזה מיושב ג"כ קושי' הרא"ש דלעיל בהא דפריך לשמואל למה לי' לקדושי בבי כנישתא לימא כדי להוציא נשים ועמי הארץ ידי קידוש של תורה זה אינו דהכי פריך דאי משום קידוש של תורה הא סגי בברכת מעין שבע שומעי' מש"צ והו"ל לתקוני מעיקרא שהש"צ יכוין להוציאם ידי קידוש של תורה בזה ולא צריך

לקדושי כל עיקר ועלה משני דמעיקרא איתקן לאפוקי אורחין ידי חובתן אפי' מדרבנן דלא סגי בלא כוס וכיון דתיקון לקדש על הכוס אין הש"צ מכוין עוד בברכת מעין שבע להוציא שום אדם בקידוש וכן בתפלה מטעמא דאמרן א"כ גם בדליכא אורחי' לא הוה בקידוש ברכה לבטלה משום נשי' ועמי הארץ שיוצאין בזה ידי קידוש של תורה ולא רצו עכשיו לתקן שיכוין הש"צ להוציא מידי קידוש של תורה בברכת מעין שבע ולבטל תקנת הקידוש בבה"כ משום דהאידנא נמי זימנין דאיכא אורחי' דאכלי בחצר בה"כ או בבית הסמוך לו כדאי' בתשו' הרשב"א ותו כיון דעכ"פ אין חשש ברכה לבטלה עדיף טפי לקיים תקנת חכמי' משום לא תטוש וכו' מה שאין כן הירושלמי דלעיל דס"ל דמעיקרא לא אתקן ברכת מעין שבע אלא במקום שאין יין בשביל להוציאם ידי קידוש של תורה כמו שיתבאר להלן בעזה"י א"ש דכיון שכן הש"צ מכוין להוציאם ידי קידוש בזה ויוצאין בו שפיר כנ"ל אולם לדעת הש"ע שם שפסק כדעת הגאונים דהש"צ יכול להוציא בברכת מעין שבע אפי' למי שלא התפלל ערבית כלל אלמא ס"ל שהש"צ מכוין להוציא הצבור מידי תפלת ערבית וא"כ יוצאין בו ג"כ ידי קידוש של תורה שהוקבע בתפלה כשאר כל אדם שיוצא ידי קידוש של תורה בתפלה אפי' בסתם דמעיקרא הכי איתקון לקדש בתפלה א"כ הדרא קושי' לדוכתיו דלפי"ז הקידוש בבה"כ שאומר הש"צ הוה ברכה לבטלה אי ליכא אורחי' (אולם בס' אלי' רבה הבי' כמה פוסקי' שהסכימו לדעת הטור): ג איברא דבפ' ערבי פסחי' קי"ז ב' איתא אמר רב אחא ב"י וצריך שיזכיר יציאת מצרי' בקידוש היום כתיב הכא למען תזכור את יום וכו' וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו פי' רשב"ם צריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום בין בכוס ובין בתפלה של שבת בג"ש דפסח ובשאר מועדי' במה מצינו מפסח ע"כ (וע' בס' א"ר סי' ר' ע"א ס"ק ג' בשם בעל ה"ג שכתב דקידוש יו"ט נמי דאורייתא) והנה מה שפי' רשב"ם שצריך להזכיר יציאת מצרי' בין בכוס ובין בתפלה של שבת צ"ע שלא נמצא בנוסח תפלת שבת שבידינו זכר ליציאת מצרים כלל זולת בקידוש שעל הכוס לבד והנה כפי הנראה לכאורה דדרשה גמורה היא מדאורייתא א"כ אין אדם יוצא ידי קידוש של תורה בתפלה שאין בו זכר ליציאת מצרים ודלא כמ"א דלעיל **(הגה"ה והא דאי' בברכות פ"ה דף ל"ג מה קידושא אע"ג דמקדש בצלותא מקדש אכסא הבדלה נמי וכו' כדלעיל ר"ל דאי משום זכירת יציאת מצרים הי' להם להזכיר בתפלה ולא יצטרכו לקדש על הכוס אי לאו משום תרווייהו בתפלה ועל הכוס כנ"ל.

)** וא"כ הוה א"ש דהקידוש בה"כ הוא בשביל להוציא נשים ועמי הארץ שאין יודעי' לקדש להוציאם מדי קידוש תורה שאין יוצאין בקידוש שבתפלה שאין בו הזכרת יציאת

מצרים וכ"ש בברכת מעין שבע: ד אלא שיש להבין אם כן למה באמת לא קבעו יציאת מצרים בקידוש שבתפלת שבת שיוצאין בו דבר תורה כמו בקידוש שעל הכוס ועוד שעיקרו של קידוש קבעוהו בתפלה כדאיתא בברכות שם גם מאי שנא מתפלת יו"ט שקבעו בו זכר ליציאת מצרים מזה יראה דהך ג"ש דרב אחא ב"י לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא ומדרבנן הוא דאסמכוה אקרא הילכךבקידוש שבת שהוא דאורייתא לא קבעו בו יציאת מצרים בתפלה אלא על הכוס לבד כיון דהזכרה זו דיציאת מצרים בקידוש אינו אלא מדרבנן ובקידוש שבתפלה אינו יוצא בו דרבנן דבעינן על הכוס ובמקום סעודה ובשל תורה סגי בלי יציאת מצרים לכן די שיאמרנו אח"כ על הכוס כתיקון חכמי' משא"כ בקידוש יו"ט שכל עיקרו אינו אלא מדרבנן כמו שהסכימו הפוסקי' ז"ל א"כ הקידוש שבתפלה ועל הכוס שוין הם לכן קבעו בשניהם יציאת מצרים בשוה (אי משום דמעין המאורע דכולהו יו"ט הוא יציאת מצרים כנ"ל וא"כ הקושי' במקומה עמדת מכ"מ ועדיין הי' מקום ליישב המנהג גם לפי הנחה זו דנהי שיצאו ידי קידוש מה"ת בברכת מעין שבע עדיין לא יצאו ידי חובת יצ"מ דאסמכוה רבנן אקראי שלא קבעוה בתפלה הואיל ועתיד לאומרה על הכוס לכן צריך לקדש בבה"כ בשביל נשים ועמי הארץ שאין יודעי' לקדש על הכוס שיצאו יד"ח בהזכרת יצ"מ הגם שאין יוצאין עדיין בקידוש זה מדרבנן בשביל שאינו במקום סעודה מ"מ הזכרת יצ"מ שהוא מעיקר נוסח הקידוש מילתא אחריתי היא ולא תלי במקום סעודה משא"כ תקנת הכוס של קידוש דמעיקרא לא אתקן אלא במקום סעודה כדפרשב"ם ז"ל דעל יין שבשעת סעודה הוקבע אמטו הכי פריך שפיר לשמואל למה לי לקדושי בבה"כ על הכוס כדפרשית לעיל אלא דלישנא דאין קידוש אלא במקום סעודה משמע דכל שלא במקום סעודה מדרבנן מיהת לא הוה קידוש כלל ותו עדיין קשה על מה שמקדשי' בבה"כ ביו"ט שכל עיקר הקידוש ביו"ט אינו אלא מדרבנן.

איברא שכבר הראית לדעת דבס' אלי' רבה הביא בשם בעל ה"ג דס"ל קידוש יו"ט דאורייתא ויליף לה דחג המצות מדכתיב למען תזכור את יום צאתך ודחג שבועו' מדכתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשית ודחג הסוכות מדכתיב וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ע"ש ומינה דהזכרת יצ"מ נמי דאורייתא הוא דהא מינייהו יליף וכן בשבת בג"ש וא"כ א"ש כדלעיל ותו בס' א"ר שם סי' רס"ח הביא בשם בעל המנהיג ואבודרה"ם שכתבו משם תשו' הגאונים כהטור דאין הש"צ מוציא בברכת מעין שבע ידי תפלת ערבית ע"ש וא"כ אסתגר בקמייתא וכנ"ל: ה והרשב"א בתשו' שם וכן הר"ן פ' ע"פ שם כתבו לקיים המנהג מטעם שתקנות חכמי' קבועות הן בכל מקום ובכל

ומן כמו שמצינו בברכת מעין שבע דמעיקרא לא אתקן אלא בשביל המאחרי' לבא לבה"כ שיסיימו תפלתם בעוד שהש"צ מאריך באמרת ברכה זו שלא יבא לידי סכנה כשישאר יחידי' בבה"כ שלהם שהי' בשדו' ולא פלוג בה בין אם יהי' בבה"כ איזה יחיד שאיחר לבא או לאו וגם עכשיו שכל בתי כנסיות שלנו הם בעיר אפ"ה נשארה תקנה זו קיימת לעולם וכן בחזרת התפלה לש"צ דאיתקן להוציא את שאינו בקי לא פלוג בין אם יש בבה"כ מי שאינו בקי או לאו וגם עתה דכולהו בקיאי להתפלל אפ"ה נשארה תקנה זו קיימת לעולם וכן בקידוש זו של בה"כ מעיקרא כמי לא פלוג בה בין שיהי' שם אורחי' או לאו וגם עתה דליכא אורחי' תקנתן קיימת יעוי"ש.

והב"ח ז"ל טען ע"ז דלא דמי לברכת מעין שבע וחזרת הש"צ שמצינו בש"ס שתקנת חכמי' הן אבל קידוש בה"כ לא היה תק"ח כלל אלא מנהג שנהגו כן מעצמן כדמשמע מלישנא דהש"ס דקאמר אותן בני אדם שקידשו בבה"כ וכו' משמע דלאו כ"ע מקדשי בה"כ ותו דאהא דקאמר לרב דס"ל שיוצאין בקידוש בבה"כ למה לי לקדושי בביתי' משני להוציא בניו ובני ביתו וכתבו התוס' דאליבי' הקידוש בה"כ הוא בשביל אנשי' שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בביתם והא ודאי לא שייך לומר שהי' תקנת חכמי' משום זה דמאי אכפת לן אם יצטרכו לקדש בביתם אלא שמעצמם.

נהגו כן ומינה דה"ה לשמואל עכ"ד ולע"ד אין מזה טענה כלל דהרשב"א והר"ן ז"ל ס"ל דלרב נמי תקנת חכמי' היא להוציא אותן בני אדם שאין להם יין לקידוש מפני שאין ידם משגת לקנות או שאינו מצוי לקנות וכן נמי בשביל עמי הארץ שאין יודעי' לקדש בביתם שיצאו בזה הקידוש דבה"כ והתוס' שכתבו בשביל אותן שאין להם בני בית הוא לרווחא דמילתא וגם לפי דרכם מצינו למימר דתקנת חכמי' היה למי שאין לו בני בית שלא יצטרך לקדש בביתו משום הני אינשי דדחיקא להו שעתא טובא כמו שמצינו ברב הונא בפ"ד דמגילה כ"ז שהוצרך למשכן חגורתו לצורך יין קידוש והוה אסר ריתא ע"ש (דר"ה לטעמי' דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה) והרי אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ומה שדקדק מלשון הש"ס שאמר אותן בני אדם שקידשו בבה"כ דמשמע דאיכא דלא מקדשי בבה"כ לע"ד ליתא להאי דיוקא כלל דהש"ס ר"ל אותן שקידשו ושתו מכוס של קידוש דעלה קאי לאשמועי' דאפ"ה לא יצאו ידי יין משום שינוי מקום כדמסיק התם דאלו שאר בני אדם שלא שתו מכוס של קידוש לא אצטריך לאשמועי' דלא יצאו ידי יין דמילתא דפשיטא היא דהא איכא הפסק בין ברכה שהי' בבה"כ לשתי' שבביתי' כמ"ש התוס' בדף ק"א ד"ה ור"י דליכא מאן דפליג בהא דלא יצא אמטו הכי קאמר אותן בני אדם שקידשו ושתו (דהא לרב יצאו ידי קידוש ורשאין לשתות) אבל עיקר הקידוש ודאי

תקנת חכמי' הוא לכולם ותדע לך שכן הוא שהרי פריך ולרב למה לי לקדושי בביתי' וכו' ולשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא ואם איתא דלא קאי אלא על אותן בני אדם שקידשו עפ"י מנהגם הו"ל למימר למה להו לקדושי וכו' ומדקאמר למה לי לקדושי וכו' משמע דאכ"ע קאי משום דתק"ח הוא לכולם וא"כ אדרבה מוכח מלישנא דהש"ס להפך דתק"ח הוא ותו אם אינו תק"ח אלא שנהגו קצתן כן מעצמן מאי פריך הש"ס לרב למה לי לקדושי בביתי' אימא באמת אותן שרוצין לצאת בקידוש בה"כ אין מקדשי' בביתם ואותן שיש להם יין לקדוש בביתם ורוצי' לקדש בביתם אין מכווני' לצאת בקידוש בה"כ כיון שאינו תק"ח אלא ודאי דתק"ח הוא לקדש בבה"כ להוציא את הרבי' ידי חובתן ועל כרחן צריכין לכוין ולשמוע הקידוש מהש"צ המוציא את הרבי' יד"ח לקיים תקנת חכמי' גם אם לא יכוין לצאת ויקדש שנית בביתו הוה ברכה שאינה צריכה דעובר בלא תשא לכן הוצרך לשנויי משום בניו ובני ביתו הא לא"ה לא היו מקדשי' בביתם והיו יוצאין בקידוש בה"כ כתיקון חכמי' כנ"ל:

ועוד יראה לע"ד להבי' ראי' דתק"ח הי' לקדש בבה"כ מהירושלמי שהבאתי למעלה דאמר רבי יוסי בר בון נהיגין תמן (פי' בבבל) מקום שאין שם יין ש"ץ עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם מקדש ישראל ויום השבת ע"כ והביאו התוס' לקמן דף ק"ו ראי' מזו שאין מקדשין על הפת בלי יין לכן היו אומרי' ברכת מעין שבע להוציא את מי שאינו יודע להתפצל מידי קידוש של תורה דסגי בקידוש שבתפלה ע"ש והרא"ש דחה ראייתם והשיב דאין ה"נ דמקדשי' על הפת והקידוש הזה הי' בשביל אורחי' שאין יודעי' לקדש ואי אפשר להכניס הפת בבה"כ לכן הי' ש"צ מקדש להם בלי שום דבר ואומר ברכת מעין שבע ויראה לע"ד דראיות ר"ת הי' משום דלפי הנראה מהירושלמי דבמקום שהיין מצוי לא הי' ש"צ אומר ברכת מעין שבע רק במקום שאין היין מצוי הוא שתקנו לומר ברכת מעין שבע ואם איתא דמקדשין על הפת והקידוש הזה בשביל אורחי' האוכלי' בבית הסמוך לבה"כ דלהם הי' מקום סעודה ויוצאין בו ידי קידוש לגמרי אפי' מדרבנן למה תקנו ברכת ממעין שבע הי' לו לומר טפי ברכת הקידוש בעצמו מאחר שהאורחי' יוצאין בו ידי קידוש על הפת המונח לפניהם ומה בכך שאין הפת בבה"כ א"ו דאין מקדשי' על הפת כלל וכן אין מקום לברכת קידוש אלא משום דקידוש של תורה הוא מה שקבעוהו בתפלה ויש שאין יודעי' להתפלל לכן היה ש"צ אומר ברכת מעין שבע להוציאם בקידוש שבתפלה שיוצאין בו דבר תורה אולם הרא"ש מפרש דהירושלמי לא פליג אש"ס דילן פ' במה מדליקין דאיתא התם שהש"צ הי' אומר ברכת מעין שבע בבבל בכ"מ אפי' במקום שהיין מצוי' ומה שאומר הירושלמי מקום שאין יין מצוי ש"צ

יורד לפני התיבה ואומר ברכת מעין שבע וחותם בה מקדש ישראל ויום השבת הכוונה על החתימה בלבד שנשתנה במקום שאין יין דהירושלמי סובר כרבא בפ' ע"פ דף קי"ז ב' שאמר שבתפלה שהיא ברבי' חותמין בה מקדש ישראל וקידוש שהוא על הרוב ביחיד (וקידוש בה"כ נמי הוא בשביל אורחי' יחידי') חותמין בו מקדש השבת לכן אמר בכאן שאומר הש"צ ברכת מעין שבע שהוא תפלה וגם במקום קידוש אצל אורחי' לכן חותמין בשתים מקדש ישראל ויום השבת (ע' ברכות מ"ט דבזו חותמין בשתי') משא"כ במקום שהיין מצוי' לא הי' חותם אלא מקדש ישראל לחוד וברכת קידוש הי' אומר בפני עצמו על הכוס דברכת מעין שבע שהוא תפלה לא שייכא על הכוס אבל כשאין יין וצריכין לקדש בלי כוס סגי בברכת מעין שבע שאומר הש"צ בל"ז מידי שבת בשבתו וא"צ עוד לברכת קידוש דאין להרבות בברכות חנם כנ"ל אבל ר"ת דייק מהלשון שאמר במקום שאין יין ש"צ יורד וכו' משמע דס"ל להירושלמי דבמקום שיש יין לא הי' ש"צ יורד לפני התיבה כלל אמטו הכי מוכיח שפיר שאין מקדשין על הפת והשתא מדחזינן שהוצרכו לתקן במקום שאין יין ברכת מעין שבע לכל מר כדאית לי' במקום קידוש על היין שבבה"כ מוכח דקידוש יין בבה"כ הי' מתק"ח בכל מקום שאם לא הי' תיקון חכמי' לא היו מחזירין עליו במקום שאין יין לתקן ברכה מעין שבע בשביל זה או לשנות בחתימתה אם לא שתקנה קבועה היתה כדעת הרשב"א והר"ן ז"ל.

עוד יראה לי ראי' נכונה שתקנה קבועה היתה לקדש בבית הכנסת אפי' בזמן שלא יהי' שם אורחי' עפ"י מה שרמז הרשב"א ז"ל בלשונו דלעיל שגם בימי החכמי' ודאי לאו בכל זימני הוה מתרמי ארחי ופרחי בלילי שבת בבית הכנסת וא"כ ליחזי היכי נהוג בזמן שלא הי' שם אורחי' שאם הי' מקדשי' אעפ"י שאין אורחי' תקשי לשמואל שאמר שהקידוש הי' בשביל האורחי' לבד ואם לא היו מקדשי' בזמן שלא היו שם אורחי' א"כ ודאי אין קידוש אלא במקום סעודה וקשי' לרב ואין לומר דרב פליג אמנהגא א"כ מאי פריך לרב ממנהגא דנא דלמה לי לקדושי בביתי' וכו' הלא אינהו ס"ל דאין קידוש אלא במקום סעודה אמטו הכי הוה מקדש.

בביתייהו ואי הוה מקדשי' גם בזמן שאין שם אורחי' א"כ ודאי ס"ל כוותי' דרב א"כ מאי פריך ולשמואל למה לי לקדושי בבה"כ א"ו שאפילו לשמואל נמי היו מקדשי' בבה"כ לעולם אפי' בזמן שלא היו שם אורחי'כמ"ש הרשב"א ז"ל ועוד ראי' מדפריך לרב ושמואל ולא פריך אמנהגא גופי' אי ס"ל כרב למה להו לקדושי בביתיהו ואי ס"ל כשמואל למה להו לקדושי בבי כנישתא ומדפריך לרב ושמואל מינה מכלל דתקנת חכמים היתה וא"א שיחלוקו רב ושמואל על זה ע"כ הוכרח הש"ס לפרש התקנה לכל מר כדאית לי' כנ"ל

לכן עם כל הכתוב קידוש יאמר לו בביהכ"נ כנ"ל: בא"ח סי' קע"ח סעי' ב' בהגה"ה ויש חולקי' בכל מה שכתוב בסי' זה וכו' ולכן מי שפסק סעודתו והלך לבית אחר וכו' או למקום אחר כשחוזר לסעודה א"צ לברך כלל דהא פת צריך ברכה במקומו לכ"ע וכו' וכן נוהגין במדינות אלו מ"מ לכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה דחיישי' שמא ישכח מלחזור ולאכל מיהו לצורך מצוה עוברת כגון שיגיע זמן תפלה מותר עכ"ל ונרשם ע"ז הר"ר מנוח ור"ן ולע"ד דין זה צריך תלמוד דלפי מה שהכריע הרמ"א בכאן כדעת הפוסקי' כרב חסדא שבדברי' הטעונים ברכה לאחריהן במקומן לא הוה שינוי מקום הפסק מוכח בש"ס דאפילו לכתחילה נמי מותר לעקור ממקומו בלא ברכה כמו שאבאר בעזה"י: הנה מקור דינים אלו נובעי' מהסוגי' דפרק ערבי פסחי' ק"א ע"ב ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמי' דנפשי' הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברי' שאין טעונים ברכה לאחריהן במקומן אבל דברי' הטעוני' ברכה לאחריהן במקומן א"צ לברך מ"ט לקבעי' קמא הדר ופסק התוס' והרא"ש ושא"פ כר"ח וכתבו עוד דאפי' למ"ד שינוי מקום צריך לברך אפי' בדברי' הטעוני' ברכה במקומן היינו ברכה שלפניו אבל א"צ לברך למפרע ברכת המזון על מה שאכל דלא גרע מהסח הרעת גמור שאינו זקוק לברהמ"ז אלא לברה שלפניו והא דאי' בברייתא דאתי' כר"י כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע לאו מטעם שינוי מקום אלא משום חשש דשמא ישהו מלחזור עד שירעבו ואז לא יוכלו לברך ברהמ"ז ע"ש ובמרדכי כתב שאינו אלא משום עצה טובה בלבד ולא מדינא אבל בר"ן איתא דחששא זו הוא מדינא:

ועתה נחזי אנן הנה בסוגי' שם אותבינן עלי' דרב חסדא מהא דתניא בני חבורה שהיו מסובין וכו' וטעמא דהניחו שם זקן או חולה וכו' אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעוני' ברכה לכתחילה ותמה מהרש"א ז"ל אדפריך מרישא מדיוקא הו"ל למפרך מסיפא דקתני בהדי' אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע כשהן חוזרי' וכו' והניח בקושי': ב קשה למ"ש התוס' דלכ"ע צריך לברך למפרע משום חשש שמא ישהא א"כ רב חסדא דאמר א"צ לברך בהכרח לומר דאיירי כשיצא ולא בירך למפרע דאז א"צ לברך לכתחילה או דאיירי בהולך למקום אחר לאכל ולגמור שם סעודתו דלא שייך חששא זו דשמא ישהו או דקאי אשינוי מקום מועט דמבית לבית דלא שייך חששא זו דשמא ישהה משא"כ בברייתא שהולך לקראת חתן או לבהכ"נ שדעתו להפליג וכיון שכן קשה מאי פריך השתא מדיוקא דרישא דקתני כשהניח מקצת חברי' אין טעוני' ברכה למפרע וע"כ משום דבהניח מקצת חברי' ליכא למיחש שמא ישהא וא"כ קאי שפיר דיוקא בלא הניח מק"ח שצריך לברך למפרע משום

ענה טובה דשמא ישהא ואחר שמברך למפרע ממילא יצטרך לברך ג"כ לכתחילה וא"כ אדרבה מדיוקא דרישא לק"מ אלא מסיפא יש להקשות דקתני כשהן חוזרין טעוני' ברכה לכתחילה ופירשו התוס' דהיינו אפי' אם לא בירכו כשיצאו דאל"כ פשיטא והיינו מטעם שינוי מקום וא"כ האיך פריך מדיוקא דרישא ולא מסיפא ג' ותו הא גם מסיפא לא קשי' מידי נהי דהא דקתני כשהן חוזרין טעוני' ברכה לכתחילה איירי כשלא בירכו למפרע כשיצאו דלמא ה"ק דאם לא בירכו למפרע כשיצאו משום דלא אכלו כשיעור שטעון ברכה לאחריו אפ"ה כשהן חוזרין טעוני' ברכה לכתחילה דכיון דלא אכלו כשיעור שטעון ברכה לאחריו גרע טפי מדברי' שאין טעוני' בב"מ מש"ה צריך ברכה לכתחילה משא"כ באכל כשיעור שטעון ברכה לאחריו א"צ ברכה לכתחילה דלקיבעא קמא הדר כר"ח ד' קשה גם בהניח מקצת חברי' אמאי לא נחוש שמא יטרד ואתי לאמשוכי וישהא מלחזור עד שירעב דאטו כל חבורה כולה זקוקה לזקן או חולה ה' קשה במ"ש המרדכי דברכה דלמפרע משום חששא דשמא ישהו אינו מדינא אלא משום עצה טובה בלבד מי הכריחו לזה וגם מנ"ל הא ו' קשה לקמן בברייתא דחברי' שהיו מסובין וכו' דקאמר ת"ק כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע ואמאי לא חייש לעצה טובה דשמא ישהו מלחזור כדחייש ר' יהודה הא עד כאן לא פליגי אלא בדין שינוי לענין ברכה דלכתחילה אבל בענין ברכה דלמפרע שהוא משום עצה טובה האיך שייך פלוגתא בדבר שהוא עצה טובה וקושיא זו הקשה בחדושי מהר"מ ברבי והניח בקושי'.

ז) קשה דקם לן בדרבה מיני' לשיטת התוס' דברכה דלמפרע אינו מטעם שינוי מקום אלא משום חששא דשמא ישהו האיך יכלכלו דבריה' בהא דדייקינן לקמן במילתא דת"ק דאמר כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה וכו' אלא טעמא דבדברי' הטעוני' ברכה במקומן דכשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע וכו' אבל דברי' שאין טעוני' ברכה במקומן אפי' לרבנן כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע וכשהן חוזרין וכו' האיך יתכן לחלק בחששא דשמא ישהו בין דברי' הטעוני' ברכה במקומן לדברי' שאין טעוני' ברכה במקומן ואם איתא שיש לחלק ביניהם אדרבה אפכא מסתברא דבדברי' הטעוני' ברכה במקומן שאי אפשר לו לברך עד שיחזר למקומו יש לחוש יותר דשמא ישהה מלחזור למקומו עד שירעב משא"כ בדברים שאין טעוני' בב"מ שגם אם ישהה במקום אחר יכול לברך באשר הוא שם ואין חשש אלא שמא יטרד וישכח מלברך כלל וכיון דס"ל לרבנן דר"י דאפילו בדברי' הטעוני' בב"מ כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע כ"ש בדברי' שאין טעוני' בב"מ שא"צ לברך למפרע והאיך אזיל הש"ס בתר אפכא למידק מדרבנן דבדברים שאין טעוני' בב"מ אזלי ומודו לר"י שצריך למפרע אתמהה יציבא בארעא וכו' ולכאורה מכאן

סייעתא גמורה לשיטת הרמב"ם ז"ל שסובר דגם ברכה דלמפרע הוא מטעם שינוי מקום דגרע מהיסח הדעת ואפי' לא בירך כשיצא וחזר למקומו צריך לברך למפרע דהשתא א"ש הך דיוקא לענין ברכה דלמפרע כמו לענין ברכה דלכתחילה דבדברי' שאין טעוני' בב"מ שגם ת"ק אזיל ומודה לר"י דשינוי מקום הוה הפסק צריך לברך למפרע ולכתחילה אבל לשיטת התוס' והרא"ש לא א"ש הך דיוקא לענין ברכה דלמפרע לכן יראה לע"ד בביאור שיטתם בזה ואומר שזה הכריחו להמרדכי לפרש דהך חששא דשמא ישהו אינו מדינא אלא מעצה טובה בעלמא לכן אף אנו נאמר דהך עצה טובה נמי תלי בדין שינוי מקום ועל כאן לא כתבו התוס' שצריך לברך למפרע משום עצה טובה אלא במקום דשינוי מקום הוה הפסק וצריך ברכה לכתחילה מטעם שכתבו הרשב"ם והר"ן דעמידתו היא גמר סעודתו ומה שיאכל אח"כ סעודה אחריתי היא וכיון שכבר גמר סעודתו יש לו לברך ג"כ למפרע משום עצה טובה דשמא ישהו מלחזור ואין כאן חשש ברכה שאינה צריכה הואיל וכבר סילק לגמר סעודתו ומה שיאכל אח"כ היא סעודה אחריתי שהרי צריך לברך עלי' בתחילה ואינו מחוייב לפטור השני סעודות בברכה אחת אבל במקום דהשינוי מקום לא הוה הפסק לכל מר כדאית לי' וא"צ לברך תחילה על מה שיאכל אח"כ משום דכולה חדא סעודה היא גם למפרע אין לו לברך כיון שהוא עומד באמצע סעודתו שהרי דעתו לאכל עוד וכולה חדא סעודה היא ומדינא אין לחוש לשמא ישהו מלחזור האיך יברך באמצע סעודתו ויגרום ברכה שאינה צריכה למפרע וגם עוד ברכה לכתחילה משום עצה טובה בעלמא הא ודאי לאו עצה טובה היא דטפי עדיף שלא יברך באמצע סעודתו ובזה יתיישב כל הסוגי' על נכון דמה שהקשה מהר"מ ברבי בפלוגתא דת"ק ור' יהודה בברכה דלמפרע האיך שייך פלוגתא במה שאינו מדינא אלא מעצה טובה זה אינו דבאמת לא פליגי אלא בדין שינוי מקום לחוד וברכה דלמפרע שהיא משום עצה טובה נמי בהא תלי' דלת"ק דר' יהודה דהשינוי מקום לא הוה הפסק דכולה חדא סעודה גם למפרע אין לו לברך באמצע סעודתו משום עצה טובה ור' יהודה דס"ל דהשינוי מקום הוה הפסק לענין ברכה דלכתחילה משום דעמידתו זו היא גמר סעודתו ומה שיאכל אח"כ סעודה אחריתי היא כיון שכבר גמר סעודתו יש לו לברך ג"כ למפרע משום עצה טובה והשתא מסולקת גם קושייתינו דלעיל בהא דדייקינן במילתא דת"ק דבדברי' שאין טעוני' בב"מ אזיל ומודה לר' יהודה דשינוי מקום הוה הפסק וצריך לברך ג"כ למפרע דאע"ג דברכה דלמפרע היא משום עצה טובה דשמא ישהו מלחזור דשייך טפי בדברי' הטעוני' ברכה במקומן מבדברים שאין טעוני' בב"מ מ"מ כיון דהת"ק אזיל ומודה בדברי' שאין טעוני' בב"מ דשינוי מקום הוה הפסק וגמר סעודה יש לו לברך ג"כ

למפרע משום עצה טובה משא"כ בדברי' הטעוני' בב"מ דס"ל לת"ק דהשינוי מקום לא הוה הפסק וכולה חדא סעודה היא לא שייך עצה טובה זו וכנ"ל ומה"ט נמי לר' יהודה בהניח מק"ח דאזיל ומודה דשינוי מקום לא הוה הפסק א"צ לברך ג"כ למפרע משום עצה טובה כנ"ל ובזה מיושב ג"כ הקושי' דפריך לר"ח מדיוקא דרישא טעמא דהניח מק"ח הא לא הניח מק"ח כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע דליכא למימר דלאו מטעם שינוי מקום הוא אלא משום חששא דשמא ישהו מלחזור צריך לברך למפרע ואחר שבירך למפרע ממילא יברך ג"כ לכתחילה משא"כ רב חסדא איירי בדליכא חששא דשמא ישהו כגון בשינוי מקום כל דהוא מבית לבית או בהולך לאכל במקום אחר דזה אינו דאם אי' דשינוי מקום לא הוה הפסק דכולה חדא סעודה היא אין מקום להך עצה טובה דשמא ישהו כדאמרן ובזה מיושב ג"כ קושי' מהרש"א דלעיל דפריך לרב חסדא מדיוקא דרישא ולא פריך מסיפא דאיתא בהדי' אם לא הניח מקצת חברי' כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעוני' ברכה לכתחילה דזה אינו דמסיפא לחוד הוה ס"ד למימר דאפילו במקום דשינוי מקום לא הוה הפסק צריך לברך למפרע משום חששא דשמא ישהו והא דכשהן חוזרין מברך לכתחילה אפי' לפי' התוס' דקאי אהיכי שלא ברך למפרע יש לפרש דאיירי בשלא בירך למפרע משום שלא אכל כשיעור שחייב ברכה אחרונה דהוה כדברי' שאין טעוני' בב"מ וגרע טפי' מש"ה מברך לכתחילה כמש"ל בקושי' ג) וכ"שלשיטת הרמב"ם שסובר דאפי' יצא ולא בירך למפרע כשחוזר למקומו נמי מברך למפרע ואליב' צריך לפרש הא דקתני כשהן חוזרין מברך לכתחילה קאי אחר שבירך למפרע וא"כ לשיטת התוס' נמי הו"מ לפרושי הכי לתרוצי לדר"ח דטעמא משום שמא ישהו) ורב חסדא איירי במקום דליכא חששא דשמא ישהו אהכי פריך מרישא דקתני בהניח מקצת חברי' אין טעוני' ברכה למפרע דהתם איכא חששא דשמא ישהו מלחזור כדמשמע מדברי הכלבו ובהכרח לומר דה"ט דכל שאין השינוי מקום חשיב הפסק לא חיישי' להך חששא דשמא ישהו שאינו אלא עצה טובה בעלמא כיון שהוא עומד באמצע סעודתו וכנ"ל א"כ מוכח הא בלא הניח זקן או חולה דמברך למפרע משום דשינוי מקום חשיב הפסק וגמר סעודה וקשי' שפיר לרב חסדא כנ"ל:

העולה מזה לשיטת התוס' והרא"ש למאי דקיימל"ן כרב חסדא דבדברי' הטעוני' בב"מ לא הוה שינוי מקום הפסק אפי' לכתחילה נמי א"צ לברך למפרע קודם שעוקר ממקומו ולא חיישינן להך עצה טובה דשמא ישהו דהא ר"ח קאי כת"ק דר"י דאמר בהדי' כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע ובסמוך יתבאר דאיירי אפי' במקום שאין המצוה עוברת דאל"כ לא א"ש דיוקא דדייקי' הא בדברי' שאין טעוני' בב"מ כשהן יוצאין טעוני' ברכה

וכו' וכדאי' נמי בב"י שם וא"כ דברי הרמ"א בהגה"ה הם נגד דעת התוס' והרא"ש כמו שנתבאר:

ואסורה נא ואראה בלשון הר"ן שדברי הרמ"א לקוחי' משם כמו שנרשם בצדו וזה לשונו לאו מלישנא דעקרו קא דייק (דאיירי בדברי' הטעוני' בב"מ) וכו' אלא דייק מדקתני כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע בשלמא בדברי' הטעוני' ברכה לאחריהן במקומן ניחא לפי כשהוא יוצא ממקומו הרי הוא עוקר מקומו מש"ה צריך לברך דאע"ג דתנן וכו' אבל לכתחילה קודם שיעקור ממקומו צריך לברך אבל אם בדברי' שאין טעוני' ברכה במקומן עסקי' אמאי טעוני' ברכה למפרע והרי אין לך עקירות שהוא סילוק יותר מנמלך ונמלך קובע ברכה לפני' אבל לא לאחריו עכ"ל ופי' הב"י הטעם שצריך לברך קודם שיעקור ממקומו הוא מטעם שמא ישכח מלחזור למקומו אבל המ"א סי' קע"ח סק"ח פי' דהיינו מדינא ולא מטעם שמא ישכח כמו שיראה מפשט לשונו ואיך שיהי' הנה הר"ן לא כתב כן אלא אהך ברייתא דעקירו' דאתי כר' יהודה ואזיל בשיטת הרי"ף דפסק כרב ששת דקאי כר' יהודה וס"ל דבמה דר' יהודה לפרש דברי ת"ק אתא אולם לפי מה שהכריע הרמ"א בהגה"ה להלכה כדעת הפוסקי' כרב חסדא דס"ל במה דר"י בברייתא לחלוק הוא וקאי כת"ק דר"י והא ת"ק אמר בהדי' דכשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע ויתכן לע"ד דת"ק ור' יהודה לא פליגי בענין ברכה דלמפרע אלא בדין שינוי מקום לבד והא בהא תליא לפמ"ש המ"א דמ"ש הר"ן דלכתחילה צריך לברך קודם שיעקור ממקומו הייינו מדינא ולא משום שמא ישכח זהו דוקא כשגמר סעודתו שאו חל עליו חיוב ברכת המזון ולכן רבי יהודה דס"ל שינוי מקום הוה הפסק דעמידתו היא גמר סעודתו ומה שדעתו לאכל עוד סעודה אחריתי היא וצריך לברך לפני' אמטו הכי נמי צריך ברכה למפרע כיון שכבר סילק וגמר סעודתו חל עליו חיוב ברה"מ וצריך לברך קודם שיעקור ממקומו אבל לת"ק דר"י דס"ל דשינוי מקום לא חשיב גמר סעודה דלקיבעא קמא הדר וכולה חדא סעודה היא עם מה שיאכל אח"כ גם למפרע א"צ לברך כיון שעומד באמצע הסעודה שעדיין לא גמר לא חל עליו חיוב ברכת המזון לכן רשאי לעקור ממקומו קודם ברהמ"ז וה"ה והוא הטעם לר' יהודה בהניח מק"ח דרשאי לעקור ממקומו קודם שיברך משום דלא חשיב גמר סעודה כנ"ל ברור אולם לפי' הב"י דהטעם שאסור לעקור ממקומו קודם שיברך משום שמא ישכח וכ"ה בס' המלחמות להרמב"ן שכ' דחיישי' דלמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתי' ומשמע מלשונם דהיינו מדינא ולא משום עצה טובה בהכרח לומר דת"ק ור' יהודה פליגי בתרתי חדא בענין שינוי מקום ואידך בענין ברכה דלמפרע דת"ק לא חייש להך חששא דלמא ממשיך ולא הדר לברובי בדוכתי' וא"כ למאי דקיימל"ן כרב

חסדא דקאי כת"ק גם בענין ברכה דלמפרע נמי לא חיישי' דלמא ממשיך ואין לומר דפלוגתייהו דת"ק ור"י הוא במקום מצוה עוברת דר' יהודה ס"ל דחששא גמורה היא ואפילו במקום מצוה עוברת דהיינו שיעבור זמן תפלה נמי צריך לברך קודם שיעקור ממקומו ות"ק ס"ל דלאו חששא גמורה היא אלא עצה טובה בעלמא ואין לחוש לה במקום מצוה עוברת הא שלא במקום מצוה עוברת גם הת"ק אזיל ומודה שצריך לברך למפרע קודם שיעקור ממקומו ודיקא נמי מדקתני עקרו רגליהן לילך בהכ"נ וכו' זה אינו שהרי הרב אינו אומר כן בס' המלחמות לקמן דף ק"י אהא דמשני רבינא ארבעה כסי תקינו רבנן וכו' בישובו לדברי הרי"ף מסוגי' דהכא כתב להדי' דאיירי בשאין המצוה עוברת ואם הי' רוצה לא הי' נכנס לבית הכנסת ועל כן לא הוה התפלה הפסק יעוי"ש וכ"כ הב"י בס' דפשטא דסוגי' לא משמע דאיירי במצוה עוברת ואפ"ה ס"ל לת"ק דא"צ לברך למפרע קודם שיעקור ממקומו וא"כ אדרבה לפי מאי דקיימל"ן כר"ח דעת הר"ן הוא להפך דאפי' שלא במקום מצוה עוברת נמי א"צ לברך למפרע:

והנה דברי הרמב"ן והר"ן הללו קשי' להולמן מאד במ"ש שבדברי' שאין טעוני' ברכה במקומן א"צ ברכה למפרע ואמטו הכי דייק דאיירי בדברי' הטעוני' בב"מ והא לקמן בברייתא דעקרו לילך לבהכ"נ דייק הש"ס אמילתא דת"ק דאמר כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע וכשהן חוזרין וכו' אלא טעמא דבדברי' הטעוני' ברכה לאחריהן במקומן דכשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע וכשהן חוזרין וכו' אבל דברי' שאין טעוני' ברכה לאחריהן במקומן אפי' לרבנן כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע כשהן חוזרין וכו' הרי מבואר להפך דאפי' לרבנן דאית להו בדברי' הטעוני' בב"מ דאין טעוני' ברכה למפרע אזלי ומודו גבי דברי' שאין טעוני' בב"מ שצריך לברך למפרע כשהן יוצאין ואפי"ת שיש מקום לחלק בין הך ברייתא דעקרו רגליהן לקראת חתן וכו' להה"א דלקמן דאיירי בעקרו לילך לבהכ"נ דהתם גם בדברי' שאין טעוני' נמי צריף לברך עדיין קשה א"כ מהיכי דייק התם דאיירי בדברים הטעוני' בב"ח הא התם אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ נמי צריך לברך למפרע כדאמר התם בהדי':

והנה עפ"י דרכינו דלעיל בשיטת התוס' יש מקום לכאורה ליישב לשון הר"ן אשר יאמר כי הוא זה ע"פ מ"ש הב"י סי' קע"ח וז"ל כתב הכלבו בהלכות פסח שלא התירו לעקור מסעודתו ללכת במקום אחר אפילו הניח שם זקן או חולה אלא לדבר מצוה עוברת כגון לקראת חתן או כלה ע"כ וכתב עלי' הב"י ובריתא דעקרו רגליהן לילך לבהכ"נ או לבהמ"ד הוה תיובתי' אעפ"י שאפשר לדחות דבית הכנסת היינו כגון שעובר זמן תפלת צבור ובהמ"ד כגון שעובר זמן לימוד החברי' יחד פשטא דמילתא לא משמע הכי

עכ"ל וכבר הראית לדעת שגם הרמב"ן ז"ל סובר כן דלא איירי במצוה עוברת אולם הך ברייתא דעקרו לצאת לקראת חתן ודאי מצוה עוברת היא וכן יש לדייק לכאורה מלשון הברייתות דהכי קתני הניחו שם זקן או חולה והתם גבי עקרו לילך לבית הכנסת קתני הניחו שם מקצת חברי' משום דהכא לילך לקראת חתן שהיא תצוה עוברת לא שייך למתני הניחו שם מקצת חברי' דאטו אותן מקצת חברים לאו בני מיעבד מצוה נינהו הלא מצוה עוברת היא ולא סגי דלא יצאו כולהו אמטו הכי קתני הניחו שם וקן או חולה שאנוסים הן ואין יכולי' לצאת מפני החולי או הזקנה משא"כ באידך ברייתא שעקרו רגליהן לילך לבית הכנסת דלאו מצוה עוברת היא שיוכלו להתפלל אח"כ שפיר קתני הניחו שם מקצת חברי' שלא יצאו זהו טעמו של הרמב"ן ז"ל אולם הרא"ש ז"ל לקמן דף ק"י בסי' כ"ד בהשגתו על הרי"ף שם כתב כדאמרינן גבי עקרו רגליהן לילך לבית הכנסת דמיירי בכל ענין אפילו אין שהות ביום דחייב להפסיק ואפ"ה לא הוה התפלה הפסק כדפרישנא עכ"ל יתכן לומר אליבי' דאותן מקצת חברי' שנשארו ולא יצאו כבר התפללו על כן לא יצאו לביהכ"נ מיהו מדכתב הרא"ש דאיירי בכל ענין משמע דר"ל דאיירי בין בדאיכא שהות שאין המצוה עוברת ובין בדליכא שהות לכן כתב הב"י שפיר דפשטא דמילתא משמע דלא איירי דוקא במצה עוברת אלא בכל ענין ואפי' במצוה שאינה עוברת וקשי' להכלבו ותו דהא תניח ביהכ"נ דאיכא למימר שאותן מקצת חברי' שלא יצאו כבר התפללו אבל בהמ"ד אם איתא דאיירי במצוה עוברת כגון שעובר ומן לימוד החברי' יחד האיך נשארו המקצת חברי' ולא יצאו א"ו דבהמ"ד לאו מצוה עוברת היא שיכול ללמוד אח"כ אולם הברייתא דעקרו לצאת לקראת חתן וכו' ודאי איירי במצוה עוברת מדלא קתני הניחו שם מקצת חברי' אלא זקן או חולה ואתי לאשמועינן רבותא בלא הניחו שם מקצת חברי' כשהן יוצאין טעוני' ברכה למפרע אפילו במקום מצוה עוברת ובהכרח לומר דמדינא קאמר שצריך לברך למפרע משום דבדברים הטעונים ברכה במקומו צריך לברך קודם שיעקור ממקומו ולא מטעם שמא ישכח (וכמ"ש המ"א לדעת הר"ן ז"ל) ולכן צריך לברך למפרע אפי' במקום מצוה עוברת.

מעתה יאמר נא שגם הר"ן מודה שאפילו בדברים שאין טעונים בב"מ נהי דמדינא א"צ לברך למפרע מ"מ משום עצה טובה דשמא ישכח מלברך אח"כ יש לו לברך למפרע כשאין שם מצוה עוברת תדע דבחולין פ' כסוי הדם הבי' הר"ן גופי' להך עצה טובה יעוי"ש אולם במקום מצה עוברת פשיטא דאין לחוש לעצה טובה וכמ"ש הכלבו ואמטו הכי דייק שפיר דאיירי בדברים הטעונים ברכה במקומן דאי בדברים שאין טעונים בב"מ הא ודאי מדינא א"צ ברכה למפרע קודם שיעקור ממקומו דהא אינן טעונים בב"מ

ואי משום עצה טובה הא במקום מצוה עוברו ודאי לא חיישי' לעצה טובה וכן באידך ברייתא דעקרו רגליהן לביהכ"נ התם נמי איירי בכל ענין אפילו בשיעבור זמן תפלה שהיא מצוה עובר כמ"ש הרא"ש ואפ"ה קאמר רבי יהודה בלא הניח מק"ח כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע וע"כ מדינא קאמר אמטו הכי דייק שפיר דאיירי בדברי' הטעונים בב"מ דאי בדברים שאין טעונים א"צ ברכה למפרע מדינא במקום מצוה עוברת אולם במקום שאין מצוה עוברת שיש לו לברךמשום עצה טובה הוא אפכא עפ"י מה שנתבאר למעלה דברכה דלמפרע תלי בדין שינוי מקום דאי שינוי מקום הוה הפסק משום דעמידתו היא גמר סעודתו חל עליו חיוב ברהמ"ז שצריך לברך קודם שיעקור ממקומו אבל בהניח מק"ח דאין השינוי מקום הפסק וכולה חדא סעודה היא עם מה שיאכל אח"כ כיון שעומד באמצע סעודתו לא חל עליו עדיין חיוב בהמ"ז ויכול לעקור ממקומו קודם שיברך מדינא וגם לעצה טובה דשמא ישכח לא חיישינן כיון שעומד באמצע הסעודה ודעתו לאכל עוד אין לו לגרום ברכה שאינה צריכה למפרע וגם לכתחילה בשביל עצה טובה דשמא ישהו ועדיף טפי שלא יברך למפרע ולא לכתחילה לכן הת"ק דס"ל שינוי מקום לא הוה הפסק קאמר דכשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע לא מדינא ולא מעצה טובה אפילו במקום שאין מצוה עוברת כמו שביארנו למעלה עלה דייקינן שפיר ממילתא דת"ק הא בדברי' שאין טעוני' בב"מ כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע היינו משום עצה טובה במקום שאין מצוה עוברת דלענין עצה טובה דשמא ישכח גרע טפי דברי' שאין טעוני' בב"מ כיון דגבייהו הוה שינוי מקום הפסק דעמידתו היא גמר סעודתו יש לו לברך למפרע משום עצה טובה דשמא ישכח דלא הוה כעין ברכה שאינה צריכה כיון שכבר גמר סעודתו ומה שיאכל אחר כך סעודה אחריתי היא שצריך לברך עלי' בתחילה משא"כ בדברים הטעוני' בב"מ דכולה חדא סעודה היא וכנ"ל וא"ש:

אולם בלשון הרמב"ן בס' המלחמות שכתב הטעם שצריך לברך למפרע בדברים הטעונים בב"מ משום דלמא ממשיך ולא הדר לברוכי בדוכתי' משא"כ בדברים שאין טעונים בב"מ ליכ' חשש זה וכיון שכן גבי דברים שאין טעונים בב"מ אפילו ענה טובה ליכא אינו עולה ישוב זה וזהו ימים רבים שהעליתי ישוב אחר בלשון הרמב"ן בארוכה אבל רחוקה היא בעיני מכוונתו לכן דברי הרמב"ן ז"ל פליאה דעת נשגבה ממני לא אוכל לה אולם דברי הר"ן יתכן ליישב כנ"ל: ועדיין אנו צריכין למודעי דהא תינח לדעת הרא"ש דלעיל שמפרש דהך ברייתא דעקרו רגליהן לילך לביה"כ איירי אפי' במקום מצוה עוברת שאין שהות להתפלל אח"כ אולם לשיטת הרי"ף ז"ל לקמן דף ק"י כפי שביאר הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות שם דהך ברייתא איירי שאין המצוה עוברת ואם הי' רוצה לא הי'

נכנס לבהכ"נ (שעל כן אין התפלה הפסק בסעודה) הקושי' במקומה מהיכי דייק השתא בהך ברייתא דעקרו רגליהן לבהכ"נ דאיירי בדברים הטעונים בב"מ דהא מדקתני עקרו אין ראי' לגירסת הרי"ף ז"ל דגריס לקמן בהך ברייתא דתניא כוותי' דר"י חברי' שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וכו' וס"ל דיין אין טעון ברכה לאחריו במקומו ואפ"ה קתני עקרו ומהא דקתני כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע נמי אין ראי' כיון דאיירי שלא במקום מצוה עוברת אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ נמי יש לו לברך למפרע משום עצה טובה דשמא ישכח כדאיתא להדי' בש"ס אהא דדייקי' במילתא דת"ק אלא טעמא דבדברים הטעונים וכו' אבל דברים שאין טעונים ברכה לאחריהן במקומן אפילו לרבנן כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע וכו' ובשלמא בהך ברייתא דלעיל דעקרו לצאת לקראת חתן וכו' דאיירי במצוה עוברת שאין לחוש לעצה טובה דייק שפיר כדלעיל אבל בהך ברייתא דע"כ איירי להרי"ף בשאין המצוה עוברת אינו עולה הך דיוקא:

ונלע"ד ליישב בזה דהנה בל"ז יש להבין האיך משתמע מלשון עקרו דהיינו דברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן וכבר נתחבטו רז"ל בביאורו וגם אני אענה את חלקי עפ"י מ"ש הט"ו דבדברים שאין טעונין בב"מ לא מהני הניח מק"ח משום דמדי הוא טעמא דמהני הניח מקצת חברי' משום דעדיין לא נעקר הקביעות ואלו בדברים שאין טעונין בב"מ לא חשיב קביעות כלל וא"כ שלמדנו דבדברי' שאין טעונין בב"מ לא חשיב קביעות כלל יתכן דהיינו דדייק מדלא קתני יצאו אלא עקרו משמע שנעקרו ממקים קביעותם מכלל דאיירי בדברים הטעונים בב"מ שבהם שייך קביעות וכן עקירות מקום הקביעות דבדברי' שאין טעונין בב"מ שאין להם קביעות לא שייך עקורה אלא הו"ל למתני יצאו: איברא דבפ' כיצד מברכין דף מ"ג איתא בהדי' דבפת ויין מהני ס (שאחד יברך לכולם) משום דחשיב קביעות משא"כ בשאר דברים חוץ מפת ויין לא מהני הסיבה דלא חשיב קביעות ונתבאר זה בסי' רי"ג הרי דיין נמי חשיב קביעות לכן להרמב"ם והרשב"ם ז"ל דס"ל דיין טעון ברכה לאחריו במקומו א"ש האי דיוקא מדקתני עקרו משמע דאיירי בדבר קביעות דהיינו פת ויין שהם דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן מהרי"ף והתוס' ושא"פ דיין אין טעון ברכה לאחריו במקומו אין ראי' מלשון עקרו דאיירי בדברים הטעונים בב"מ דדלמא איירי ביין דחשיב קביעות ואין טעון ברכה במקומו ואמטו הכי נמי בהך ברייתא דתניא כוותי' דר"י קתני חברי' שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וכו' משום דשתיית יין חשיב קביעות ושייך שפיר לשון עקרו אעפ"י שאין טעון בב"מ ולכן הוכרח הר"ן לפתר לעיל בברייתא דעקרו לצאת לקראת חתן דלאו מלשון עקרו דייק דאיכא למימר דאיירי ביין אלא מהא דקתני טעונין ברכה למפרע

מדינא ואפילו במקום מצוה עוברת וכנ"ל משא"כ בהך ברייתא דעקרו ליליך לבית הכנסת להתפלל) אע"ג דליתא להך דיוקא דהא איירי בשאין המצוה עוברת ואפילו בדברים שאין טעונין בב"מ טעון ברכה למפרע משום עצה טובה כדאיתא להדיה בש"ס) איכא למידק שפיר מלשון עקרו דאיירי בדברים הטעונים בב"מ דליכא לאוקמי בשתיית יין דהא מדקתני ברכה למפרע מכלל דאיירי בשיעור שצריך ברכה אחרונה דהיינו רביעית יין והאיך קתני שעקרו רגליהן לבית הכנסת להתפלל והא קיימל"ן שתה רביעית יין אל יתפלל כדאיתא בפ' הדר דף ס"ד ונתבאר בסי' צ"ט אלא ודאי לא איירי בשתיית יין ומדקתני עקרו שמשמעו שעקרו הקביעות מכלל דאיירי בדבר הטעון ברכה במקומו כגון פת ששייך בו קביעות סעודה וא"ש כנ"ל: עוד יראה ליישב בזה ע"פ מ"ש הרמב"ן בס' המלחמות עוד פי' אחר בהך דיוקא דדייק הש"ס מדקתני עקרו וזה לשונו מדקתני עקרו לצאת כשהן יוצאין וכו' אלמא במקומן הם מברכי' דאי לא הו"ל למתני ויצאו לקראת חתן וכו' טעונין ברכה למפרע חזרו טעונין ברכה לכתחילה עכ"ל ולכאורה יש לדייק ע"ז מהא דאמר לקמן והאי דקתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה וכו' ולהך פירוש' עדיין קשה למה נקט בדברי הת"ק עקרו ולא יצאו טעונין ברכה למפרע ואי משום להודיעך כחו דר' יהודה הלא מגופי' דמילתא דר' יהודה נמי שמעינן דאיירי אפילו בדברים הטעונים בב"מ דהא איהו נמי קאמר כשהן יוצאין וכו' ולא יצאו וא"כ למה לי דנקט בדברי הת"ק דאיירי אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ כשהן יוצאין וכו' ולא יצאו דהוה רבות' טפי וצריך לדחוק ולומר משום איידי דנקט האי לישנא בדר' יהודה לרבותא קתני הכי גם בדברי הת"ק.

אולם הר"ן ז"ל ושאר מפרשי' שמיאנו לפרש כן יתכן דס"ל דמהא לא איריא דיש לומר דמש"ה קתני האי לישנא דכשהן יוצאין וכשהן חוזרין לרבותא דלשון זה משמע אפילו שיצאו מתחילה ע"מ לחזור ולאכל במקומן הראשון אפ"ה טעונין ברכה למפרע ולכתחילה ואי הוה קתני יצאו טעונים ברכה למפרע חזרו טעונים ברכה לכתחילה הוה ס"ד דאיירי שלא יצאו מתחילה ע"מ לחזור אלא יצאו סתם ואירע שחזרו למקומן לכן מחלק בין הניחו שם זקן או חולה דסתמו הוא ע"מ לחזור ללא הניח אבל ביצאו ע"מ לחזור ה"א דאפילו בלא הניחו זקן א"ח א"צ לברך אהכי קתני כשהן יוצאין וכו' וכשהן חוזרין וכו' להורות דאפילו יצאו ע"מ לחזור למקומן אם לא הניחו זקן א"ח טעונים ברכה למפרע ולכתחילה לכן הוכרח הר"ן לפרש התם דדייק מדקתני עקרו טעונים ברכה למפרע מדינא אפילו במקום מצוה עוברת וכנ"ל אולם בהך ברייתא דעקרו ליליך לביהכ"נ אע"ג דמיירי במצוה שאינה עוברת וליתא להך דיוקא אפי' הכי איכא למידק

שפיר דאיירי בדברים הטעונים ברכה במקומן מהא דאמר ת"ק עקרו כשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע ולא קתני יצאו אין טעוני' ברכה למפרע חזרו אין טעונים ברכה לכתחילה דהא אפילו ביצאו סתם נמי לת"ק אין טעונים ברכה למפרע ולכתחילה דאין לחלק כמ"ש התוס' ד"ה תניא כוותי' ואדרבה הוה רבותא טפי אלא ע"כ אתי לאשמועינן דאיירי בדברים הטעונים ברכה במקומן אהכי נקט כשהן יוצאין טעונים ברכה והשתא א"ש נמי הא דמשני דאהכי נקט בדברי הת"ק עקרו כשהן יוצאין וכו' דאיירי בדברים הטעונים בב"מ בשביל להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו בדברים הטעונים בב"מ נמי בלא הניח מק"ח טעונים ברכה למפרע וכו' דאע"ג דבדר' יהודה גופי' נמי איתא האי לישנא כשהן יוצאין אפ"ה לא הוה שמעי' מינה דאיירי בדברים הטעונים בב"מ דבדר' יהודה הוה ס"ד למימר דנקט כשהן יוצאין וכו' וכשהן חוזרין לרבותא דאפילו יצאו ע"מ לחזור למקומן נמי טעון ברכה למפרע ולכתחילה בלא הניח מק"ח וכנ"ל אהכי נקט בדברי הת"ק כשהן יוצאין אין טעונים ברכה דלא שייך רבותא זו דשמעינן מינה שפיר דאיירי בדברים הטעונים ברכה במקומן וא"ש כנ"ל:

תבנא לדיננא דלעיל במ"ש הרמ"א בהגה"ה מ"מ לכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכל וכו' שאין כן דעת התוס' והרא"ש ז"ל דלפי מאי דקיימל"ן כרב חסדא כמו שהכריע הרמ"א בהגה"ה שם רשאי לעקור לכתחילה בלא ברכה ולא חיישי' שמא ישהה או ישכח מלחזור דהא רב חסדא קאי כת"ק דר"י בברייתא דעקרו רגליהן ליליך לביהכ"נ ובהדי' קאמר ת"ק כשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע וכו' דכיון דס"ל לר"ת בדברים הטעונים ברכה במקומן לא הוה שינוי מקום הפסק וכולה חדא סעודה היא עם מה שיאכל אח"כ אין לו לברך באמצע סעודתו ולגרום ברכה שאינה צריכה למפרע ולכתחילה משום הך חששא דשמא ישהה או ישכח מלחזור שאינו מדינא אלא משום עצה טובה בעלמא כמ"ש המרדכי ומה שנרשם בהגה"ה ר"ן נמי ליתא דאעפ"י שיראה מלשון הר"ן ז"ל דמדינא צריך לברך קודם שיעקור ממקומו (כמ"ש המ"א) הנה לא כתב הר"ן כן אלא אליבא דר' יהודה ואזיל בשיט' הרי"ף דפסק כרב ששת דקאי כרבי יהודה וס"ל דבמה דר' יהודה לפרש דברי ת"ק אתי אבל לפי מה שהכריע להלכה כר"חדקאי כת"ק דר"י הא קאמר ת"ק בהדי' דכשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע דכיון דס"ל לת"ק דשינוי מקום לא הוה הפסק ועמידתו לאו גמרא סעודתו היא לא חל עליו עדיין חובת ברכת המזון לכן רשאי לעקור ממקומו קודם שיברך מאחר שהוא עומד באמצע סעודה ואפי' שלח במקום מצוה עוברת כמ"ש הרמב"ן בס' המלחמות לקמן ד' ק"י אהא דשני רבינא התם ארבעה כסי תקינו רבנן דהך ברייתא

דעקרו רגליהן לבהכ"נ איירי שאין המצוה עוברת ואם היה רוצה לא הי' נכנס לביהכ"נ וגם הרא"ש שם כתב דאיירי בכל ענין בין במצוה עוברת ובין במצוה שאינה עוברת וכן הב"י כאן בהשגתו על דברי הכלבו כתב דפשטא דברייתא דעקרו רגליהן לילך לביהכ"נ לא משמע דאיירי דוקא במצוה עוברת וכן מוכח מהא דקתני הניח מקצת חברי' וכו' ואי במצוה עוברת אטו הני חברי' לאו בני מיעבד מצוה נינהו והא תינח בהליכת ביהכ"נ להתפלל דאיכא למדחי שאותן חברי' כבר התפללו אבל בבית המדרש אם נאמר דאיירי במצוה עוברת כגון שיעבור זמן לימוד החברי' יחד (כמ"ש הב"י לדעת הכלבו) האיך נשארו המקצת חברי' ולא יצאו האהלה למצוה העוברת ועוד מוכח כן מהא דדייקינן במילתא דת"ק ואמרינן אלא טעמא בדברים הטעונים בב"מ הא דברים שאין טעוני' ברכה במקומן כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע ואי טעמא דת"ק דאין טעונים ברכה למפרע משום מצוה עוברת מה לי דברים הטעונים בב"מ או דברים שאין טעונים בב"מ ואין לדחות ולומר משום דבדברים שאין טעונים בב"מ לא אכפת לן במצוה עוברת לפי שיכול לברך בדרך הלוכו ואין עכוב בברכתו לדבר מצוה דמלבד שהוא דוחק ג"כ לא יתכן למה שפי' הר"ן דלעיל ברייתא דעקרו לצאת לקראת חתן דייק דאיירי בדברים הטעונים בב"מ מדקתני עקרו טעוני' ברכה למפרע מדינא אפילו במקום מצוה עוברת דאי בדברי' שאין טעוני' בב"מ אין טעונים ברכה למפרע במקום מצוה עוברת והא דדייק הש"ס אמילתא דת"ק בברייתא דעקרו לילך לבהכ"נ דהא בדברים שאין טעונים בב"מ כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע היינו במקום שאין מצוה עוברת ומשום עצה טובה דשמא ישכח כמו שנתבאר למעלה בארוכה א"כ מוכר דהא דאמר ת"ק בדברים הטעונים בב"מ כשהן יוצאין אין טעוני' ברכה למפרע היינו אפילו שלא במקום מצוה עוברת לכן יראה שדברי הרמ"א בהגה"ה זו לקוחי' מדברי הכלבו דלעיל שכתב דלכתחילה אסור לעקור ממקומו שלא התירו לעקור ממקומו ללכת במקום אחר אפילו הניח שם זקן או חולה אלא לצורך מצוה עוברת כגון לקראת חתן וכו' והנך רואה שהכלבו הוא יחיד בדבר זה נגד הראב"ן והרא"ש והר"ן וגם הב"י השיגו וכתב דפשטא דברייתא דעקרו רגליהן לבהכ"נ לא משמע דאיירי דוקא במצוה עוברת והמעיין בב"ח יראה שהבין דברי הכלבו בענין אחר דלא קאי אברייתא כלל אלא איירי בעוקר מקומו והולך לאכל במקום אחר אע"ג דלא שייך בזה חששא דשמא ישכח אלא משום שאז יצטרך לברך במקום האחר שגומר סעודתו שם לכן אסור לעקור מקומו משום דלכתחילה צריך לברך במקומו יעוי"ש וח"כ מסולקת קושי' הב"י הימנו מהברייתא דעקרו רגליהן לילך לביהכ"נ דהתם איירי שדעתם לחזור ולאכל ולברך במקומן הראשון לכן רשאי לעקור לכתחילה לכל מר כדאית לי' לרבי

יהודה בהניח מק"ח ולרבנן אפילו בלח הניח מק"ח והכי קיימל"ן אבל הכלבו איירי בעוקר מקומו לאכל ולגמור סעודתו במקום אחר שדינו לברך במקום השני אבל אסור לעשות כן לכתחילה אלא יברך תחילה קודם שיעקור מקומו הראשון אם לא שהי' דעתו מתחילה לעקור מקומו או במקום מצוה עוברת וא"ש וא"כ מ"ש רמ"א בהגה"ה מ"מ לכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה דחיישי' שמא ישכח מלחזור ולאכל וכו' הא אם עוקר מקומו לאכל במקום אחר דליכא למיחש שישכח שרי צ"ע טובא דנהפוך הוא לגמרי דלעקור ממקומו לאכל במקום אחר אסור אם לא הי' דעתו מתחילה לכך כמ"ש הב"ח ומ"א דבהכי איירי הכלבו אבל אם עוקר מקומו ע"מ לחזור למקומו הראשון שרי אפילו שלא במקום מצוה עוברת כמו שביארנו למעל' אולם למעש' אינני כדאי לחלוק על אדונינו הרמ"א ז"ל אם לא שיסכימו עמי בזה גדולי המורים מ"מ יראה שאם אין דעתו להפליג כלל אלא לילך ולחזו' מיד יכול לסמוך ע"ז ולא יבר' למפרע כנ"ל:

שם בהגה"ה ודוקא הניח מקצת חברי' וכו' אבל אם הניח מקצת חברי' וכו' אפילו מה שרוצה לאכל אח"כ א"צ לברך ע"כ והב"ח וט"ז השיגו על הרמ"א בזה דלא נמצא בש"ס דמהני הניח מק"ח אלא בדברים הטעונים ברכה במקומן (למ"ד דשינוי מקום הוה הפסק אפילו בדברים הטעונים בב"מ) אבל לדידן בדברים שאין טעונים בב"מ מהי תיתי דמדי הוא טעמא דמהני' הניח מק"ח אלא משום דעדיין לא נעקר קביעות הראשון כמ"ש הר"ן ובדברים שאין טעונים בב"מ כגון פירות ושא"ד דלא שייך בהו קביעו' כלל לא מהני הניח מק"ח זהו תמצית דבריהם בתוספות ביאור וכ"ת בב"י להדי' אולם הח"א הסכי' לדעת הרמ"א והבי' ראי' מהש"ס דדייק דאיירי בדברים הטעוני' בב"מ מדקתני עקרו ונדחקו המפרשי' בפירושא דהך דיוקא ולא דייק בפשיטות מהא דמחלק בין הניח מק"ח ללא הניח אלא ודאי שגם בדברי' שאין טעונים בב"מ נמי שייך חלוקה זו ומהני' בהו הניח מק"ח ולע"ד אין מזה טענה עפ"י מ"ש למעלה דלפי מ"ש הט"ז דבדברים שאין טעוני' בב"מ לא שייך קביעות כלל הנה ממנו ניקח גם אנחנו לפרש דיוקא דהש"ס דדייק דאיירי בדברים הטעונים בב"מ מדקתני עקרו ר"ל דלשון עקירה לא שייך אלא בדבר של קביעות שנעקרו מקביעותם לצאת לכן מדלא קתני יצאו אלא עקרו מכלל דאיירי בדברים הטעונים בב"מ שהוא דבר של קביעות דאלו בדברים שחין טעונים בב"מ שאין להם קביעות לא שייך לשון עקירה וכיון שכן אין טענה מהא דלא דייק הש"ס מהא דמחלק בין הניח מק"ח ללא הניח דלא שייך אלא בדבר של קביעות דהא עדיפא מיני' קא דייק דאיירי בדבר של קביעות מדקתני בהדי' עקרו שמשמעו שעקרו קביעותם כנ"ל גם לפרש"י דדייק מלשון עקרו שמשמעו עקירת מקומן שהי' להם לעמוד ולברך שם

במקומן נמי לק"מ דעדיפא מיני' קא דייק מהא דקתני בהדי' עקרו שמשמעו בדברים הטעוני' בב"מ לכן אין טענה על דברי הב"י וב"ח וט"ז בזה מהש"ס זולת מדברי הרמב"ן והר"ן שפירשו דלאו מלישנא דעקרו דייק אלא מדקתני עקרו טעונים ברכה למפרע שאין זה אלא בדברים הטעונים בב"מ יעוי"ש ואמאי לא דייק אהך חלוקה דהניח מק"ח וזהו שדייק המ"א וכתב ונדחקו בפירושו הר"ן והרמב"ן הו"ל להקשות מדמחלק וכו' אבל לפרש"י ורשב"ם אין זה טענה כלל והמעיין בלשון הרשב"ם ז"ל דף ק"ב ד"ה להודיעך וכו' יראה לעין כדעת הב"י וב"ח וט"ז דזה לשונו שם דלא מבעי' דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן שחייב אחריהן לברך אעפ"י שחבריו פטורין וכו' ר"ל שהניח מקצת חברים במקומן שהם פטורין לברך אפי"ה איהו שעקר מקומו מחויב לברך למפרע ועפי"ז יתכן ג"כ לפרש תחילת הלשון בדבור זה שכתב אבל בשאר דברים לא הי' יכול לומר טעוני' ברכה למפרע וכו' דהא אין צריכין ברכה לאחריהן במקומן עכ"ל ולשון זה אינו מובן כלל דהא בהדי' איתא בש"ס דבדברים שאין טעונים בב"מ נמי כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע ואפילו לרבנן וגם סותר דברי עצמו שכתב אח"כ באותו דבור לא מבעי' דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן שחייב אחריהן לברך וכו' ואם ר"ל שלא הי' יכול לומר לשון זה דכשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע שמשמעו שמברך במקומו כמ"ש בס' המלחמות מה בכך אם לא יאמר לשון זה והו"ל למתני יצאו אין טעונים ברכה למפרע וביותר קשה מי הכריחו לרשב"ם ז"ל ליכנס לכל זה וכי מסק זו שאמרו בש"ס דלרבותא נקט דברי' הטעונים בב"מ להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו בדברים הטעונים בב"מ טעון ברכה למפרע בלא הניח מק"ח וכ"ש בדברים שאין טעונים בב"מ ואין בידינו לכוין דבריו כעת זולת שנאמר שהוקשה לו להרשב"ם בהא דאמר דקתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה בלא הניח מק"ח הלא בדברים שאין טעונים בב"מ נמי איכא רבותא לרבי יהודה בהניח מק"ח דאין טעונים ברכה למפרע אפי' בדברים שאין טעונים בב"ת וא"כ אדרבא עדיפא למנקט פלוגתייהו בדברי שאין טעוני' בב"מ דאיכא רבותא לתרווייהו בדרבנן ובדר"י משא"כ עתה בדברים הטעונים בב"מ אין רבותא אלא לר' יהודה לחוד ואע"ג דמסיק הרשב"ם דהכא כח דאיסורא עדיף טפי מכח דהיתרא היינו אליבא דת"ק הוא דליכא רבותא בכח דהיתרא דכיון דאמר בשינוי מקום שא"צ לברך מהי תיתי לטעו' ולחלק בין דברים הטעונים בב"מ בדברים שאין טעונים בב"מ וטפי מסתבר לומר דס"ל שינוי מקום לא הוה הפסק כלל כמ"ש הרשב"ם להדיא אבל בדרבי יהודה דס"ל שינוי מקום חשוב הפסק ולא הקיל חלא בהניח מק"ח ובדין הניח מק"ח ודאי יש מקום לחלק בין דברים הטעונים בב"מ לדברים שאין טעונים בב"מ א"כ

הוה שפיר רבותא לר' יהודה ג"כ בדברים שאין טעונים בב"מ דאפ"ה בהניח מק"ח אין טעונים ברכה למפרע וכ"ש לרבנן דהוה רבותא דאפילו בלא הניח נמי ס"ל דאין טעונים ברכה למפרע אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ משא"כ השתא בדברים הטעונים בב"מ ליכא רבותא אלא בדר' יהודה לחוד וע"ז תי' והא ליתא דבשאר דברים שאין טעונים בב"מ לא מהני הניח מק"ח ובמ"ש הרשב"ם אבל בשאר דברים לא הי' יכול לומר טעונים ברכה למפרע בהכרח להגיה תיבת אין וצ"ל אין טעונים ברכה למפרע ור"ל דבשאר דברים לא הי' יכול לומר אין טעונים ברכה למפרע בהניח מק"ח דהוה נמי רבותא לר' יהודה שגם בשאר דברים מהני הניח מק"ח דהא אין צריכין ברכה לאחריהן במקומן ולא מהני בהו הניח מק"ח כיון שאין שם קביעות כמו שסיים אח"כ בסוף הדבור בהדי' דבדברים שאין טעונים בב"מ אפילו הניח מק"ח טעונים ברכה למפרע לכן בדברים שאין טעונים בב"מ לא הוה שמעי' רבותא אלא בדרבנן לחוד וע"ז כתב עוד וליכא לאקשויי אדרבה וכו' להודיעך כחן דרבנן דמקילין וכו' אבל עד השתא הוה קשי' לי' בדר' יהודה גופי' דהוה רבותא וכנ"ל ואיך שיהי' עכ"פ מבואר מפי' הרשב"ם כדעת הב"י וב"ח וט"ז: אלא שיש להעיר על דבריהם מהא דאמר לקמן והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים הטעונים בב"מ טעמא דהניח מק"ח וכו' משמע דאי לאו דקתני עקרו הוה ס"ד דהך חלוקהדהניח מק"ח איירי בדברים שאין טעונים בב"מ הרי שבם בדברים שאין טעונים בב"מ נמי שייך הך חלוקה דהניח מק"ח דלא"כ כיון דהת"ק מקיל אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ למה לי דנקט עקרו ואי משום להודיעך כחו דר' יהודה הא ממילא שמעינן לה מכיון דמחלק ר' יהודה בין הניח תק"ח ללא הניח ע"כ איירי בדברים הטעונים בב"מ א"ו דחלוקה זו שייכא אפילו בדברים שאין טעונים בב"מ: איברא כעד מברכין מ"ג א' בלישנא בתרא דר' יוחנן איתא דבפת ויין מהניא הסיבה שאחד יברך לכולם דחשיב קביעות אבל שאר דברים רוץ מפת ויין לא מהני בהו הסיבה משום דלא חשיב קביעות וכן הרמ"א בסימן ריג בהגה"ה יעוי"ש.

ועפי"ז אני אומר דיין אעפ"י שאין טעון ברכה במקומו לדעת התו' והרי"ף והרא"ש ורוה"פ מ"מ מהניא בי' הניח מק"ח כיון דחשיב קביעות ומהני' בי' הסיבה משא"כ בשאר דברים שאין טעונים בב"מ דלא חשיב קביעות לא מהניא בהו הניח מק"ח דמדי הוא טעמא דמהני' הניח מק"ח משו' דעדיין לא נעקר הקביעות כמ"ש הר"ן והא לא שייך גבייהו קביעות כלל ובזה מסולק טענת המ"א מהא דלא דייק הש"ס דאיירי בדברים הטעונים בב"מ מהא דמחלק בין הניח מק"ח ללא הניח משום דהוה מצי למדחי דאיירי ביין שאין טעון ברכה במקומו ואפ"ה מהניא בי' הניח מק"ח משום דשתיית יין חשיב

קביעות וא"ש וגם קושייתינו מסתלקת דשפיר משני דהאי דקתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה וכו' דאי לאו דקתני עקרו הוה ס"ד דאיירי בשתיית יין שאין טעון ברכה במקומו ואפ"ה מהני בי' הניח מק"ח כיון דחשיב קביעות ובהניח מק"ח עדיין לא נעקר הקביעות כנ"ל (ואין להקשו' האיך אפשר דאיירי בשתיית יין א"כ האיך קתני עקרו רגליהן ליילך לביהכ"נ להתפלל הא קיימ"ל שתה רביעי' יין אל יתפלל זה אינו דהא בסי' ק"צ ספוקי מספקא לן בשיעור ברכה אחרונה אולי הוא בכזית או כביצה גם יתכן דר' יוחנן לית לי' דשמואל פ' הדר דף ס"ד דאמר שתה רביעית אל יתפלל כנ"ל):

אולם לדעת רש"י והרשב"ם והרמב"ם ז"ל שסוברים דיין טעון ברכה לאחריו במקומו מעתה בכל הדברים שאין טעונים בב"מ ליכא קביעות ולא מהני בהו הניח מק"ח הדרא קושי' לדוכתי' איברא דבברכו' שם אי' בלישנא קמא דרבי יוחנן דכל שאר דברים חוץ מפת ויין לח בעי הסיבה וביאר הב"י בסי' רי"ג דהך לישנא נמי בעי קביעות אלא דס"ל דכל שחר דברים שאין דרך להסב גם בלי הסיבה חשיב קביעות וכיון שכן נמי אזדא לה קושי' המ"א דלא הוה מצי למידק דאיירי בדברים הטעונים בב"מ מהא דהניח מק"ח ולהקשות מזה אדרב חסדא דאימא ס"ל לר"ח כהך לישנא זר דברים חשיב קביעות ומהניא בהו הניח מקצת חברי' ואמטו הכי נמי קאמר שפיר דמהא לא הוה תיובתא לר' יוחנן דדלמא ס"ל לר' יוחנן כהך לישנא שגם בשאר דברים שייך קביעות ומהני בהו הניח מק"ח ולהכי קתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה דאי לאו דתני עקרו הוה ס"ד דר' יהודה איירי בדברים שאין טעונים בב"מ אבל למאי דקיימל"ן בסימן רי"ג כהך לישנא דכל שאר דברים חוץ מפת ויין לא חשיב קביעות לח מהני בהו הניח מק"ח ואפילו לפי מה שביארנו למעלה בלשון הרשב"ם ז"ל דרבי יוחנן דהכא ס"ל דבדברים שאין טעונים בב"מ לא מהני בהו הניח מק"ח לכן אי הוה קתני פלוגתייהו בדברים שאין טעונים בב"מ לא הי ר' יהודה בין הניח מק"ח זהו לפי האמת הוא דס"ל הכי אבל מ"מ השתא דמחלק בין הניח מק"ח או לאו לא סמכה הברייתא ע"ז שיהי' מוכח מתוכו דאיירי בדברים הטעונים בב"מ לפי שהי' מקום לבע"ד לומר דאוני ס"ל לר' יהודה שגם בשאר דברים חשיב קביעות אהכי קתני עקרו ותו דהא כתבו הט"ז ומ"א סימן רי"ג שענין הקביעות משתנה לפי הזמן והמקום והאידנא גם בשכר ומי דבש חשיב קביעות כמו ביין א"כ אזדא להקושייתינו וגם קושי' המ"ח לגמרי דאין להוכיח מפאת חלוקה זו דהניח דאיירי בדברים הטעונים בב"מ דלפעמי' גם בדברים שאין טעונים בב"מ נמי רגילין לקבוע עליהם ומהניא בהו הניח מק"ח (ודברי הרמב"ם דל דלעיל נמי א"ש דבדברים שאין טעונים בב"מ כשאין להם קביעות לא מהני הניח מק"ח וכשיש להן קביעות לא הוה רבותא טפי מדברים הטעונים

בב"מ והבן זה) ויש להבי' ראי' נכונה דלא מהני הניח מק"ח לדברים שאין טעונים בב"מ שיש לדקדק בהא דאמר דמהא דעקרו רגליהן לא הוה תיובתא דר' יוחנן דאמר כרבנן דר"י משמע הא מברייתא דלעיל שפיר הוה תיובתי' כדאסיקנא לעיל בתיובתא ואמאי דלמא הך ברייתא דלעיל אפי' כר' יהודה ואיהו ס"ל כרבנן כדדחינן הכא אלא ודאי דלא יתכן לאוקמי הך ברייתא דלעיל דשינוי מקום צריך לברך כר' יהודה דהא לר' יהודה אפילו בדברים הטעונים בב"מ נמי איירי והו"ל לחלק בין הניח מק"ח או לאו כדמחלק באינך ברייתות א"ו דאתי כרבנן דס"ל בדברים הטעונים בב"מ אין השינוי מקום הפסק כלל אלא דוקא בדברים שאין טעונים בב"מ ושם אין חילוק בין הניח מק"ח או לאו (לפי שאז לא היו רגילין לקבוע בשאר דברי' שאין טעונים בב"מ) כנ"ל העולה מזה בדין הניח מק"ח דביין ודאי מהני הניח מק"ח ובשאר דברים שאין טעונין בב"מ אם רגילין לקבוע עניו מהני הניח מק"ח אבל בדברים שאין רגילין לקבוע עליו לא מהני הניח מק"ח ותו לא מידי:

א כתב הרי"ף וקאמרי רבוואתא הלכתא כרב ששת דתניא כוותי' ואע"ג דשני רב נחמן ב"י לא סמכי' אשנויא ע"כ וכתב הרא"ש ע"ו לא ידענא למה כתב דלא סמכינן אשנויא דרב נחמן ב"י אין שנויא מבורר בגמרא יותר מזה כיון דמצא ברייתא דעקירות ר' יהודה ופליג את"ק דבמה ד"א דברייתא ד"ה פליג את"ק וא"כ ברייתא קמייתא דפריך מינה לרב חסדא יחידאה היא ואמאי פסק כיחידאה עכ"ל ובכ"מ פ"ד מה' ברכות תמה על הרא"ש מהא דעירובין פ' חלון ופ"ג דסנהדרין כ"ה נחלקו שם רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דר' יוחנן ס"ל במה דר' יהודה לחלוק את"ק ורבי יהושע ב"ל ס"ל במה לפרש דברי הת"ק וכבר כתבו התוס' במגילה כ"ז ושא"ד דקיימל"ן בכל דוכתי' כריב"ל נגד רבי יוחנן וה"נ קיימל"ן כריב"ל דבמה לפרש הוא ולא לחלוק וא"כ ליתא לשנויא דרב נחמן ב"י דאתי כרבי יוחנן ולא קיימל"ן כוותי' עכ"ד והם תמוהי' לכאורה דהרי הרא"ש בעצמו הרגיש בזה להכחידה תחת לשונו שכתב דבמה ד"א דברייתא ד"ה פליג את"ק וכן הוכיחו התוס' בעירובין ס"פ חלון מסוגי' דחולין פ"ח דבברייתא אפי' אימתי גמי לחלוק הוא וכ"ש במה ותו דבעירובין שם אי' בהדי' כל מקום שאמר ר"י אימתי ובמה במשנתינו וכ"כ המרדכי והרמב"ן ז"ל במלחמות ד' יעו"ש: איברא שהרי"ף ז"ל ס"פ חלון לא גריס התם במשנתינו וגם מה שהוכיחו שם מסוגי' דחולין פ"ח דבברייתא אפילו אימתי לחלוק הוא הנה בחולין שם הביאו גירסא אחרת וכתבו שם דלפי אותה גירסא יתכן שגם בברייתא הוא לפרש על כן לא שעה הכ"מ אל דברי הרא"ש בזה ושפיר כתב דלמאי דקיימל"ן כריב"ל נגד ר' יוחנן גם הכא במה לפרש הוא ותו דהתוס' ביצה ט"ו

כתבו אפכא דבברייתא לכ"ע במה לפרש הוא **(הגה"ה איברא שדברי התוס' ביצה ט' הנ"ז צריכין ביאור שכתבו וא"ת הא כ"מ דתני במה לחלוק ויש לומר דהיינו במשנה אבל לא בברייתי' עכ"ל ולכאורה הוא נגד מ"ש בעירובין שם דאדרבה בברייתי' אפילו אימתי לחלוק אלא שבזה יש לומר שדבריהם שם הם עפ"י גירסא אחרת שהביאו התוס' בחולין פ"ח הנ"ל שגם בברייתא נמי לפרש הוא אבל קשה דהאיך יתכן שבברייתא לכ"ע במה לפרש הא בסוגיא דשמעתי' מסקי התוס' להלכה כרב חסדא וכשנויא דרב נחמן ב"י דבמה דר"י בברייתי' דהכא לחלוק הוא ולא לפרש.

והיותר תמוה דמהיכן פסיקא להו בקושייתם דקיימל"ן במה לחלוק הוא הלא ריב"ל ס"ל במה לפרש הוא ובכל דוכתי' הלכה כריב"ל נגד רבי יוחנן כמ"ש התוס' במגילה כ"ז וכנ"ל ויראה דמסוגיא דהכא פסיקא להו דקיימל"ן במה לחלוק הוא משו' דלעיל ד' ק"א פסקו הלכה כרב חסדא דתניא כוותי' במסקנא וא"כ לפום מאי דס"ד דהתוס' קושייתם דאין חילוק בין משנה לברייתא מוכח מהכא דקיימל"ן במה לחלוק הוא כפי שנויא דרב נחמן ב"י ובהכרח לומר דלא קיימל"ן כריב"ל בהא משום דבעירובין שם קיימי שמואל ורב חסדא בשיטתי' דר' יוחנן והו"ל ריב"ל יחיד נגד רבים:

או יאמר דגם מסוגי' דהתם גופי' פסיקא להו דבמה לחלוק דהא בני רבי חייא ודאי ס"ל התם במה לחלוק ור"ח נמי דס"ל דר' יהודה מפרש דברי הת"ק אתי עלה מדיוקא)** וא"כ ודאי לא קיילי"ן כשנויא דרב נחמן ב"י בזה ועוד נראה דאפי' לדברי התוס' בעירובין ע"כ לאו בכל מקום הוה במה לחלוק בברייתא דהא בביצה שם בברייתא איתא במה לפרש ובהכרח לומר דהאי כללא דאימתי ובמה לא אתמר אלא במשנה אבל בברייתא פעמים לחלוק ופעמי' לפרש כמ"ש התוס' בביצה שם (עפ"י מה שביארנו בהגה"ה) והיינו דוקא היכי דמוכח בהדי' מתוך הברייתא עצמה כההיא דחולין פ"ח שם מוכח מברייתא גופה דלחלוק הוא וכן בביצה שם אתינן למידק מתוך הברייתא עצמה דלפרש הוא אבל היכא דלא מוכח מסתמא הוה בברייתא כמו במתניתין כמו שמחלקין התוספות בחולין שם וכתבו דאפי' דמצינו בברייתא אחריתי דפליגי רבנן בהדי' אדרבי יהודה אפ"ה בהך ברייתא דקתני אימתי ובמה הוה לפרש כל עוד דלא מוכח באותה ברייתא עצמה שהוא לחלוק עש"ה ולכן משני רב נחמן ב"י שפיר אליבא דר"ח כאן דאית לי' בהדי' בעירובין שם במה לחלוק הוא במתניתין ה"ה בברייתא לחלוק הוא היכא דלא מוכח בהפך ואהכי נמי מסיק דר' יוחנן מצי סבר כרבנן דר' יהודה כיון דר' יוחנן אית לי' בעירובין שם דבמה לחלק הוא במתניתין ה"ה בברייתא היכא דלא מוכח דלפרש הוא חבל למאי דקיימל"ן כריב"ל דבמה לפרש הוא במתניתין ה"ה בברייתא כל היכא דלא מוכח מתוך הברייתא

גופה שהוא לחלוק כההיא דחולק שם סתמא ברייתא כמתניתין וא"כ במה דהכא נמי לפרש הוא וליתא לשינויא דרב נחמן ב"י כנ"ל ליישב דברי הכ"מ דלעיל וכ"ש לפמ"ש הרא"ש ושא"פ דהרי"ף גריס במסקנא תניא כוותי' דר' יוחנן וכיון דחזינן דכבר אסיק הש"ס לעיל להא דר' יוחנן בתיובתא בהכרח לומר דההיא דתניא כוותי' דר' יוחנן לאו דסמכא היא כמ"ש בעל המאור דחיצונה היתה שהגיעה לרבנן סבוראי ובכ"מ כתב דגם לספרי' שלנו שכתוב**(דאמר ת"ק משובך לשובך ותו דחי להאי דיוקא משמע דבלא דיוקא לכ"ע במה לחלוק הוא (והא דלא אמר התם באמת דר' חייא ס"ל במה לפרש בלא דיוקא משום דא"כ במאי טעו בני ר"ח דהא ודאי מילי דכללא הוה שמיעא להו מאבוה) ועלה קשי' להו כיון דס"ל במה לחלוק א"כ היכי בעי למידק התם דרבי יהודה מפרש דברי ת"ק הא כללא הוא בכ"מ דבמה לחלוק ע"ז תירצו דלא אתמר האי כללא דאימתי ובמה אלא במתניתין אבל בברייתא ליתא להאי כללא אלא לפעמים שאפי' במה לפרש כי התם ופעמים שגם אימתי לחלוק כמו שמוכיחו בעירובין שם כנ"ל אולם לשון המרדכי בשמעתי' שכתב ואם תאמר הא אי' בסנהדרין כ"ה דלכ"ע במה לחלוק ויש לומר דהיינו במשנה וכו' אינן מובן כלל דהא אדרבה איתא התם ובעירובין דבבמה פליגי וריב"ל אית לי' במה לפרש הוא וצ"ע:

תניא כוותי' דרב חסדא מדלא אותבוה מינה לרב ששת ע"כ לאו דסמכא היא ולא מתני' בי ר"ח ור' אושעי' וכיון שכן אין לנו הוכחה משום מקום דפליגי רבנן עלי' דר' יהודה לכן ודאי בברייתא דעקירות סתמא במה לפרש הוא אליבא דר' יהושע ב"ל דקיימל"ן כוותי' וליתא לשינויא דרב נחמן ב"י לכן קאמרי רבוואתא דהלכה כרב ששת כנ"ל: אולם יש אתנו מקום ליישב דברי הרי"ף בע"א דאזיל לטעמי אשר יאמר כי הוא זה דלקמן דף ק"י אהא דשני רבינא ארבעה כסי תקינו רבנן כל חד וחד מצוה באנפי נפשי' הוא כתב הרי"ף ז"ל וקאמרי רבוותא הואיל וכל חד מצוה באפי נפשי' הוא צריכין לברך בורא פה"ג על כל כוס וכוס ומסייעו להו להך סברא מהא דאי' בחולין פ"ו אהא דאמר ר' יהודה שחט חיה יכסנה ואח"כ ישחוט את העוף דמודה רבי יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת על שני הכסוין ולא הוה שחיטה הפסק) ופריך עלה מהא דרב ברונא ורחל תלמידו דרב דהוה יתבי בסעודתא והוה קאי עלייהו רב ייבא סבא ואמרו לי' הב לן ונבריך והדר אמרי לי' הב לן ונשתי ואמר להו רב ייבא הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונבריך איתסר לכו למשתי ומסיק דלא דמי להתם משום דמשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחיט בחדא ידא ומכסה בחדא ידא שמעינן השתא כיון דלא אפשר למשתי וברוכי בהדי הוה הפסק וכדמפסיק לברכת המזון צריך לחזור ולברך

בורא פה"ג הכי נמי כיון דלא אפשר למשתי ולמקרי הגדה בהדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגדה ובתר דגמר הלילא בורא פה"ג וסברא מעלי' הוא עכ"ל והקשו עלי' בעהמ"א והרא"ש מהא דאי' בשמעתין חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהן לבית הכנסת וחזרו אין טעונים ברכה למפרע ולכתחילה אלמא דתפלה לא הוה הפסק אע"ג דמשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר ולא דמי לברהמ"ז שהוא סלוק הסח הדעת על מה שאכל אבל מידי אחרינא לא והשיב הרמב"ן ז"ל שהרי"ף מחלק בין הפסקה שהוא רשות כההיי דחברי' שהיו מסובין דאי בעו לא אזלי לבית הכנסת ובין הפסקת חובה כגון קריאת הלל והגדה בלילי פסח דלא סגי דלא מפסיק באמצע וכן תי' הרשב"א בתשו' סי' ע"ב אולם הרא"ש בהשגתו דחה תשובה זו והכחידה תחת לשונו שכ' וגבי עקרו רגליהן לביהכ"נ משמע דאיירי בכל ענין אפי' באין שהות ביום לאכל ולהתפלל אח"כ דחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכל עד שיתפלל ואפ"ה לא הוה הפסק לענין ברכה:

ולכאורה יש להבי' ראי' לדברי הרא"ש בזה משמעתי' **(הגה"ה ולכאורה יש כאן מקום סתירה בלשון הרא"ש מהא דלעיל ד' ק' סימן ב' בדין מי שאכל בע"ש וקידש עליו היום דקיימל"ן פורס מפה ומקדש הסכי' הרא"ש שם לדעת, הרי"ף שצריך לברך המוציא אחר הקידוש אעפ"י שעומד באמצע סעודתו מטעם דכיון שנאסר עליו האכילה כשקידש היום הוה הקידוש הפסק ואיך כתב בכאן דאעפ"י שחייב להפסיק מאכילתו ולהתפלל לא הוה התפלה הפסק ויראה דשאני התם שנאסרה עליו האכילה מצד עצמה אבל הכא נהי שחייב להפסיק מאכילה בשביל להתפלל או לומר הגדה והלל מ"מ האכילה עצמה לא נאסרה עליו דהא טעימה מותר קודם מנחה לעולם וכן רשאי לשתות בין הכוסות ובאמצע האגדה כנ"ל:)** דהנה התוס' והרא"ש כתבו דשינוי מקום לעולם אינו מזקיק ברכה למפרע על מה שאכל דלא גרע מהיסח הדעת שא"צ בהמ"ז רק ברכה שלפני' על מה שרוצה לאכל והא דאי' בברייתא כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע וכו' לאו משום שינוי מקום הוא אלא עצה טובה בעלמא (כ"כ המרדכי) שמא ישהו עד שירעבו ולא יוכלו אח"כ לברך בהמ"ז ובפרישה ומשבצות זהב כתבו שכן דעת הרי"ף (ודלא כהב"י שהשוה דעת הרי"ף להרמב"ם (וכבר הבאתי למעלה מה שהקשה בחדושי מהרמ"ב ז"ל לשיטה זו מהא דמסיק רב נחמן ב"י דת"ק פליג אדר' יהודה בדין שינוי מקום דאכתי אמאי אמר ת"ק כשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע הא ר"י נמי לא אתי עלה דברכה למפרע מטעם שינוי מקום אלא משום עצה טובה דשמא ישהו אמאי פליג ת"ק גם בהא וכי לית לי' להך עצה טובה והאיך שייך פלוגתא בדבר שהוא עצה טובה בעלמא ע"ש ואין לפרש דבדינא פליגי דר' יהודה חייש מדינא שמא ישהו ותנא קמא לא

חייש לזה כלל דאם כן מ"ש המרדכי ושא"פ דהיינו משום עצה טובה הוא דלא כמאן ועוד קים לן בדרבה מיניה דאם איתא דת"ק לא חייש כלל לעצה טובה דשמא ישהו היכי דייקינן אמילתא דת"ק דאזיל ומודה בדברים שאין טעונים בב"מ שכשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע והלא הת"ק לית לי' חששא זו דשמא ישהו כלל אפילו בדברים הטעונים בב"מ שאם ישהו מלחזור למקומן לא יוכלו לברך חוץ למקומן כ"ש בדברים שאין טעונים בב"מ שאפי' ישהו מלחזור למקומן יכולין לברך בכל מקום שהן ואין חשש אלא שישכחו מלברך כלל שאין לחוש בזה אליבא דת"ק והאיך מדייק ואזיל בתר אפכא יציבא בארע"א וכו' ונלע"ד ליישב בזה עפ"י מ"ש הב"י בסימן קע"ח ז"ל כתב הכלבו בה' פסח שלא התירו לעקור ממקומו בלא ברכת המזון אפי' בהניח מק"ח אלא לצורך מצוה עוברת כגון לקראת חתן וכלה ע"כ וכתב עליו הב"י דלפי"ז צריך לפרש הברייתא דעקרו רגליהן לבית הכנסת כגון שיעבור זמן תפלה בצבור וכן לבהמ"ד כגון שעובר זמן לימוד החברי' ביחד יעוי"ש ולכאורה קשה טובא דא"כ דאיירי במצוה עוברת ומש"ה אינו מברך למפרע היכי דייקינן מדברי הת"ק דאזיל ומודה בדברים שאין טעוני' בב"מ שכשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע ואמאי הלא המצוה עוברת ומאי שנא דברים שאין טעונים בב"מ לענין מצוה עוברת מדברים הטעונים בב"מ ובהכרח לומר לדעת הכלבו דאין ה"נ שבדברים שאין טעונים בב"מ לא אכפת לן במצוה עוברת שהגיע זמן תפלת הצבור שעל הרוב יכול לקיים שתיהן שכיון שאין צריך לשהות במקומו ולברך ועוד שהן ברכות קצרות הרי יכול לברך דרך הלוכו לבהכ"נ ובכל מקום שהוא עומד שם לכן נקט בדיוקא גם הברכה דלמפרע ואדרבה יתכן שהכלבו הוציא כן מפאת הכי קושיין דלעיל דכי פליג ת"ק ולית לי' הך עצה טובה דשמא ישהו ומאי שנא מדברים שאין טעונים בב"מ דאזיל ומודה שכשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע משום עצה טובה דשמא ישהו ולדעת הכלבו דאיירי במצוה עוברת כגון שיעבור זמן תפלת הצבור ניחא שכיון שהמצוה עוברת, אין לחוש לעצה טובה דשמא ישהו משא"כ בדברים שאין טעונים בב"מ שאין בברכתן עכוב לדבר מצוה דייקינן שפיר דמברך למפרע ג"כ משום עצה טובה דשמא ישהו וישכח מלחזור ולאכל ולברך ועפי"ז צריך להיות לר' יהודה דס"ל שמדינא יש לחוש שמא ישהו מלחזור ולא מעצה טובה אמטו הכי ס"ל דאפילו במקום מצוה עוברת נמי צריך לברך למפרע:

אמנם יתכן דת"ק ור"י לא פליגי בענין ברכה דלמפרע כלל עפ"י מה שביארנו למעלה בלשון הר"ן שכתב ג"כ דהברכה דלמפרע לאן מטעם שינוי מקום הוא אלא משום דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן חייב לברך קודם שיעקור ממקומו (והיינו

מדינא ולא מטעם שמא ישכח לחזור למקומו כדמשמע פשט לשונו וכמ"ש המ"א בסי' קע"ח ס"ק א ויש להבין א"כ אמאי פליג ת"ק ואמר כשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע ותו לר' יהודה נמי בלא הניח מק"ח אמאי אין טעונים ברכה למפרע קודם שיעקרו מקומן ושם ביארנו דהא בהא תליא דכל מקום דשינוי מקום חשיב הפסק לענין ברכה דלכתחילה מטעם שכתב הר"ן דעמידתו משם היא גמר סעודתו ומה שיאכל אח"כ סעודה אחריתי היא אמטו הכי אסור לעקור ממקומו בלא ברכה דכיון שגמר סעודתו חל עליו חיוב ברכת המזון וצריך לברך קודם שיעקור ממקומו וזהו מדינא אפילו במקום מצוה עוברת משא"כ בהניח מקצת חברי' דהשינוי מקום לא חשיב הפסק כלל מטעם שעדיין לא נעקר קביעות הראשון כיון שנשארו מק"ח כמ"ש הר"ן וכן לת"ק דס"ל אפילו בלא הניח מק"ח שינוי מקום לא חשיב הפסק לגמר סעודה בדברים הטעונים בב"מ אמטו הכי ס"ל שאין צריך לברך קודם שיעקור ממקומו דכיון שעומד באמצע סעודתו שעדיין לא גמר סעודתו לא חל עליו חובת ברכת המזון כלל לכן מדינא ודאי א"צ לברך למפרע אלא משום עצה טובה דשמא ישהו יש לו לברך במקומו דאפילו בדברים שאין טעונים בב"מ כלל יש לחוש לזה כדדייקינן בהדיה הא בדברים שאין טעונים בב"מ כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע והיינו משום עצה טובה כמ"ש הר"ן גופי' בחולין פ' כסוי הדם) אלא משום דאיירי במצוה עוברת לא חיישינן לעצה טובה זאת מה שאין כן לר' יהודה דס"ל בלא הניח מק"ח שנוי מקום חשיב הפסק לענין ברכה דלכתחילה משום דעמידתו היא גמר סעודתו וכיון שגמר סעודתו חייב לברך מדינא קודם שיעקור ממקומו אמטו הכי ס"ל דאפילו במקום מצוה עוברת נמי טעון ברכה למפרע והא דדייקינן מדברי הת"ק דבדברים שאין טעונים בב"מ כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע היינו אפי' במקום מצוה עוברת כיון שאין בברכתן עכוב לדבר מצוה שיכולין לברך דרך הלוכן ובכל מקום שהן עומדים שם כנ"ל (ועמש"ל ליישב בזה לשיטת התוס') וא"כ מוכח בהדי' דהכי איירי במקום מצוה עוברת שיעבור זמן תפלת הצבור שמחוייב להפסיק אכילתו ולהתפלל ואפ"ה לא הוה התפלה הפסק כדעת הרא"ש ז"ל:

אמנם ליישב דעת הרי"ף יתכן ע"פ מ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות בישובו למ"ש הרי"ף בדין האוכל בע"ש וקידש היום עליו באמצעסעודתו דקיימ"ל פורס מפה ומקדש שצריך לברך המוציא אחר הקידוש וטענו עליו מהירושלמי דאי' בהדיא שא"צ לברך בורא פרי הגפן על היין וה"ה להמוציא והשיב שם דהירושלמי מצי סבר כרב אשי בש"ס דילן ק"ג ע"ב דפליג אתלמידי דרב וס"ל דאפילו על כוס בהמ"ז נמי א"צ לברך בורא פה"ג דאפילו בהמ"ז לא הוה הפסק אע"פ שהוא סילוק האכילה ומשתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר

משא"כ לדידן דקיימ"ל כתלמידי דרב כדאיתא התם דאפילו הב לן ונברך הוה סילוק וצריך ברכה לכתחילה אמטו הכי נמי כיון דקידוש והגדה חובה הן דמי' לבהמ"ז שכיון דמשתי וקדושי בהדי הדדי לא אפשר צריך לברך המוציא אחר הקידוש ע"ש וא"כ הכי נמי מצינו למימר בסוגיא דהכא דהך שינויא דרב נחמן ב"י דאמר במה דר' יהודה לחלוק הוא ובהכרח לומר דאיירי במקום מצוה עוברת ומש"ה לא חייש ת"ק לעצה טובה דשמא ישהו ומוכח השתא דאף ע"פ שעובר זמן תפלת הצבור שחייב להפסיק אפ"ה לא הוה התפלה הפסק אתי נמי כרב אשי דפליג אתלמידי דרב וס"ל דאפילו בהמ"ז לא חשיב הפסק וכנ"ל אבל לדידן דקיימ"ל כתלמידי דרב ליתא לשינויא דרב נחמן ב"י אלא ס"ל דבמה דר' יהודה הוא לפרש דברי הת"ק דאיירי בהניח תק"ח ואמטו הכי אין לחוש לשמא ישהו מלחזור דכל שהניח מק"ח בודאי לא ישהא מלחזור ותתוקמי שפיר בשיש שהות ביום טובא דאי בעי לא הי' נכנס לביהכ"נ שאין השעה עוברת ומש"ה לא הוה התפלה הפסק כמו שתירץ הרמב"ן וכנ"ל: ובזה תתיישב שפיר לשון הרי"ף דלעיל שכתב דהך שינויא דרב נחמן ב"י לאו שינויא מעליא הוא ולא סמכינן עלי' משום דלשיטתו אזיל לקמן דף ק"י דמשם בארה דהך שינויא דרב נחמן ב"י לא קיימא אליבא דהלכתא דקיימ"ל כתלמידי דרב וכנ"ל אבל הרא"ש אזיל לטעמי' דהתם דס"ל שאפילו אין שהות ביום שמחויב להפסיק סעודתו ולהתפלל אפי"ה לא הוה התפלה הפסק מתוקמי שפיר שינויא דרב נחמן ב"י אליבא דהלכתא כמו שביארנו כנ"ל.

ובזה מיושב מה שיל"ד לכאורה לפום מה דמסיק דר' יוחנן מצי קאי כת"ק דר' יהודה א"כ אמאי אתותב ר' יוחנן לעיל מברייתא דשינוי מקום צריך לברך אימא דהך ברייתא רבי יהודה היא ואיהו דאמר כת"ק כדמשני אהך ברייתא דעקירות ובשלמא לגירס' ספרינו דגרסינן במסקנא תניא כוותי' דרב חסדא ניחא דהשתא לפי המסקנא אזדא לה הך שינויא דשנינן אליבא דר' יוחנן דמצי קאי כת"ק והא דקתני עקרו להודיעך כחו דר' יהודה דהא בהך ברייתא דתנא כוותיה דרב חסדא ליכא מאן דפליג ואפי"ה קתני עקרו א"כ מוכח דת"ק נמי בעי דברים הטעונים בב"מ ור' יוחנן דלא כמאן כמש"ל אבל לגירס' הרי"ף דגריס במסקנא תניא כוותי' דרבי יוחנן קשי' אמאי אתותב לעיל אבל לפי האמור ניחא משום דאליבא דהלכתא דקיימ"ל כתלמידי דרב מוכח דבמה דר' יהודה ע"כ לפרש דברי הת"ק אתי וליתא לשנוייא דרב נחמן ב"י וא"כ רבי יוחנן דלא כמאן ושפיר אתותב לעיל והך דתניא כוותיה דר' יוחנן בהכרח לאוקמי בהניחו שם זקן או חולה כנ"ל: שאלה ג בעזה"י יום ו עש"ק כ"ת למב"י פה טיקטין יצ"ו למנה בן מנה אלוף בינה ה"ה כבוד

אהובי ידידי' בשתי תיבות ה"ה הרב המופלג בתורה ויראה החריף ובקי בצדקתו ימלט אי נקי המפורס' כקש"ת מוה' יעקב נ"י המורה לצדקה בק"ק שצוצין יצ"ו:
אמרותיו הטהורים מעולפת ספירים האירו מול עבר פני במידי דאיתא בשאלה ותשובתו הרמתה בצדה נדון אחד מבני הכפרים אשר עבר ומכר חמצו בע"פ אחר זמן איסורו דהיינו הי"ש שלו מכר בכסף כל מדה בסך פלוני ולא מכר לו החדר רק שמסר לו המפתח של החדר וגם לא ביטל חמצו כלל כי לא ידע מה הוא הביטל ואביו הזקן שעסק בשריפת החמץ אמר הנוסח של כל חמירא אבל לא ידע מהו ענין זה כלל כמו שהשיב שנפשו בכוונתו הי' לשמים כמו באמירת היה"ר (ויפה כתב מעכ"ת שראוי לגזור על המדפיסים שידפיסו נוסח כל חמירא גם בלשון לע"ז ובכתב אשורית מפורש באר היטב ואי איישיר חילי אקיימיני') והאיש הזה בעל הי"ש שלו אינו שלו כי איש עני הוא וחייו תלוין בזה תשובה לפי מה שבא במכתבו שהעני הזה כבר בא ועמד לפני מעכ"ת בערב הפסח אחר זמן איסורו וצוה עליו לשרפו ולא שמע ולא קיבל מכ"ת א"כ מהראוי עתה שלא להזקק לו כלל מאחר שלא שמע מכבר לקול מוריו ועבר אדאורייתא ואיך ישמע עתה מבלי לעבור אקנסא דרבנן ולא בא עתה לשאול כדי להבין ולהורות כי אם להמרות ולקנטר ע"מ להתיר ולא לאסור ועליו ועל כיוצא בו קניס ר"ש הואיל ועבר על ב"י ואף שאנוס הי' בהפסד כל ממונו הלא בעבירת לאו צריך אדם ליתן כל ממונו קודם שיעבור כדאי' בא"ח בסי' תרנ"ו וא"כ כל שערי ההיתר ננעל בפניו וכמ"ש גם מעכ"ת ומה שצדד מעכ"ת משום דעכשיו עושין הי"ש מפרי הארץ שקורין קארטפי"ל עם מעט תבואה שאפשר שאין בו כזית בכדי אכילת פרס ואפי' יש בו כזית בכא"פ הנה לדעת התוס' דטעם כעיקר דאורייתא הנה הנם פירשו בר"פ אלו עוברין דהיינו שעוברים האוכלין וכו' אבל אין עוברין בל יראה ולפרש"י שם דעוברין בל יראה הנה אליבא דרש"י לשיטתו מין באינו מינו ברובא בטיל וליכא איסור דאורייתא לא באכילתו ולא בשהייתו ולא דמי לשכר דמקרי טעמו וממשו עכ"ד ולא כיון יפה דלדעת התוס' לא מבעי' בדאיכא כזית בכדי אכילת פרס דעוברין בל יראה לכ"ע דעד כאן לא כתבו התו' גבי כותח הבבלי דאע"ג דלראי' עובר בלאו מכל מחמצת וכו' לא אתרבי אלא לאכילה ולא לבל יראה וכו' אלא משום דכותח אין בו כזית בכא"פ כדאי' ההם בדף מ"ד דבעלמא שרי לבד בחמץ דאתרבי מכל מחמצת בזה אמרי' דלענין בל יראה ליכא רבוי ואינו עובר אבל בדאיכא כזית בכא"פ דמודו רבנן משום דגם בעלמא כה"ג מחייב פשיטא דעובר בל יראה לכ"ע דהא חמץ גמור הוא ובכרת כמו בשאר איסורי' ופשוט הוא אלא אפילו ליכא כזית בכא"פ נמי כיון דטעם כעיקר דאורייתא ונהפך ההיתר לאיסור הו"ל חמץ גמור ועובר בל יראה

לכ"ע והא דפליגי ר"א ורבנן בכותח הבבלי ואינך דמתניתי' הא כתב הטור ברסי' תמ"ב דלא שייך התם טעם כעיקר משום דאין נותנין בו החמץ אלא לקיוהא בעלמא ואין בו טעם חמץ ולית ביה נמי כזית בכא"פ הא כל שאינו לקיוהא או דאית בי' כזית בכא"פ חייב לכ"ע אפילו בשאר איסורי' וה"ה בחמץ לענין בל יראה וא"כ מאן לימא לן בנדון היי"ש שלפנינו שאין התבואה נותנת בו טעם אלה לקיוהא הן אמת שמלשון הרא"ש ר"פ אלו עוברין (הביאו ב"י שם) שכתב על שכר שלנו דהוה חמץ גמור משום דאית בי' כזית בכא"פ דמודו ביה חכמים וכו' ולא כתב משום טעם כעיקר משמע קצת דגם השכר שלנו נמי אין התבואה נ"ט בו אלא לקיוהא בעלמא אולם מוהרל"ח בהגהות הטור כתב על דברי הרא"ש הללו דמ"ש דאית ביה כזית בכא"פ הוא לרווחא דמילתא אבל לפי האמת אפי' באין בו כזית בכא"פ נמי חשוב חמץ גמור משום טעם כעיקר אלא דאפשר לומר דשאני שכר דעיקרו משעורי' משו"ה ודאי חשיב טעם גמור משא"כ בנדון היי"ש שלנו שאין בו אלא מעט תבואה אפשר דהו"ל כאינך דמתניתין שאינו אלא קיוהא בעלמא שפירושו לע"ד דהיינו שאין נותנין התבואה אלא להחמיצו כדאי' בלשון הרא"ש ואע"ג דאית בי' תלתא שערי כדאי' בש"ס וא"כ אפשר שגם ענין הי"ש שבנ"ד כן הוא וכ"ש לפי מה שפי' בעל המאור בהנך דמתניתין דלא חשיב טעם כעיקר לפי שאין בהם טעם חמץ אלא שע"י התערובות מוליד טעם חדש א"כ יתכן ודאי שגם הי"ש שבנ"ד שעיקרו מהקארטאפי"ל עם מעט תבואה שאין בו טעם חמץ אלא טעם חדש ואם לא הי' בו כזית בכא"פ לא הי' עובר ב"י ולפי מה שפירש"י בדף מ"ד גבי שכר המדי דאפי' שיש בו כזית בכא"פ כל שלפי דרך שתיתו לא יהי' כזית מן החמץ בעוד שישתה ממנו פרס לפי שדרך לשתותו מעט מעט ולשהות בנתים א"כ יתכן שגם שתיית הי"ש שבנ"ד שדרך לשתותו מעט מעט לא יהי' בו כזית בכא"פ אלא שצריך חקירה רבה ע"ז ומאן מפיס בכל זה (ואף שאין דרך לשתות מן הי"ש כשיעור פרס בבת אחת בלי שהי' בנתים עדיין אולי יש בו כזית בכדי שתיית חצי פרס או פחות לפי התערובות שבו):

אולם מ"ש מעכ"ת דלדעת רש"י אפי' בדאית בי' כזית בכא"פ נמי אינו עובר למאי דס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא יפה כיון מיהו מ"ש דלא דמי לשכר שהוא טעמו וממשו א"צ לזה דלפרש"י אפי' בשכר שלנו נמי אינו עובר ב"י דהוה טעמו ולא ממשו כל שאינו בעין אלא נמוח אפילו אית ביה כזית בכא"פ חשיב טעמו ולא ממשו דבטיל ברובא וכמו שנראה מפירושו בע"ז דף ס"ו ובחולין צ"ט כמ"ש הפר"ח רסי' תמ"ב בשמו וכ"כ הפ"י בר"פ א"ע אלא שכבר עמדו האחרונים על דבריו מהא דאי' בפ' א"ע מ"ד דמודו רבנן לר"א בכזית בכא"פ וגבי כותח הבבלי ושכר המדי לית בי' כזית בכא"פ כדפרש"י

שם הרי גבי שכר המדי אע"פ שהחמץ שבו נמוח אם הי' בו כזית בכא"פ מחייב לכ"ע ובשער המלך תי' דסוגיא בדף מ"ד הוא אליבא דאביי ורב דימי דאית להו טעם כעיקר דאורייתא ואליבייהו אין חילוק בין טעמו וממשו או טעמו ולא ממשו אלא בין דאיכא כזית בכא"פ או לאו דס"ל לאביי דאע"ג דטעם כעיקר דאורי' אפ"ה בעינן כזית בכא"פ וכ"כ הפ"י ולע"ד עדיין אינו מיושב לפי זה מה שפרש"י בדף מ"ה בסוף הסוגיא דרבנן דר"א דפטרי בכותח הבבלי ע"כ ס"ל טעמו ולא ממשו לאו דאורייתא ע"כ ולפי דרכם דאפי' למ"ד טעם כעיקר דאורייתא אפי"ה בעינן כזית בכא"פ משום דאין הטעם חמור מן העיקר אכתי מנ"ל לרש"י דרבנן לית להו טעם כעיקר דלמא אית להו ושאני כותח הבבלי דלית ביה כזית בכא"פ כדאית לי' לאביי ורב דימי (וצ"ע כעת כי אין הפנאי מסכים עמדי לעיין בסוגיא זו אפי' בדרך העברה) ואיך שיהי' הא לא קיימ"ל כשיטת רש"י בזה כדאי' ביו"ד סי' צ"ח דקי"ל טעם כעיקר דאורייתא ואפי' לשיטת ר"ח כהן שהביאו התוס' והרא"שבחולין שם שסובר טעם כעיקר דאורייתא לאיסורא ולא למלקות משום דאין מזהירין מדין ק"ו יעוי"ש וכן הכריע הפר"ח רסי' תמ"ב אכתי אין זה מעלה ארוכה לנ"ד דכיון שאסור מן התורה אסור להשהותו ג"כ מה"ת לכ"ע ולא דמי לכותח הבבלי דאין בו טעם חמץ דבעלמא כה"ג שרי מן התורה לבד גבי חמץ אתרבי לאסור אכילה ולא לב"י משא"כ טעם כעיקר שבכל האיסורים דעלמא אסור מה"ת א"כ בחמץ נמי חשוב חמץ גמור מה"ת משום דנהפך ההיתר לאיסור ועובר נמי בל יראה דלא גרע מחצי שיעור שצריך ביטול לכ"ע כמ"ש המ"א סי' תמ"ב ס"ק י"ב יעוי"ש מ"מ כיון דרש"י ז"ל לאו יחיד הוא בשיטתו זאת שגם הרמב"ן והרשב"א והר"ן קיימי בשיטתו אע"ג דלא קיימא לן כוותייהו יש לנו לעשותן סניף בנ"ד שהוא שעת הדחק אולם בתשו' פ"י סי' י"ג כתב שבתשובה אחרת ביאר דמשקה היוצא מחמץ אין בו אלא איסור דרבנן דהוה שלא כדרך הנאתו וסמך ע"ו להתיר במשקה יי"ש שעבר עליו הפסח יעוי"ש ואף שרבו החולקי' ע"ו ה"ה מוהר"מ מטיקטין ומ"ב והח"צ והח"י הא אי' בפ"ק דנדה דבדרבנן סמכי' בשעת הדחק אפילו איחיד במקום רבים היכי דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וכ"כ הש"ך בי"ד סי' רמ"ב בכללי הוראה א"כ בנד"ז שהוא דרבנן ושעת הדחק יש לסמוך על תשוב' פ"י הנ"ל דהא לא אתמר הלכתא דלא כוותי' בהדי' וכ"מ בס' באר יעקב שכתב ג"כ שיש לסמוך על יש מן האחרוני' המתירי' בי"ש אפילו הוא בעין ואעפ"י שהוא בעצמו השיג על זה יעוי"ש וכ"ש בנ"ד שיש לנו סניף גם עפ"י שיטת רש"י והרמב"ן והרשב"א והר"ן הנ"ל אע"ג דאתמר הלכתא בי"ד סי' צ"ח דלא כוותייהו מ"מ הלא הם מגדולי המורים הראשוני' ואולי גם הש"ע בי"ד שם לא הכריע בנ"ד כנגדם אלא דוקא באיסור תורה או

אפילו באיסור דרבנן ושלא בשעת הדחק משום דרבים פליגי עלייהו והלכה כרבי' אבל במילי דרבנן ובשעת הדחק בנ"ד שהדין נותן לסמוך אפילו על היחיד במקום רבי' למה לא נסמוך על ארבעה עמודי הוראה הנ"ל הלא התורה חסה על ממונן של ישראל ואפי' על קטן נגד הגדול סומכי' בכה"ג כמו שהעלה הש"ך בכללי הוראה שם וראי' לדבריו מהא דאיתא בחולין מ"ט ב' דאמ"ל רב פפא לרבא רב ואיסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממון של ישראל משמע הא אם הי' איסורא דרבנן הי' סומך להתיר על דברי רב ששת אפי' כנגד רב שהי' גדול מר"ש בחכמה ובמנין וגם הלכתא כוותי' באיסור' משום שהי' הפסד מרובה והתורה חסה על ממונן של ישראל וכדעת הש"ך שם בזה ודלא כהב"ח **(ובחדושי ישבתי בזה קו' התוס' סנהדרין ל"ג ד"ה מה שעשה עשוי וכו' שהקשו לפום מאי דס"ד דלא איירי בעירבן עם פירותיו א"כ גבי טיהר את הטמא האיך שייך מה שעשה עשוי ותי' דמ"מ ס"ד דאיירי בעירבן הבעלי' ברוב דמה שעשה עשוי דבטלי ברובא ומשלם מביתו אם ערבן במועט וחזרו והקשו הא ר"מ קניס שוגג אטו מזיד כו' ע"ש.

ולדרכינו יתכן דהא בל"ז מוקי לה בש"ס שטעה בשיקול הדעת דהיינו דפליגי תרי תנאי ולא אתמר הלכתא כמאן ועבד הדיין כחד מינייהו וסוגי' דעלמא כאידך פרש"י שרוב הדייני' נראה להם דברי השני דהו"ל כרבי' במקום יחיד וכמ"ש הש"ך בח"מ שם וא"כ יתכן דאיירי במידי דרבנן ובשעת הדחק כההיא דפ"ק דנדה דף ו' הנ"ל שפי' התוס' שם דאיירי שאחר הוראתו שטיהר את הטמא עשו ע"ז טהרות הרבה דהשתא אעפ"י שטעה מעיקרא מפני שאז לא הי' שעה"ד מ"מ השתא דאפיש בטהרות והוא שעה"ד קם דינא וטהור הוא אפי' בלי תערובו' כדאיתא התם ואי לא אפיש בטהרות דליכא הפ"מ או באיסור תורה הדר דינא ומשלם מביתו (ועוד ישבתי שם בע"א) ואכ"מ:)** זולת זה לפי מ"ש מר שאיש עני הוא זה וחייו תלויין בזה ממש אפילו בלי שום צד היתר אפשר שאינו מחוייב אדם להפסיד כל ממונו בשביל קנסא דרבנן דדוקא בל"ת מן התורה שמחוייב האדם ליתן כל ממונו ולא יעבור אבל איסור דרבנן לא עדיף מעשה דאורייתא לענין אא דהלא מצינו אדרבה דלא העמידו חכמי' דבריהם במקום פסידא כלל בכמה כתי' בא"ח סי' רס"ו וש"א סעי' ל"ג אא ש"ז סעיף י"ט וסי' ש"ח סעיף ל"ז וסי' של"ד ס"ב וסכ"ו ואף כי בצוק העתי' אא שבני אדם רצין אחר פרנסתן ואין וגיעין בעו"ה מסתברא דכולי האי לא א רש"י הגם שיש לחלק ולומר דשאני הכא דעיקר גזירת חכמים הי' על הממון בעיה מ"מ ודאי דיש לסמוך בזה גם על דבר היחיד וכ"ש בנ"ד שיש לנו סמוכות הרבה עפ"י שיט' רש"י וסייעתו ותשו' פ"י בטיל וספיקא נמי דלמא עביד לקיוהא רלעל שיש להקל

לגבי דידי' אלא מיהו ובי אחרינ' דלית להו פסידא שלא יכשלו כה יראה להורות שיערב ברוב יי"ש של היתר דארווח לן בזה עוד לצרף גם דעת רבינו יונה שהבי' הרא"ש פ' כל שעה ה שמתיר לערב חמץ שעבר עליו הפסח אפילו לכתחילה והרמב"ם ז"ל פט"ו וה מ"א הביאו ב"י בי"ד סי' צ"ט שמתיר בכל איסורי דרבנן לערב לכתחילה ויערבו אב רעה למכור לנכרי' ולא לישראל דהשתא העל שיאור הנכרי וימכרנו לישראל או אפ' הם הוא עצמו לא יזהר בזה כל כך תלוכור לישראל לית לו בה דהא אין בי"ד סי' צ"ט בכל מבטל איסור לכתחילה שרי בדיעבד למי שלא נתבטל בשבילו (ובזה מיושב קו' התוס' סנהדרין הנ"ל שהקשו מדר"מ דקניס שוגג ע"ש):

אולם מעכ"ת יראה לקנסו כפי מה שיוכל שאת כדי לקיים קנסא דר"ש בסך חשוב קצת שישפוך לנהר בפרהסי' בכדי שיתקדש שם שמים וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד ועל מה שלא שמע לקול מורה לטוב ועבר ב"י בודון יסדר לו תשובה כפי מה דאי' בא"ח ססי' של"ד בהגה"ה וביו"ד סי' קפ"ה ויעשה גדר לעצמו בלהבא שיקדים לבא לפני המ"צ ביום שלפני עה"פ למכור חמצו וילמדו ענין הביטול ושב ורפא לו ועם כל זה אינני תוקע עצמי לדבר הלכה למעשה בנדון זה עד דמכניף לי' מר בי עשרה לומדים שיסכימו עמנו להתיר כי היכי דלימטי שיבא מכשורא: ובמאי דשדר לן מר חורפי' מה שפלפל בחכמה מענין לענין באותו ענין ואעפ"י שאינו ענין לנדון זה תנהו ענין לנדון אחר גם ע"ו נתתי לבי ואשיבה חורפי' דבר כאשר עם לבבי בעזה"י אשר יאמר כי הוא זה: א בתשו' גבעת שאול סי' ל"ה על אחד ששכח למכור חמצו שהי' מונח בבית א"י ונזכר בתוך הפסח ובא לשאול אחר הפסח וסמך הרב ז"ל להתירו עפ"י דברי בה"ע שהבי' הטור סי' תמ"ח שמתיר חמץ הנמצא אחה"פ בהנאה היכי שכבר בטלו קודם זמן איסורו דלא עבר עלי' בל יראה וצירף לזה דעת הר"ן פ"ק דפסחים דף ו' שהסכים לשיטת הגאונים הסוברי' דחמצו של ישראל המופקד אצל א"י אינו עובר עליו בבל יראה מן התורה והא דאיתא בפ' כל שעה דאחר הפסח אסור בהנאה אינו אלא משום דעבר אדרבנן עכ"ד:

וע"ז השיג מעכ"ת דאדרבה מדברי הר"ן הנ"ל ראי' לסתור דהלא בתשו' נ"ב סי' י"ח הקשה על דברי הר"ן מהירושלמי שהבי' הרא"ש פ' כל שעה סי' ד' בהפקיר חמצו פליגי רבי יוחנן וריש לקיש דר"י אסר לאחה"פ ומפרש התם טעמי' דר"י דאסור משום דחייש להערמה דשמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו ולדברי הר"ן הנ"ל למה לי טעמא דהערמה כלל תיפוק לי' משום דעבר אדרבנן שצריך ביעור ועל מה שתי' בתשו' נב"י שם דמשום דעבר אדרבנן לחוד לא הי' מסתבר לקנסו אי לאו חששא דהערמה שיעבור על של תורה והואיל וגזרו במקום הזה אמאן דעבר אדרבנן דאסור לאחה"פ משום חשש

הערמה שוב גזרו כן אכל מאן דעבר אדרבנן כגון הפקיד חמצו אצל א"י דאסור בהנאה לאחה"פ אע"ג דליכא חששא דהערמה עכ"ד ומדברי המ"א סוף סי' תמ"ז נראה דגם בהפקיד חמצו אצל א"י יש לומר טעם הערמה ע"ש על כולם הקשה מר דמה יענו על דברי ריש לקיש בירושלמי שם שמתיר בהפקיר חמצו אחה"פ ולא חייש להערמה ולא למאי דעבר אדרבנן א"כ תקשי לי' הברייתא דפ' כל שעה דף ל"א ב' שהוכיח הר"ן משם בהפקיר חמצו אצל א"י דאסר בהנאה לאחה"פ אע"ג דלא עבר בל יראה מה"ת אלא מדרבנן בלבד ובהכרח לומר לדעת הר"ן דהירושלמי איירי בהפקיר חמצו וביערו כמצות חכמי' ואח"כ נמצא לאחה"פ דלא עבר אדרבנן ובהא פליגי דרשב"ל מתיר ורבי יוחנן אוסר משום הערמה וא"כ יש לומר דבה"ע שמתיר בהנאה אחה"פ מטעם דלא שייך הערמה לענין הנאה בלבד כמ"ש הב"י בטעמו איירי נמי בכה"ג שביטל ובדק כמצות חכמי' אלא שאח"כ נמצא לאחה"פ דלא עבד אמידי אבל בנמצא תוך הפסח ולא ביערו כנדון הג"ש בתשו' הנ"ל בלא טעמא דהערמה אסור בהנאה משום שעבר אדרבנן כדעת הר"ן הנ"ל ואעפ"י שאפשר שבה"ע לא ס"ל כהגאונים שהבי' הר"ן אלא כהרמב"ם והרר"י והרא"ש שחלקו עליהם וס"ל דמפקיד חמצו אצל עכו"ם עובר ב"י מן התורה וא"כ אפשר לפרש דברי הירושלמי כפשוטו בלא ביער מ"מ כיון דלפי דעת הגאונים והר"ן מוכח דכל שעבר אדרבנן אסור בהנאה לאחה"פ ועל כרחי' מוקמי' להירושלמי בהפקיר וביער ג"כ א"כ מנ"ל להרב ז"ל לומר דבה"ע לא ס"ל הכי ועכ"פ דברי הר"ן שהבי' הם עזר כנגדו עכת"ד מר:

ב תשובה כבר קדמו בכל זה אחד קדוש מדבר בתשו' פ"י סי' י"ג לפרש כן דברי הירושלמי ובה"ע ז"ל דאיירי בהפקיר וביער חמצו כמצות חכמי' ולאחר הפסח מצאו עפ"י הוכחה זו מהר"ן שהבי' מעכ"ת אולם אע"ג דמתאמרא משמי' דגברא רבה כוותי' מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך דמה שנסתייע מדברי הר"ן הנ"ל לפרש דברי הירושלמי דאיירי בבדק וביטול ואפ"ה אסור לאחה"פ משום הערמה לא אוכל להלום דבריו בזה והלא בכ"מ פ"א מה' חו"מ דין ד' כתב בשם הר"ן להפך דהיכא דביטל ובדק כמצות חכמי' ולא עבר אמידי מותר לגמרי אחה"פ ע"ש וכן משמע להדי' מלשון הר"ן פ' כל שעה דף כ"ח אמתניתין דשל ישראל שעבר עליו הפסח וכו' דהירושלמי איירי בדעבר אדרבנן ע"ש ויבא בסמוך בעזה"י וגם פשט לשון הירושלמי משמע דלא איירי בביער כלל דהא לא קאמר אלא הפקיר חמצו לחוד וביעור מאן דכר שמי' ותו אם איתא דאיירי בשעשה כמצות חכמי' שהפקירוביער אלא שעפ"י תקרה חזר ומצאו אחה"פ למה נקט כלל הא דהפקיר חמצו הו"ל למתני מצא חמץ בביתו אחה"פ ומסתמא עשה מתחילה

כמצות חכמי' בביעור וביטול כדת אבל השתא דקתני הפקיר חמצו לחוד אחר הפסח מהו ולא נזכר מביעור ובדיקה כלל גם לא הזכיר שמצאו אחה"פ אדרבה סתמו כפירושו שלא ביערו כלל ולא הוצרך למציאה בזה ועוד מוכח מהא דאיתא התם אמר לי' רבי יוחנן אי אתה מודה באחר שש שהוא אסור וכו' כמו שיתבאר בסמוך באות ה' דאיירי בלא ביער וא"כ חוזר וניער קושי' הנב"י הנ"ל ומה שתי' בתשו' נב"י על קושייתו הנ"ל יפה השיגו מר כדלעיל בשגם בל"ו דבריו דחוקים ביותר לכן איני נזקק ליישבו גם שהי' אפשרי קצת אולם בעיקר קושי' הנב"י לע"ד מעיקרא ליתא דלא דמי כלל לנדון הר"ן ז"ל בהפקיד חמצו אצל עכו"ם דאסור בהנאה לאחה"פ דהתם משום לתא דבל יראה נגעו בי' רבנן שהם אמרו בחמץ שהפקיד אצל א"י דהו"ל כאלו עומד החמץ בביתו וקעבר עלי' בבל יראה מדרבנן כמו שביאר המ"א ססי' תע"ז דבריו וכן יראה להדי' מלשון הר"ן פ' כל שעה דף כ"ח דגבי הפקיד חמצו אצל א"י קעבר עלי' בב"י מדרבנן כמו שיבא בסמוך לכן כמו שקנסו לאסור בהנאה אחר הפסח כשעבר אבל יראה מה"ת ה"נ קנסו כשעבר אב"י מדרבנן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון משא"כ בהפקר וביטול דלא שייך בי' בל יראה כלל אפי' מדרבנן ולא הצריכו ביעור אלא משום דלא ליתא למיכל ולא משום לתא דבל יראה לא שייך בזה קנסא דרבנן כלל דאטו בחמצו של א"י בבית ישראל שצריך מחיצה עשרה טפחים לפניו שלא יבא לאכלו אם עבר ולא עשה מחיצה עשרה טפחים יאסור בהנאה לאחה"פ וה"נ כן הוא מש"ה הוצרך הירושלמי לטעמא דהערמה וריש לקיש דלא חייש להערמה ס"ל דמותר בהנאה לאחה"פ כנ"ל פשוט (ועד בשחק נאמן עלי שאחר שקיימתי זאת מסברא דנפשאי בהשקפה ראשונה בהיותי קורא באגרת התשובה של מעכ"ת אח"כ מצאתי סברא זו בתשו' נב"י סי' י"ט והתימה על הרב ז"ל שא"כ אין מקום לקושייתו הנ"ל בסי' י"ח גם לפי מה שפירש הירושלמי שם לדעת הרמב"ם כפי' מעכ"ת דאיירי שעשה כמצות חכמי' וכו' ג"כ אין מקום לקושייתו הנ"ל בסי' י"ח ומעכ"ת ראה ראי' אחת ולא שתים:

ג ועדיין אנו צריכין למודעי שהר"ן ז"ל פ' כל שעה דף כ"ח אמתניתין דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור כתב ע"ז דקנסי' לי' משום שעבר הבל יראה אי מדאורייתא כגון שהשההו בביתו אי מדרבנן כגון שהפקידו אצל עכו"ם וכו' אסור וכך אמרו בירושלמי הפקיר חמצו לאחר הפסח אסור עכ"ל ולכאורה הוא תמוה במה שהבי' ראי' מהירושלמי הזה לדין הפקיד חמצו אצל א"י דאסור משום דקעבר אבל יראה מדרבנן ולא קרב זה אל זה דהא בירושלמי מפרש טעמא משום הערמה ולא משום דקעבר אדרבנן ונהי דליכא תיובתא מהירושלמי לדבריו מטעמא דאמר (ומה שצריך ביעור מדרבנן אינו משום לתא

דבל יראה אלא משום דלמא אתי למיכל משא"כ בהפקיד חמצו אצל א"י דקעבר ב"י מדרבנן וכנ"ל) אכתי מה סייעתא איכא מהתם ומה שפי' המ"א ססי' תמ"ז דגבי הפקיד חמצו אצל א"י נמי שייך הערמה שיאמר שקיבל זה אחריות אעפ"י שלא קיבל כבר כתב מר דזה אינו עולה לדעת הפר"ח ותשו' שאגת ארי' סי' פ"ג שמפרשי' בדין הפקיד חמצו אצל א"י דאפי' לא קיבל העכו"ם אחריות נמי לא קעבר בל יראה מן התורה דעת הגאונים והר"ן ז"ל ע"ש ותו אם איתא דגבי הפקיד חמצו אצל א"י אינו אסור לאחה"פ אלא מטעם הערמה א"כ לריש לקיש שם בירושלמי דלא חייש להערמה שרי לאחה"פ והלא כבר הוכיח הר"ן פ"ק דפסחים דף ה' ממתניתין ובריייתא דהפקיד חמצו אצל א"י אסור בהנאה ותקשי לריש לקיש מהך מתניתין ובריייתא כמו שהקשה מר ותו דמלשון הר"ן משמע להדי' דלאו מטעם הערמה אתי עלה אלא משום דקעבר בב"י מדרבנן והאיך מייתי עלה מהירושלמי דתלי טעמא התם משום הערמה ובפלוגתא דאמוראי:

ד וכדי להבין דעת הר"ן ז"ל צריכין אנו להציע תחילה סוגי' הירושלמי וזהו הפקיד חמצו בי"ד לאחר הפסח מאי רבי יוחנן אמר אסור ריש לקיש אמר מותר אמר לי' רבי יוחנן לריש לקיש אי אתה מודה באחר שש שהוא אסור אמ"ל תמן איסורו גרם לו הא מאי אית לך למימר אמר לי' רבי יוסי לר' פנחס נהיר אתה כד הוינן אמרין אתי דבי יוחנן כר' יוסי ורבי שמעון בן לקיש כר"מ (פי' הרשב"א בתשו' סי' ע' דהיינו כר' יוסי בנדרים דף מ"ג דאמר אין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר) אינו כן אלא רבי יוחנן חייש להערמה ר"ש ב"ל לא חייש להערמה מה נפק מביניהון נפלה עליו מפולת מאן דאמר הערמה לית כאן הערמה והוא מותר ומ"ד משום זכי' לית כאן זכי' ואסור עכ"ל: ה והנה בהא דהשיב ר' יוחנן לריש לקיש אי אתה מודה באחר שש שהוא אסור פי' בתשו' נב"י שם סי' י"ט דר"ל אי אתה מודה דאפי' הפקיר אסור להשהותו אחר שש דעד כאן לא פליגי אלא באחר הפסח אבל בזמן איסורו אסור להשהותו וכיון שכן יאסו' לאחה"פ משום שעבר אדרבנן ולא ביערו (ומזה מוכח להדי' דהירושלמי אייירי בלא ביערו כמש"ל) ע"ז השיב ריש לקיש תמן איסורו גרם לו רצונו לומר מה שאסור להשהותו הוא משום שאסור באכילה והנאה ואיכא למיחש דלמא אתי למיכל הא עתה אחר הפסח שמותר באכילה מאי אית לך למימר עכ"ד ובענין חשש הערמה יראה מדברי הרשב"א בתשו' שם דהחשש הוא שלא יפקיר לגמרי בלב שלם אלא יכוין בלבו כדי לחזור ולזכו' בו אחר הפסח דכה"ג לא הוה הפקר כיון שאינו מפקירו בלב שלם (ודלא כהגהות אשירי פ' כל שעה סי' ד' ע"ש) וכ"כ בתשו' פני יהושע סי' י"ד להדי' דכל שאינו מוציאו מלבו לגמרי לא הוה הפקר גמור ע"ש והנה הך טעמא סגי נמי בעיקר דין הביעור שהצריכו

חכמי' ולא סגי בביטול משום דאיכא למיחש שלא יבטלו בלב שלם דהא ביטול היינו הפקר ומצאתי להר"ן בריש מכילתין דנסיב טעמא דבדיקה וביעור באמת משום הכי שכתב משום שהביטול תלוי במחשבה ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי ראו חכמי' להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכו בדיקה וביעור או מפני שחששו שאם ישהנו בביתו יבא לאכלו עכ"ל:

ו מעתה לא רחוקה ולא נפלאת היא לומר דרבי יוחנן וריש לקיש פליגי נמי בהני תרי טעמי שהניח הר"ן ז"ל על חובת הבדיקה וביעור חמץ דרבי יוחנן ס"ל נמי כטעמא קמא דהר"ן דלכך לא סגי בביטול או הפקר לחוד דחיישינן להערמה שמא לא יבטל או יפקיר בלב שלם רק ע"מ לזכות בו אחר הפסח ונמצא עכשיו מה שהצריכו חכמי' ביעור הוא משום לתא דבל יראה שאם אינו מבטל או מפקיר בלב שלם עובר בל יראה אלא דמה"ת לא חיישינן לזה אבל מדרבנן חיישי' וכיון דמשום לתא דבל יראה הוא כשעבר ולא בערו עבר בב"י מדרבנן ואסור בהנאה אחר הפסח כמו בעבר בל יראה מה"ת דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא כנ"ל וזהו שהשיב ר' יוחנן אדרשב"ל אי אתה מודה שאחר שש צריך ביעור מדרבנן משום לתא דבל יראה שמא לא הפקירו בלב שלם וכיון שכן יאסור בהנאה לאחה"פ כמו בעבר ב"י מה"ת והשיב לו רשב"ל תמן איסורו גרם לו מה שצריך בעור אינו משום לתא דב"י כמו שאתה סובר אלא משום דלמא אתי למיכל הא מאי אית לך למימר ר"ל אחר הפסח למה יאסור הא אין כאן לתא דב"י כלל אפי' מדרבנן כנ"ל:

ז או יאמר בשום לב עוד מאי נקט הירושלמי הפקיר חמצו ולא ביטל חמצו וכבר עמד ע"ז בספר המק"ח ע"ש לכן יראה דודאי גם ריש לקיש אית לי' טעמא קמא דהר"ן דלא סגי בביטול לחוד כיון שהוא במחשבה לבד יש לחוש אולי לא יוציאו מלבו לגמרי ע"כ החמירו חכמי' להצריך בדיקה וביעור ולכן כשביטל ולא ביער דעבר אדרבנן שחשש' שמא לא יוציאו מלבו לגמרי וקעבר בבל יראה אסור לאחר הפסח כמו בעבר ב"י מה"ת אבל בהפקירו בפיו ממש כדין הפקר בהא פליגי דרבי יוחנן ס"ל דגם בזה איכא למיחש להערמה שמא לא הפקירו בלב שלם אלא כדי לזכות בו אחר הפסח ונמצא שאין הפקירו כלום וקעבר בב"י וכיון דעבר אדרבנן שהוא משום לתא דבל יראה אסור בהנאה לאחה"פ וריש לקיש ס"ל דדוקא בביטול לחוד יש לחוש להערמה אבל לא בהפקר אי משום דכיון שהפקירו להדי' בהפקר גמור ודאי לבו שלם בדבר אי משום דס"ל כדעת הגהות אשירי פ' כ"ש סי' ד' דאפי' הי' בלבו בעת ההפקר לזכות בו אחר הפסח נמי שרי וכ"כ בתשו' נב"י סי' י"ט לחלק בין ביטול להפקר דדוקא בביטול שאינו לשון הפקר כמ"ש הר"ן הוא שיש לחוש לדברי' שבלב אבל בהפקר גמור דברי' שבלב אינן דברי' ע"ש וא"כ נהי

דאכתי צריך ביעור מדרבנן משום דלמא אתי למיכל מ"מ כיון דאין בלתא דבל יראה לא קנסי לי' לאסור בהנאה אחר הפסח וכנ"ל ואמטו הכי נקט הפקיר חמצו ולא ביטל חמצו וא"ש:

הגה"ה ועפי"ז יתכן ליישב ג"כ מה שהקשה עוד בספר המק"ח למ"ד טעמא דרבי יוחנן כרבי יוסי בנדרים דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר קשה א"כ לא יועיל ביטול חמץ לרבי יוסי דהא ביטול הוא מטעם הפקר וכיון דלרבי יוסי אפי' הפקר לא מהני כ"ש ביטול ובפ' אלו עוברי' דף מ"ט תנן מבטלו בלבו ומוקי לה רבי יוחנן גופי' התם כרבי יוסי אלמא דלרבי יוסי נמי מהני ביטול ובהכרח לומר מטעם שכתב הר"ן בריש מכילתין דחמץ שאני דלא בעינן בי' הפקר ממש הואיל ובל"ז אינו ברשותו ש"א אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור בבל יראה לכן בגלוי דעתא בעלמא דלא ניחא לי' בגווי' דליקו ברשותי' סגי ומש"ה סגי אפילו בביטול בעלמא וכ"ש בהפקר גמור דאין לך גלוי דעת גדול מזה והיכי קאמר דלרבי יוסי גבי חמץ נמי לא מהני הפקר עכ"ד אולם עפ"י המאור א"ש דנהי דמדאורייתא מהני ביטול חמץ אפילו לרבי יוסי מטעם דברי הר"ן הנ"ל מ"מ מדרבנן מיהת לא מהני כמ"ש הר"ן בטעמו דכיון שהביטול הוא בלב חששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי אלא דבהפקר גמור להך מ"ד דלא חייש להערמה ליכא למיחש לזה דכיון דהפקירו בפיו כדין ההפקר אפי' כיון לזכות בו אחר הפסח דברי' שבלב אינן דברי' וכנ"ל בתשו' נב"י להדי' אולם לרבי יוסי דאין הפקר יוצאמרשות בעלים עד שיזכה בו אחר דהשתא גבי חמץ נמי לא מהני מדין הפקר אלא דאתינן עלה מטעם ביטול דגלי דעתי' דלא ניחא לי' והלא מדרבנן לא סמכו על הביטול כיון שתלוי בלב חששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי וקעבר בב"י וכיון דעבר אדרבנן שגזרו משום לתא דבל יראה אסור בהנאה לאחר הפסח כמו בעבר ב"י מה"ת ורשב"ל ס"ל כר"מ דהפקר יוצא מרשו' בעלי' ותו לא אכפת לן בדברי' שבלב ואין כאן לתא דב"י אלא חשש דאתי למיכל אמטו הכי שרי בהנאה אחר הפסח אבל אידך מ"ד משום הערמה ס"ל דגבי הפקר נמי לרבי יוחנן כל שכיון להערמה ע"מ לזכות בו אחר הפסח לא הוה הפקר כדעת הרשב"א ותשו' פ"י הנ"ל וא"ש.

ח נמצא למדין השתא לדעת הרשב"א בתשו' והר"ן דהך טעמא דהערמה הוא עצם הטעם שצריך ביעור מדרבנן ולא סני בביטול או הפקר דחיישינן שמא לא הפקירו בלב שלם אלא כדי לזכות בו אחה"פ דלא הוה הפקר וקעבר אב"י וכיון דעבר אדרבנן שחששו משום לתא דבל יראה אסור בהנאה לאחר הפסח כמו בעבר בל יראה מה"ת ועפי"ז לשון הר"ן דלעיל כראי מוצק דשפיר מייתי ראי' מדברי הירושלמי הוה לנדון דידי' בהפקיד

חמצו אצל עכו"ם למאי דס"ל כדעת הגאונים שאינו עובר בל יראה מן התורה אלא מדרבנן דאפ"ה אסור בהנאה לאחר הפסח כדחזינן הכא גבי הפקיד חמצו דאסור בהנאה לאחר הפסח משום שלא ביערו ועבר אבל יראה מדרבנן שחששו להערמה שמא לא הפקיר בלב שלם אע"ג דמן התורה לא חיישינן להכי דהא אפי' בביטול בעלמא סגי כיון דמדרבנן עבר בב"י אסור בהנאה אחר הפסח ה"ה והוא הטעם בהפקיד חמצו אצל עכו"ם דעבר ב"י מדרבנן דאסור בהנאה לאחר הפסח כנ"ל ונמצינו למדין מדברי הר"ן ז"ל דכשביטל ובדק כמצות חכמים ואח"כ מצא חמץ בביתו דמותר אפי' באכילה כיון דלא עבר אמידי לכך כתב הכ"מ פ"א מה' חו"מ דין ד' בהדי' בשם הר"ן ע"ש: ט אמנם כל זה לשיטת רש"י והר"ן שפירשו חיוב הבדיקה משום לתא דבל יראה כדפרש"י בריש מכילתין בודקין שלא יעבור ב"י וכנ"ל בלשון הר"ן הנ"ל אולם למ"ש התוספות שם ורוב הפוסקים בטעם חיוב הבדיקה שהוא משום דלמא אתי למיכל בלבד מעתה לא יתכן לפרש חשש הערמה כפי' הרשב"א דלעיל דחיישינן שמא לא יפקיר בלב שלם אלא כדי לזכות בו אחר הפסח דא"כ כ"ש דלא סגי בביטול בעלמא מה"ט דהערמה ולמה הוצרכו לטעמא דאתי למיכל אלא ודאי ס"ל דלא חיישינן להכי וטעמא דהערמה הוא כפי' הרא"ש דחיישינן דלמא משקר ואומר שהפקיר אע"פ שלא הפקיר וטעמא דחשדינן ליה בהא משום דחזינן דעכ"פ עבר אדרבנן שלא ביערו תו אין מאמינים לו בכל דבריו כמו שפירשו האחרונים ז"ל אבל היכי דלא עבר אמידי פשיטא דאין לחוש דמשקר דמהי תיתי הלא כל אדם נאמן על שלו באיסור והיתר משו"ה לא שייך חששא זו כלל בעיקר תקנת הבדיקה אמטו הכי הוצרכו לפרש משום דאתי למיכל בלחוד כנ"ל.

ועפ"ז צריך לפרש דרבי יוחנן קיבל תשובת ריש לקיש שהשיב לו שאין לקנסו בשביל שעבר אדרבנן ולא ביערו כיון שחיוב הביעור אינו משום לתא דבל יראה אלא משום דלמא אתי למיכל דכן הוא גם לרבי יוחנן ואהכי מסיק דטעמא דרבי יוחנן משום הערמה כנ"ל וא"כ לדעת בעל העיטור דס"ל דלענין הנאה אין חשש הערמה כמ"ש הב"י בטעמו דבשביל הנאה מועטת לא יערים לעבור על דברי חכמים גם כשביטל ולא ביער נמי שרי בהנאה אחה"פ דהא משום הערמה ליכא גבי הנאה ומשום דעבר אדרבנן ולא ביער נמי אין לחוש כיון שאינו משום לתא דבל יראה אלא משום דלמא אתי למיכל וכמו שהשיב ריש לקיש לר' יוחנן כנ"ל וא"כ לכאורה אצטמדו דברי הג"ש בתשובה הנ"ל ע"פ שיטת התוס' ורוה"פ ואין טענה עליו מדברי הר"ן הנ"ל דאזיל לטעמי' וכנ"ל:

י אולם כשתמצי לומר יתכן שגם לפי' התוס' ושארי פוסקים שהניחו בטעם חיוב הבדיקה משום דלמא אתי למיכל עולה יפה פי' הרשב"א דלעיל בהירושלמי דחשש

הערמה הוא זה דחיישי' שמא לא יפקיר בלב שלם אלא כדי לזכות בו אחר הפסח והוא הדין וכ"ש דלא סגי בביטול מה"ט ומה שהוצרכו התוס' ליתן טעם לחיוב הבדיקה משום דלמא אתי למיכל שתי תשובות בדבר חדא דעד כאן לא חייש הירושלמי להערמה אלא התם דחזינן שעבר אדרבנן ולא ביערו דסופו מוכיח על תחילתו שהיה כוונתו בהפקירו על מנת לחזור ולזכות בו שעל כן הניחו ולא ביערו ורגלים לדבר שכיון להערמה אבל זולת זה אין לחוש להערמה וע"כ בעיקר חיוב הבדיקה הוצרכו לטעמא דאתי למיכל זאת שנית דודאי לדידן דקיי"ל כרבי שמעון דחמץ לאחר זמנו שרי בהנאה כשלא עבר עלי' בב"י שייך חשש הערמה שלא יפקיר בלב שלם כדי לזכות בו אחר הפסח אבל לרבי יהודה דחמץ לאחר זמנו אסור בהנאה אפי' חמצו של א"י אין מקום לחשש הערמה ואת דמאי ירויח בערמתו אם ירצה לזכות בו אחר הפסח כיון שגם אחר הפסח הוא אסור בהנאה מן התורה כמו בתוך הפסח וא"כ אם נאמר שטעם חיוב הבדיקה הוא משום הערמה אכתי תקשי לר"י למה לי בדיקה הלא סגי בביטול והא רב כר' יהודה ס"ל דאחר זמנו אסור בהנאה מן התורה אפי' חמצו של א"י כדאיתא בפרק כל שעה דף כ"ט ע"ב ואיהו אמר בפ"ק דף ו' הבודק צריך שיבטל אלמא דלא סגי בביטול לחוד ועוד תנן בדף י' ע"ב רבי יהודה אומר בודקין אור לי"ד וכו' ובפ' אלו עוברין תנן ההולך לאכול סעודת אירוסי' וכו' אם יכול וכו' יחזור ויבער ואם לאו מבטלו בלבו וכו' ומוקמינן לה התם אפילו כר' יהודה אלמא דגם לרבי יהודה לא סגי בביטול לחוד אלא במקום מצוה אע"ג דלא שייך טעמא דהערמה ותו לרבי שמעון נמי אחר שלפי האמת אסר החמץ בהנאה אחר הפסח אפי' ביטל או הפקיר מחששא זו דהערמה תו לא הי' צריך בדיקה וביעור משום האי טעמא דהערמה דהא השתא שאסור בהנאה אחר הפסח ליכא למיחש עוד להערמה אמטו הכי הוצרכו לפרש בטעם הבדיקה וביעור משום דלמא אתי למיכל אבל מעיקרא דדינא למאי דקיי"ל כר' שמעון דחמץ לאחר ומנו שרי בהנאה ודאי לא סגי בביטול והפקר מדרבנן משום הך טעמא דהערמה גופי' וא"כ כשביטל או הפקיר ולא ביער דאיכא חששא דהערמה שהוא משום לתא דבל יראה אסור בהנאה לאחר הפסח כמו בעובר בל יראה מן התורה כמו שהוכיח הר"ן ז"ל מהש"ס לפי שיטת הגאונים ז"ל וכנ"ל ובזה נתיישבו כל קושי' בעל המק"ח שנתקשה בלשון הירושלמי הזה ע"ש: יא ועדיין אנו צריכין למודעי בקושי' בעל המק"ח דלעיל שנתקשה בירושלמי אהך מ"ד דטעמא דרבי יוחנן כרבי יוסי בנדרי' דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר וכיון שכן לא יועיל ביטול חמץ לר' יוסי דהא ביטול מטעם הפקר הוא וכיון דלרבי יוסי אין הפקר מועיל כ"ש ביטול ובס"פ אלו עוברין תנן מבטלו בלבו ומוקי לה ר' יוחנן גופי'

התם כרבי יוסי אלמא דלרבי יוסי מהני ביטול חמץ ובהכרח לומר כמ"ש הר"ן ז"ל דשאני חמץ דלא בעינן הפקר גמור כיון דבל"ז אינו ברשותו של אדם דהא אסור בהנאה ולאו דידי' היא אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו להתחייב בבל יראה לכן בגלוי דעתא דלא ניחא לי' דליקו ברשותי' סגי דאו לא עשאו הכ' כאלו הוא ברשותו מש"ה סגי אפי' בביטול בעלמא וא"כ כ"ש דמהני הפקר לרבי יוסי גבי חמץ והיכי קאמר דטעמא דרבי יוחנן כרבי יוסי דאפי' גבי חמץ לא תהני הפקר עכ"ד **(הגה"ה ואם נאמר דהך מ"ד בירושלמי סובר כדעת רש"י והרמב"ם.

דהשבתה האמורה בתורה היינו ביטול כמו שתרגם אונקלס תשביתו תבטלו אינו מטעם הפקר כלל אלא מנוה"כ וענין הביטול הוא כמ"ש הרמב"ם שישום אותו כעפר ויחשוב בלבו שכל החמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכ"ה בפרשי דף ד' והוסיף עוד שיאמר כל חמירא וכו' הוה א"ש דביטול מהני אפי' לרבי יוסי אבל לא לשון הפקר כיון שאינו יוצא מרשותו וגם לא עשאו כעפר כנ"ל:)** וכל מה שישבנו למעלה בהג"ה בזה גם מה שיישב בעל ספר המק"ח שם הוא הכל עפ"י שיטת הר"ן הנ"ל אבל מה יענה בלשון התוס' פ"ק דף ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא וכו' אחר שהשיגו לשם אפרש"י ז"ל ופירשו דהביטול הוא מטעם הפקר דאחר שבטלו יצא מרשותו וקרינן בי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרי' חזרו וכתבו ע"ז והא דאמרינן בנדרים הפקר בפני שלשה מדאורייתא אין צריך עכ"ל מבואר מלשונם בזה דאם מן התורה הי' צריך להפקיר בפני שלשה ה"ה בחמץ נמי הי' צריך לבטל בפני שלשה ולית להו סברת הר"ן דלעיל דחמץ שאני א"כ תקשי להו קושי' הר"ן בריש מכילתין שהקשה שם מהא דרבי יוסי דס"ל הפקר כמתנה שאינו יוצא מרשות בעלי' עד שיזכה בו אחר האיך יועיל הביטול מן התורה מדין הפקר הא אינו יוצא מרשותו והו"ל דידי' לענין בל יראה:

יב לכן יראה דהתוס' לטעמייהו אזלי בנדרי' שם בשם ר"י כתבו לרבי יוסי נמי הא דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר לאו דאורייתא היא אלא מדרבנן וכ"כ הרא"ש שם בסוף הסוגי' בשם הר"א מתיף דטעמא דרבי יוסי אליבא דרבי יוחנן הוא נמי כדרבא דלכך אינו יוצא מרשות בעלי' עד שיזכה בו אחר משום גזירה אטו מתנת בית חורין וא"ש דמן התורה בביטול בעלמא סגי מטעם הפקר אע"ג דלא אתי לרשות זוכה דמה"ת לא בעינן דאתי לרשות זוכה ואע"ג דאמר התם דבמקום דאיכא חשש הערמה לא חשיב הפקר מדין תורה הכא לא שייך חשש הערמה מטעמא דאמרן לעיל דכל עוד שלא עבר אדרבנן לא חיישינן להערמה וכ"ש אם נאמר דרבי יוסי כרבי יהודה ס"ל דאחר הפסח אסור בהנאה דלא שייך הערמה כלל וכנ"ל ובזה מיושב ג"כ דברי הירושלמי

דלעיל אליבא דמ"ד דרבי יוחנן לא חייש להערמה אלא טעמא דרבי יוחנן כדר' יוסי דאין הפקר יוצא מרשות בעלי' עד שיזכה בו אחר ר"ל מדרבנן משום גזירה דמתנת בית חורין וכיון דמדרבנן לא הוה הפקר וקעבר בבל יראה אמטו הכי אסור בהנאה לאחר הפסח כמ"ש הר"ן לשיטת הגאונים הנ"ל אבל מדאורייתא מודה רבי יוסי דהפקר יוצא מרשות בעלי' אפילו קודם שיזכה בו אחר ומש"ה מהני ביטול וח"ש מעתה גם להר"ן בריש מכילתין שהקשה מההיא דרב' יוסי אדין ביטול לטעמי' אזיל שפי' בסוגי' דנדרים שם דלרבי יוסי אין הפקר יוצא מרשות בעלי' מדין תורה ע"ש מ"מ לא נפלאת ורחוקהם היא לומר בשיטת הירושלמי דהך מ"ד התם דטעמא דרבי יוחנן כר' יוסי ס"ל אליבא דרבי יוסי נמי דאין הפקר יוצא מרשות בעלי' היינו מדרבנן כשיטת התוס' והר"א ממיץ הנ"ל אליבא דתלמודא דידן כנ"ל וא"ש: יג ועדיין אנו צריכין למודעי דלכאורה קשה א"כ במאי מיירי הירושלמי אם בהפקיר בפני שנים א"כ מ"ט דריש לקיש הא אפילו בלא הא דרבי יוסי נמי לא הוה הפקר מדרבנן לשיטת התוס' וא"כ עבר על ב"י מדרבנן ואסור לאחר הפסח ואי בהפקר בפני שלשה הא מסיק התם בנדרי' דף מ"ה דהיכי שהפקיר בפני שלשה מודה רבי יוסי דיוצא מרשות בעלי' לגמרי וא"כ מ"ט דרבי יוחנן הנה מהא לא תברא ושתי תשובות בדבר חדא דהרא"ש בנדרי' שם לחד פירושא כתב דלר"י באמת אין חילוק בין הפקיר בפני שנים או בפני שלשה לעולם אינו יוצא מרשו' בעלים וכו' ע"ש ותו דכבר הכריח בתשו' נב"י סי' י"ט דע"כ שיטת הירושלמי אליבא דרבי יוסי דאין הפקר יוצא מרשות בעלים אפי' הפקיר בפני שלשה ע"ש: יד ובזה מיושב ג"כ מה שדקדק עוד בספר המק"ח שם אהא דנקט הירושלמי הפקיר חמצו ולא אמר ביטל חמצו ולשיטת התוס' ניחא דסתם ביטל שלא בפני שלשה גבי חמץ נמי לא הוה הפקר מדרבנן וא"כ עבר אבל יראה מדרבנן **(הגה"ה ומה שהשיגו התוספת על פרש"י.

בריש מכילתין שפי' בודקי' שלא יעבור בבל יראה משום דבבבי מן התורה וקאמר דהא לפרש"י אין הביטול מטעם הפקר כלל ותו דאכתי למה הצריכו בדיקה וביעור תסגי בביטול בפני שלשה לכן הוצרכו לטעמא דדלמא אתי למיכל אבל לעולם בסתם ביטול שבהש"ס שאינו בפני שלשה לא מהני מדרבנן מדינא כמו בשאר הפקר דאין לומ' דגבי חמץ הקילו להעמידו על דין תורה מאיזה טעם יקילו בזה הא אדרבה החמירו בו רבנן שלא לסמוך על הביטול כלל אפי' בפני שלשה והצריכו בדיקה וביעור דוקא.

)** ומודה בי' ריש לקי' דאסור בהנאה לאחה"פ משום דקעבר אב"י מדרבנן כמש"ל בשם הר"ן אהכי נקט הפקיר חמצו וכו' דהיינו כדין הפקר בפני שלשה דאין בו לתא דבל יראה כלל אפי' מדרבנן אלא משום גזירה דלא ליתי למיכל בהא פלג ריש לקיש

ואמר דשרי בהנאה אחה"פ ורבי יוחנן אוסר אי משום דס"ל כרבי יוסי דמדרבנן אין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר וא"כ עבר בב"י מדרבנן וכנ"ל או מאידך טעמא דחייש להערמה שלא הפקירו בלב שלם אלא כדי לזכות בו אחר הפסח ואית בי' לתא דב"י כנ"ל: טו אמנם הרא"ש פ' כל שעה סי' ד' הטור סי' תמ"ח פי' חשש הערמה שלא יפקירנו ויאמר הפקרתיו וכבר עמדנו למעלה דלמה נחוש להערמה בכאן טפי מבכל שאר האיסורין שכל אדם נאמן על שלו ולא חיישינן שמא ישקר בשביל הפסד ממונו ומה שתירצו ע"ז בתשוב' נ"ב סי' י"ח ובתורת השלמים סי' ו' דהיינו משום דחזינן דעכ"פ עבר אדרבנן שלא ביערו משום גזירה דאתי למיכל אינו עולה לדעת הרא"ש וטור סי' תמ"ח שלמדו מהירושלמי לדין מוצא חמץ בביתו אחר הפסח דאסור משום חשש הערמה אעפ"י שכבר ביטל ובדק כמצות חכמי' ומדברי בעל תורת השלמי' שם יראה שהרגיש בזה ורצה להכחידו תחת לשונו שכתב כיון שלא בדק היטב ולא ביער החמץ שצריך לבערו מתיקון חכמי' ע"ש ירצה בזה שגם בנידון הרא"ש וטור כיון שמצא אחר הפסח חמץ בביתו מסתמא לא בדק היטב כדינו ואמטו הכי חיישי' דלמא א וזה דוחק דמאין הרגלים לומר שלא בדק כדינו דאטו אם בדק נד לא יוכל אח"כ להמצא איזה חמץ באיזה סיבה כגון במקומו' שאין צריכין בדיקה מפני שאין רגילין להסתפק בו חמץ כמו אוצרות יין ושמן וחורי הבית העליוני' ותחתונים ורפת בקר ולולין שתולין באכילת בהמה ועוף ואפילו במקום שבדקו יתכן להמצא ע"י גרירת חולדה וכדומה ועל כולם מהי תיתי נאמר שעבר בזה על דברי חכמי' אולי משגה הי' ששכח או נאנס ולא בדק באיזה מקום והדרא קושיא לדוכתי' דאמאי, חשדינן לי' בכאן טפי מבכל שאר האיסורי' דקיימל"ן בי"ד סי' צ"ט כל האיסורי' שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור ולא חיישי' אולי ירבה במזיד ויאמר שוגג הי':

טז איברא דבי"ד סי' ק"י בדין תערובות דבר חשוב שנפל אחד מן התערובות לים קיימל"ן שאם הפילו הוא לים אפי' שוגג אסור דקנסי' שוגג אטו מזיד וכבר עמד הב"י שם סי' צ"ט ע"ו דמאי שנת מכל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר ותי' הט"ז שם דשאני התם דעכשיו כמו שהוא בשעה שבא לפנינו לשאול הוא בחזקת היתר שהרי יש בו ששים לבטלו אלא שהוא גילה לפנינו שמתחילה לא הי' בו ששים אלא שאח"כ ריבה עליו על כן הוא נאמן גם בזה שאומר שהי' שוגג בזה משא"כ בנפל לים דהתערובות שבא לפנינו הוא בחזקת איסור אלא שהוא בא להתיר עפ"י עדותו שהפיל אחד לים בשוגג אין אנו מאמינים לו להקל באיסור מבורר עפ"י עדותו וקנסו שוגג אטו מזיד בכל ענין אפילו בלא נודע התערובות כלל כי אם על פיו עכ"ד שם וע"ש בפמ"ג והכי נמי כן הוא כיון

דסתם חמץ שעבר עליו הפסח אסור אלא שבא להתירו עפ"י עדותו שאומר שביטל ובדק כמצות חכמי' או שהי' שוגג לא מהימנינן לי' להתיר על פיו וחיישי' שמא הניחו במזיד כדי ליהנות בו אחר הפסח וטעמא דמילתא דלא דמי לכל ענייני האסורי' שכל אדם נאמן עליו משום שאסורים מצד עצמן אמטו הכי לא חשדינן לי' בהו משא"כ בדברים שאין אסורים מצד עצמן אלא משום קנס חכמי' שראו לקונסו בזה תו לא האמינהו בשום התנצלות שבא להתנצל לפנינו ולומר שהי' שוגג או סיבה אחרת דא"כ לעולם יאמר כן ולא מקיימא קנס חכמים דיאמר שהי' שוגג ואנוס או שביטל ובדק ומה הועילו בקנסן ע"ז על כן עשו חזוק לדבריהם ולא האמינהו וכה"ג אמרי' בשבת פרק כירה דף ל"ח משרבו משהין במזיד ואמרו שכוחין אנו חזר לקנוס אף השוכח ע"ש וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"א מה' חו"מ דין ד' שאפילו היה שוגג או אנוס אסור כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה ממנו אחר הפסח עכ"ל ר"ל שיאמר אח"כ שוגג או אנוס הייתי לכן קנסוהו בכל ענין כנ"ל:

יז אולם בתורת השלמים שם הקשה עוד דמאי שנא מדין פרוזבול שכל אדם נאמן לומר פרוזבול הי' לי ואבד מטעם דודאי לא שביק היתרא ואכיל איסורא כדאי' בח"מ סי' ס"ז וכן גבי ריבית בי"ד סי' ק"ט והכי נמי נימא דסתמא בטלו דלא שביק היתרא דביטול ואכול אסורא דמאי אכפת לי' בביטול ומה שתי' דכיון שלא ביערו או לא בדק היטב חיישי' טפי כבר נתבאר דהרא"ש וטור ודאי איירי בביטל ובדק כדת ושאין הוכחה כלל מהחמץ שנמצא בביתו שלא בדק היטב ותו אפי' בלא בדק כלל מהי תיתי לחוש עוד ולומר שג"כ לא ביטל דלמה שבק היתרא דביטול לעבור אבל יראה חנם אין כסף ולא טורח בביטול זה ולפי דרכינו דלעיל הוה ניחא קצת כיון שלפעמים יארע שלא בטלו לאיזה סיבה או טעות וכדומה שראוי לקנסו כשהניח הקמץ בפסח ולא ביערו דעבר אבל יראה ואם נאמין לכל מי שיאמר שבטלו יתבטל קנסא דרבנן למאן דעבר אבל יראה לגמרי שלעולם יאמר שבטלו בלבו כדי להנצל מן הקנס אמטו הכי לא האמינהו בזה משא"כ בפרוזבול שאין שם קנס אלא דינא דרבנן וא"ש אבל אין זה מספיק בעיני: יח לכן יראה שדעת הרא"ש והטור הוא כדעת תשו' מ"ב סי' נ"ח דבכל מקום דאמרי' מבטלו בלבו היינו שמסיחו מלבו לגמרי ואין דעתו לזכות בו כלל לעולם אבל היכא דניחא לי' בקיומו ודעתי' עליו להנות בו אחר הפסח אין זה ביטול כלל ועוד דקניא לי' חצירו שלא מדעתו וכ"כ בתשו' נ"ב סי' י"ט ולימוד ערוך הוא בפי הר"ן ברישׁ מכילתין שאם אינו מוציאו מלבו לגמרי אין זה ביטול א"כ א"ש דגם בביטול יש לחוש להערמה ולא שייך בזה הא דלא שביק היתרא כיון שצריך להוציאו מלבו לגמרי על דעת שלא לזכות בו

לעולם ואנו חוששין שהניחו במזיד כדי להנות בו אחר הפסח כמ"ש הרמב"ם אמטו הכי לא בטלו כלל כיון שאין הביטול מועיל בכה"ג שדעתי' עליו וגם אם בטלו אינו כולם לכן גם שאומר שבטלו בלב שלם שלא לזכות בו לעולם אין אנו מאמינים לו בזה וחיישי' להערמה כנ"ל שוב ראיתי באלי' רבה סי' תמ"ח סקי"ז בשם מהרי"ל וזה לשונו ואף שבטלו חיישי' להערמה שמא לא יבטלו מלבו עכ"ל וזה מסכים הולך למה שביארנו וא"כ בענין חשש הערמה דביטול קרובין דברי הרא"ש לדברי הרשב"א דלעיל והבן:

יט וראיתי בתשו' נב"י סי' י"ח שכתב דאין כוונת הירושלמי לומר דחיישינן דלמא משקר עתה אלא אפי' אם יש עדים שבטלו נמי אסור והכוונה לומר שלא רצו חכמי' להתיר ע"י שכבר ביטל לפי שלפעמי' יערים לומר שבטלו אעפ"י שלא בטלו ולא רצו חכמים לתקן שלא יועיל הביטול כי אם עפ"י עדים כיון שבכל זה אין בו יציאת חובת ידי המכשול דהא אכתי צריך ביעור משום גזירה דלמא אתי למיכל למה ימציאו תיקון לעבריינים לכן הניחו הדבר כ מו שהוא שעד אחד נאמן באיסורין ואנו מאמינים לו שבטלו אלא שאין ה ביטול מועיל משום דלפעמים ימצא מי שיערים והטעם שגזרו בזה יותר מבכל התורה דלא חיישי' להערמה משום דכאן עשה עכ"פ שלא כהוגן במה שלא ביערו עכ"ד והנה מ"ש הטעם שחששו בכאן להערמה יותר יותר מבכל התורה משום דעבר אדרבנן שלא ביערו כבר כתבנו שאינו עולה לדעת הרא"ש והטור שסוברי' דאפילו בביטל ובדק כמצות חכמי' ואח"כ מצא חמץ בביתו נמי חיישי' להערמה אע"ג דלא עבר אמידי ובהכרח לומר מטעמא דאמרן לעיל תו במ"ש שלא רצו לתקן שלא יועיל הביטול כי אם עפ"י עדים כיון שעכ"פ לא ביערו ועבר אדרבנן לא רצו לעשות תיקון לעבריינים לפי"ז היכי שביטל ובדק כמצות חכמי' ואח"כ מצא חמץ בביתו אם יש עדים שבטלו מהני כיון דלא עבר אמידי יש לתקן שיועיל הביטול עפ"י עדים וכ"מ לכאורה מדברי הח"י סי' תמ"ח חולם לפי דרכינו דלעיל אפי' יש עדים שביטל ובדק נמי לא מהני כיון שסוף סוף מזה החמץ שנמצא עתה אין העדים יודעים מה טיבו ויש לחוש שהניח במתכוין והטמינו כדי להנות בו אחר הפסח שאז אין הביטולמועיל כלום דהא חיישי' להערמה מה"ט גופיה כנ"ל:

ב וכן מוכח עוד מלשון הרמב"ם ז"ל פ"א מה' חו"מ דין ד' שכתב חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מד"ס מפני שעבר אבל יראה אסרוהו אפילו הניחו בשגגה או באונס כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח עכ"ל ולכאורה מה יש לחוש בזה גם אם יניח ברשותו כדי להנות בו אחר הפסח אכתי לא יעבור בבל יראה דהא בביטול בעלמא סגי ובודאי עכ"פ לא יניח מלבטל דלא שביק היתרא דביטול חנם

אין כסף ולא טורח בביטול זה ובהכרח לומר דס"ל שגם הביטול לא מהני בזה אי מטעמא דאמרן לעיל דכל שמניחו בביתו כדי להנות בו אחר הפסח אין הביטול מועיל כיון שדעתי עליו וניחא לי' בקיומו כל ימי הפסח וכדעת תשו' המ"ב דלעיל או דס"ל להרמב"ם דאפילו כשביטל ולא עבר אבל יראה אפ"ה אם הניח החמץ בביתו ולא ביערו יש לאסור בהנאה אחה"פ מה"ט גופי' כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו כדי שיהנה בו אחר הפסח דאדרבה הואיל ובטלו ולא עבר עוד בבל יראה וא"צ ביעור אלא משום שלא ישכח ויאכלנו היא הנותנת שיבא להקל לעצמו משום הפסד ממונו להניחו בביתו באמרו שיודע להזהר בעצמו שלא יאכלנו וכענין שאמר ר"י אני אקרא ולא אטה) ונמצא שכל אדם יעשה כן ויתבטל תקנת הביעור בכללו ח"ו או משום דעכ"פ עבר אדרבנן לכן גם אם הי' שוגג או אנוס אסור שמא יעשה כן במזיד ובמתכוין ויאמר שהי' שוגג על כן קנסו שוגג אטו מזיד וכנ"ל בדין נפל לים א"כ מוכח להדי' דאפילו ביטל והי' שוגג או אנוס על הביעור נמי אסור בהנאה לאחר הפסח א"כ ה"ה והוא הטעם כשביטל ובדק ואח"כ מצא חמץ בביתו שיש לאסור בזה מטעם שמא יטמין ויניח במזיד כדי להנות בו אחר הפסח אי משום שאו אין הביטול מועיל אי משום שעי"כ יתבטל תקנת הבדיקה וביעור שגזרו משום דלמא אתי למיכל כנ"ל וכן מסיק בתשו' נב"י ססי' י"ט דלהרמב"ם אפילו בטלו והי' שוגג או אנוס על הביעור נמי אסור בהנאה לאחר הפסח ע"ש וכן יראה מדברי הפר"ח לדעת הרמב"ם שהוציא כן מההיא דחנות ומלאי בסי' תמ"ט ושם איירי מסתמא בבטלו כמ"ש הפר"ח אח"כ ע"ש:

כא אמנם יתכן דמ"ש הרמב"ם ז"ל אפי' הי' שוגג או אנוס היינו שהוא אומר כן שהי' שוגג או אנוס דאע"ג דמדינא מהימן אפ"ה חששו בכאן שלא יניח אדם חמץ בביתו וברשותו ויאמר שהי' שוגג או אנוס ומטעמא דאמרן לעיל אבל בשיש עדי' שהי' אנוס בודאי כגון שמכר חמץ לעכו"ם קודם הפסח עפ"י עדים או עפ"י ב"ד במכירה גמורה והי' סבור כל ימי הפסח שהמכירה קיימת ואחר הפסח נודע שלא נמכר כראוי דודאי אנוס הוא מודה הרמב"ם דשרי בהנאה לאחר הפסח דלא שייך בזה טעמא דכדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח במזיד דמה ענין מזיד לאונס דגבי אונס ודאי לא שייך קנס אלא חשש שמא מזיד הוא אבל בידוע בודאי שהוא אנוס אין מקום לקנס וכדעת הר"ן שהבי' הכ"מ וכן דעת בה"ע כמו שיבא בסמוך בעזה"י ועפי"ז הי' מקום להתיר אפילו בלא בטלו כיון שהי' אנוס: כב אולם בתורת השלמי' שם כתב הגם שמצד הסברא נראה כן מ"מ בש"ס מוכח דאפילו שהי' אנוס בודאי אסור לאחר הפסח אם לא בטלו מהא דאיתא בפ' הגוזל עצים ד' צ"ח גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך וקאמר התם מאן תנא

דאמרי' באיסורי הנאה הרי שלך לפניך וכו' הרי דאפילו שהבעלי' היו אנוסי' באונס גמור שהרי החמץ שלהם הי' ביד הגזלן ולא היו יכולי' לבערו אפ"ה אסור בהנאה לאחר הפסח והפסידו הבעלי' ש"מ דלא פלוג חכמי' בתקנתן וקנסינן אבל בבטלו לא קנסינן עכ"ל ולע"ד אין משם ראי' כלל דנהי דהבעלי' היו אנוסי' מ"מ הגזלן עצמו עבר אבל יראה שהרי הי' באחריותו אפילו לענין אונסי' ולא גרע מחמץ של עכו"ם שקיבל הישראל בפקדון דעובר בל יראה בשביל האחריות ואסור בהנאה לאחר הפסח אף שהחמץ של נכרי כדעת המ"א סי' ת"מ ודלא כהח"י שם כמו שהוכחתי בתשו' אחת מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' חו"מ דין ג' ומדברי הה"מ שם דין ה' והתוס' פ' כ"ש ד' ל"א שוב ראיתי שכ"כ בתשו' נב"י סי' ק' אלא דלבסוף מסיק התם דבאמת החמץ מותר בהנאה לאחר הפסח לדעת הרי"ף והרמב"ם וא"כ אזדא לה ראי' זו ומ"מ מסתפינא להקל בנד"ז בלא בטלו אבל כשבטל חמצו ובענין הביעור הי' שוגג או אנוס אונס ידוע עפ"י עדים כה"ג דלעיל יש להקל כדעת בעל תה"ש וכמ"ש בח"י סי' תמ"ח שעכ"פ יש להתירו בהנאה ויש לצרף לזה ג"כ דעת בה"ע והר"ן דלעיל שסוברי' במצא חמץ בביתו כיון דלח עבר אמידי שרי בהנאה לאחר הפסח כמש"ל ויתבאר עוד בסמוך:

כג ונשוב לדעת בעל העיטור דלעיל שהביא הטור בדין מצא חמץ בביתו אחר הפסח שאסור באכילה ומותר בהנאה ותמה עליו הטור מה טעם לחלק בין אכילה להנחה והב"י נתן טעם משום דלענין הנאה שהוא דבר מועט אין לחוש להערמה וכבר תמה בתשובת נב"י סי' י"ט ע"ז דאטו לח משכחת חמץ סך רב שהנאתו מרובה ותו דמנ"ל לבה"ע החלוקה הזאת גם מ"ש בהגהות מהרל"ח דבה"ע מפרש חשש הערמה שישהנו במזיד ולא יבער כדי לאכלו אחר הפסח וזה לא שייך גבי הנאה דלמה ישהנו כדי למוכרו אחר הפסח הלא יכול למוכרו קודם הפסח וגם זה דחוק דאולי קודם הפסח שהשעה דחוקה אינו מזדמן למוכרו הכל בפעם אחת ואחר הפסח יוכל למכור מעט מעט או יותר ביוקר מכמות שהוא לפני הפסח ועל כולם כבר תמה בתשו' נב"י סי' י"ט על דברי בה"ע בזה דא"כ למה הוצרך הירושלמי להמציא נפקותא בין טעמא דמשום זכי' לטעמא דמשום הערמה בנפלה עליו מפולת הלא בביטול גופי' איכא נפקותא דלטעמא דזכי' אסור בהנאה ולטעמא דהערמה שרי בהנאה ואינו אסור אלא באכילה: כד לכן יראה לע"ד שדעת בה"ע כהר"ן שהבי' הכ"מ פ"א מה' חו"מ דין ד' משמו דעד כאן לא אסרו בירושלמי בהפקיר חמצו אלא כשהניחו ולא ביערו דעבר אדרבנן (וכמו שביארנו למעלה) אבל אם לא עבר עליו לא מדאורייתא ולא מדרבנן כגון ששכחו ואחר הפסח מלאו מותר ע"ש ומה שאסרו באכילה יראה דלטעמי' אזיל בזה שכתב הטור בשמו

בראש הסימן שאפילו חמץ של א"י שעבר עליו הפסח אסור באכילה וא"כ אף זה לא גרע מחמצו של א"י שעבר עליו הפסח שאסור באכילה לפי דעתו לכן אסרו באכילה וא"כ לדידן דחמצו של א"י שעבר עליו הפסח שרי אפילו באכילה יש להתיר גם בזה באכילה לפי דעתו וכדעת הר"ן אבל בנדון הגבעת שאול דלעיל שעבר אדרבנן ולא ביערו גם הבה"ע יודה דאסור בהנאה ולשוא צירף דעת בה"ע לענין היתר הנאה בזה דליכא מאן דשרי בהא כנ"ל.

(הגה"ה ומה שנסתייע שם מפסקו התוס' פ"ק דביצה שכתבו חמץ אחר הפסח מותר בהנאה אבל בטיל שלא במינו עכ"ל הנה מלשון אבל בטיל שלא במינו יראה לעין שט"ס הוא וצ"ל אסור בהנאה וכ"כ באשל אברהם ומה שנסתייע עוד מלשון קצור פסקי הרא"ש פרק כ"ש סי' ד' שכתב חמץ שנמצא בבית ישראל אעפ"י שבטלו אסור באכילה עכ"ל משמע דבהנאה שרי ותמה על הטור שאוסר בהנאה נגד דעת אביו הרא"ש הנה מלשון הרא"ש בפנים לא משמע מידי דשרי הנאה אלא שהוא סבור שקצור פסקי הרא"ש הם דברי הרא"ש עצמו וליתא שהמחבר קצור פסקי הרא"ש הוא הטור ובטור כתוב בהדי' שאסור בהנאה א"כ יגיד עליו ריעו שט"ס הוא בקצור פסקי הרא"ש בשגם שאין רמז לזה בלשון הרא"ש עצמו:) עלה בידינו במי שמכר חמצו עפ"י עדים או עפ"י והי' סבור כל ימי הפסח שמכירתו מכירה ואחר הפסח נודע שאין מכירתו כלום כיון שנודע עפ"י עדים שהי' אנוס ואומר ג"כ שביטלו יש לסמוך בזה על דברי הח"י סי' תמ"ח להתירו בהנאה אולם כשביטל ובדק ואח"כ מצא חמץ בביתו אפילו יש עדי' שביטל ובדק כהוגן אסור אפי' בהנאה לאחר הפסח לדעת הרמב"ם והרא"ש והטור אולם להר"ן ובה"ע יש להתיר אפילו באכילה ואפילו באין עדים שבטלו ובהפ"מ ושעת הדחק יש לסמוך עלייהו אבל כשביטל בעדי' אבל לא ביער אסור בהנאה לאחר הפסח אליבא דכ"ע כמו שנתבאר ותו לא מידי:

הק' משה זאב שאלה ד א שוב במה שהליץ מר בנדון הג"ש שביטל ושכח למכור והי' החמץ מתחילה בבית הא"י בפקדון ואמר שיש מקום להתיר בזה עפ"י דברי ספר המק"ח סי' ת"מ בישובו לדברי הגאונים שהבי' הרא"ש צדד לומר גבי חמץ המופקד אצל א"י דלא עבר עלי' הישראל בל יראה משום דאחר זמן איסורו נעשה החמץ הפקר ממילא קניא נכרי מן ההפקר מטעם יד או מטעם חצר ואע"ג דחמץ לאחר זמן איסורו עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י זהו כשלא זכה בה אדם אבל אם זכה בו עכו"ם יוצא מרשות הישראל לגמרי ותו לא עבר עלי' הישראל בבל יראה למ"ד בע"פ אינו עובר בבל יראה כמ"ש המ"א רסי' תמ"ג) ובנדון זה שביטל דנפק לי' לגמרי מרשות

הישראל קודם שקנהו הקונה וגם לא עבר עלי' בל יראה פשיטא דקני לי' הקונה החמץ מן ההפקר והו"ל חמצו של הקונה אלא שבתשובת נב"י סי' י"ט כתב במקום דחצר זוכה משום יד בעינן דוקא מדעתו ומבי' ראי' מנתן גט בידה כשהיא ישינה דאינה מגורשת אבל דעת ספר המק"ח דשפיר קונה שלא מדעתו עכתד"ר מר בזה: ב תשובה מ"ש מר בשם תשו' נב"י סי' י"ט דהיכי דקני משום יד בעינן מדעתו ושבעל המק"ח חולק ע"ז אחר המחילה מכ"ת לא עיין מר יפה בזה דודאי התם בגט דוקא בעינן מדעתו משום דחוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא מדעתו כדאי' להדי' בפ"ק דב"מ דף י"א ע"ב ובתשו' וב"י שם אירי נמי במקום דחוב הוא לו שיעבור בל יראה ע"ש אבל בעל המק"ח אירי לגבי עכו"ם דזכות הוא לו זכין לאדם שלא מדעתו:אמנם אעפ"כ אין דברי בעל המק"ח שי' מחוורי' בזה כלל דעד כאן לא אמרי' דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אי מטעם יד אי מטעם שליחות אלא היכי דלא ידע בי' כלל אבל היכי דידעו בו הבעלי' ולא נתכוונו לקנות ולזכות בו כלל כנדון זה שהעכו"ם משמרו בביתו לשם פקדון ולא לשם זכי' לא עדיף החצר מהבעלי' עצמן דקיימל"ן העודר בנכסי הגר וקסבור שהם שלו לא קנה כדאיתא בפ"ה דיבמות דף נ"ב ע"ב ונתבאר בח"מ סי' ער"ה סעי' כ"ד כ"ה וגדולה מזו נתבאר בח"מ סי' רל"ב סעי' י"ח בהגה"ה וסי' רס"ח סעי' ג' בהגה"ה וסי' קפ"ג סעי' ז' בהגה"ה דאין חצירו ולא ידו קונה לו שלא מדעת בדבר שאינו רגיל להיות ולא אסיק אדעתי' לקנות ע"ש וכ"ש בזה שהעכו"ם מכוין לשם פקדון ולא אסיק אדעתי' כלל שיהא הפקר ושיקנהו לעצמו דדמי ממש לעודר בנכסי הגר וקסבור שהם שלו דהא לא ידע שהוא הפקר ומה לי שיסבור שהוא שלו או של אחר:

ג וראיתי להש"ך בח"מ סי' ער"ה סעי' י"א ס"ק ג' בדין המחזיק בשטר מכר מנכסי הגר כדי לקנות הקרקע הכתובה בו דלא קנה הקרקע ומבעי' לן בש"ס פ"ה דב"ק דף מ"ט ע"ב אי קנה השטר שבידו או לאו דדלמא לאו דעתי' אשטרא כלל והרמב"ם ז"ל כתב בפשיטות דקנה הנייר וכן סתם בש"ע וכבר עמדו האחרוני' ז"ל בזה ותי' הש"ך שם דהרמב"ם מפרש דרב נחמן ורב ייבא על כרחך לא ס"ל הא דרבי יוסי ב"ח דחצירו של אדם קונה שלא מדעתו דאל"כ אפי' אי לאו דעתי' אשטרא קני דלא גרע ידו מחצירו שקונה אפילו שלא מדעתו משא"כ למאי דקיימל"ן כרבי יוסי ב"ח פשיטא דקני השטר אפי' אי לאו דעתי' עליו עכ"ד ולפי דרכו צ"ל דלא דמי לעודר בנכסי הגר וקסבור שהם שלו דלא קני שלא מדעתו דהתם טעה לגמרי שהי' סבור שלא יוכל לקנות שאינו הפקר משא"כ בזה שיודע שהוא הפקר ובר קני' אלא שנתכוין לקני' אחרת קני' לי' לשטרא נמי

שלא מדעתו וא"כ בנ"ד נמי שהעכו"ם לא נתכוין לשום קני' דהא לא ידע שהוא הפקר אלא סובר שהוא פקדון נמי לא קניא לי' חצירו ולא ידו כלל:

ד אמנם בר מן דין אין דברי הש"ך עולין יפה בכאן דמאי שנא מהא דאיתא בפ' חז"ה דף נ"ג ונתבאר שם סעי' ח' בדין שתי שדות בנכסי הגר שהחזיק באחת מהן לקנות חברתה דלא קני שניהן חברתה מפני שלא החזיק בה ואותה שהחזיק בה נמי לא קנה מפני שלא נתכוין לה בשעת החזקה אלא לחברתה ופרשב"ם שם משום דאין אדם קונה שלא מדעתו ע"ש וזה דמי ממש למחזיק בשטר לקנות הקרקע שלא נתכוין לשטר דלא קני ובהכרח לחלק ולומר דהא דחצירו של אדם קונה לו לו שלא מדעתו היינו היכא דלא ידע בי' כלל דמסתמא ניחא לי' דלקני אבל היכי דידע בי' ולא מכוין לקנותו לא קני' לי' חצירו ולא ידו דהא עקר דעתי' מקניה דהא אפילו בדלא ידע כלל אלא דהוא מילתא דלא אסיק אדעתי' משום דלח שכיחא לא קניא לי' חצירו ולא ידו כדאי' בסי' רל"ב ורס"ח הנ"ל וכ"ש בידע בי' ולא מכוין לקנותו דלא עדיף חצירו מידו לכן דעת הש"ך ל"ע בזה וזולת זה נמי קשה אם איתא דרב נחמן לית לי' הא דרבי יוסי ב"ח היכי קיימל"ן כוותי' דרבי יוסי ב"ח הא קיימל"ן הלכתא כוותי' דרב נחמן בדיני דכה"ג פריך הש"ס פ"ק דכתובות דף י"ב קשיא הלכתא אהלכתא דקיימל"ן הלכתא כוותי' דרב נחמן בדיני ובהא אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"ג וכו' וכן בפרק המקבל ד' ק"י נמי פריך כה"ג אהא דאמר הלכתא כרב כהנא והא קיימל"ן הלכה כרב נחמן ופרש"י לשם דר"ל מהא דהלכתא כרב נחמן בדיני וכן פי' הש"ך גופי' בסי' ס"ו סעי' ל"ח ס"ק קכ"ב אלא ודאי דרב נחמן נמי אית לי' דרבי יוסי ב"ת דחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו בדלא ידעי בי' הבעלים אבל בידעו בו הבעלים ולא נתכוונו לקנותו אפילו ידו לא קניא לי' וכ"ש חצירו כדמשמע מדברי הש"ך גופי' וכן מלשון הסמ"ע סימן רס"ח סעי' ג' ועש"ך סי' רמ"ג סק"י כנ"ל:

סי' ה א בתשו' משאת בנימין סי' ל"ח כ' ז"ל ומה שכתבת שכבר ביטל קודם זמן איסורו כמו שאנו נוהגין לומר כל חמירא וכו' דחזיתי' ודלא חזיתי' ושוב אינו עובר עליו משום ב"י ביטל זה אין בו ממש לענין זה דמאי מהני שביטל בפיו ובשפתיו ולבו בל עמו שהרי לא בטלו בלב דדעתי' עלוי' ומאחר שהוא עדיין בביתו וברשותו חצירו קונה לו אפילו שלא מדעתו וק"ו בנ"ד שהוא מדעתו וניחא לי' בקיומו והביטול הוא עיקר בלב ולא בפה כדאמרי' מבטלו בלבו ובכל מקום דאמרינן מבטלו בלבו ודיו וכו' היינו דוקא שמבטלו לגמרי ואין בדעתו לזכות בו כלל לעולם אבל בכה"ג דדעתי' עליו ודואג עליו ודאי שאין כאן ביטול כלל ועובר ב"י עכ"ד וגופא דעובדא שעלי' הוא דן לא נתבאר שם אבל לפי הנראה מענינו הוא זה שנשאל באחד שהשתדל למכור חביות יי"ש בערה"פ קודם זמן

איסורו ולא עלתה בידו אם שלא יכול למכור או שלח מכר כדין ועלי' הוא דן שאין הביטול כלום הגם שאמר דחזיתי' ודלא חזיתי' ודלא ידענא לי' וכו' וא"כ גם זאת החביות שלא נמכר בכלל מ"מ בלבו לא הי' על זאת החביות דהא דעתי' עלוי' למכרו ועיקר הביטול הוא בלב ולא בפה וגם אם הי' בלבו על זאת החביות נמי לאו כלום הוא מתרי טעמי חדא כיון שאחר הביטול שאין אומר ואין דברים ג"כ ניחא לי' בקיומו ודעתי' עלי' כשהוא בחצירו קניא לי' חצירו אח"כ ותו אפילו אם לא הי' בחצירו מ"מ אין הביטול כלום אפילו שהי' בלבו גם על אותו חביות יי"ש דאין ביטול מועיל אלא כשמבטלו לגמרי ואין דעתו לזכות בו כלל לעולם אבל בכה"ג דדעתי' עלי' ודואג עלי' לא חשיב ביטול זהו תוכן כוונתו:

ב ובתשו' נב"י סי' י"ח וי"ט תמה עליו כיון שהי' בכלל הביטול ע שבפיו מה לנו לדברי' שבלב הא קיימל"ן דברים שבלב אינן דברים וחזר וקיים דבריו עפ"י דברי הר"ן בריש מכילתין שכתב דלשון הביטול אינו לשון הפקר כלל ואלו אמר לשון ביטול על נכסיו לא הוה הפקר ולא יצאו מרשותו אלא דוקא גבי חמץ מהני משום דחמץ בזמן איסורו בל"ז אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור בבל יראה לכן בגלוי דעתי' בעלמא דלא ניחא לי' בגווי' סגי ע"ש וכיון שהביטל בעצם אינו לשון הפקר רק גלוי דעת על מה שבלבו ועקרו בלב ולא בפה כל שלבו בל עמו ואינו מוציאו מלבו לגמרי אין כאן גלוי דעת ולא נשאר רק הדברים שבפה שאינן דברים של הפקר כלל ועפי"ז יצא לחלק דאם הפקירו בהפקר גמור (כמו שהוא בנוסח שלפנינו ליבטל ולהוי הפקר וכו') אעפ"י שדעתו לזכות בו אחר הפסח דברי' שבלב אינן דברי' עכ"ד ובנידון קניות חצירו יתבאר בסמוך:

ג והנה מ"ש לדעת הר"ן כל שאינו מוציא מלבו לגמרי אין הביטול כלום לימוד ערוך הוא בלשון הר"ן בריש מכילתין דנסיב התם טעמא דבדיקה וביעור ולא סגי בביטול מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דיעותיהן שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי ראו חכמי' להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכוהו בדיקה וביעור שהוא מספיק ג"כ מה"ת או מפני שחששו שאם ישהנו בתוך ביתו יבא לאכלו עכ"ל הרי להדי' ס"ל דכל שאינו מוציא מלבו לגמרי לח הוה ביטול מן התורה ובמ"ש דאם הפקירו בהפקר גמור לא אכפת לן בדברי' שבלב מבואר ג"כ בהגהות אשירי פרק כל שעה סי' ד' בשם א"ז שיכול להפקיר חמצו ע"מ לזכות בו אחר הפסח ע"ש ובזה מיושב מה שנתלבטו התוס' בריש מכילתין בטעם הבדיקה וביעור עד דמסקו שהוא משום דלמא אתי למיכל ולא ניחא להו בטעמא דהר"ן ז"ל שחששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי

דלא הוה ביטול משום דהר"ן ז"ל לטעמא אזיל דס"ל שלשון ביטול אין לשון הפקר אלא גלוי דעת שמוציאו מלבו לגמרי אמטו הכי יש לחוש שמא לא יוציאו מלבו לגמרי וקם לי' ברשותי' דהא לא אפקרי' בפיו אבל התוס' לטעמייהו אולי בפ"ק דף ו' ע"ב מבואר מלשונם דס"ל שהביטול הוא לשון הפקר ומהני שפיר מדין הפקר וא"כ לא אכפת לן תו במה שלא יוציאו מלבו לגמרי דהא דברים שבלב אינן דברים אמטו הכי הוצרכו לטעמא דאתי למיכל כנ"ל ואי קשי' אכתי למה הוצרכו לטעמא דאתי למיכל הא כתבו התוס' שם אהא דפי' דביטול מטעם הפקר אע"ג דהפקר צריך בפני שלשה מן התורה א"צ שלשה ע"ש וכיון שכן ממילא לא סגי בביטול מדרבנן כיון דביטול מטעם הפקר והפקר צריך שלשה מדרבנן זה אינו דאכתי קשי' למה הצריכו בדיקה וביעור תסגי בביטול בפני שלשה אהכי הוצרכו לטעמא דאתי למיכל ובהכי ניחא הא דנסיב הר"ן נמי לאידך טעמא משום דלמא אתי למיכל משום דאכתי קשי' גם לדידי' דנסיב טעמא משום שחששו שמא לא יוציאו מלבן אכתי למה הצריכו ביעור ובדיקה הו"ל לתקן שיבטל בלשון המועיל מדין הפקר או שיפקירו בהפקר גמור שאז אין לחוש לדברי' שבלב אהכי נסיב עוד טעמא אחריני משום דלמא אתי למיכל והא דלא סגי לי' בהך טעמא דאתי למיכל לחוד כמ"ש התוס' ושא"פ דאזיל לטעמי' דס"ל שא"צ להפקיר החמץ לגמרי אלא סגי במה שמוציאו מלבו ע"י הביטול וא"כ יש תקנה להך חששא דאתי למיכל ע"י שיסגירו בחדר ויטמנהו מן העין כדאיתא ברסי' תנ"ח גבי כלי חמץ דסגי בהכי וא"נ שבירה אע"ג דג"כ לא בדילי מינייהו כולי שתא ובשלמא לשיטת התוס' דבעינן הפקר ממש א"כ צריך לנהוג בו מנהג הפקר להניחו במקום התורפה ולא לסגרו בחדר ולשמרו משא"כ להר"ן דא"צ להפקירו ממש רק להוציאו מלבו ולהסיח דעתו ממנו א"כ יכול להסגירו תחילה ולטמנו מן העין שלא יבא לאכלו ואח"כ יבטלו בלבו אהכי הוצרך לטעמא קמא שלא רצו חכמי' לסמוך על הביטול לבד שחששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי מאי אמרת שיכול להפקירו ממש ואז אין לחוש עוד לדברים שבלב א"כ יצטרך לנהוג בו מנהג הפקר ולהניחו במקום התורפה ובכי הא ודאי איכא למיחש דלמא אתי למיכל וא"ש:

ד וארווח לן בזה לכוין לשון הירושלמי פ' כל שעה הלכה ב' והביאוהו הרא"ש ז"ל בסי' ד' ושא"פ והי' לבאר בעזה"י וזהו הפקיר חמצו בי"ד (כ"ה נוסחת הרא"ש ובתשו' הרשב"א סי' ע' גריס בי"ג) לאחר הפסח מהו רבי יוחנן אמר אסור ריש לקיש אמר מותר אמר לי' רבי יוחנן לריש לקיש אי אתה מודה באחר שש שהוא אסור אמר לי'תמן איסורו גרם לי הא מאי אית לך למימר אמר לי' רבי יוסי לרבי פנחס נהיר אתה כד הוינן אתי רבי יוחנן כרבי יוסי וריש לקיש כר"מ (פי' הרשב"א בתשו' שם דהיינו כרבי יוסי בנדרים

דף מ"ג דאית לי' שאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר ור"מ פליג עלי' התם) אינו כן אלא רבי יוחנן חייש להערמה (פי' הרא"ש שם שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו) רשב"ל לא חייש להערמה מה נפק מביניהם (פי' מאי נ"מ בין הני תרי טעמי') נפלה עליו מפולת מ"ד הערמה לית כאן הערמה והוא מותר למ"ד משום זכי' לית כאן זכי' ואסור עכ"ל:

ונתקשה בזה בספר המק"ח לרב האי גאון מהר"י שי' טובא חדא דאמאי נקט הפקיר חמצו ולא ביטל חמצו שנית למ"ד טעמא דרבי יוחנן כרבי יוסי בנדרים דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר קשה א"כ האיך יועיל הביטול לרבי יוסי הלא ביטול הוא מטעם הפקר וכיון דלרבי יוסי אפילו הפקר לא מהני כ"ש ביטול ובפרק אלו עוברים דף מ"ט תנן מבטלו בלבו ומוקי לה רבי יוחנן התם כרבי יוסי אלמא דלרבי יוסי נמי מהני ביטול ובהכרח לומר מטעם דברי הר"ן הנ"ל דחמץ שאני הואיל ובל"ז אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור בב"י בגלוי דעתא בעלמא דלא ניחא לי' בגווי' דליקו ברשותי' סגי א"כ כ"ש דמהני הפקר ממש מה"ט גופי' דאין לך גלוי דעת גדול מזה והיכי קאמר דלרבי יוסי גבי חמץ נמי לא מהני הפקר עכ"ד וכבר כתבנו ליישב קושיותיו אלו לשיטת התוס' בתשו' אחרת ע"ש אולם יראה לפרש וליישב היטב עפ"י דברי הר"ן הנ"ל אשר יאמר כי הוא זה דבתשו' נב"י סי' י"ח נתקשה עוד בלשון הירושלמי הזה ממ"ש הר"ן פ' כל שעה ד' כ"ח אמתני' דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור וזה לשונו דקנסי' לי' משום שעבר אבל יראה אי מדאורייתא כגון שהשההו בביתו אי מדרבנן כגון שהפקידו אצל עכו"ם אסור וכו' ע"ש הרי דס"ל בישראל שהפקיד חמצו אצל א"י אינו עובר ב"י מה"ת אלא מדרבנן אפ"ה אסור בהנאה לאחר הפסח משום דקעבר אדרבנן א"כ למה הוצרך הירושלמי לטעמא דהערמה תיפוק לי' דאסור לאחר הפסח משום דקעבר אדרבנן שצריך ביעור ונדחק בישובו ולפי דרכו איכא לאקשויי נמי מ"ט דריש לקיש דשרי דהרי הר"ן פ"ק ד' ה' הכריח ממתניתין וברייתא דחמצו של ישראל המופקד אצל עכו"ם אסור בהנאה לאחר הפסח ותקשי משם לריש לקיש אבל לע"ד הקושי' מעיקרא ליתא דעד כאן לא כתב הר"ן שם דאסור בהנאה לאחר הפסח אלא משום דעבר אבל יראה מדרבנן דכיון דאמרו חכמי' שאפי' הפקידו אצל עכו"ם ברשותי' קאי לענין ב"י הו"ל כאלו עבר אדאורייתא (וכ"כ המ"א ססי' תמ"ו בהדי') משא"כ בהפקיר חמצו דאפילו מדרבנן נמי לא קעבר אבל יראה דלאו דידי' הוא ומה שצריך ביעור הוא רק משום דלא למיכל ליכא למקנסי' עבור זה (דאטו בחמצו של א"י שבבית ישראל שצריך לעשות לפניו מחיצה עשרה טפחים שלא יבא לאכלו אם עבר ולא

עשה מחיצה יאסור בהנאה לאחר הפסח) אהכי קאתי עליו מטעמא דהערמה ופשוט הוא שוב ראיתי שהרב ז"ל מדויל ידיו משתלים בזה שבתשו' סי' י"ט הואיל באר לשון הירושלמי במה שהשיב רבי יוחנן לריש לקיש אי אתה מודה באחר שש שהוא אסור רצונו לומר דע"כ לא פליגי אלא אם אסור בהנאה לאחר הפסח אבל אתה מודה שאחר שש אסור להשהותו וצריך ביעור מדרבנן וכיון שכן יאסר ג"כ לאחר הפסח משום שעבר אדרבנן ולא ביערו והשיב לו ריש לקיש תמן איסורו גרם לו הא מאי אית לך למימר ר"ל מה שאסור להשהותו הוא משום שאסור באכילה ובהנאה ואיכא למיחש דלמא אתי למיכל הא מאי אית לך למימר עתה שמותר באכילה מאי אית לך למימר עכ"ד שם א"כ ריש לקיש בעצמו יישב קושייתו כפי החלוקה שביארנו והרב ז"ל בסי' י"ח לא זכר את דבר קדשו בסי' י"ט ומשנה לא זזה ממקומה כנ"ל:

ה ובזה מיושב היטב השני קושי' דלעיל דכבר הראית לדעת דלהר"ן ז"ל מהני ביטול מדרבנן שחששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי וקעבר בל יראה אולם זהו בביטול לחוד שאינו לשון הפקר ולא מהני אלא משום גלוי' דעת שהוציאו מלבו אבל בהפקר גמור לא אכפת לן במה שבלבו כיון שבפיו מלא לאמר שהוא הפקר דברי' שבלב אינן דברי' כמו גבי נדרים בי"ד סי' ר"י ורל"ב סעי' י"ד לכן לא נקט הירושלמי פלוגתייהו בביטל חמצו דהתם מודה ריש לקיש דאסור בהנאה לאחר הפסח כיון דמדרבנן לא מהני ביטול שחששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי וקעבר בל יראה יש לאסור בהנאה לאחר הפסח משום דקעבר אדרבנן שאסרו משום לתא דבל יראה כמו בעבר אבל יראה דאורייתא כמ"ש הר"ן הנ"ל כי פליגי בהפקיר חמצו דתו אין לחוש לדברי' שבלב כנ"ל וא"צ ביעור אלא משום שלא יבא לאכלו ולא משום לתא דבל יראה אמטו הכי ס"ל לריש לקיש דשרי בהנאה לאחר הפסח דליכא למקנסי' בשביל זה כמו שהשיב לר' יוחנן תמן איסורו גרם לו וכו' ורבי יוחנן נמי קבל דבריו אלא דחייש להערמה שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו והשתא א"ש גם קושי' השני' לאידך מ"ד דטעמי' דרבי יוחנן כרבי יוסי דודאי גם לרבי יוסי מהני ביטול מן התורה מן הטעם שכתב הר"ן דגבי חמץ לא בעינן הפקר גמור רק שיוציאו מלבו כיון שאינו ברשותו של אדם וכנ"ל ולכן גבי הולך לשחוט את פסחו דאוקמה אדאורייתא וקאמר שפיר דמבטלו בלבו אלא מיהת מדרבנן לא סמכו על הביטול אלא חששו שמא לא יוציאו מלבו לגמרי א"כ לרבי יוסי דאין הפקר יוצא מרשות בעלי' עד שיזכה בו אחר ולא מהני גבי חמץ אלא מדין ביטול שמוציאו מלבו גם בהפקיר חמצו יש לחוש מה שחששו גבי ביטול שמא לא יוציאו מלבו וצריך ביעור מדרבנן משום לתא דבל יראה אמטו הכי כשעבר ולא ביערו אסור בהנאה לאחר הפסח

כמו בביטול לחוד משום דקעבר אבל יראה מדרבנן כמ"ש הר"ן הנ"ל גבי הפקיד חמצו אצל עכו"ם וכנ"ל וריש לקיש ס"ל כר"מ דהפקר יוצא מרשותו שפיר ותו לא אכפת לן בדברי' שבלב ונמצא שאין כאן לתא דבל יראה אפילו מדרבנן וא"צ ביעור אלא מחשש דאתי למיכל ובזה לא שייך קנס כמו שהשיב ריש לקיש בעצמו תמן איסורו גרם לו וא"ש כנ"ל:

ו או יאמר לכוין דברי הירושלמי בדרך הפשוט יותר ע"פ מ"ש בתשו' נב"י סי' י"ט דכל דעבר אדרבנן ולא ביערו גלי דעתיה דניחא ליה בקיומו לזכות ביה אחר הפסח ואז בטל הביטול הראשון לדעת הר"ן שאין הביטול לשון הפקר אלא גלוי דעת שמוציאו מלבו ולא ניחא ליה בגווי' וכיון דחזינן שעבר אדרבנן והניחו כדי לזכות בו אחר הפסח דגלי דעתי' להפך דניחא לי' בגווי' ממילא בטל הביטול הראשון חולם אם הפקירו ממש תו לא איכפת לן במאי דניחא לי' בקיומו כיון שכבר הפקירו דברים שבלב אינן דברים אם לא הי' בחצירו ע"ש ובזה מיושב היטב השני קושי' דלעיל שכבר הראית לדעת דהירושלמי מיירי בדעבר אדרבנן ולא ביערו (כמו שאמר אי אתה באחר שש שהוא אסור וכנ"ל) ואם כן בכה"ג אין הביטול כלום אליבא דכ"ע כיון דגלי דעתי' דניחא לי' בקיומו לזכות בו אחה"פ בטל הביטול הראשון או משום דהוכיח סופו על תחילתו דמעיקרא לא בטלו בלב שלם ולא הוציאו מלבו לגמרי כמ"ש בתשו' מ"ב) מש"ה לא נקט ביטל חמצו דבכה"ג אין הביטול כלום לכ"ע אלא הפקיר חמצו דבזה לא איכפת במאי דניחא לי' בקיומו דדברים שבלב אין דברים וכנ"ל ואמטו הכי פליגי וס"ל לר"ל דאחר הפסח מותר בהנאה ור' יוחנן אמר דחייש להערמה שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו והשתא א"ש לאידך מ"ד דטעמא דר' יוחנן דס"ל כרבי יוסי דאין הפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר והא דמהני ביטול לרבי יוסי בעלמא משום דגבי חמץ לא בעינן הפקר ממש אלא גלוי דעת שמוציאו מלבו ולא ניחא לי' בגווי' משא"כ הכא דחזינן אדרבה דניחא ליה בקיומו לשמרו אחה"פ וליכא גלוי דעתא אלא דאתינן עלה מדין הפקר ממש שאז אין דברים שבלב דברים והרי לר"י אין ההפקר יוצא מרשות בעלים עד שיזכה בו אחר משו"ה אסור בהנאה לאחר הפסח כמו בביטול לחוד וכנ"ל ועלה קאמר דנ"מ בין הני תרי טעמי כגון שנפלה עליו מפולת רצונו לומר שלא בטלו ולא הפקירו בפיו כלל אלא שנעשה הפקר ממילא ע"י שנפלה עליו מפולת דהערמה לית כאן אבל לאידך טעמא דזכי' אין כאן זכי' כיון שלא זכה בו אחר לא יצא מרשותו וגלוי דעתא דלא ניחא ליה בגוויה נמי לית כאן שהרי לא בטלו ולא הפקירו בפיו כלל והבן זה כנ"ל נכון ופשוט:

ז ובזה יובן לשון הרא"ש פרק כל שעה סי' ד' שכתב ישראל שמצא חמץ בבית אחר הפסח מן הדין הוא מותר דכיון שבטלו לא עבר אבל יראה וליכא למקנסי' ובירושלמי פליגי בי' דגרסי' התם הפקיר חמצו וכו' רבי יוחנן חייש להערמה וכו' כלומר שמא לא יפקירנו ויאמר הפקרתיו עכ"ל ולכאורה אדנקט שמצא חמץ בביתו דהיינו שביטל ובדק כמצות חכמים הו"ל לאורויי בביטל לחוד ולא בדק בדכוותי' דאיירי ביה בירושלמי ולפי דרכינו יתכן דבביטול לחוד כיון דקעבר אדרבנן ולא בדק דגלי דעתי' דניחא לי' בקיומו מדינא לא הוה ביטול כלל אפילו בלא טעמא דהערמה כדאמרן אהכי נקט ביטול ובדק דבכה"ג מדינא שרי אלא כיון דחזינן בירושלמי גבי הפקיר חמצו דמהני מדינא אפילו בלא בדק ואפי"ה אסר רבי יוחנן משום חשש הערמה דלמא משקר לגמרי ס"ל להרא"ש דה"ה כשביטל ובדק נמי יש לחוש לזה כמו שביארנו מילתא בטעמא בתשו' אחרת ע"ש אבל דעת הר"ן ז"ל הביאוהו הכ"מ פ"א מה' חו"מ דין ד' דכל שביטל ובדק כמצות חכמים לא חיישינן להערמה ע"ש ולכאורא קשה טובא לדעת הרא"ש שגם בביטל ובדק כמצות חכמים שייך הערמה א"כ אמאי לא אמר בירושלמי נפקותא בין הנך תרי טעמי דזכי' להערמה בכגון שביטל ובדק ואח"כ מצא חמץ בביתו דלהך מ"ד דטעמא דרבי יוסי משום זכי' דאין הפקר יוצא מרשות מעלים עד שיזכה בו הכי שביטל ובדק כמצות חכמים שרי בהנאה לאחר הפסח דהא לרבי יוסי נמי מהני ביטול חמץ וכ"ש בדיקה וביעור דמהני מדינא אפי' בלא ביטול כמ"ש הר"ן בריש מכילתין ועכ"פ הרי עשה כל המוטל עליו לעשות כמצות חכמים ולא חיישינן להערמה אבל לאידך טעמא דחיישינן להערמה גם בזה ישלחוש להערמה לדעת הרא"ש והטור ודוחק לומר דס"ל להירושלמי דמ"ד טעמא דרבי יוחנן כרבי יוסי נמי חייש להערמה אלא דבא לאסופי אפי' במפולת שלא שייך הערמה דמנ"ל הא ומהי תיתי' ואולי אין ה"נ דהו"מ לאשכוחי נפקותא נמי הא אלא חדא מתרתי נקט וגם זה דוחק דאכתי הו"ל למנקט גם הך נפקותא שהוא להפך מנפקותא דמפולת דליהוי נפקותא בכל צד אם לא שנאמר דבהפקר גופי' דאיירי ביה הוא דבעי לאשכוחי נפקותא דהיינו מפולת שהוא גם כן הפקר דממילא מה שאין כן בביטל לא קמיירי צ"ע:

ח אמנם כל זה כשאין החמץ בחצירו אולם כשהחמץ בחצירו דעת המ"ב בתשובה הנ"ל דקני' ליה חצירו וא"כ אפילו בהפקר גמור כשהוא רוצה בקיומו ודעתו עליו קניא לי' חצירו ובתשו' נב"י סימן י"ט נסתפק בזה וזה לשונו אלא שאם אחר שנודע לו וניחא ליה בקיומו הוא מונח עדיין בחצירו יש מקום לדון אם חצירו קונה לו דבר האסור כיון שהוא מדעתו עכ"ל ולא ביאר מה דינו ונחזי אנן הנה בטור או"ח סי' תמ"ח בדין עכו"ם

שהביא דורן חמץ לישראל בפסח כתב אפי' שתק הישראל ולא אמר בהדיא שאינו רוצה שיקנה לו חצירו אפי"ה שרי בהנחה לאחר הפסח דלא קניא ליה רשותי' כדאמרי' בב"מ ופרק השואל דף צ"ו דהיתרא ניחא ליה דלקני דאסורה לא ניחא דלקני אם לא שיקבלנו מידו או כיוצא וצא בזה שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו עכ"ל משמע לכאורה דכל שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו קניא לי' רשותי' והכי נמי כשעבר אדרבנן ולא ביערו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שחפץ בו וניחא לי' בקיומו וקניא ליה רשותו:

ט אמנם התוס' פרק חזקת הבתים ריש דף נ"ד הזכירו דלעולם לא קניא ליה ידו ולח חצירו אלא א"כ מתכוין לקנות והא דחצירו של אדם קונה מדעתו היינו אם לא ידע בו שאם הי' יודע הי' רוצה לקנות אבל אם ודע ואין מתכוין לקנות לא קני עכ"ל וא"כ הכי נמי אע"ג דניחא ליה בקיומו לזכות בו אחר הפסח מ"מ ודאי שאין מתכוין בו לקנותו עתה בפסח ולא ניחא ליה דלקני דלאו ברשיעי עסקי' ותדע שהרי כל עצמו הפקירו בשביל זה בהפקר גמור וכיון שאינו מתכוין לקנותו עתה לא קניא ליה חצירו ולא ידו וכן משמע מלשון הגהות מיימוני פ"א מה' חו"מ הביאו ב"י וז"ל מעשה ששלח עכו"ם פת לישראל ביו"ט האחרון של פסח וקבלתו הגוי' שלא בפני הישראל וכשנודע לישראל צוה להצניעו בבית העכו"ם ולמחר שאלו את רבי והתירו משום דהיתרא ניחא לי' דלקני ולא אסורא הכי נמי לא היה דעת הישראל לקנות חמץ בפסח עד למחר ולא קרינן בי' חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח עכ"ל מדכתב שלא הי' דעת הישראל לקנות חמץ בפסח עד למחר משמע דר"ל דאע"פ שצוה להצניעו לצורך מחר מ"מ לא היה דעתו לקנותו עתה בפסח עד למחר ולא קניא ליה רשותו בפסח כיון דבפסח עצמו לח ניחא ליה דלקני מבואר מזה דאע"ג שניחא ליה בקיומו ודעתי' עליו לזכות בו אחר הפסח כיון דבפסח עצמו לא ניחא ליה דלקני לא קניא ליה רשותו בפסח ואולי דעת הטור וש"ע הוא דכל שניכר מתוך מעשיו שחפץ בו יש לחוש בסתם אולי כיון לקנותו מיד דהא אפי' להערמה חיישינן לענין איסור הנאה אחה"פ ובהגהות מיימוני שם שאני כיון שמיד שנודע לו צוה להצניעם בבית העכו"ם גלי דעתיה בהדיא דלא ניחא ליה לקנותו עתה עד אחר הפסח ואם כן בנ"ד אע"פ שנראה מענינו דניחא ליה בקיומו לזכות בו אחר הפסח כיון שעבר אדרבנן ולא ביערו מ"מ כיון שהפקירו בהפקר גמור גלי דעתי' שאין רצונו לקנותו בפסח עצמו שלא יעבור בבל יראה שהרי כל עצמו הפקירו בשביל זה בהפקר גמור ולא קניא ליה רשותו בפסח לעבור בבל יראה אלא דמ"מ אחר הפסח אסור משום חשש הערמה כדאמר בירושלמי אבל לא מדינא כנ"ל:

י ואיברא דלכאורה יש לה"ר לדברי המ"ב מהירושלמי פרק כל שעה דאיתא אית תניא תני לא יראה לך אין אתה רואה אבל רואה את בפלטי' אית תני' תני אפי' בפלטי' מ"ד רואה את בפלטי' כשהפקירו קודם לביעורו (ר"ל קודם זמן ביעורו שהוא ברשותו להפקירו) מ"ד אפי' בפלטי' כשהפקירו לאחר ביעורו עכ"ל משמע לכאורה דאין הפקר מועיל אלא כשהוציאו לפלטי' שהוא רשות הרבים אבל בביתו לא דקניא ליה חצירו אבל זה אינו דעד כאן לא קאמר המ"ב בתשו' שם דקניא ליה חצירו אלא היכא דעבר אדרבנן ולא ביערו דגלי דעתי' דניחא ליה בקיומו הבל הירושלמי דאיירי לדין תורה דא"צ ביעור כלל פשיטא דסגי ליה אפינו בביטול בעלמא וכ"ש בהפקר אפילו כשהחמץ בביתו ממש וא"כ אכתי קשיא אמאי קאמר בירושלמי לך אין אתה רואה אבל אתה רואה בפלטי' הא אפילו שהחמץ בביתו נמי מהני ביטול וכ"ש הפקר עמד ע"ז בתשו' פני יהושע סי' י"ד ונדחק לומר דהירושלמי פליג אתלמודא דידן בהק וס"ל דלא מהני ביטול או הפקר לחמץ ידוע אלא כשמוציאו מביתו עש ולע"ד יראה דהירושלמי איירי בשלא בטלו ולא הפקירו בפיו כלל אלא שהוא הפקר ממילא ע"י שהוא מונח בפלטי' שהוא רשות הרבים דאבידה מדעת היא וכדעת הטור בחו"מ סי' רס"א דכל אבידה מדעת הוה הפקר אע"פ שלא הפקירו ואמטו הכי קאמר אבל אתה רואה, בפלטי' ששם הוא הפקר ממילא ולרבותא נקט פלטי' דלא מבעיא בשהפקירו בפיו דודאי מהני דלח גרע מביטול דמהני משום דגלי דעתי' דלא ניחא ליה בגווי' כמ"ש הר"ן בטעם הביטול אלא אפילו לא הפקירו בפיו אלא שהוא אבידה מדעת שהוא הפקר דממילא נמי ממעטינן מלך וכו' ומ"ש שהפקירו קודם ביעורו ר"ל שהוציאו לפלטי' או שהי' מונח שם מקודם ביעורו דהיינו הפקר אבל אחר זמן ביעורו אינו מועיל הוצאתו לפלטי' אלא צריך ביעור מן התורה כנ"ל ולדעת הרמב"ם ז"ל דאבידה מדעת לא חשיב הפקר בהכרת לפרש דנקט פלטי' משום דבכה"ג ח"צ לבערו אפילו מדרבנן משא"כ כשהוא בחצירו אע"פ שהוא מופקר לכל צריך בעור מדרבנן כמ"ש המ"א ססי' תמ"ה והיותר נראה דאפילו לדעת הרמב"ם ז"ל דאבידה מדעת לא הוה הפקר מ"מ גבי חמץ דבלאו הכי אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו לעבור בב"י ואמטו הכי בגלוי דעתא בעלמא דלא ניחא לי' בגווי' סגי דתו לא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו כמ"ש הר"ן הכי נמי כשהניחו קודם זמן איסורו במקום שהוא אבידה מדעת סגי דתו לא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ואמטו הכי כשהוציאו מרשותו והניחו בפלטי' שהוא רשות הרבים שפיר מעטי' מלך כנ"ל ותו לא מדי והנלע"ד כתבתי.

הקטן משה זאב שאלה ו שאלה האיך יש לנהוג בלילי פסח עם טבול הראשון שדעת רוב הפוסקים הוא שא"צ כזית בעבור שאינו אלא בשביל היכרא דתינוקות ובש"ע סי' תע"ג מבואר שאין לאכל כזית בכדי שנא יכנס, לבית הספק עם הברכה אחרונה ועתה חדשי' מקרוב באו לערער ע"ז ולומר שיש לנהוג כדעת הרמב"ם ז"ל והמרדכי בסדר הראשון ש"פ שצריך לאכל כזית בטיבול ראשון שכן הכריעו הב"ח ומהר"ל מפראג ז"ל עפ"י סוגיאות הש"ס.

ועתה נחזי אנן במשמעות הסוגי': תשובה גרסינן בפ' ע"פ קי"ד אמר ריש לקיש זאת אומרת מצות צריכות כוונה וכו' ושם קט"ו א' מתקיף לה ר"ח לאחר שמילא כריסו הימנו חזור ומברך ע"כ והנה הב"ח ז"ל כתב שמכאן ראי' ברורה שצריך כזית בטיבול ראשון דאל"כ מאי אתקפתא דר"ח הא ודאי כיון דלא אכיל כזית מעיקרא לא מצי לברך עלי' על אכילת מרור וליכא למימר אחר שמילא כריסו וכו' ע"כ וראי' זו אין לה מובן כלל וכבר דחאה הפר"ח ז"ל דהא בכזית נמי לאו מילוי כרס הוא אלא דהכוונה לומר דאין שייך לברך על המצוה אחר שכבר אכל ונהנה ממנו ואפילו בפחות מכזית נמי לכן מברך בטיבול ראשון על אכילת מרור ואז אוכל באמת כזית משום הברכה שבירך על אכילת מרור ואין אכילה פחותה מכזית אבל כשמטבל בשאר ירקות אין הכי נמי דלא בעי כזית אולם כתב עוד בשם זקני הגאון מוהר"ל מפראג ז"ל שהבי' ראי' מהא דריש לקיש דאמר ש"מ מצות צריכות כוונה דאי אמרת א"צ כוונה הא נפיק לי' ידי חובתי' בטיבול קמא ואם איתא דטיבול קמא לא בעי כזית אכתי לא נפיק ידי חובתו בי' שהרי אכילת מרור בטיבול שני ודאי בעי כזית וסיים הב"ח ע"ז ואינה ראי' ולא ביאר על מה ולמה והפר"ח ז"ל בעי למדחי' ראי' זו בגילא דחיטתא שכתב דדיוקא דריש לקיש הוא דהו"ל לתקוני שיאכל כזית בטיבול ראשון ותרי טיבולי למה לי עכ"ל ולא עמדתי על סוף דעתו דהאיך ניקו לתקוני מילתא שיאכל כזית בטיבול ראשון ויצא בו יד"ח הלא א"כ יאכל המרור קודם מצה שלא כדינו דבעינן מצה תחילה ואח"כ מרור כמ"ש התוס' וכן פי' הרשב"ם וכדאמר ר"ל גופי' כיון דלא בעידן חיובא דמרור וכו' והלא אדרבה אין מהדרי' שלא יצא ידח בטיבול קמא עד טיבול שני שאחר המצה בכדי שיקיים מצות אכילת מרור בזמנו דאל"כ אפילו אי מצות צריכות כוונה תקשי דהו"ל לתקוני שיכוין לצאת בטיבול קמא אלא ודאי מהדרי' שלא יצא בטיבול קעא עד טיבול שני והדרא קושי' לדוכתי' דהיכא דייק ר"ל דמצות צריכות כוונה הא אפילו אי נמי אין צריך כוונה נמי לא נפיק בטיבול קמא משום דלא אכיל כזית: אמנם לע"ד גם מהא לא תברא ואדרבה משם ראי' להפך בהקדם מה שיש להעיר עוד על הפוסקי' הסוברי' מצות א"צ כוונה ה"ה הר"ן במס' ר"ה

כ"ח בשם הרבה גאונים ובעהמ"ח והרשב"א ז"ל והטור והש"ע אעפ"י שפסקו בסי' ס' ס"ד מצות צריכות כוונה הנה הנם בסי' זה פסק הטור גבי מרור לו בלא מתכוין יצא וכן הרא"ש נמי בפסקיו הבי' ברייתא זו דאכלו בלא מתכוין יצא.

והש"ע פסק אפילו באכל מצה בלי מתכוין יצא מטעם דמידי דאכילה שאני הואיל ונהנה חשוב כמתכוין כמ"ש המ"א והב"ח כתב לדעת הטור משום דמרור דרבנן ע"ש) וקשה איך יפרנסו הסוגי' דידן בדף קט"ו שהוכיחהתוס' מינה דרב הונא ור"ח וכולהו אמוראי וכן סתמא דהש"ס כולהו ס"ל מצות צריכות כוונה אפילו גבי אכילת מרור דאל"כ היכי פליג רב הונא לומר דמברך על אכילת מרור בטיבול שני ובסורא נמי עבדי כוותי' הא נפיק לי' יד"ח בטיבול קמא והו"ל ברכה לבטלה ורב חסדא נמי למה הוצרך לטעמא דאחר שמילא כריסו חוזר ומברך ורב ששת ברי' דר"י וכן סתמא דמסדר הש"ס דהוצרך לפסוק כרב חסדא בהא תיפוק לי' כיון דמצות א"צ כוונה כבר נפיק לי' יד"ח בטיבול קמא ואם יברך בטיבול שני הו"ל ברכה לבטלה אלא ודאי דכולהו ס"ל מצות צריכות כוונה וא"כ האיך פסקו הפוסקים הנ"ל וכן הטור וש"ע בכאן דלא ככולהו אמוראי וסתמא דהש"ס ותו קשה בהא דאמר רב אחא ברי' דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשי' מפלוגתא ומנ"ל הא דלמא משום דס"ל כרבא בפ' ראוהו ב"ד כ"ח דאמר מצות א"צ כוונה ועוד דמסתמא כאבוה ס"ל בהא דמצות א"צ כוונה וא"כ בל"ו צריך להדר אשאר ירקי בין לר"ה בין לר"ח כדי שיאכל המרור של מצוה בזמנו אחר המצה שאם יאכל החזרת בטיבול קמא נפיק לי' ידי חובתו בטיבול קמא שקודם המצה ואנן בעינן ש מצה ברישא והדר מרור כנ"ל: לכן נלע"ד ליישב חדא מגו חדא אשר יאמר כי הוא זה עפ"י מ"ש התוס' ד"ה ואת אומר' דמדלא אמר ריש לקיש ובעי למהדר אטבולי וברוכי על אכילת מרור מוכת דס"ל לריש לקיש כרב חסדא דמברך בטיבול קמא על אכילת מרור והרא"ש כתב בסי' כ"ה דכל היכי דמברך על אכילת מרור בעי למיכל כזית משום דאין אכילה פחות מכזית וכמש"ל בשם הב"ח ופר"ח ג"כ וכיון שכן אזדא לה קושי' מהר"ל מפראג הנ"ל דשפיר דייק ריש לקיש דמצות צריכות כוונה דאי א"צ כונה נפיק לי' בטיבול קמא דאין לומר דאכיל פחות מכזית דהא כיון דבעי ברוכי בטיבול קמא על אכילת מרור על כרחו צריך לאכל כזית משום הברכה דאין אכילה פחות מכזית וכיון דא"צ כוונה נפיק לי' ידי חובתו בטיבול קמא.

ובזה מסולק ג"כ קושי' התוס' דלעיל על הפוסקי' דמצות א"צ כוונה דא"כ למה הוצרך רב חסדא לטעמא דאחר שמילא כריסו חוזר ומברך תיפוק לי' משום דכבר נפיק יד"ח בטיבול קמא ואם יברך בטיבול שני יהי' ברכה לבטלה וכן קשה אסתמא דמסדר הש"ס

דאכפל למפסק הלכתא כר"ח ותיפוק לי' בל"ז משום דמצות א"צ כוונה דזה אינו דאי לאו האי טעמא דרב חסדא דאחר שמילא כריסו וכו' אע"ג דמצות א"צ כוונה מ"מ הוה מצינו למימר דמברך אטיבול שני על אכילת מרור וטיבול קמא בבורא פרי האדמה הוא דאכיל לי' וסגי לי' בפחות מכזית וא"כ לא נפיק בטיבול קמא מש"ה הוצרך רב חסדא לטעמא דאחר שמילא כריסו וכו' דמה"ט הוא דבעי ברוכי אטיבול קמא ומשום הברכה דעל אכילת מרור הוא דבעי כזית דאין אכילה פחות מכזית משא"כ לרב הונא דלא בעי ברוכי אטיבול קמא לא בעי כזית וכיון שכן אפילו כמ"ד מצות א"צ כוונה נמי לא נפיק בטיבול קמא שהוא פחות מכזית ושפיר מברך אטיבול שני על א"מ וג"כ לא בעי לאהדורי אשאר ירקי כיון דבחזרת נמי לא נפיק בטיבול קמא שהוא פחות מכזית עד טיבול שני שאחר המצה כמצותו מש"ה קאמר שפיר דרב אחא ברי' דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשי' מפלוגתא דאע"ג דמסתמא כאבוה ס"ל דמצות א"צ כוונה מ"מ אי הוה ס"ל כר"ה לא הוה בעי אהדורי אשאר ירקי משום זה ולא בעי למימר דס"ל לגמרי כר"ח דבעי ברוכי בטיבול קמא ובעי כזית וכיון דס"ל כאבוה דמצות א"צ כוונה נפיק לי' בטיבול קמא שקודם המצה שלא כמצותו ואמטו להכי הוה מהדר אשאר ירקי כיון דאין זה מוכרח דאולי לא ס"ל כר"ח רק משום לאפוקי נפשי' מפלוגתת עביד הכי וא"ש ועמ"ש בסמוך ליישב גם זה שגם לר"ח לא בעי אהדורי אשאר ירקי אפילו למ"ד מצות א"כ כוונה וא"כ לפי פסק הש"ע דבמידי דאכילה כגון מצה ומרור ודאי לא בעי כוונה נהפוך הוא דמוכח מסוגי' זו דטיבול קמא דשאר ירקי לא בעי כזית בכדי שלא יקשה לשיטתו קושי' התוס' והא דהוצרך ר"ח לטעמא דאחר שמילא כריסו וכו' ומהא דהוצרך סתמא דהש"ס לקבוע הלכה כר"ח וא"כ פסק הש"ע עולה יפה לשיטתו כנ"ל אולם מדברי התוס' הנ"ל נראה לכאורה שדעתם דטיבול קמא בעי כזית כדעת הרמב"ם ז"ל דאל"כ אין מקום להוכחתם דמצות צריכות כוונה מהא דהוצרך ר"ח לטעמא דאחר שמילא כריסו וכו' תיפוק לי' בל"ז משום דמצות א"צ כוונה וכבר נפיק לי' בטיבול קמא ואם יברך בטיבול שני הו"ל ברכה לבטלה הלא בטיבול קמא לא בעי כזית ולא נפיק בי' יד"ח מרור לכ"ע אלא ודאי ס"ל דטיבול קמא נמי בעי כזית שוב יש להוכיח עוד מדברי הרמב"ן בס' המלחמות ג"כ דס"ל כהרמב"ם ז"ל דטיבול קמא בעי כזית שכתב שם דריש לקיש ע"כ ס"ל כרב הונא ולא כר"ח דאלו לר"ח דמברך אטיבול קמא על אכילת מרור כיון דמברך עלי' צריך הוא שיכוין ג"כ לצאת בו יד"ח מרור (ודלא כהתוס' קי"ד ב' ד"ה זאת (קט"ו א') וא"כ אפילו אי מצות צריכות כוונה תקשי לי נמי הא נפיק לי' בטיבול קמא דהא נתכוין לצאת בו אלא דס"ל לר"ל כר"ה דאינו מברך בטיבול קמא ע"ש וא"כ

חוזר וניער קושי' מהר"ל מפראג ז"ל הנ"ל דמאי קשי' לי' לר"ל מהא דנפיק לי' בטיבול קמא הלא טיבול קמא לא בעי כזית ולא נפיק בי' יד"ח מרור א"ו ס"ל דטיבול קתא נמי בעי כזית איברא דלו יהי כן הלא אינהו לשיטתייהו אולי ס"ל דהלכה מצות צריכות כונה ואפילו במידי דאכילה אבל לפי הסכמת ההלכה בטור וש"ע ואחרונים דמצות מרור ודאי לא בעי כוונה אדרבה הסוגי' מוכחת דטיבול קמא לא בעי כזית כדאמרן:

שוב יראה שגם מדברי הרמב"ן אין הכרע כלל דס"ל טיבול קמא בעי כזית וקושי' מהר"ל מפראג ז"ל יתיישב שפיר גם לשיטתו דר"ל כר"ה ס"ל דאפ"ה דייק שפיר דמצות צריכות כוונה דנהי דטיבול קמא לא בעי כזית מ"מ גם למעלה אין לו שיעור דהא מתניתין סתמא קתני מטבל בחזרת ולא נתנו בו חכמי' שיעור דכמה דבעי אכיל אפי' כזית או כגרוגרות וכ"ש לפום מאי דס"ד דר"ל דמתניתין איירי בכל ענין אפילו בדאיכא שאר ירקי דה"ה וכ"ש דמשמע במתניתין דאכיל בטיבול קמא כמה דבעי ואפי' כזית וא"כ דייק שפיר דאי אמרת בשלמא מצות צריכות כוונה אמטו להכי לא מהדרינן אשאר ירקי וגם לא קפדי' אשיעורא דפחות מכזית משום דלא נפיק בי' בטיבול קמא בכל ענין אלא אי אמרת מצות א"צ כוונה הו"ל לאהדורי אשאר ירקי או למקפד אשיעורא דפחות מכזית בכדי שלא יצא יד"ח בטיבול קמא אלא בטיבול שני שאחר המצה כמצותו דהלא עיקר דיוקא דר"ל הוא מהא דלא אשמועי' במתני' דמהדרי' אשאר ירקי א"כ מכ"ש שבכלל הדיוקא הוה הוא ג"כ מדלא אשמועינן במתניתין בחזרת גופי' שלא יאכל אלא פחות מכזית אולם הש"ס דוחה שפיר לדריש לקיש לפי דרבו דקיימל"ן כר"ח דמברך בטיבול קמא על אכילת מרור ועל כרחי' בעי למיכל כזית משום הברכה דהשתא לא קשי' מהא דלא קפדי' אשיעורא דפחות מכזית דהא באמת בעינן כזית אלא מהא דלא מהדרי' אשאר ירקי עלה משני שפיר דאין ה"ל דבעי לאהדורי אשאר ירקי ומתניתין בדליכא שאר ירקי כמו שפירשו התוספות לשיטתם וא"ש:

ועפ"י דרכינו בזה אצטמדו ג"כ דברי הפר"ח דלעיל במה שהשיב על קושיות מהר"ל מפראג הנ"ל דדיוקא דר"ל הוא דהו"ל לתקוני שיאכל כזית בטיבול ראשון ותרי טיבולי למה לי עכ"ל שלכאורה דבריו תמוהי' מאד דהאיך ניקו לתקן שיאכל כזית בטיבול ראשון והלא אדרבה אנן מהדרי' שלא יצא יד"ח בטיבול קמא בכדי שיאכל המרור אחר המצה כמצותו ולא קודם אולם לדרכינו יתכן שרוח ה' דיבר בו אף שלא נתכוין לזה כמו שאבאר דהנה כתב עוד הפר"ח ז"ל שנראה לו שאין היכרא לתינוקת אלא בטיבול קמא שקודם הסעודה משום שאין רגילין לאכל ירק קודם הסעודה משא"כ בטיבול שני ועוד שאין מקום לשאלת התינוקת בטיבול שני שכבר ביארו להם כל הענין מיציאת

מצרים עכ"ד ובאמת שאין דבריו מובנים בזה דהא בהדי' דחי הש"ס לדיוקא דריש לקיש דבעי טיבול שני משום היכרא לתינוקת אע"ג דכבר נפיק לי' בטיבול קמא והאי שנוייא קיימא אליבא דהלכתא דקיימל"ן דאכילת מרור לא בעי כוונה וכר"ח דמברך אטיבול קמא ונפיק בי' וטיבול שני הוא להיכרא דתינוקת אולם ארווח לן בזה לכוין פשט לשון הש"ס בדריש לקיש דאמר למה לי תרי טיבולי הא טביל לי' חדא זימנא שלכאורה הוא מגומגם מאד אטו לדידי' מי ניחא דלמה לי תרי טיבולי תסגי בטיבול השני לחוד וטיבול קמא למה לי' וע"כ הוא משום היכרא דתינוקת א"כ ה"נ למ"ד חצות א"צ כוונה בעי נמי תרי טיבולי משום היכרא לתינוקת אשר על כן נדחקו התוס' לפרש דפריך למה לי תרי טיבולי בחזרת הו"ל לאהדורי אשאר ירקי וכו' אולם מאי דסיים ר"ל ואמר הא טביל לי' חדא זימנא לכאורה אינו מובן לפי"ז (ואולי לא הי' זה בגירס' ספריהם) ותו דעיקר חסר מן הספר שלא נזכר בדיוקא דר"ל כלל מהא דאהדורי אשאר ירקי רק הא דתרי טיבולי למה לי וגם בדברי הדוחה לא נזכר דאיירי בדליכא שאר ירקי ותו באמת מנ"ל לר"ל הא דאיירי מתניתין אפילו בדאיכא שאר ירקי אימא דאיירי בדליכא שאר ירקי כדמשני לפי האמת אולם לולא דבריהם ז"ל יתכן לפרש לשון הש"ס כפשטן ושגם ר"ל נמי ידע דאיכא לאוקמי מתניתין בדליכא שאר ירקי ועם כל זה דייק שפיר דמצות צ"כ דס"ד דריש לקיש כדעת הפר"ח דלעולם אין היכרא לתינוקת בטיבול שני אלא בטיבול קמא לחוד ולכן אי מצות צ"כ ניחא דבעי תרי טיבולי אפילו בחזרת טיבול קמא להיכרא דבט"ש אין היכרא ועוד טיבול שני אחר המצה משום מצות מרור ולא סגי בטיבול קמא לחוד דנעביד בי' תרתי שיכוין לצאת בו יד"ח מרור ואית בי' נמי היכרא לתינוקת משום דלכתחילה בענין מצה ואח"כ מרור וא"ש אלא אי אמרת מצות א"צ כוונה וא"כ במתניתין דטיבול קמא בחזרת כבר נפיק לי' יד"ח מרור על כרחי' בלא מתכוין ואית בי' נמי היכרא לתינוקת טיבול שני למה לי הא לית בי' שום היכרא לתינוקת הא טביל לי' חדא זימנא וכבר נפיק בי' יד"ח מרור ואהא מהדרי' דליתא שגם בטיבול שני אית בי' היכרא לתינוקת ואהכי בעי תרי טיבולי ואמר תו וכי תימא א"כ לאשמועינן שאר ירקי וכו' ר"ל דבשלמא **(הגה"ה. ומה שטען הפר"ח דהאיך שייך היכרא)****(לתינוקת בטיבול שני שכבר ביארו לתינוקת ענין יציאת מצרים שתי תשובות בדבר חדא דתשובות שאלה זו של הטיבול לא נתבאר בהגדה זו של הטיבול לא נתבאר בהגדה וא"כ עדיין נשאר להם מקום שאלה בזה דזו מה היא וישובו להם בע"פ מענין יציאת מצרים דהיינו שהטיבול הוא דרך חירות או זכר לטיט ובהמשך ענין החירות והגאולה.

שנית שהרי אחר טיבול קמא עוקרין השולחן ואח"כ מביאין שנית עם חזרת וחרוסת לצורך טיבול שני קודם הגהדה ואז ידוע הבן שהביא חרוסת שנית לצורך טיבול שיטביל עוד הפעם וכאן הבן שואל מיד למה יטבילו עוד פעם שנית הלא כבר טבלו בראשונה משא"כ בטיבול פעם א' לית בי' היכרא כ"כ כנ"ל)** לריש לקיש ניחא דנקט חזרת לאשמועינן דמצות צ"כ ולא בעי אהדורי כלל אשאר ירקי אבל אי מצות א"צ כוונה הא ודאי דשאר ירקי עדיף בשביל שיאכל המרור אחר המצה כמצותו לכתחילה א"כ לאשמועינן שאר ירקי דעדיף טפי ומשני אי אשמועינן שאר ירקי וכו' ר"ל דהא גופי' קמל"ן דגם בטיבול שני נמי איכא היכרא לתינוקות ולאפוקי מדר"ל ובזה אתי' הסוגי' כפשטה כדת אין אונס כנ"ל: מעתה בקושי' מהר"ל מפראג הנ"ל הנה לשיטת התוס' דר"ל נמי ס"ל כר"ח דטיבול קמא בעי ברוכי על אכילת מרור וא"כ ודאי בעי כזית ולמ"ד מצות א"צ כוונה נפיק בי' יד"ח מרור אפילו בלא מתכוין אתי' דיוקא דר"ל כפשטי' דקשי' לי' השתא תרי טיבולי למה לי הא בטיבול שני אין בו היכרא לתינוקת וכנ"ל אולם לשיטת הרמב"ן דר"ל סובר כרב הונא דפ"ק לא מברכי' ג"כ יתיישב שפיר קושי' מהר"ל מפראג הנ"ל עם מה שהשיב הפר"ח דהוי"ל לתקוני שיאכל כזית בטיבול קמא ותרי טיבולי למה לי ור"ל כיון דחזינן במתניתין דלא קפיד אשיעורא דט"ק וכמה דבעי אכיל ואפילו כזית ויותר והשתא אי אמרת דמצות א"צ כוונה ונפיק לי' בטיבול קמא שקודם המצה יד"ח מרור בהכרח לומר הא דלא קפיד במתניתין אשיעורא דפחות מכזית משום דאין קפידה אפילו לכתחילה בזה שאוכל המרור קודם המצה ואם איתא דהכי הוא תרי טיבולי למה לי הוי"ל לתקוני לעולם שיאכל המרור כזית בטיבול קמא דאית בי' תרתי מצות מרור וגם היכרא לתינוקת וטיבול שני למה לי הא לית בי' היכרא כלל אלא ודאי דלכתחילה בעינן מצה והדר מרור והא דלא קפדי' במתניתין אשיעורא דפחות מכזית משום דמצות צ"כ וצא אכפת לן בכמה דאכיל כזית או יותר דלעולם לא נפיק יד"ח מרור בט"ק משום דלא איכוין עד טיבול שני שאחר המצה שכך היא מצותו שיאכל המרור אחר המצה ואהכי בעי תרי טיבולי קמא להיכרא ואידך למצותו שהוא אחר המצה ודחי הש"ס פי דרכו דקיימל"ן כר"ח דמברך בט"ק דאפילו אי מצות צ"כ צריך הוא לכוין לצאת בו יד"ח מרור כיון דמברך עלי' כמ"ש הרמב"ן במלחמות וא"כ ודאי לא סגי דלא אכיל כזית ונפיק בי' יד"ח מרור ואם תאמר א"כ טיבול שני למה לי הא לית בי' היכרא לתינוקת ליתא דגם בטיבול שני נמי איכא היכרא לתינוקת וא"ש כנ"ל וא"כ אין מדברי הרמב"ן ז"ל הכרע כלל דט"ק בעי כזית:

ונשוב עתה לדברי התוס' ואומר שגם התוס' סוברי' דט"ק לא בעי כזית ועם כל זה הוכיחו שפיר לפי דרכם מהא דר"ה ור"ח דס"ל מצות צ"כ דכבר הראית לדעת דהא ודאי לכ"ע טיבול קמא אין לו שיעור למעלה דמתניתין סתמא קתני מטבל בחזרת ולא נתנו בו חכמי' שיעור אלא כמה דבעי אכיל ואפילו כזית ויותר ואהכי קשי' להו להתוס' שפיר דאם איתא דמצות א"צ כוונה אדפריך ר"ח לר"ה מהא דאחר שמילא כריסו וכו' עדיפא הו"ל לאקשויי לפום מאי דמשמע במתניתין דמצי אכיל כזית ויותר בט"ק דכבר נפיק בי' יד"ח מרור ואם איתא דמברך אטיבול שני הו"ל ברכה לבטלה א"ו דס"ל לר"ה ור"ח מצות צריכות כוונה דלעולם לא נפיק בט"ק לכן הוכרח להקשו' מהא דאחר שמילא כריסו ואין לומר דהו"א למדחי דמתניתין כר' יוסי דס"ל מצות צ"כ ולא קיימל"ן הכי אלא כברייתא דאכלו בלי מתכוין יצא ולדידן צריך לאכל באמת פחות מכזית) הא ליתא דודאי סתם מתניתין עדיף אברייתא ותו דהא כתבו התוס' דף קט"ז ד"ה תגרי חרך שבספרי' כתוב ר' יוסי אומר חרוסת מצוה וא"כ ת"ק דמתניתין דאמר אין חרוסת מצוה ע"כ לאו ר' יוסי היא וא"כ דסתם מתניתין ור' יוסי תרווייהו ס"ל מצות צ"כ ודאי כן הלכה וא"ש כנ"ל: זולת זה נלע"ד דלשיטת התוס' מעיקרא לק"מ קושי' מהר"ל מפראג ז"ל הנ"ל בציורוף מה שהעירנו למעלה אהא דאמר רב אחא ברי' דרבא מהדר אשאר ירקי כדי לאפוקי נפשי' מפלוגתא והא רבא אבוה דרב אחא ס"ל בר"ה כ"ח מצות א"צ כוונה וא"כ בל"ז צריך לאהדורי אשאר ירקי למאי דקיימל"ן כר"ח דמברך אט"ק ובעי כזית וא"כ נפיק לי' בט"ק יד"ח מרור קודם המצה שלא כמצותו ומה שנראה בישובו עפ"י מה שיש להעיר עוד לפמ"ש התוס' פרק לולב הגזול דף ל"ט והרא"ש שם דאפילו למ"ד מצות א"צ כוונה כשמכוין להדי' שלא לצאת אינו יוצא בו על כרחו א"כ היכי דייק ר"ל דמצות צ"כ מדלא בעי אהדורי אשאר ירקי בשביל שיאכל המרור אחר המצה כמצותן הלא אפי"ת דמצות א"צ כוונה אכתי לא בעי אהדורי אשאר ירקי בשביל זה דהא יש תקנה שיכוין להדי' שלא לצאת בט"ק יד"ח מרור דתו לא נפיק בי' על כרחי' ונפיק לי' השתא בטיבול שני שאחר המצה כמצותו ואמטו מש"ה לא בעי אהדורי אשאר ירקי כלל וכן קשה ביותר על דברי התוס' דלעיל שדקדקו מדר"ח דס"ל מצות צ"כ מהא דהוצרך לטעמא דאחר שמילא כריסו וכו' ולא קאמר עדיפא משום דכבר נפיק לי' בט"ק ואם יברך בטיבול שני יהי' ברכה לבטלה דמאי קושי' הא אפשר דמכוין להדי' בט"ק שלא יצא בו יד"ח מרור דלא נפיק בי' על כרחו ובהכרח ליישב בזה עפ"י מ"ש הט"ז בא"ח סי' תרנ"א ס"ק ה' דלכתחילה אין לסמוך על זה דיכוין שלא לצאת בו דדלמא לאו אדעתי' וישכח מלכוין להדי' שלא יצא יד"ח ע"ש וא"כ א"ש דאם איתא דמצות א"צ כוונה אכתי בעי אהדורי

אשאר ירקי משום שמא לאו אדעתי' וישכח מלכוין להדי' שלא יצא בט"ק יד"ח מרור ונפיק לי' בט"ק שלא כמצותו ואם יברך בטיבול שני יהי' ג"כ ברכה לבטלה לכן הקשו התוס' ג"כ שפיר מהא דנפיק לי' בטיבול קמא ויהי' ברכה לבטלה בכעין דיוקא דר"ל דלעיל דחיישי' שמא ישכח מלכוין שלא לצאת.

או משום דלאו כ"ע דיני גמירי וכנ"ל אולם רב אחא ברי' דרבא דגברא רבה הוא וידע לכוין שפיר בטיבול קמא שלא יצא בו יד"ח מרור לא הוה בעי לאהדורי אשאר ירקי אם לא משום אפוקי נפשי' מפלוגתא ובזה מיושב ג"כ קושי' מהר"ל מפראג הנ"ל דלענין פחות מכזית נמי יש לחוש לזה דדלמא לאו אדעתי' וישכח ויאכל כזית שלם ואמטו להכי הוה בעי לאהדורי אשאר ירקי גם לענין ברכה יש לחוש לזה דשמא ישכח ויאכל כזית בט"ק ואם יברך בט"ש יהי' ברכה לבטלה כנ"ל:

עוד יש מקום ליישב דברי התוס' הנ"ל אשר יאמר כי הוא זה דלכאורה קשה טובא דבסוגי' דהכא מסיק הש"ס דר' יוסי ס"ל מצות צריכו' כוונה ובפ' לולב הגזול מ"א ב' תנן ר' יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור ואמר אביי עלה לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב ופריך עלה הא מדאגבהי' נפיק בי' ושני אביי כשהפכו ורבא משני שהוציאו בכלי וכו' וכתבו התוס' שם דהא דפריך מדאגבהי' נפיק היינו משום דמצות א"צ כוונה ע"ש והלא שם אליבא דר' יוסי קיימינן דס"ל מצות צריכות כוונה וא"כ מאי פריך מדאגבהי' נפיק ועלה בדעתי לומר משום קושי' זו דס"ל להש"ס דאפילו למ"ד מצות צ"כ היינו מדרבנן אבל מדין תורה אין הכוונה מעכב וכיון דכבר נפיק בי' מדין תורה תו לא הוה טועה בדבר מצוה לפוטרו מחטאת אלא דלא משמע כן לכאורה בסוגי' דר"ה כ"ח דפריך אביי לרבה דאמר מצות א"צ כוונה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה משום בל תוסיף ואם אי' דלכ"ע אין הכוונה מעכב מדין תורה בלא הא דרבה תקשי לכ"ע ילקה משום בל תוסיף כיון דאין הכוונה מעכב מדין תורה א"ו דהוי ס"ד דאביי דמצות צ"כ מה"ת וא"כ הכי נמי מצינו למימר אליבא דר' יוסי דס"ל מצות צ"כ מה"ת וכ"מ בעירובין צ"ה לחד אוקמתא וניחא לי בזה עם מ"ש התוס' בר"ה כ"ח דרבא מפרש להא דר' יוסי דאמר מצוה להבי' לפניו חזרת וכו' כמו דהוה ס"ד בסוגי' דהכא ועיקרא דהיינו משום היכרא דס"ל משום היכרא נמי מצוה היא ע"ש וא"כ א"ש דהסוגי' דסוכה אליבא דאביי ורבא קיימא דס"ל אליבא דר' יוסי נמי מצות א"צ כוונה כנ"ל ושוב הגיע לידי ספר טורי אבן ומצאתי שהרגיש בקושי' זו ותי' כן ושוב מצאתי כן בב"ח סי' תע"ה ות"ל שזכיתי לכוין לדעת הגאונים בזה ותבלין מצאנו לדברי התוס' דר"ה הנ"ל מהא דאי' לקמן קט"ז א' אמר רבא ה"ק שבכל

הלילות אין אנו חייבי לטבל אפילו פעם אחת ואתקיף רב ספרא עלי' חיובא לדרדקי וכו' ר"ל הלא אינו אלא משום היכרא ע"ש וא"כ סתמא דש"ס בסוגי' דהכא דדחי אי משום היכרא מאי מצוה וכו' ס"ל כרב ספרא דהיכרא דתינוקת אינו מצוה ולא חובה אבל רבא לטעמי' דס"ל היכרא דתינוקת חובה הוא וכ"ש מצוה מש"ה מפרש שפיר להא דר' יוסי דאמר מצוה להבי' חזרת וכו' דהיינו משום היכרא דתינוקת ולא משום דמצות צ"כ מש"ה ס"ל גם אליבא דר' יוסי נמי מצות א"צ כוונה וא"ש אולם עדיין קשה דאכתי מנ"ל להקשו' שם אדר' יוסי מדאגבהי' נפיק בי' אימא דס"ל לר' יוסי מצות צ"כ ותי' בס' טורי אבן שם דאביי ורבא גופייהו אקשו להך קושי' דכה"ג אי' ברפ"ב דב"מ דף כ"א ע"ש בתוס') משום דס"ל מצות א"צ כוונה ולא ניחא להו לאוקמי לדר' יוסי דלא כוותייהו ע"ש נראה לע"ד דהיינו מטעם שכתבו התוס' בשמעתי' ד"ה אכלו דלמאי דדייקינן מדר' יוסי דמצות צריכות כוונה מסתבר לאוקמי נמי סתם מתניתין כוותי' משום דהכי דייקי מתניתין טפי דצריכות כוונה דמסתמא איירי אפילו בדאיכא שאר ירקי לא בעינן לאהדורי עלייהו ותו דכתבו הרא"ש והרמב"ן בס' המלחמות בר"ה שם דמסתבר טפי למפסק כר' יוסי דנמוקו עמו ולא כברייתא דאכלו בלא מתכוין יצא דלא ידעי מאן תני לה ע"ש אמטו להכי בעי אביי ורבא לאוקמי דר' יוסי כוותייהו דס"ל נמי מצות א"צ כוונה:ועפי"ז יתיישב היטב הוכחת התוס' דלעיל בשמעתי' שדקדקו מהסוגי' דר"ה ור"ח ס"ל מצות צ"כ דס"ל להתוס' דהא בהא תלי' דאם תאמר דטיבול קמא אעפ"י שאינו אלא להיכרא דתינוקת הוא מצוה דרבנן ודאי בעי כזית דכל מילי דמצוה בעי שיעורא משא"כ אי לאו מצוה היא לא בעי שיעורא לכן הוכיחו שפיר מהסוגי' דס"ל מצות צריכות כוונה דאם תאמר דא"צ כוונה בהכרח לפרש הא דקאמר ר' יוסי מצוה להבי' חזרת וכו' דהיינו משום היכרא דתינוקת דחשיב ג"כ מצוה דרבנן וכמ"ש התוס' בר"ה אליבא דרבא וא"כ ודאי בעי שיעורא דכזית כשאר מילי דמצוה וכיון דא"צ כוונה נפיק לי' בטיבול קמא ואם יברך בטיבול שני יהי' ברכה לבטלה ולמה הוצרך ר"ח לטעמא דאחר שמילא כריסו וכו' וכן סתמא דהש"ס דאכפל למפסק הלכה כר"ח למה תיפוק לי' בל"ז דכבר נפיק בט"ק אלא ודאי ס"ל מצות צ"כ ולא נפיק בטיבול קמא וכיון שכן אתי' ברייתא דר' יוסי דאמר מצוה להבי' חזרת כפשטה מטעם דמצות צ"כ ולא משום היכרא דלאו מצוה היא כדאמרן לעיל וכיון דלאו מצוה היא ודאי לא בעי כזית וחזר הדין למ"ש רוב הפוסקים דטיבול קמא לא בעי כזית כנ"ל:

עוד יתכן ליישב הסוגי' דפרק לולב הגזול עפ"י דרכינו דלעיל אשר יאמר כי הוא זה דהא דדייק בשמעתי' מדר' יוסי דס"ל מצות צריכות כוונה הוא אליבא דר"ח דקיימל"ן כוותי'

דמברך אטיבול קמא דחזרת על א"מ ומשום הברכה ודאי בעי כזית ואם איתא דמצות א"צ כוונה כבר נפיק לי' בטיבול קמא ואמאי אמר דמצוה להבי' לפניו עוד חזרת וכו' א"ו ס"ל מצות צ"כ אבל אביי ורבא בפ' לולב הגזול שם ס"ל כרב הונא דאינו מברך בטיבול קמא וסגי לי' בפחות מכזית וא"כ לא מוכח מדר' יוסי מידי דהא דאמר מצוה להבי' לפניו חזרת לאו משום דמצות צריכות כוונה אלא משום דטיבול קמא לא הי' בו כזית והא גופי' אתי לאשמועינן כרב הונא דטיבול קמא לא בעי כזית דלא בעי ברוכי' עלי' חי נמי אשמועינן דמצות מרור הוא בכזית משום דאתקש למצה דכתיב בי' אכילה ולאפוקי מדעת הרא"ש כאן בשמעתי' סי' כ"ה שנראה מלשונו דלח בעי כזית באכילת מרור אלא משום הברכה הא בדיעבד שכבר אכל פחות מכזית יצא (וכבר השיגו בזה בתשו' שאגת ארי' סי' ך') ולעולם אית לי' לר' יוסי ג"כ דמצות א"צ כוונה ואמטו להכי מוקי אביי ורבא בפ' לולב הגזול שם לדר' יוסי נמי כוותייהו דס"ל מצות א"צ כוונה: ובזה מיושב ג"כ מה שדקדקנו למעלה אהא דאמר רב אחא ברי' דרבא מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשי' מפלוגתא דתיפוק לי' בל"ז לפי מאי דקיימל"ן כרב חסדא דמברך על טיבול קמא וא"כ בעי כזית ואיהו ודאי כאבוה ס"ל דמצות א"צ כוונה וכ"ש למאי דקיימל"ן להלכה כן) והשתא נפיק לי' בטיבול קמא שקודם המצה שלא כמצותו ואמטו הכי בעי לאהדורי אשאר ירקי ועפ"י האמור א"ש דאדרבה מדרבא אבוה דרב אחא דאמר מצות א"צ כוונה מוכח דס"ל כר"ה דלא מברך אטיבול קמא וסגי בפחות מכזית וא"כ לא נפיק בט"ק ולא בעי הדורי אשאר ירקי א אם לא לאפוקי נפשי' תפלוגתא וא"ש כנ"ל:

אמנם בעל המאור כתב בר"ה כ"ח דאע"ג דר' יוסי ס"ל מצות צ"כ לא קיימל"ן כר"י בהא אלא כרבנן דפליגי עלי' בברייתא ואמרי אכלו בלא מתכוין יצא (גם הראי' שהביאו התוס' בשמעתי' דמצות צ"כ כבר ישבנו למעלה כנ"ל) אולם מה שהחליט בעל המאור שם דר' יוסי ודאי ס"ל מצות צ"כ מהא דאי' התם בברייתא דף כ"ט גבי תקיעת שופר דבעי ר' יוסי שיכוין שומע ומשמיע ומינה דכ"ש דבעי כוונה לצאת ע"ש קשה טובא א"כ איך יפרנס הרב הסוגי' דפ' לולב הגזול הנ"ל דפריך אדר' יוסי הא מדאגבהי' נפיק והא לר' יוסי לא נפיק בלי כוונה וביותר קשה על דברי הרמב"ן בס' המלחמות שם שהחליט ג"כ דר' יוסי ס"ל ודאי מצות צריכות כוונה והוסיף עוד לומר שגם מדרבא שם לא מכרעא דס"ל מצות א"צ כוונה דהא דאמר בר"ה שם לצאת לא בעי כוונה אליבא דמ"ד מצות א"צ כוונה קאמר ולא אליבא נפשי' ע"ש והלא בסוגי' דלולב הגזול שם מוכח דרבא גופי' ס"ל מצות א"צ כוונה אפילו לרבי יוסי מדהוצרך לאוקמי לדר' יוסי בשהוציאו בכלי הר"ן בסוכה שם דמשם בארה דקיימל"ן מצות א"צ כוונה אם לא שנאמר דס"ל לרבא

וכן לאביי בתר דקבלה מרבה דאפילו למ"ד מצות צריכות כוונה אינו אלא מדרבנן אבל מדאורייתא לכ"ע נפיק בלי כוונה וכיון דמה"ת מדאגבהיה נפיק תו לאו טועה בדבר מצוה הוא וכמש"ל (ובעירובין שם לפי המסקנא פליגי בשבת זמן תפילין הוא ע"ש) ומוכח לה במסקנא מהא דר' אלעזר ורבי יהושע גבי מתן דמי' דבכור דתרווייהו ס"ל דכשהוא בעצמו עובר בל תוסיף אפילו בלא כוונת מתכוין ומסתמא לא פליג ר' יוסי עלייהו דרבוואתא קמאי דידי' שהרי רבותי' של ר' עקיבא רבו היו ואם אי' לצאת בעי כוונה מדאורייתא כ"ש לעבור בל תוסיף דאינו עובר בלא מתכוין דהא לעבור קל מלצאת כדאמר רבא התם בהדי' אלא ודאי ס"ל לרבא דמדאורייתא אפילו לרבי יוסי נפיק בלי מתכוין ולא בעי כוונה אלא מדרבנן מש"ה פריך שפיר הא מכיון דאגבהיה נפיק בי' ואעפ"י שהרמב"ן במלחמות שם יישב דברי ר"א, ור"י דבכור בע"א יעוי"ש באורך מ"מ לדרכינו יתכן כנ"ל:

(הגה"ה ולכאורה קשה עוד על דברי הרמב"ן במלחמו' שם שר"ל דרבא אליבא דנפשי' נמי ס"ל מצות צריכות כוונה מהא דאי' בפ"ק דפסחים ד' ז' דרב פפי משמי דרבא אמר לבער חמץ אבל על ביעור לשעבר משמע ופריך עלי' מהא דתניא גבי לולב נטלו לצאת בו מברך על נעילת לולב ומשני התם נמי לשעבר הוא דמדאגבהי' נפיק בי' וע"כ משום דמצות א"ל כוונה דהא לא מכוין לצאת בו קודם הברכה כמ"ש התוס' בסוכה שם וכן מוכח עוד בפסחים שם בד"ה לצאת שכתבו דכשאד' נוטל לולב א"צ להפכו (קודם הברכה בשביל שיהא עובר לעשייתו) שאינו רוצה לצאת באותה נטילה עכ"ל ר"ל קודם הברכה ומדלא, כתבי שצריך שיכוין להדי' שלא לצאת בנטילה זו עד אחר הברכה אלא כתבו בפשיטות שאינו רוצה לצאת משמע דר"ל דסתמא כן הוא והיינו משום דאזלי לטעמייהו כאן בד' קט"ו שפסקו מצות צריכות כוונה והא דאמרי' בש"ס מדאגבהי' נפיק אליבא דרבא קאי דאזיל לטעמי' בר"ה שם דס"ל מצות א"צ כוונה והא דמברכי' על נטילת לולב ג"כ א"ש לדידן דקיימל"ן על ביעור נמי להבא משמע כנ"ל מ"מ מוכח אליבא דרבא שם דס"ל מצות א"צ כוונה ואולי סובר כיון דקיימל"ן במסקנא כרב פפא משמי' דרבא דעל ביעור נמי להבא משמע תו לא מכרעא מדרבא מידי כנ"ל:) תבנא לדיננא דלעיל שכבר הוכחנו לפי הסכמת הטור והש"ע והאחרונים דבאכילת מרור מיהת א"צ כוונה בהכרח לומר דטיבול קמא לא בעי כזית כדי ליישב הוכחת התוס' שהוכיחו מר"ה ור"ח וכולהו אמוראי וסתמא דהש"ס דכולהו ס"ל דמצות מרור נמי בעי כוונה דאל"כ למה לי' לר"ח להך טעמא דאחר שמילא כריסו וכו' תיפוק לי' משום דכבר נפיק בטיבול קמא אפילו בלי כוונה ואם יברך השת' בטיבול שני יהי' ברכה לבטלה ואין ליישב בזה

אלא כשנאמר דטיבול קמא לא בעי כזית וא"כ אפשר דאכיל בטיבול קמא פחות מכזית ולא נפיק בי' עד טיבול שני ואע"ג דאכתי איכא להכותי ממתניתין דלא קפדי' אשיעורא ומשמע דמצי אכיל כמה דבעי אפילו כזית ויותר ואם איתא דאטיבול שני בעי לברוכי הי' לו לתנא דמתניתין להתנות שלא יאכל אלא פחות מכזית בכדי שיוכל לברך על אכילת מרור בטיבול שני וג"כ יאכל המרור בזמנו אחר המצה אלא ודאי דמברך אטיבול קמא ומשום הברכה בעי כזית ומדלא פריך לי' ממתניתין בהכרח לומר דס"ל מצות צריכות כוונה ולא נפיק בטיבול קמא לעולם וכמש"ל בישוב דעת התוס' מ"מ אין זה קושי' כל כך דנהי דרב הונא ס"ל מצות צריכות כוונה מ"מ מדר"ח אין הוכחה כל כך כיון דמגופי' לא מצי פריך דהא מצי אכיל פחות מכזית אלא מכח משמעו' המשנה דמשמע דאכיל כמה דבעי עדיפא לי' להקשות מגופי' דאחר שמילא כריסו וכו' דהא מתניתין גופי' טעמא בעי אמאי לא תקנו שיאכל פחות מכזית כדי שיאכל המרור בזמנו אחר המצה ויברך ג"כ בטיבול שני כמצותו וע"כ משום האי טעמא דאחר שמילא כריסו וכו' מש"ה נקט לי' הך טעמא ותו דהו"מ למדחי' דמתניתין אתי כר' יוסי דס"ל מצות צריכות כוונה ולא נפיק בטיבול קמא אפי' בכזית ולא קיימל"ן הכי ולדידן דא"צ כוונה אכיל בטיבול קמא פחות מכזית מש"ה הוצרך להקשות מהא דאחר שמילא כריסו וכו' והתוס' לטעמייהו בזה לקמן קט"ז ד"ה תגרי וכו' כתבו דר' יוסי ס"ל חרוסת מצוה ומתני' קתני אע"פ שאין חרוסת מצוה כמש"ל ועוד שכתבו בר"ה כ"ח דלמ"ד מצות א"צ כוונה ס"ל דגם לר' יוסי א"צ כוונה כמ"ש למעלה וא"ש וא"כ מוכח מהסוגיא לפי הסכמת ההלכה בש"ע דטיבול קמא לא בעי כזית ומדברי התוס' ג"כ אין הכרע דלא ס"ל כן ותו אפי"ת שדעת התוס' כאן הוא דטיבול קמא בעי כזית וכמו שנראה קצת מלשונם בדף ק"ג ב' ד"ה רב אשי שכתב בסתם שצריך לברך אחר טיבול קמא בורא נפשות זהו לפי שיטתם בכאן שהכריעו להלכה דמצות צריכות כוונה אבל בסוכה ל"ט א' ד"ה עובר לעשייתן תברא לגזיזייהו וכתבו בפשיטות דא"צ כוונה וז"ל דאע"ג דאמרי' בסוף ר"ה דמצות א"צ כוונה וכו' ואם כן לפי שיטתם שם מוכח מסוגיא דהכא דטיבול קמא לא בעי כזית וכנ"ל.

אלא שיש להבין עוד בתוס' ד"ה מתקיף שכתבו לרב חסדא מברך בטיבול ראשון על אכילת מרור אע"ג דעיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה מועלת הברכה שבירך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו וועט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר וכו' דלכאורה זה סותר למ"ש בדבור הסמוך שאח"כ דברכת פרי האדמה שבטיבול ראשון אינו יכול לפטור המרור שבטיבול שני משום דהגדה והלל הוה הפסק וא"כ גם לענין ברכת על אכילת מרור שבטיבול ראשון לא יועיל לטיבול השני משום

הפסק דהגדה והלל ובהכרח ליישב זה ע"פ מ"ש התוס' בדף ק"ג ב' ד"ה רב אשי דהטעם דהגדה הוה הפסק משום דכשהתחיל לומר ברכת אשר גאלנו נאסר לו לאכול ולשתות והוה כמו ברכת המזון דמפסיק ע"ש וא"כ זה דוקא בברכת פרי האדמה שהוא ברכת הנהנין וכל שנאסר לו לאכול וליהנות הוה הפסק על מה שרוצהלהנות ולאכול משא"כ ברכת על אכילת מרור שהוא ברכת המצוה דלא תלינן בהנאה לא איכפת לן במה שנאסר לאכל בנתים מש"ה לא הוה הגדה והלל הפסק וכיון שכן חוזר וניעור קושי' מהר"ל מפראג הנ"ל אהא דדייק ריש לקיש דא מצות א"צ כוונה למה לי תרי טיבולי הא נפיק ליה בטיבול קמא הא טיבול קמא אין בו כזית ומה שישבנו למעלה ע"פ דברי התוס' דריש לקיש ס"ל כרב חסדא דמברך אטיבול קמא על אכילת מרור ומש"ה בעי כזית דאין אכילה פחותה מכזית משא"כ בעלמא אכתי קשה תה בכך דאין אכילה פחותה מכזית אכתי יכול לברך על אכילת מרור על סמך טיבול השני שאוכל בו כזית כיון דהגדה והלל לא הוה הפסק לענין ברכת המוציא דהא לר"ל דמצות צריכות כוונה אפי' באכילת כזית לא נפיק השתא משום דלא מכוין למצוה ואפ"ה מברך וציונו על אכילת מרור משום דקאי על המרור שבטיבול שני דנפיק בי' א"כ בפחות מכזית נמי יכול לברך עלי' על סמך שיאכל כזית בטיבול שני והא תינח לשיטת הרמב"ן בס' המלחמות דלעיל דס"ל אליבא דר"ח שמברך על אכילת מרור בטיבול קמא צריך הוא לכוין ולצאת בטיבול קמא דוקא כיון שבירך עליו ודיוקא דריש לקיש דמצות א"צ כוונה הוא משום דס"ל כרב הונא דאינו מברך אטיבול קמא א"ש כמו שנתבאר למעלה באורך אבל לשיטת התוס' אינו עולה ישוב זה דאין לומר דמדייק מהא דלא קפיד במתני' אשיעורא דפחות מכזית כדי שיצא ידי חובת מרור בזמנו אחר המצה דא"כ לא משני מידי דהא אפילו לר"ח יכול לאכול פחות מכזית וכ"ש לרב הונא ועיין אולם לע"ד מהא לא תברא דהא כתבו התוס' דמשו"ה מועלת הברכה שבירך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאוכל ממנו מעט בטיבול ראשון משמע דבלא אכילה ודאי הוה הגדה והלל הפסק גם לברכת המצוה (ולא דתי לגביל לתורי) וכיון דמשום אכילה הוא דלא חשיב הפסק כל שבירך על אכילת מרור דהיינו כזית ולא אכל ממנו כזית הוה כלא אכל כלל ותדע שהרי התוס' מדמין זה לתקיעות שופר שמברך על תקיעות דישיבה ומועלת הברכה לתקיעות שבעמידה שהם עיקר ונעשות על סדר הברכות ולכאורה אין הדמיון עולה יפה דהתם שניהם מצוה הם דהא אין הברכות מעכבות התקיעות אלא שזה עיקר וזה טפל משא"כ הכא בטיבול קמא שאינו מכוין לצאת בו ידי מרור ואין בו משה כלל האיך יברך עליו וציונו על אכילת מרור ובהכרח לומר דס"ל להתוס' כדעת הרא"ש שהביא הטור בסי' תפ"ד שכתב דטיבול

קמא כיון שתקנת חכמים הוא אפילו ברכת פרי האדמה דיליה חשוב כברכת המצוה (ומה שתמה הב"ח שם ע"ז עיין פר"ח שמיישב בטוב) ע"כ וא"כ שגם הטיבול קמא מצוה דרבנן הוא כשאוכל מרור בטיבול קמא דמי ממש לתקיעת מיושב ומעומד דהא טיבול קמא נמי מצוה דרבנן הוא ושייך ביה וציונו וגם מרור בזה"ז דטיבול שני אינו אלא דרבנן אלא שהוא עיקר המצוה והראשון טפל לו משו"ה מועיל הברכה שבירך בטיבול ראשון על אכילת מרור גם לטיבול השני כשאוכל כזית ממנו כמו גבי שופר אבל כשאינו אוכל כזית לא יוכל לברך על אכילת מרור דהא אכילה בכזית הוא ואינו עולה הברכה לאכילה זו כלל וכמי שלא אכל כלל דמי ולא דמי לתקיעות וכן משמע קצת מדברי הרא"ש סי' כ"ה שכתב דטיבול קמא לא בעי כזית הואיל ואין מזכירין עליו אכילה תשמע הא כשמברך על אכילה צריך כזית וכיון דלר"ח ע"כ צריך לאכול כזית בטיבול קמח עולה כל הסוגיא כהוגן גם לשיטת התוס' כמו שנתבאר למעלה ולפי שיטת התוס' פרק לולב הגזול דף ל"ט שפסק כמ"ד מצות א"צ כוונה וכן לפי הסכמת ההלכה בטור ושו"ע ואחרונים כהרמב"ם ז"ל שפסק דבמידי דאכילה ודאי לא בעינן כוונה הסוגיא מוכחת ודאי דטיבול קמא לא בעי כזית (והרמב"ם ז"ל פ"ח מה' חמץ ומצה שכתב דטיבול ראשון בעי כזית כבר כתב בהגמיי' שם להוכיח שט"ס הוא שנפל בדבריו ע"ש) בהא נחתי ובהא סלק דאין לזוז מפסק הש"ע דטיבול קמא לא בעי כזית ותו לא מידי:

הק' כאוב משה זאב שם קיד א' בפרשב"ם במתני' מטבל חזרת וכו' והאי טיבול לאו בחרוסת הוא מדקני לקמן ובסיפא) הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת מכלל דעדיין לא הביאו עכ"ל והקשו התוס' דהא חרסת הוא משום קפא דחזרת א"כ חזרת קמא נמי בעי חרוסת ותי' הרא"ש בשם הר' יונה משום שטיבול ראשון אינו לחיוב אלא להיכרא בעלמא ורגילין כל השנה שאוכלין חזרת בלא חרוסת ואין חוששין לקפא גם עתה נמי לא חשו חכמים אם יאכילוהו בלא חרוסת כמו שעושים בשאר ימות השנה אבל טיבול שני שהוא למצוה הזהירו חכמים שלא יהא בו חשש סכנה (ר"ל משום דרכי נועם) עכ"ל וקשה טובא דהא בגמ' דחינן דלעולם מתני' אתי' כמ"ד מצות א"צ כוונה ובטיבול קמא נפיק ידי חובתו וטיבול שני לא בא אלא להיכרא וא"כ אפכא מבעי' לן להביא חרוסת לטיבול קמא שהוא למצוה ועליו הוא מברך על אכילת מרור וטיבול שני שהוא להיכרא לא בעי חרוסת והיכא תנן במתניתין דמביאין החרוסת בטיבול שני ובטיבול קמא לא אדכר חרוסת ומה שנלע"ד ליישב בזה עפ"י מ"ש רבינו יונה פ"ק דברכות דף י"ב בשם הרשב"ם ז"ל גופי' דאפילו למ"ד מצות א"צ כוונה ה"מ בסתם אבל כשמכוין להדי' שלא לצאת אינו יוצא בו על כרחו וכבר הקשינו בתשו' דלעיל דא"כ היכי דייק ריש לקיש

דמצות צריכות כוונה דאל"כ כבר נפיק לי' בטיבול קמא ונמצא שאכל המרור קודם המצה שלא כמצותו והו"ל לאהדורי אשאר ירקי הא אפשר דמכוין להדי' בטיבול קמא שלא לצאת בו דאז לא נפיק בי' על כרחו אלא בטיבול שני כמצותו ומש"ה לא בעי אהדורי אשאר ירקי ושם ישבנו עפ"י מ"ש האלי' רבה סי' תפ"ט בשם מהר"ש הלוי בדין ספירה דאין לסמוך ע"ז שיכוין שלא לצאת שיש לחוש שמא ישכח ולא יכוין כן ע"ש וכ"כ הט"ז בסי' תרנ"א ס"ק ה' ע"ש וה"נ דייק ריש לקיש שפיר דאם איתא דמצות א"צ כוונה הו"ל לאהדורי אשאר ירקי מה"ט דשמא ישכח ויאכל סתם בלי מתכוין שלא לצאת ואז נפיק לי' בטיבול קמא ונמצא שאכל המרור קודם המצה שלא כמצותו ודחי הש"ס דלעולם מצות א"צ כוונה ובין שיכוין שלא לצאת או סתם שלא יכוין דנפיק בטיבול קמא בעי תרי טיבולי משום היכרא לתינוקת ואין הכי נמי דמהדרי' אשאר ירקי כדי שיאכל המרור אחר המצה ומתניתין בדליכא שאר ירקי כמו שפי' התוס' להדי' ובזה עלו דברי רבינו יונה כהוגן דעד כאן לא אמרי' בש"ס דנפיק לי' בטיבול קמא אלא לענין דבעי לאהדורי אשאר ירקי מחשש שמא לא יכוין בו שלא לצאת דלאו כ"ע דיני גמירי או שמא ישכח אבל לפי האמת במי שאין לו אלא חזרת לטיבול ראשון צריך הוא לכוין שלא לצאת בו ידי מרור אלא בטיבול שני שאחר המצה כדי שיאכל המרור בזמנו מש"ה לא אדכר חרוסת בטיבול קמא דאינו מצוה דהא אינו יוצא בו בעל כרחו אלא בטיבול שני שהוא למצוה וא"ש כנ"ל:

ובזה מיושב ג"כ מה שיש להבין עוד בגמרא דדייק אדר"י מאי מצוה וכו' א"כ במתניתין נמי תקשי דקתני סיפא אעפ"י שאין חרוסת מצוה משמע הא חזרת מצוה והא נפיק לי' בטיבול קמא ולדברי הר"ש ור"י א"ש דודאי אדר' יוסי דייק שפיר דס"ל מצות צריכות כוונה דאין לומר דאיירי ר' יוסי בשהי' מתכוין בטיבול ראשון שלא לצאת בו להדי' דא"כ מאי אעפ"י שטיבל בחזרת ומאי קמל"ן בהא פשיטא דלא יצא בטיבול קמא מאחר שנתכוין להדי' שלא יצא בו לא נפיק בי' על כרחו אבל במתניתין דאיירי בלכתחילה שפיר מצי ו למימר דאיירי בהכי דהא קושטא הוא שצריך לכוין בטיבול קמא שלא יצא בו וכנ"ל וא"ש:

אולם לדעת הר"ן בשם הרא"ה הביאו בס' טורי אבן בר"ה כ"ח שסובר דאפילו במתכוין להדי' שלא לצאת יוצא בו על כרחו שלא מטובתו **(הגה"ה ובאמת לא נמצא כן בהדי' בהר"ן בשום מקום אבל יראה שהוציא כן עפ"י מ"ש הב"י בסי' תע"ה בשם רבינו ירוחם שכתב בשם התוס' אהא דאי' בר"ה כ"ח כפאוהו פרסיים ואכל מצה ולא דאיירי שהי' סבור שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו

ואכלה לא יצא ואפילו למ"ד דמצות א"צ כוונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא עכ"ל והר"ן בפ' ערבי פסחים כתב בשם הרא"ה להפך דאיירי דוקא בשידע שהוא מצה והיום פסח אבל כשלא ידע שהוא מצה לא יצא ע"ש וכן פסק הש"ע שם א"כ מוכח דאפילו מתכוין שלא לצאת אלא שאוכל בכפי' נמי יצא על כרחו וצ"ע דבר"ה שם הבי' הר"ן דברי הרשב"ם בפשיטות דכל שמכוון שלא לצאת לא יצא בע"כ וכן הרמ"א בסי' תפ"ט ס"ג בהגה"ה כתב אם היה דעתו שלא לצאת לא יצא ויראה שמחלק בין מידי דאכילה כיון שנהנה יצא אפילו במכוין שלא לצאת משא"כ בשאר מצות כמ"ש הר"ן לדעת הרמב"ם בעיקר דין מצות צריכות כוונה לחלק בזה דבשאר מצות בעי כוונה ובמידי דאכילה לא בעי כוונה ה"נ יש)** ולזה הסכים הרב בס' טורי אבן שם והאריך בראיות יעוי"ש א"כ הדרא קושי' לדוכתי' כיון דלמ"ד מצות א"צ כוונה יצא בטיבול ראשון על כרחו וטיבול שני אינו אלא להיכרא דתינוקת דלאו מצוה היא היכא קתני בטיבול שני דמביאין לפניו מצה חזרת וחרוסת אעפ"י שאין חרוסת מצוה דמשמע הא חזרת מצוה והא חזרת נמי לאו מצוה היא אלא להיכרא בעלמא ויראה לפרש דהא דאמר אעפ"י שאין חרוסת מצוה אבעלמא קחי היכא דמטבל טיבול קמא בשאר ירקי ור"ל אעפ"י שאין החרוסת מצוה בשום פעם משא"כ חזרת ודאי מצוה היא מצד עצמו או בטיבול קמא או בטיבול שני כשטיבול בראשונה בשאר ירקי וא"ש ותיתי לי שאח"כ מצאתי האי קושי' והאי פירוקא בירושלמי להדי' שלי"ת שכיונתי לדעת רז"ל ויתכן דכולה סיפא דמביאין לפניו מצה וחזרת וכו' למ"ד א"צ כוונה לאו אריש קאי אלא בעלמא קאי כשטיבל בראשונה בשאר ירקי והא דדייק ריש לקיש בש"ס דילן תרי טיבולי למה לי אריש קאי דקתני עד שמגיע לפרפרת הפת דהיינו טיבול שני אלמא דאפילו כשטיבל בחזרת בעי תרי טיבולי אבל הסיפא לא קאי אריש כלל והא דלא אדכר חרוסת ברישא משום דנשמע מסיפא דחזרת בעי חרוסת אי משום קפא אי משום מצוה כמו שצ"ל בל"ז לדעת התוס' או יאמר כי היכי דלא נטעי דטיבול קמא בעי חרוסת לעולם אפילו כשהוא בשאר ירקי מש"ה סתם ברישא וסמך אסיפא דמשם בארה דחזרת בעי חרוסת אבל לאשאר ירקי דטיבול קמא אלא דנקט חזרת לחלק בהכי למ"ד מצות א"צ ברישא לרבותא כדאיתא בש"ס לכל מר כוונה ואע"ג דרבא בר"ה שם כדאית לי' כנ"ל לדעת התוס' ואולי גם לא מחלק בהכי וא"כ מוכת דעת הרשב"ם כן הוא אבל מ"ש רבינו אליב' דאפילו בשאר מצות יונה לדעת הרשב"ם כפי מה, שביארנו נמי לא אפילו במתכוין שלא למעלה דס"ל דאפילו במידי דאכילה נמי לצאת אנן לא קיימל"ן כוותי' אם מתכוין להדי' שלא לצאת בו לכ"ע לא

בהא כמ"ש הר"ן בר"ה שם או אם מתכוין להדי' שלא לצאת בו לכ"ע לא דאנן לדינא מחלק' בהכי כנ"ל:

יצא וכ"כ רי"ו בשם התוס' הביאו ב"י סי' תע"ה (כמ"ש בהגה"ה) ע"ש צ"ע מהירושלמי הנ"ל שלפי דבריהם לא פריך מידי בירושלמי כמש"ל ויש ליישב כתב רבינו יונה פ"ק דברכות דף י"ב אהא דמבעי' לן התם היכא דנקיט כסא דשכרא בידי' וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי וכו' ולפי מה שפסק הרי"ף ז"ל דמצות צריכו' כוונה א"ש אמנם רבינו האי גאון ז"ל והרבה מין המפרשים פסקו דמצות א"צ כוונה וקשה להם דהוה לן למימר שאע"פ שלא נתכוין לברך על השכר מתחילה כיון שנעשית המצוה יצא ואמאי לא איפשיטא ויש לומר דאפי' מי שסובר דמצות א"צ כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה כגון נטילת לולב דאמרי' מדאגביה נפיק בי' וכן כל כיוצא בזה אבל במצות שתלוי' באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוון באמירה ואינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר ממצות עכ"ל ותמהו ע"ו בס' טורי אבן וכן הפ"י בר"ה כ"ח ע"ז דא"כ מאי פריך הש"ס התם וברפ"ב דברכות אמ"ד מצות א"צ כוונה מהא דתנן התם הי' קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם לא כיון לבו לא יצא הלא ק"ש הוא מצוה התלוי' באמירה דלכ"ע בעי כוונה לצאת והניחו בתימה ולע"ד אחר המחילה מהדר גאון עוזם לא ירדו לסוף דעת רבינו יונה ז"ל שדעתו הוא כמ"ש רי"ו בשם התוס' הביאו הב"י סי' תע"ה דלמאי דקיימ"ל כפאו ואכל מצה יצא דמצות א"צ כוונה אפי' שהי' סבור שהוא חמץ או שהוא חול נמי יצא וכן בנטילת לולב אפי' הי' סבור שהוא חול יצא ודלא כמ"ש הר"ן פ' ע"פ קי"ד בשם הרא"ה דאם הי' סבור שהיום חול או שהוא חמץ לא יצא לכ"ע דא"כ לא הי' מקום לקושי' רבינו יונה הנ"ל בדין חמרא ושיכרא הנ"ל דהא שם הי' סבור דחמרא הוא ופתח אדעתא דחמרא ולא ידע כלל דשכרא הוא אלא שדעת רבינו יונה ז"ל הוא דאפי' בכה"ג יצא וכדעת רי"ו בשם התוס' הנ"ל אלא שמחלק ואומר שזהו דוקא במצות שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום הכוונה אבל במצוה התלויה באמירה כי התם אם טעה בכוונתו שהי' סבור לברך וליתן שבח למקום על היין והי' שכר נמצא שלא עשה מן המצוה כלום כיון שלא עשה בו מעשה וקלקל הכוונה ג"כ דאפי"ת בידע שהוא שכר ובירך בלא כוונה לצאת יצא זהו כשלא נתכוון לדבר אחר רק שלא נתכוין לצאת שעכ"פ בירך כהוגן מה שאין כן בזה שהי' סבור שהוא יין ונתכוין לברך על היין ולא על השכר זהו שמפסיד האמירה אע"פ שאינו מפסיד המעשה אבל מענין כוונה לצאת לא איירי כלל דלעולם לא בעינן כוונה לצאת בין במצות מעשיות בין במצוה התלויה באמירה ואין לחלק ביניהם כיון

שעכ"פ עשה המצוה כהוגן ועולה לא נמצא בשפתיו ולא דבר המפסידו זהו תוכן כוונתו וכן משמעו ולשונו במ"ש שהאמירה היא בלב וכשאינו מכוין באמירה וכו' ולא כתב כשאינו מכוין לצאת באמירה ועוד שאין טעם אמירה בלב לענין כוונה לצאת אלא לענין כוונת הדבר שהוא אומר כשאין פיו ולבו שוין שזהו דבר המפסיד האמירה כדאי' פ"ג דשבועות דף כ"ו שאם הי' בלבו לשבע על פת חטין והוציא בשפתיו פת שעורים אינו כלום ומותר אפילו בפת שעורים ובזה אין מקום לתמיהת הגאונים ז"ל עליו בזה וחלוקה זו מוכרחת לע"ד בדעת רי"ו בשם התוס' דלעיל שסוברים דאפילו הי' סבור שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה יצא דקשה לכאורה מהא דאיתא בר"ה כ"ח דפריך עלי' דרבא מהא דתנן היה עובר אחורי ביהכ"נ ושמע קול שופר וכו' אם לא כיון לבו לא יצא ומשני דהאי לא כיון לבו היינו שהי' סבור חמור בעלמא הוא אלמא דהיכא שלא היה יודע שהוא קול שופר לא יצא אפי' למ"ד א"צ כוונה ומצאתי בספר טורי אבן שהביא סיוע מזה לדברי הר"ן בשם הרא"ה דלעיל וא"כ קשי' טובא על דברי רי"ו בשם התוס' הנ"ל (אלא שהרב ז"ל לא הביאם שם) וכתב עוד שם דאין לחלק בין אכילה לשופר דהא רבא מדמי שופר למצה לענין לצאת וא"כ ה"ה שלא לצאת דמי מצה לשופר ע"ש אולם לדעת רבינו יונה הנ"ל ניחא שפיר דהא דמדמי רבא שופר למצה היינו בתוקע לשיר דעביד מעשה אבל בשומע קול שופר דלא עביד מעשה גרע ממצוה התלוי' באמירה (דבסוכה ל"ח מהדר למילף דשומע כעונה וכ"ש דלא עדיף מעונה) וכיון דאפי' במצוה התלוי' באמירה אם הי' מתכוין על דבר אחר לא יצא כ"ש במצוה של שמיעה דאם הי' סבור חמור בעלמא לא יצא.

עוד הביא בטורי אבן שם ראיה מהא דאיתא בזבחים מ"ו בשוחט קדשי' לשם חולין כשירה ואם הי' סבור שהוא חולין פסולה משום דהו"ל מתעסק בקדשים שהוא פסול אלמא דכה"ג קרי לי' מתעסק ותנן גבי תקיעת שופר (בר"ה ל"ב) המתעסק לא יצא וה"ה לאכילת מצה אם הי' סבור שהוא חול דלא יצא עכ"ד ועלה בדעתי מתחילה לומר דהא דמדמי רבא מצה לשופר הוא דוקא לענין כוונה לצאת דאם איתא דבעלמא בעינן שיתכוין לשם מצוה ממש גם במידי דאכילה נמי נהי דנהנה הרבה סוף סוף לא נתכוין לשם מצוה ואנן כוונה לשם מצוה דוקא בעינן אבל לענין מתעסק שפיר יש לחלק בין מידי דאכילה לשאר דברים דהא בהדיא מחלקי' בכריתות י"ט בין מתעסק בשאר דברים למתעסק בחלבים ועריות דחייב הואיל ונהנה ע"ש וה"ה לענין מתעסק דמצות למאן דס"ל מצות א"צ כוונה רק המתעסק לא יצא הא במידי דאכילה מתעסק נמי יצא ומיושב

דברי רי"ו בשם התוס' הנ"ל דאיירי באכילת מצה אבל דברי רבינו יונה דאיירי אפילו בנטילת לולב ושאר מצות עדיין אינו מיושב דהא שחיטת קדשים נמי מעשה הוא.
אולם בל"ז קשי' לי' טובא על מה שהמציא הרב ז"ל מזה שאם הי' סבור שהוא חול לכ"ע לא יצא דא"כ מאי פריך הש"ס בר"ה שם בשלמא לא נתכוון שומע כסבור חמור בעלמא הוא אלא לא נתכוין משמיע היכי משכחת לה דהא משמיע ידע בנפשי' דשופר הוא ומאי קשי' הא משכחת לה שפיר גם במשמיע דקסבור שהוא חול אלא ודאי דלמ"ד א"צ כוונה אפילו סבור שהוא חול יצא (וצ"ע גם על דברי הר"ן בשם הרא"ה דלעיל) לכן נלע"ד דמההיא דזבחי' שם אין ראי' דהתם הא דשוחט לשם חולין כשר וכן הא דקסבור שהוא חולין פסול תרווייהו ילפינן מקרא כדאיתא התם וגזירת הכתוב הוא גבי קדשים ומקדשים לא גמרינן ואי משום דקרי לי' מתעסק מהא נמי לח איריא דהא בפרק בתרא דר"ה ל"ג דחינן דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה וכן בדף כ"ח ב' נמי קאמר אהא דתוקע לשיר אבל האי מתעסק הוא אלמא דלשון מתעסק הונח לדבר שלא נתכוין בו כדינו עד שנפסל מחמתו לכל חד כדאיתי' ותדע דהא בחולין מ"ג אמר מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול ופירשו התוס' שם דהיינו שאינו מכוין לשם זביחה אע"פ שנתכוין לחתיכת הסימנים דהיינו דומי' דתוקע לשיר ואפי"ה גבי קדשים קרי ליה מתעסק משום דפסול בכה"ג משא"כ בעלמא לא חשוב מתעסק כנ"ל ותו לא מידי: שאלה ז מרור שהי' כבוש במים מעל"ע אם יוצאים בו ידי חובת מרור או לאו:
תשובה הנה המ"א סי' תע"ג ס"ה כתב בפשיטו' דאין יוצאים בו מטעם כבוש והח"י השיג עליו ונסתייע מדברי התו' בפסחים ל"ט ב' ד"ה לא שלוקי' ולא מבושלין שכתבו משמע דשליקה הוה טפי מבישול דאי לאו הכי הוה זו ואצ"ל זו עכ"ל ואכתי קשה מ"מ הוה זו ואצ"ל זו ברישא דקתני אבל לא כבושים דהוא פחות מבישול וכ"ש שליקה אלא ודאי דהאי כבוש דוקא בחומץ שהחומץ הוא משנה ומבטל טעם מרירות יותר משליקה ובישול במים ולכן הוה כולה בדרך לא זו אף זו עכ"ל בקצרה ונלע"ד מהא לא איריא ואשתמיט לי' דברי הר"ן בנדרים ר"פ נערה דף ס"ז שכתב דלא שייך זו ואצ"ל זו אלא במילי דלא דמי אהדדי דאע"ג דאתי בתרייתא בק"ו מקמייתא תני לה אבל היכא דכולה חדא היא ובתרייתא עדיפא מינה לא שייך זו ואצ"ל זו ע"ש שכן מוכח להדיא בש"ס שם וא"כ אזדא לה ראייתו דאשלוק ובישול הוא דקשיא להו דהוה זו ואצ"ל זו משום דהכל חדא הוא ואם תאמר שהשלוק פחות מבישול א"כ קודם שהגיע לבישול בעוד שהי' שלוק נפסל משא"כ בכבושי' במים בלא בישול דמילתא אחריתי היא לא אכפת לן אי הוה זו ואצ"ל זו ותו דגבי מצה בסי' תס"א ס"ד דלא נזכר שם כבוש כלל אלא

מבושל ואפי"ה כתב הח"י שם דה"ה לכבוש במים מעל"ע א"כ ה"נ אפי"ת דכבושין היינו בחומץ מ"מ יהיה כבוש מעל"ע במים בכלל מבושל דסיפא אולם לע"ד נראה דגבי מצה נמי כבוש במים מעל"ע נהי דמבליע ומפליט מ"מ לא חשיב כמבושל דהא סתמא אמר יוצאין ברקיק השרוי משמע אפי' שרוי כמה ימים ותדע דהא ר"מ קאמר דיוצאין ברקיק השרוי ובמבושל וכו' ע"כ ר"ל אפילו שרוי כמה ימים דלא גרע ממבושל א"כ מדר"מ נשמע לר' יוסי דמודה ליה בהדיא ברקיק השרוי דהיינו אפילו שרוי כמה ימים דהא לא פליג עלי' אלא במבושל ממש אבל כבוש במים מעל"ע נהי דמבליע ומפליט מ"מ אינו מבטל טעם מצה כמו בישול ממש והא דלא אמר יוצאין בכבוש משום דכבוש היינו בחומץ דגרע טפי כמ"ש הפוסקים שם (הובא במ"א) משא"כ במים וכן משמע מסתימו' לשון הפוסקי' שסתמו וכתבו דיוצאין ברקיק השרוי בכל ענין מ"מ למעשה גבי מצה דאורייתא יש להחמיר אבל במרור דרבנן הסומך על הח"י לא הפסיד וצ"ע: שאלה ח בדין ריחא מילתא גבי חמץ בפסח אם יש להחמיר ביה טפי מבשאר איסורים או לאו: תשובה שורש דין זה לימוד ערוך הוא בשו"ע א"ח סי' תמ"ז בהגה"ה שם הובאו שני הדיעות בזה וביו"ד סי' ק"ח מסיק הרבבהגה"ה שם שבמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין בחמץ ששוה לשאר איסורים.

אולם המ"א בא"ח שם נטה להחמיר בתנור קטן וסתום דבשאר איסורים שרי במקום הפ"מ וגבי חמץ אפילו במקום הפסד מרובה אסור והת"י מקיל שם בחמץ כמו בשאר איסורים כדעת מהרי"ל בתשו' והרב בהגה"ה שם על כן אמרתי גם אני בלבי אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה ואשימה עיוני עליו אולי נוכל לקיים הלכה כדברי הרב בהגה"ה אשר מימיו אנו שותין ומפיו אנו חיין בכ"מ ושלי"ת שעלתה בידינו וגם רווחא לן שמעתא בפרש"י ותוס' והרי"ף לתרוצי סוגי' לכל מר כדאית לי' אשר יאמר כי הוא זה: גרסינן בפרק כיצד צולין דף ע"ו סוף ע"א אמר רב בשר שחוטה שמן וכו' ע"ש כל הסוגיא בפרש"י ותוס' באר היטב ובהרי"ף פ' גיד הנשה שהאריך בה ובמס' ע"א דף ס"ו ב' תיהא וכו' וז"ל המ"א בא"ח שם ולכן בחמץ אף במקום הפסד אסור ועוד דהא התוס' בע"א שם מחמירי' אף בתנור גדול ופתוח וגם דעת הרי"ף פ"ז דחולין לאסור שכתב דרב דאמר ריחא מילתא היא לטעמי' משום דס"ל מין במינו במשהו ואנן קיימא לן בששים משמע דבפסח דהוה במשהו לכ"ע מילתא היא וגם הר"ן כתב ריחא משהו מיהא הוא ובזה נדחה ראיות מהרי"ל בתשובה (סימן רי"ד ובדפוס חדש הוא בסימן קפ"ו) וא"כ אין לנו מי שיתיר דבמרדכי לא נמצא בפירוש להתיר אלא דהוכיח מדכתב המרדכי וכו' (ר"ל ובאמת לא מוכח מידי כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' הנ"ל אבל האלי' הבה כאן כ' דשפיר מוכח

מדברי המרדכי הש"ך שוה לשא' איסורים ע"ש) ודי לנו להקל בפתוח קצת כי מי יבא אחרי הכרעת הרמ"א עכ"ל והנה פשט לשון הרמ"א ביו"ד שם שכתב וי"א שאין לחלק פי' בין חמץ לשאר איסורי') ע"ש) ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ע"כ משמע שבמקום הפסד אין לחלק כלל בין חמץ לשאר איסורים אלא דשלא במקום הפסד הוא שיש לחלק ביניהם במקום דשייך ריחא כגון שהתנור קטן וסתום רק שפתוח למעלה במקום שהעשן יוצא דבשאר איסורים שרי בדיעבד אפילו שלא במקום הפסד מרובה אבל בחמץ אסור אולם במקום הפ"מ חמץ שוה לשאר איסורים לגמרי דאפי' בתנור קטן וסתום לגמרי נמי שרי: והנה כל חילי' דמרן המ"א ז"ל הוא מדברי הרי"ף והתוס' והר"ן ואחר העיון בעומק הסוגיא יגענו ומצאנו דנהפוך הוא דאדרבא מוכח מפרש"י והתוס' והרי"ף והר"ן אליבא דהלכתא כדברי הרב בהגה"ה שאין לחלק בין חמץ לשאר איסורים כלל כמו שאבאר בעזה"י אחת לאחת למצוא חשבון ואחשבה לדעת כפרש"י תחילה אשר יאמר כי הוא זה הנה שיטת רש"י ז"ל כפי מה שהבינו התוס' הוא דלוי לא שרי אלא בדיעבד והקשו עליו א"כ מאי פריך ללוי מברייתא דאין צולין דאיירי בלכתחילה אבל דיעבד הוה שרי כלוי ע"כ וכתב מהרש"א ז"ל שיצא להתוס' כן מפרש"י ד"ה עבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר שמפרש שנצלו בתנור ובא מעשה לפניו והיתר עכ"ל דמשמע דוקא בדיעבד הוא שהתיר אבל לא התיר לצלות לכתחילה ע"ש.

והנה כי כן לכאורה יש מקום סתירה בפי' רש"י גופיה שבסוף הסוגיא בעובדא דההיא ביניתא דאטויא בהדי בישרא ואסרה רבא מפרזיקי' למיכל בכותחא ופי' הר"ף בחולין פ' ג"ה דאתי' נמי כלוי משום דלוי לא שרי אלא בדיעבד והכא כיון דאפשר למיכל בלי כותח כי שרינן למיכל בכותחא הוה כלכתחילה ע"ש ורש"י ז"ל כאן פי' דרבא מפרזיקי' ס"ל כרב דריחא מילתא היא משמע דללוי דס"ל ריחא לאו מילתא היא שרי אפילו לכתחילה למיכל בכותחא ובאמת לולא דברי התו' היה מקום לכוין דעת רש"י ז"ל בע"א ע"פ מה שיש להבין עוד דהכא מסיק הש"ס דאין צולין שני פסחים כאחד משום תערובות גופי' דחיישינן לאחלופי ובפ"ק דע"א דף י"א ע"ב איתא לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ונכרי ששפתו שתי קדירות ע"ג כירה אחת ולא חשו להם חכמים אלמא דלא חיישינן לאחלופי והיה נראה לכאורה לומר דהכא גבי קדשים דוקא הוא שהחמירו בזה אבל לא בשאר איסורי' אבל המרדכי פ"ב הע"ז הביאו הד"מ ביו"ד סי' ק"ח והט"ז שם בסי' קי"ח ס"ק י"ב יליף מהא דאין צולין שני פסחים כאחד גם לשאר איסורים דחיישינן לאחלופי ואסור לצלות בשר שחוטה אצל בשר נבילה בשני שפודי' סמוכים זה לזה ומפרש הא דאמרינן לא חשו להם חכמים היינו בדיעבד ע"ש וא"כ היה מקום לכוין דעת

רש"י דס"ל כהמרדכי דלפי המסקנא דחיישינן לאחלופי גם בשאר איסורים יש לחוש ואפי' בגדי ודבר אחר נמי כמו דחיישינן בגדי וטלה דזימני' דלאו אדעתי' ומחלפי ה"נ בגדי ודבר אחר (ראיה לדבר ביומא פ"ג מים ראשונים האכילו בשר חזיר שהי' סבור שהוא בשר בהמה) ומש"ה הוצרך להתיר עובדא דלוי בדיעבד ומשום דלכתחילה אסר מטעם אחלופי כמו גבי שני פסחים אבל משום ריחא במקום דלא שייך חששא דאחלופי כגון בההיא ביניתא אין ה"נ דלאו מילתא היא כלל ואפילו לכתחילה שרי מש"ה הוצרך לפרש גבי ההיא ביניתא דאסרה רבא מפרזיקי' למיכל בכותחא דאתי כרב דאמר ריחא מילתא היא ומסולק ג"כ קושיות התו' דשפיר פריך ללוי מהא דאין צולין לפום מאי דס"ד מעיקרא דלא חיישינן לתערובות גופיה אלא טעמא דאין צולין הוא משום תערובות טעמים וקשיא ללוי דאמר ריחא לאו מילתא היא כלל ואפילו לכתחילה שרי וא"ש גם הר"ן בחולין שם פי' ג"כ הא דעבד לוי עובדא כפרש"י ולענין דיעבד אע"ג דמסיק התם בסוף הסוגיא דלוי לא חייש לריחא אפילו לכתחילה:

איברא דלכאורה דברי המרדכי צ"ע מהירושלמי פ"י דתרומות הביאו הר"ן שם דבעי התם מהו לצלות שני שפודין אחד של בשר שחוטה ואחד של נבילה בתנור אחד רב ירמי' בשם רב אמר חסור ושמואל בשם לוי אמר מותר מתניתא פליגא על רב אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובות ופי' תערובות גופי' כדדיק בש"ס דילן) הא שלא מפני התערובות לא (פי' הא משום תערובות טעמי' לא חיישי' כדפריך הש"ס דילן וכן פי' המפרש שם) ומסיק בקושי' לרב משמע דללוי ניחא ולדברי המרדכי תקשי ללוי נמי דשרי לצלות לכתחילה אמאי לא חייש לתערובות גופי' אלא ודאי דס"ל להירושלמי דלא החמירו לחוש לתערובות גופי' אלא בקדשים משום מעלה או משום דכל חד לחודי' שרי לבעלי' דידי' ולא בדילי מיניה כל כך משא"כ בבשר נבילה דבדילי מיניה מזהר זהירי בי' ולא חיישי' לאחלופי וכה"ג כתב הרמב"ן בשמעתי' והר"ן בחולין שם לחלק בהכי והאיך כתב המרדכי שגם בשאר איסורי' יש לחוש לאחלופי וצריך ליישב לדעת המרדכי דלוי מיירי בבשר שחוטה עם נבילה בענין דליכא למיחש לאחלופי כגון שחתיכה אחת הוא ראש בהמה והשני' הוא רגל בהמה או שחתיכה אחת קטנה משקל ליטרא אחת והשצי' משקלה עשרה לטרין שאין מקום לטעות ביניהם כלל אבל עובדא דריש גלותא בגדי ודבר אחר דמשמע שהי' שלימי' שפיר יש לחוש לאחלופי כמו גבי שני פסחים לכן פרש"י דמיירי בדיעבד וצ"ע:

אכן התוס' ס"ל בפשיטות דבשאר איסורי' לא חיישינן כלל לתערובות גופי' לכן הבינו מפרש"י ז"ל דס"ל דלוי חייש לריחא בלכתחילה ולא קשרי אלא בדיעבד והדרא קושי'

לדוכתי' א"כ יש מקום סתירה בפרש"י גופי' במה שפירש בהאי ביניתא וכו' דאסרה רבא מפרזיקי' למיכל בכותחא דאית לי' כרב דריחא מילתא הא בלכתחילה ללוי נמי חיישי' לריחא והא אפשר למיכל בלי כותחא והי' נראה לכאורה מזה סייעתא לדעת המ"א ז"ל דאפילו ללוי דריחא לאו מילתא היא מ"מ משהו מיהא איכא ומש"ה הוא דאסור לכתחילה כיון דעכ"פ משהו איכא אין מבטלין איסור לכתחילה אולם בעובדא דההיא ביניתא דאטויא בהדי בישרא לא שייך דין ביטול איסור לכתחילה כלל דהא איתא בי"ד ס' צ"ט סעי' ו' בהגה"ה ובש"ך שם דטיפת חלב שנפל למים ונתבטל בששים שרי לכתחילה לבשל באותן מים בשר כיון שכבר נתבטל טעם החלב במים דגם היתר בהיתר שייך ביטול ואין כאן עוד מבטל איסור לכתחילה ע"ש (ובסמוך יתבאר דש"ס ערוכה היא) וא"כ גבי ההיא ביניתא נמי שכבר נתבטל ריח הבשר בתוך הדג אליבא דלוי דריחא אינו אלא משהו הוה שרי אפילו לכתחילה למיכל בכותחא ואין כאן ביטול איסור לכתחילה שכבר נתבטל בדג של היתר לכן הוכרח רש"י לפרש דרבא מפרזיקי' ס"ל כרב דריחא מילתא היא וכיון שכן דריחא משהו הוה לכ"ע גבי חמץ בפסח שאסורו במשהו לכ"ע ריחא מילתא היא:

אמנם כן דס"ל לרש"י ז"ל דאפילו ללוי דס"ל ריחא לאו מילתא היא מ"מ משהו איכא קשה טובא א"כ האיך פסק רש"י בד"ה אמר לך דריחא לאו מילתא היא כלוי ומשמע דקאי אפלוגתא דרב ולוי בבשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה דהו"ל מין במינו והלא פסק רש"י לעיל בפ"ב דף ל' ד"ה אמר רבא ובחולין ק"ט להלכה כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל וכיון דריחא משהו הוה בהכרח לומר דלוי דקשרי ס"ל כרבנן דר' יהודה דמין במינו נמי בטיל וא"כ לפי שיטת רש"י דקיימל"ן כר' יהודה דמין במינו לא בטיל לא קיימל"ן כלוי דשרי והאיך פסק רש"י בפשיטות כלוי דאיירי להדי' במין במינו ועכ"פ הי' לו לבאר דגבי מין במינו ריחא מילתא היא ואוסר אפילו בדיעבד ותו קשה א"כ דריחא משהו איכא לכ"ע מנ"ל להש"ס אליבא דרב דס"ל ריח' מילתא היא וחשוב בנ"ט הא רב לא אייר אלא במין במינו ואיהו ס"ל מין במינו לא בטיל וא"כ אפי' תימא דריחא לאו מילתא היא אפ"ה אסור כיון דעכ"פ משהו איכא: איברא דמהא לא תברא דהא לפי מה שפרש"י בעובדא דההיא ביניתא דאתי' כרב בהכרח לומר דגם הברייתא דפת שאפאה עם הצלי אסור למיכל בכותח' נמי אתי' כרב דריחא מילתא היא (ודלא כהרי"ף שכ' דאתי' נמי כלוי) וא"כ קשה קושי' התוס' פרק כל שעה דף ל' ד"ה ואפילו כיון דריחא מילתא היא אמאי לא אסור הפת לגמרי אפי' לבדו משום גזירה שיבא לאכלו בכותח כדאי' התם וע"כ צ"ל כתי' התוספות לשם דגבי ריחא ליכא איסור כולי האי מש"ה לא

החמירו בו כמו גב' תנור שטחו באלי' ע"ש א"כ מוכח דאפילו למ"ד ריחא מילתא היא אינו איסור גמור מן התורה אלא מדרבנן וכיון שכן אפילו למ"ד מין במינו לא בטיל הכא בטיל לכ"ע דהא אי' בחולין פ' ג"ה דף צ"ט שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ומודה בי' רבי יהודה דאפילו אין במינו נמי בטיל ופירשו התוס' שם משום דציר דגים דרבנן הם וא"כ ה"ה לריחא דרבנן דלא עדיף מזיעה דבטיל אפילו במינו לכ"ע מש"ה פסק רש"י שפיר דריחא לאו תילתא היא אפילו במין במינו ומוכח שפיר מדרב דס"ל ריחא מילתא היא וחשוב בנ"ט דאי לאו מילתא היא ואינה אלא משהו היה בטיל ש לכ"ע כנ"ל:

אולם לפי הנחה זו יתעורר על רש"י ז"ל קושיות רבות שהעירו הראשונים ז"ל עליו בזה הא' מה שהקשו התוס' דא"כ מאי פריך ללוי מברייתא דאין צולין וכו' הא מודה לוי בלכתחילה דאסור משום דמשהו איכא ואין מבטלין איסור לכתחילה עוד הקשו על פרש"י והרי"ף מהירושלמי דפ"י דתרומות הנ"ל דאיתא בהדי' דלוי מתיר אפילו לכתחילה לצלות בשר שחוטה עם בשר נבילה ותו הקשו מהא דבת תיהא שהבי' רש"י ז"ל גופי' בשמעתי' וכתב דרבא כלוי ס"ל דריחא לאו מילתא היא ורבא שרי התם גבי בת תיהא אפילו לכתחילה: **(הגה"ה ותי' הרמב"ן בספר המלחמות על הרי"ף דפריך מהא דקתני מפני התערובות וללוי אין שם תערובות כלל ואינו אסור לכתחילה אלא משום מראית עין ליתא לפי הנחה זו לפרש"י דס"ל ריחא משהו הוה וא"כ אית בי' תערובות משהו ואסור לכתחילה משום דאין מבטלין איסור לכתחילה:)** מכל הלין יראה לע"ד דאדרבה דעת רש"י ז"ל דלמ"ד ריחא לאו מילתא היא אפילו משהו ליכא (ודלא כהמ"א ז"ל) אלא דאפ"ה אסור לצלות לכתחילה דחיישי' לריחא לכתחילה משום מראית העין כמ"ש הר"ן להדי' אהא דפת שאפאה עם הצלי וכמו שיתבאר להלן שכן מוכח מסוגי' דבת תיהא שם ומה שפי' בהא דרבא מפרזיקי' דס"ל ריחא מילתא היא משום דס"ל דהא דאסור למיכלה בכותח נמי חשוב כדיעבד וכמ"ש הד"מ בי"ד סי' ק"ח שכן דעת הב"י שזה כדיעבד הוא ולמאי דקיימל"ן כלוי שרי לאכלו בכותח (ודלא כשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל) ע"ש וכדמות ראי' לזה מדגים שעלו בקערה של בשר דשרי לאכלן בכותח לכתחילה ואע"ג דאסור לכתחילה להעלות דגים בקערה של בשר כדי לאכלן בכותח לכ"ע כדאי' להדי' בי"ד סי' צ"ה אפ"ה היכא שכבר עלו בקערה של בשר חשוב כדיעבד ושרי לאכלן בכותח מש"ה הוצרך לפרש דרבא מפרזיקי' ס"ל ריחא מילתא היא ואסור אפילו בדיעבד כנ"ל:

מעתה יתיישבו כל הקושי' הנ"ל ברווחא אשר יאמר כי הוא זה דמה א שהקשו מהא דבת תיהא דשרי רבא אפילו לכתחילה לע"ד אדרבה משם ראי' גמורה לפרש"י ז"ל דאפילו

למ"ד ריחא לאו מילתא היא אסור לכתחילה דהא איתא התם אמר רבא מנא אמינא לה דריחא לאו מילתא היא מהא דתנן תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפו בו את הפת הפת מותרת שאין טעם כמון אלא ריח כמון ואביי שאני וכו' וקשה מאי סייעתא היא זו משם הא לא שרי התם אלא בדיעבד שכבר אפו בו הפת אבל גבי בת תיהא דלכתחילה הוא מנ"ל דשרי להריח ותו דתיובתא נמי איכא מהא דהא משמע שדוקא בדיעבד שכבר אפו בו הפת הוא דשרי אבל לכתחילה לא מדלא קתני תנור שהסיקו בכמון של תרומה אופין בו פת לישראל לכתחילה משמע דלכתחילה אסור והאיך שרי רבא אפילו לכתחילה ובהכרח לומר דגבי בת תיהא שאני משום דאזוקי מזיק לי' כמ"ש התוס' מש"ה שרי אפילו לכתחילה אלא ודאי ריחא מילתא היא בעלמא אפי' בדיעבד לא מהני הך טעמא דאזוקי מזיק לי' דהא אפילו שלא כדרך הנאתן אסור בכל האיסורין והיינו טעמא דאביי דאוסר משום דס"ל ריחא מילתא היא אפילו בדיעבד אלא דרבא ס"ל ריחא לאו מילתא היא בכל האיסורי' בדיעבד רק לכתחילה אסור משום מראית עין שהוא מרגיש ונהנה עכ"פ מהריח לכן גבי בת תיהא דאזוקי מזיק לי' לא חיישי' לריחא כלל אפי' לכתחילה להכי מייתי סייעתא למילתי' שפיר מהא דכמון של תרומה דריחא לאו מילתא היא בדיעבד ואמטו להכי גבי בת תיהא דאזוקי מזיק לי' שרי אפי' לכתחילה וא"כ הרי מוכח להדי' ממתניתין דכמון דלכתחילה חיישי' לריחא לכ"ע כפרש"י ובהכרח צריך ליישב הירושלמי דפ"י דתרומות אמתניתין דכמון של תרומה הנ"ל דמייתי עלה הא דשמואל בשם לוי דשרי אפילו לכתחילה לצלות בשר שחוטה בהדי בשר נבילה בתנור אחד ואלו במתני' דכמון לא שרי אלא בדיעבד בהכרח לחלק ולומר דשאני בהא דכמון שהוא מין באינו מינו ונהי דריחא לאו מילתא היא מ"מ ריח הכמון נרגיש בפת מש"ה אסור לכתחילה משום הרחקה דקא טעים מיהת ריחא דאיסורא ואתי למיכלי בעינא אבל גבי בשר שחוטה ונבילה ששוין בטעם ואין הריח נרגש בהם כלל אין טעם לאסרו לכתחילה כיון דריחא לאו מילתא היא לגמרי דאפילו משהו ליכא ואין כאן ביטול איסור לכתחילה וגם אינו ניכר ונרגש כלל לא טעם ולא ריח מהי תיתי לאסור לכתחילה מש"ה שרי לוי אפילו לכתחילה וא"ש:

ועפי"ז מיושב ג"כ קושי' התוס' על מה שפרש"י בהא דעבד לוי עובדו בי' ר"ג בגדי ודבר אחר דהיינו דוקא בדיעבד משום דגדי ודבר אחר אין שוין בטעמם דהא איתא בחולין פכ"ה דף ק"ט אסר לן חזיר שרי לן מוחא דשיבוטא ופרש"י דג ששמו שיבוטא שטעמו כטעם החזיר הרי שטעם דבר אחר הוא כטעם דג וכיון שהוא משונה בטעמו מטעם הגדי הריח נרגש בו ואסור לכתחילה כמו גבי כמון של תרומה ולא דמו לבשר שחוטה עם

בשר נבילה שטעמם שוה להכי שרי בירושלמי שם אפי' לכתחילה משא"כ בגדי וד"א וא"כ מסולקת קושי' התוס' דלעיל אפרש"י בזה מהא דפריך הש"ס ללוי מהא דאין צולין שני פסחים וכו' דהיינו לכתחילה ולוי לא קשרי אלא בדיעבד דזה אינו דגבי שני פסחים שהם שוין בטעמם אליבא דלוי אפילו לכתחילה נמי שרי כיון שאין הריח נרגש במין במינו וריח עצמו אליבא דלוי אפילו משהו לא הוה אין מקום לאסרו בלכתחילה וכדאי' להדי' בירושלמי גבי בשר שחוטה ונבילה ששוין בטעמם דלוי קשרי אפילו לכתחילה מש"ה פריך שפיר עלי' מהא דאין צולין וכו' וא"כ פרש"י הוא ברור ומוכרח ומיושב שפיר ויצא כנוגה צדקו בעזה"י: וראיתי להר"ן ז"ל שכתב ועובדא דביניתא אפילו לוי מודה בה משום דכיון שריח הבשר נרגש בהן הטועם אותן יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהן וכי אכיל להו בכותח מתחזי כבשר בחלב ומש"ה אסור משא"כ בבשר שחוטה עם בשר נבילה שאין ריחה וטעמא של נבילה נרגש בשחוטה כלל עכ"ל והנה לכאורה המובן מלשונו מסיים משא"כ בבשר שחוטה שאין ריחה של נבילה נרגש בשחוטה וכו' משמע דס"ל דגם בשאר איסורין כל שנרגש בהן הריח מודה לוי דאסור ואין ר"ל דאסור לגמרי דהא גבי פת שהניחה עפ"י חביות של יין תרומה שג"כ ריח היין נרגש בפת ואפ"ה מסיק הש"ס אליבא דלוי דריחא לאו מילתא וכן בההיא דכמון נמי הריח נרגש אלא דר"ל דמודה לוי במקום שהריח נרגש דאסור מיהת לכתחילה משא"כ בבשר שחוטה עם נבילה שאין הריח נרגש קשרי לוי אפילו בלכתחילה וזהו ממש כעין החלוקה שלנו ובזה הי' מיושב ג"כ מה שעמדנו למעלה על מה שפי' הר"ן בעובדא דלוי בגדי ודבר אחר כפרש"י לענין דיעבד ובסוף הסוגי' מסיק הר"ן דלוי קשרי אפי' בלכתחילה ולפי הנ"ל ניחא כמו שביארנו לפרש"י:

אולם אחר העיון לא יתכן זה בכוונת הר"ן ז"ל שהרי לפני זה השיג על הרי"ף ז"ל שכתב דלוי לא קשרי אלא דיעבד מהירושלמי הנ"ל ומהא דבת תיהא דשרי רבא אפילו לכתחילה וא"כ לדידי' נמי תקשה לפי מאי דמסיק דבמקום שהאיסור נרגש בריח מודה לוי דאסור לכתחילה והלא גבי בת תיהא הריח נרגש אפי' בעינו אמאי שרי רבא אפי' לכתחילה ואי משום דהתם אזוקי מזיק לי' וכמש"ל לפרש"י א"כ גם על הרי"ף לא הי' קשה מזה מידי וכנ"ל ועוד שהר"ן ז"ל לא ירד כלל לסברת התוספת דאזוקי מזיק לי' שהרי לא הזכיר סברא זו כלל שם אולם המעיין בס' המלחמות להרמב"ן פ' כיצד צולין יראה לעין שדברי הר"ן לקוחי' משם ושם בארה דרוח אחרת עמהם בכוונת חלקה זו אשר יאמר כי הוא זה דדוקא בבשר בחלב שהאיסור ניכר וידוע לכל ויש לחוש שאולי לא ידע שמין הריח קלט אלא יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהן וכי אכיל מתחזי

כבשר בחלב שידוע לכל שהוא אסור משא"כ בשאר איסורין שאין הטועם בהן מכיר האיסור (ר"ל אף שמרגיש בפת ריח יין או כמון מ"מ אינו ניכר שהוא יין או כמון של איסור) עד שידע מאיזה מין נתערב כאן טעם זה (ר"ל שידע שהוא יין של איסור) ואם בא לשאול אומרי' לו מן הריח קלט ואין בו ממש (ר"ל שכשיוודע לו שהוא יין איסור ממילא יוודע לו ג"כ שאין בו אלא ריח ולא ממש) עכ"ל יעוי"ש והן הן דברי הר"ן שכתב הטועם בהן יהא סבור שממשו של בשר נבלע בהן וכו' ר"ל כיון שאיסור בשר בחלב ידוע לכל וא"צ שאלה משא"כ בשאר איסורי' שאין האיסור ניכר ממילא עד שיוודע לו עפ"י שאלה וחקירה והשתא ניחא הא דבת תיהא דאעפ"י שמרגיש ריח היין לא אכפת לן בזה כיון שהוא רואה ויודע שריח בעלמא הוא שמריח וריח אין בו ממש (ומה שסיים הר"ן מה שא"כ בבשר שחוטה ונבילה שאין ריחה של נבילה נרגש בשחוטה אין ר"ל מפני ששוה בטעמה אלא מפני שאינו ניכר שהוא בשר נבילה כי אם עפ"י שאלה וחקירה ואפי' באינו מינו והבן (והוכרחו לחלוקה זו בין בשר בחלב לשאר איסורין ולא חלקו בין מין במינו בטעמא למין בשאינו מינו כמו שחלקנו למעלה לפרש"י ז"ל מפני הקושי' מבת תיהא הנ"ל ששם ג"כ הריח נרגש ואפ"ה שרי לכתחילה משום דלא נחתו לסברת התוס' דבת תיהא אזוקי מזיק לי' (וניחא השתא ג"כ מה שפירש הר"ן בעובדא דגדי ודבר אחר לענין דיעבד משום דהתם ג"כ טעם החזיר ניכר וידוע שהוא כמוחא דשיבוטא כנ"ל) ועם כל זה לא ידעתי לפי דרכן של רבותינו ז"ל האיך יפרנסו להך מתניתין דכמון של תרומה ששם גם כן אין ניכר אם הוא כמון של תרומה או של חולין כי אם עפ"י שאלה וחקירה ואפ"ה מוכח ממתניתין דלא שרי אלא בדיעבד וצ"ע:

אולם לפי מה שישבנו למעלה הקושי' מהא דבת תיהא עפ"י דברי התוס' שהמציאו הסברא דגבי בת תיהא אזוקי מזיק לי' רווחא לן שמעתא דא"צ לחלק כלל בין בשר בחלב לשאר איסורי' כמו שחלקו הרמב"ן והר"ן הנ"ל אלא בין מין ומינו ששוה לו בטעמו שאין הריח נרגש בו דשרי אפילו לכתחילה ובין דברי' שאין שוין בטעמם שהריח נרגש בהם דאסור לכתחילה משום הרחקה דמחזי כדטעים טעמא דאיסורא ולא קשי' מבת תיהא דהתם אזוקי מזיק לי' וכנ"ל וניחא ההיאדכמון שהריח נרגש בפת מש"ה לא שרי אלא בדיעבד כדאמרן וניחא השתא ג"כ ההיא דרבא מפרזיקי' דאסור למיכלי' בכותח לשיטת הרי"ף והרמב"ם דס"ל דחשיב כלכתחילה דאתי' אפילו כלוי משום דהתם הריח נרגש ואסור לכתחילה אלא דרש"י ס"ל כדעת הב"י דלאכלו בכותח נמי חשוב כדיעבד על כן הוכרח לפרש דרבא מפרזיקי' ס"ל כרב דריחא מילתא אפילו דיעבד וכמו שביארנו למעלה והכל ניחא בס"ד: עלה בידינו שדעת רש"י ז"ל הוא אליבא דלוי דריחא לאו

מילתא היא כלל ואפילו משהו ליכא (דאל"כ אפילו בשני פסחים וכן בשר שחוטה עם נבילה) הי' אסור לכתחילה ולא הוה פריך ללוי מידי) ודלא כהמ"א ז"ל: ואחר שעמדנו על פרש"י ז"ל נלך מחיל אל חיל לשיטת פי' התוספות והי' לבאר בעזה"י אשר יאמר כי הוא זה:

עוד טען מרן המ"א ז"ל מדברי התוס' פ' בתרא דע"ז ס"ו ב' שכתבו דגבי חמץ בפסח שהוא במשהו יש לאסור אפילו בשניהם כחושי' ואפילו בתנור גדול משום דמ"מ משהו מיהו איכא הרי שהם מחלקין ג"כ בדין ריחא בין חמץ בפסח לשאר איסורים ודלא כמהרי"ל בתשובה שסובר שאין מקום לחלק בדין ריחא בין חמץ לשאר איסורין ולע"ד אין מזה טענה על מהרי"ל דהתוספות לטעמייהו אזלי שפסקו שם וכאן כרב דריחא מילתא היא וחשוב נ"ט ואליבא דרב הוא שכתבו לחלק בהרי דאפי' בשניהם כחושי' שאין ריחן נודף או בתנור גדול שהריח מתפזר וקלוש הרבה ואינו אוסר בשאר איסורין אפי"ה יש לאסור בחמץ בפסח דמ"מ משהו איכא וכיון דלרב חשוב ריחא כטעמא הו"ל כטעם משהו שאוסר בחמץ אבל ללוי דס"ל דאפילו בשניהם שמינים דאיכא ריחא טובא מ"מ ריחא לאו מילתא היא משום דריחא לא חשיב כטעמא אפי' משהו אין כאן דלגמרי לאו כלום הוא ותדע שכן הוא שהרי דעת התוס' כאן דלויי קשרי אפילו לכתחילה לצלות בשר שחוטה עם בשר נבילה ואם איתי' דללוי נמי משהו מיהא איכא היכי שרי בשאר איסורין אפי' לכתחילה הא אין מבטלין איסור לכתחילה א"ו שדעת התוס' הוא אליבא דלוי דריחא לאו מילתא היא כלל ואפילו משהו ליכא אלא שהתוס' פסקו כרב ואליבא דרב הוא שמחלקין בהכי גבי תנור גדול ושנהם כחושי' משא"כ לדידן דקיימל"ן כלוי אין מקום לחלק בין חמץ בפסח לשאר איסורין: וזה לשון מהרי"ל בתשובה סי' רי"ד (ובד"ח בסי' קפ"ו) ונראה דאין חילוק למ"ד ריחא לאו מילתא הוא (ר"ל בין איסורי משהו לשאר איסורין) וראי' דלוי שרי אפילו למאן דאסר מין במינו במשהו וכן מוכיח בפ' כיצד צולין דפריך למ"ד משום תערובות טעמים מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה נימא דלא מבעי' גדי וגדי דהוה מין במינו ולרבי יהודה ולרבי שסידר המשנה הוה מין במינו במשהו ר"ל ואפי' למ"ד ריחא לא מילתא נמי אסור) אלא אפי' גדי וטלה דמין בשאינו מינו הוא (ר"ל לפום מאי דקיימל"ן כרבא פ' בתרא דע"ז דאזלינן בתר שמא וכל שאינו משם אחד הוה מין בשאינו מינו) אפ"ה אין צולין (ר"ל משום דריחא מילתא היא וחשוב כנ"ט) ורב נמי ס"ל מין במינו במשהו ועוד ראי' מבת תיהא דשרי רבא וכו' וסתם יינם במשהו עכ"ל: ויש להבין בראיות מהרי"ל הנ"ל דלכאורה אכתי לדידי' מי ניחא דנהי דללוי ריחא אפילו משהו לא הוה אכתי קשה קושי' זו אליבא דרב כמו שהקשה בצל"ח וזה לשונו ויש

לדקדק דמידי הוא טעמא אלא לרב ורב ס"ל מין במינו במשהו וא"כ שפיר קאמר דלא מבעי' לגדי וגדי דהוה מין במינו דאוסר במשהו אלא אפי' גדי וטלה שהוא מין בשאינו מינו ואינו אוסר כי אם בנ"ט אפ"ה אסור דריח יש בו אפילו כדי נ"ט.

וצריך לומר כיון דהך ברייתא לענין לכתחילה מיירי דאין צולין קתני אין חילוק בין מינו לשאינו מינו דהרי אין מבטלין איסור לכתחילה עכ"ד ותי' הרב אינו מעלה ארוכה לדברי מהרי"ל דלפי תירוצו אזדא לה ראיות מהרי"ל ג"כ אליבא דלוי ויראה לע"ד דכוונת מהרי"ל להוכיח מפאת קושי' זו דאין ענין משהו בדין ריחא מילתא כלל דלמ"ד ריחא לאו מילתא אפי' משהו ליכא כיון דריחא לאו כלום הוא ולמ"ד ריחא מילתא וריחא כטעמא פשיטא דאית בי' נ"ט דהא ריחא נרגש ודאי ואין מקום לאיסור משהו בדין ריחא כלל ואמטו הכי פריך שפיר מה לי גדי וגדי או גדי וטלה דכיון דקתני אין צולין וכו' מפני תערובות טעמי' דהיינו ריחא דמילתא היא ודאי יש בו נ"ט ואין מקום לטעות ולחלק ביניהם וממילא מוכח דלמ"ד ריחא לאו מילתא היא אפי' משהו ליכא ותי' הצל"ח לא משמע לי' למהרי"ל ז"ל דהא עיקר פרכת הש"ס דמה לי גדי וגדי וכו' הוא רק אלשון הברייתא דקתני אפילו גדי וטלה דמאי אפילו הלא שוין הם בדין תערובות טעמי' ואין חילוק ביניהם ואם איתא דיש מקום לומר דריחא אינו אלא כמשהו בגדי וגדי אסור אפי' בדיעבד משום דהוה מין בעינו ובגדי וטלה שהוא מן בא"מ אינו אסור אלא לכתחילה נהי דהברייתא קאי בלכתחילה מ"מ שייך שפיר לשון אפילו כיון דגדי וטלה באמת קיל טפי מגדי וגדי עלה וקאמר אפילו גדי וטלה דקיל מינה לענין דיעבד אפ"ה אין צולין לכתחילה משום מבטל איסור ואימא דרב נמי ס"ל דריחא משהו והא דאוסר בבשר שחוטה עם בשר נבילה לטעמי' אזיל דס"ל מין במינו במשהו ואפי"ת לרב ריחא כנ"ט כיון שעכ"פ יש מקום לומר דריחא אינה אלא משהו וגדי וטלה קיל טפי שייך שפיר לשון אפילו אלא ודאי דאין מקום לאיסור משהו בדין ריחא כלל או דלאו כלום הוא ואפי' משהו ליכא או דריחא כטעמא ויש בו נ"ט גמור אמטו הכי פריך שפיר מה לי גדי וגדי וכו' דבנתינת טעם אין מקום לחלק בין גדי וגדי לגדי וטלה ומאי אפילו גדי וטלה כנ"ל ליישב כוונת הגאון מהרי"ל ופשוט הוא:

איברא דהרי"ף ז"ל כתב בהדי' דגם לרב דאית לי' ריחא מילתא אפ"ה לא חשיב אלא רק כאיסור משהו ורב לטעמי' דס"ל מן במינו לא בטיל וא"כ חוזר וניער קושי' מהרי"ל הנ"ל דא"כ מאי פריך לרב מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה הלא טובא איכא בינייהו דגדי וגדי אסור אפילו דיעבד משא"כ גדי וטלה אהכי קאמר שפיר דאפילו גדי וטלה דבדיעבד בטל ואינו אוסר אפ"ה אסור לכתחילה משום מבטל איסור ותי' הצל"ח אינו

עולה בזה כנ"ל ויראה לע"ד ליישב קושי' מהרי"ל הנ"ל לדעת הרי"ף בפשיטות דהא בל"ז קשה לפום מאי דס"ד מפני תערובות טעמי' דריחא מילתא היא ואסור אפי' דיעבד א"כ אמאי קתני אין צולין לכתחילה הא דיעבד שפיר דמי ודוחק לומר דנקט אין צולין משום הסיפא דגדי וטלה שהוא מין בשאינו מינו דבטיל במיעוט ואינו אסור אלא לכתחילה משום מבטל איסור לכתחילה נקט נמי ברישא בגדי וגדי דאין צולין לכתחילה דהיא גופי' קשה כיון שחלוקין בדינן דגדי וגדי אסור אפילו בדיעבד משום מין במינו וגדי וטלה אינו אסור אלא לכתחילה היכי ערבינהו ותנינהו ביחד בלשון לכתחילה ובדרך אפילו כאלו הן שוין בדינן ובטעמן הא באמת אינן שוין לא בדינן ולא בטעמן ומה גם דאיכא למטעי ולמימר דשוין הם כרבנן דר' יהודה דאית להו מין במינו בטיל אלא על כרחי' דהך ברייתא באמת אתי' כרבנן דרבי יהודה דאית להו דמין במינו נמי בטיל ואמטו הכי קתני אין צולין לכתחילה דבשניהם אינו אסור אלא לכתחילה משום מבטל איסור וכיון שכן דע"כ הך ברייתא רבנן היא פריך שפיר לרב מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה הא חד טעמא לתרווייהו משום מבטל איסור (וזה שכ' המ"א דלשיטת הרי"ף אזדא לה ראי' מהרי"ל):

אולם לשיטת התוס' בע"א ד' ס"ו ד ס"ל דריחא אית בי' נ"ט וא"כ אפילו לרבנן דרבי יהודה נמי אסור אפילו בדיעבד בין במינו ובין בשאינו מינו ובהכרח לומר דאין צולין דקתני בברייתא הוא לאו בדוקא דאפילו דיעבד נמי אסור חוזר וניעור ראי' מהרי"ל דלעיל דאם איתא דיש מקום לומר דריחא לא הוה אלא כמשהו מאי פריך מה לי גדי וגדי וכו' אימא דבאמת גם לרב ריחא אינו אלא כמשהו אלא דרב לטעמי' דמין במינו לא בטיל ואהכי קתני בברייתא דאפי' גדי וטלה דהוה מין בשאינו מינו ובטיל בדיעבד מ"מ אין צולין לכתחילה משום מבטל איסור אלא ודאי דאין מקום לאיסור משהו בדין ריחא כלל וכנ"ל וא"כ מה שדחה המ"א ראי' מהרי"ל מהרי"ף אין נסתר מחמת דהרי"ף לשיטתו אבל לשיטת התוס' הנו יפה ראייתו: איברא דלפמ"ש התוס' בע"ז שם שבשניהם כחושי' מ"מ איכא ריחא משהו יש ליישב קושי' מהרי"ל שפיר דהמקשה דפריך מה לי גדי וגדי וכו' הוקשה לו כיון דריחא מילתא היא ואית בי' אפילו נ"ט וא"כ אסור אפילו בדיעבד אמאי קתני אין צולין לכתחילה הא אפילו דיעבד נמי אסור וניחא דאיירי אפילו בשניהם כחושי' דליכא אלא ריח משהו ואתי' כרבנן דרבי יהודה דמין במינו נמי בטיל וליכא איסור אלא לכתחילה משום מבטל איסור אהכי קתני אין צולין וכו' לכתחילה וכיון דע"כ אתי כרבנן פריך שפיר מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה הא חד טעמא לתרווייהו משום מבטל איסור לחוד כנ"ל ותדע לך שגם לדעת מהרי"ל בהכרח ליישב כן דאל"כ

תקשי מאי פריך מה לי גדי וגדי וכו' אימא דאיירי בשניהם כחושי' דליכא אלא משהו לכן שפיר קאמרה הברייתא דלא מבעי' גדי וגדי שהוא מין במינו דאסור אפילו בדיעבד אלא אפי' גדי וטלה דהוא מין בא"מ אפ"ה אין צולין לכתחילה א"ו כדאמרן דדייק מהא דאין צולין וכו' דאתי' כרבנן וכנ"ל:

אולם לדברי התוס' דהכא דס"ל דבשניהם כחושי' ליכא ריחא כלל וא"כ ע"כ לא איירי בשניהם כחושי' חוזר וניער קושי' מהרי"ל הנ"ל ומ"מ יראה ליישב כנ"ל דהמקשה דייק מלשון אין צולין דמשמע לכתחילה דאיירי בתנור גדול דאינו אסור בדיעבד כמ"ש התוס' כאן אבל לכתחילה אסור משום דמשהו מיהא איכא כמ"ש התוס' בע"ז שם דגם בתנור גדול איכא ריחא משהו ואתי' כרבנן דמין במינו נמי בטל בדיעבד אבל לכתחילה חסור משום מבטל איסור אהכי פריך א"כ מה לי גדי וגדי וכו' כנ"ל: איברא דכל זה איננו שוה לי בישוב קושי' מהרי"ל הנ"ל דיש לבע"ד לחלוק ולומר דמ"מ מצינו למימר דברייתא ר"י היא דמין במינו לא בטיל ונקט אין צולין לכתחילה משום סיפא וטלה וכנ"ל ומהשתא קשה נמי גם לדעת מהרי"ל על דברי התוס' דע"ז שם דס"ל בשניהם כחושי' נמי איכא משהו מאי פריך מה לי גדי וגדי וכו' אימאדאיירי בשניהם כחושי' דליכא אלא משהו ואתי' כר' יהודה דאין במינו לא בטיל וא"כ לא מבעי' גדי וטלה דהוה מין במינו דאסור אפילו דיעבד אלא אפילו גדי וטלה דהוא מין בח"מ נמי אין צולין לכתחילה ואהכי נקט אין צולין הן אמת דבנ"ז הקשו התוספות כאן דאמאי לא מוקמינן בשניהם כחושי' דליכא תערובות טעמי' וכבר תמה בצל"ח על דבריהם בזה מהא דכתבו בע"א שם שגם בשניהם כחושי' איכא משהו וח"כ אסור לכתחילה משום תערובות טעמי' דהוה מבטל איסור לכתחילה ולדרכינו יתכן דקושיית' בכאן עולה גם לשיטתם דהתם דאפשר שגם בשניהם כחושי' איכא ריחא משהו אכתי לוקמי בשניהם כחושי' ומשום תערובות טעמי' וכר"י דמין במינו לא בטיל ובגדי וגדי אסור אפי' דיעבד משא"כ בגדי וטלה דהוה מין בשא"מ דשרי בדיעבד אפ"ה חין צולין לכתחילה משום מבטל איסור וכנ"ל וא"ת דבשניהם כחושי' ליכא ריחא כלל וכפי הנראה מפשטי' דלישנא דרב קשה ביותר דלוקמי בשניהם כחושי' ומשום תערובות גופי' וקשה בממה נפשך רק שהעמידו קושייתם בצד זה לפי הנראה מפשט' דלישנא דרב דאמר בשר שחוטה שמן וכו' דבשניהם כחושי' ליכא ריחא כלל וא"ש:

איברא דהאמת יורה דרכו שדברי התוס' דהכא הם כפשטן דהו"ל לאוקמי בשניה' כחושי' דליכא ריחא כלל כפי שנראה מפשטא דלישנא דרב ומ"ש בע"א שגם בשניהם כחושי' נמי איכא ריח משהו שם הוציאו כן מפאת קושייתם דהכא דהו"ל לאוקמי

בשניהם כחושים א"ו דגם בשניהם כחושים איכא ריח משהו ואין צולין לכתחילה וכ"כ בצל"ח שם ואחר שכן עדיין קשה לשיטתם שם קושי' מהרי"ל דאכתי מאי פריך מה לי גדי וגדי וכו' דלמא אתי' כר' יהודה דמין במינו לא בטיל וכנ"ל: לכן יראה לע"ד ליישב קושי' מהרי"ל בצירוף קושי' הצל"ח בשם מהר"ל קסוויץ מפראג על דברי התוס' דע"א שם שסוברי' דגם בשניהם כחושי' נמי איכא ריחא משהו ח"כ אמאי אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש ונסיב טעמא משום דמפטמי אהדדי הא אפי' בשניהם כחושי' נמי אסור אליבא דרב דס"ל מין במינו לא בטיל והאיכא ריח משהו וקושי' זו רמזה הש"ך בי"ד סי' ק"ח למעיין שם ויראה ליישב בזה עפ"י מ"ש התוס' לעיל פרק כל שעה דף ל' ד"ה ואפי' במילחא וכו' אברייתא דפת שאפאו עם הצלי אסור לאכלו בכותח דאמאי לא אסור לאכלו לגמרי אפילו בפני עצמו מש ם הרגל עבירה שלא יבא לאכלו עם כותח כדאיתא התם ותירצו דריחא אין בו איסור כולי האי מש"ה לא גזרו בי' משום הרגל עבירה ע"ש מבואר מדבריהם דע"כ איסור ריחא אינו מן התורה אלא מדבריהם לכן לא חמיר כולי האי והנה בחולין צ"ט ב' מסיק הש"ס אליבא דרבי יהודה דחמר מין בעינו לא בטיל דבציר דזיעה בעלמא הוא מודה רבי יהודה דבטיל אפילו במינו ופי' התוס' שם דהיינו משום דציר אינו אלא מדרבנן ובאיסור דרבנן מודה רבי יהודה דמין במינו בטיל וא"כ יראה דה"ה ריחא דאינו אלא מדרבנן דלא עדיף מזיעה דציר שיש בו ממש ובטיל אפילו במינו לכ"ע וא"כ א"ש קושי' מהר"ל הנ"ל דודאי גם בשניהם כחושי' איכא ריח משהו והא דלא אסר רב אפילו בשניהם כחושי' משום מין במינו משום דריחא דרבנן אפילו במינו נמי בטיל אמטו הכי לח אסר רב אלא באיסור או היתר שמן דאית בי' נ"ט ובזה אזדא לה נמי קושי' מהרי"ל אהא דפריך מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה דלמא לכן אתי' כר' יהודה דמין במינו לא בטיל וא"כ לא מבעי' גדי וגדי דהוה מין במינו דאסור אפילו אי ריחא לאו מילתא משום דעכ"פ משהו הוה וכו' אלא אפי' גדי וטלה דמין בשא"מ נמי אין צולין וכן מה שהקשינו למעלה לשיטת התוס' דע"א שם דבשניהם כחושי' איכא משהו לוקמי בשניהם כחושי' וכנ"ל דזה אינו דריחא דרבנן לכ"ע אפי' מין במינו בטיל וא"כ מה לי גדי וגדי או גדי וטלה וזה נכון וברור:

אמנם הרי"ף ז"ל שכתב דכל ריחא אינו אלא משהו אלא דרב לטעמי' דאית ני' מין במינו לא בטיל גם הוא לטעמי' אזיל שפסק כלוי דריחא לאו מילתא היא ומפרש דהך ברייתא דפת שאפאו עם הצלי נמי אתי כלוי דריחא לאו מילתא היא בדיעבד אלא דאסור לאכלו בכותח משום דהוה כלכתחילה כיון שיכלו לאכול בלי כותח ע"ש וא"כ ממילא לא קשי' קושי' התוס' דפ' כל שעה הנ"ל מהא דאינו אסור לאכלו אפי' בפני עצמו משום

הרגל עבירה שלא יבא לאכלו עם כותח דאתי' כלוי דמדינא שרי אפילו עם כותח דריחא לאו מילתא היא אלא דלכתחילה בלבד אסור עם כותח אמטו הכי שרי לאכלו בפ"ע אפילו לכתחילה וכיון שכן שפיר מצינו למימר אליבא דרב דאית לי' ריחא מילתא הוה דאורייתא לכן אוסר במשהו משום מין במינו: איברא דמלשון הריא"ף ז"ל שכתב וההיא ברייתא דפת שאפאה עם הצלי וכו' לאו כרב בלחוד אתי אלא אפי' כלוי אסירי משמע דכרב נמי אתי ואפ"ה שרי לאכל הפת בפני עצמו א"כ מוכח דלרב נמי חיסור ריחא אינו אלא מדרבנן והאיך כתב הרי"ף אליבא דרב דמין במינו לא בטיל וכי עדיף ריחא דרבנן מזיעה שהוא דרבנן ויש בו ממש ובטיל אפי' במינו לכ"ע ובהכרח ליישב ולחלק בזה כמו שחלקו התוספות במס' ע"א שם אליבא דאביי בין ריח שהוא בעין לריח שהוא בתערובות וה"נ מחלק הרי"ף וס"ל דריח שהוא בעין אליבא דרב הוא מן התורה ואמטו הכי אית לי' דאוסר במינו אפי' במשהו משא"כ בההיא דפת שאפאה עם הצלי שכבר נכנס הריח ונתערב בתוך הפת תו אינו אסור לאכל הפת עם הכותח אלא מדרבנן **(הגה"ה והא דאסור לאכלו עם כותח אליבא דרב מדינא אע"ג דריחא אינו אלא במשהו ובטיל בשאינו מינו יתבאר להלן דה"ט דאסור לרב מדינא כיון שהריח נרגש בתוך הפת שהוא אינו מיני הו"ל כמילתא דעביד לטעמי' דאוסר אפילו במשהו כמו שיתבאר להדי' מלשון הרשב"א בת"ה וכבר כתב הש"ך בי"ד סי' צ"ח בשם או"ה אמילתא דעביד לטעמי' דלא בטיל הוא רק, מדרבנן יעוי"ש לכן שרי לאכל הפת בפני עצמו.

)** לכן שרי לאכלו עכ"פ בפני עצמו וכיון שכן גם לשיטת התוס' מצינו למימר הך חלוקה דאע"ג דבההיא דפת שאפאה עם הצלי מוכח דאיסור ריחא אין בו אלא איסור דרבנן היינו בתערובות אבל ריח בעין הוא דבר תורה ואליבא דרב דמין במינו לא בטיל ה"ה בריחא דלא בטיל והדר' קושי' מהרי"ל לדוכתי': אמנם יתכן ליישב בזה עפ"י ת"ש הכו"פ בסי' ק"ח אהא דכתבו התוס' דה"ט דרבא דשרי בת תיהא משום דאזוקי מזיק לי' על כרחי' ס"ל דאיסור ריחא אפילו כשהוא בעינו אינו אלא מדרבנן שאם הי' מן התורה לא הוה מהני הא דאזוקי מזיק לי' דכל איסורין שבתורה אסירי אפילו שלח כדרך הנאתן ע"ש ולכן התוס' שמפרשי' דרבא נמי אתי כרב דריחא מילתא והא דשרי גבי בת תיהא משום דאזוקי מזיק לי' בהכרח לומר דאפי' ריח בעין למ"ד ריחא מילתא ליתא אלא מדרבנן וכיון שכן לא עדיף מזיעה דרבנן דבטיל אפילו במינו לכ"ע ואמטו הכי קאמר רב בשר שחוטה שמן וכו' לאפוקי שניהם כחושי' דאע"ג דאית בהו נמי ריח משהו אינו אוסר משום דבטיל אפילו במינו לכ"ע כיון דעיקר ריחא אינו אלא מדרבנן ומיושב שפיר קושי' מהר"ל קסוויץ הנ"ל וגם קושי' מהרי"ל הנ"ל אבל הרי"ף לטעמי' אויל שכתב

דרבא דשרי בת תיהא ס"ל כלוי דריחא לאו מילתא אבל רב דס"ל ריחא מילתא אוסר בת תיהא אע"ג דאזוקי מזיק לי' וא"כ שפיר מצינו למימר אליבא דרב דריח בעין אסור מן התורה לכן כתב שפיר דרב לטעמי' דאית לי' מין במינו לא בטיל וה"ה בריח משהו וא"ש כנ"ל:

אולם עדיין נשאר קשה קושי' מהרי"ל הנ"ל לשיטת הרי"ף דכל ריחא אינו אלא משהו גם אליבא דרב והא דאוסר רב אפי' דיעבד משום דלטעמי' אזיל דאית לי' מין במינו לא בטיל א"כ מאי פריך אליבא דרב מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה הא טובא איכא בינייהו דגדי וגדי הזה מב"מ ואסור אפי' דיעבד משא"כ גדי וטלה שהוא מין בשא"מ וח"כ שפיר קאמר לא מבעי' גדי וגדי דאפילו דיעבד אסור אלא אפילו גדי וטלה אין צולין לכתחילה משום מבטל איסור ושייך שפיר לשון אפילו כיון דגדי וטלה קיל טפי אולם לפי מה שיתבאר להלן בשיטת הרי"ף דאע"ג דריחא אינו אלא משהו אפ"ה אוסר גם בשאינו מינו שאינו שוה לו בטעמא משום שהריח נרגש הו"ל כמילתא דעביד לטעמי' דאוסר אפילו במשהו משום הרגשת הטעם ה"נ משום הרגשת הריח כדמוכח להדי' מלשון הרשב"א בת"ה הארוך מצינו למימר דגדי וטלה נמי אינן שוין בטעמן דטעם הגדי הוא כטעם הצבי (כדפרש"י בחומש פ' תולדות) ולא כן טעם הטלה וא"כ בגדי וטלה נמי אסור אפילו דיעבד אלא דעדיין קשה דלמא מש"ה קאמר אפילו גדי וטלה לאשמועי' הא גופי' דמ"מ אסור משום הרגשת הריח לזה יש לומר דקשי' לי' א"כ אמאי קתני אין צולין לכתחילה הלא בתרווייהו אסור אפילו דיעבד ובהכרח לומר דאתי' כרבנן דמין במינו בטיל ובגדי וגדי שרי בדיעבד דהא מין במינו הוא ואין בו הרגשת הריח אמטו הכי קתני אין צולין לכתחילה ואהא פריך שפיר מה לי גדי וגדי מה לי גדי וטלה הא אדרבה גדי וטלה חמיר טפי משום הרגשת הריח וא"ש כנ"ל וא"כ אזדא לה ראיות מהרי"ל דלעיל מכל צד: מ"מ כבר נתבאר למעלה בפתח דברינו דבל"ז מוכח בפשיטות מדברי התוס' שהוכיחו אליבא דלוי דריחא לאו מילתא היא שרי אפילו לכתחילה דע"כ ס"ל דריחא אפילו משהו ליכא דאל"כ היה אסור לכתחילה משום מבטל איסור לכתחילה וגם לפרש"י שסובר דלוי לא שרי אלא בדיעבד לא מן השם הזה דריחא הוה משהו דא"כ קשה קושי' התוספות דמאי פריך ללוי מברייתא דאין צולין וכו' אלא מטעם מראות עין שהריח נרגש כמו שנתבאר למעלה וכ"כ בספר המלחמות לדעת הרי"ף דלוי לא קשרי אלא בדיעבד אבל לא לכתחילה דלאו משום תערובות משהו הוא אלא משום הרחקה בעלמא ואמטו הכי פריך ללוי מברייתא דאין צולין וכו' מפני התערובו' משום דללוי אין כאן תערובות כלל א"כ למאי דקיימל"ן כלוי אפי' בחמץ בפסח נמי לאו מילתא היא

כיון דאין כאן תערובות כלל כנ"ל ועתה אסורה נא ואראה מה שטען עוד המ"א מדברי הרי"ף ז"ל הנה בזה האריך עלינו את הדרך שדברי הרי"ף פרק גיד הנשה בעצמם הם סתומים וחתומים עד שהראשונים ז"ל לא עמדו על ס"ד וגם נאמן ביתו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות כתב שלא מנא לו טענה לפטרו ואנן מה נענה אבתרייהו אולם בכל זה לא אמנע מלחוותדעי מה שיתכן לעשות כוונים לדעתו ז"ל כדי ליישב דבריו שלא יהי' נסתר מחמתו מיני' ובי' וגם לסלק מעליו תלונת הראשונים ז"ל בעזה"י אשר יאמר כי הוא זה (ביאור דעת הרי"ף פ' גיד הנשה ד' צ"ג).

וז"ל המ"א גם דעת הרי"ף פ"ז דחולין לאסור שכ' דרב דאמר ריחא מילחא לטעמי' משום דס"ל מין במינו במשהו ואנן קיימל"ן בששי'. משמע דבפסח דהוה במשהו לכ"ע מילתא היא וגם הר"ן כתב דריחא משהו מיהא הוה עכ"ל: ולכאורה דבריו תמוהין מאד דהרי הרי"ף כתב כן אליבא דרב דס"ל ריחא משהו הוה מכלל דללוי דפליג עלי' וס"ל דריחא לאו מילתא אפילו משהו ליכא והרי הרי"ף שם בריש דבריו ובסופו פסק כלוי וכן תמה עליו הח"י ואין לומר דלוי נמי אית לי' ריחא משהו איכא והא דפליג אדרב משום דס"ל מין במינו נמי בטיל בששים זה אינו דא"כ לא פליגי בדין ריחא כלל רק בדין ביטול מין בעינו והו"ל לאפלוגי בעלמא בדין ביטול איסור ממש ולא בדין ריחא כיון דלתרווייהו ריחא משהו הוה וטפי לא ותו דמוקי להו כתנאי דפליגי בריח' והא רב ולוי לא פליגי כלל בריחא אלא בדין ביטול מין במינו דבהא ודאי תנאי היא פלוגתא דר"י ורבנן בזבחי' וחולין א"ו ללוי ריחא אפילו משהו לא הוה:

ומה שנלע"ד בישוב דברי המ"א ותוכן כוונתו בדעת הרי"ף ז"ל כי הוא זה מ"ש הרי"ף בסוף דבריו ועוד דהאי פת שאפאו עם הצלי כיון דשרי בלחוד בלא כותח' הו"ל כדבר שיש לו מתירין וכו' אפי' באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד מני אלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בעיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא ולא משום דס"ל כרב עכ"ל הרי שכתב להדי' דגם ללוי כל היכי דבאלף לא בטיל ריחא נמי אסור א"כ ה"ה לחמץ בפסח דאפילו באלף לא בטיל ריחא נמי אסור לכ"ע וז"ש המ"א משמע דבפסח דהוה במשהו לכ"ע מילתא היא ר"ל אפי' ללוי וא"כ לכאורה יש כאן מקום סתירה בלשון הרי"ף שכתב לפני זה דלרב נמי ריחא אינו אלא משהו בעלמא א"כ מוכח דללוי דפליג עלי' אפי' משהו ליכא ואיך כתב הדר הוא בהדי' שגם ללוי חשוב ריחא כמו משהו ותו כ' דלוי נמי לא קשרי אלא בדיעבד אבל לא לכתחילה והיינו משום דמשהו איכא ואין מבטלין איסור לכתחילה דאל"כ לכתחילה אמאי לא וא"כ במאי פליגי רב ולוי כיון דלתרווייהו ריחא משהו איכא וטפי לא מאי ביניהו ב' ותו קשה בלשון הרי"ף

שכתב וההיא דפת שאפאה עם הצלי לאו כרב בלחוד שייכן אלא אפילו כלוי וכו' הא באינו מינו לרב נמי שרי כיון דאינו אלא משהו ובטיל באינו מינו וא"כ מה בין רב ללוי ולפום הס"ד דהרי"ף אפילו כרב נמי לא אתי' ג' ותו הקשה הצל"ח דאמר עבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר הלא זהו מין באינו מינו וגם לרב שרי ותי' דלרב אסור מיהת לכתחילה משום מבטל איסור ולוי עבד עובדא והתיר לצלות לכתחילה גדי ודבר אחר וכן הכו"פ רס"י ק"ח כתב ג"כ אליבא דהרי"ף דללוי גופי' שרי אפילו לכתחילה ודבריהם תמוהים לכאורה דהא בהדי' כתב הרי"ף דלוי לא קשרי אלא בדיעבד דוקא ולא לכתחילה ד' קשה דאחר שכתב הרי"ף שגם לרב ריחא אינו אלא משהו אלא דרב לטעמי' דס"ל מין במינו במשהו ולכן לדידן דקיימל"ן דאפילו מין במינו בששי' אפי"ת כרב דריחא מילתא הוא אין לחוש כלל לריחא א"כ כל הטורח הזה שטרח הרי"ף לקיים הלכה כלוי למה ולמה לו לכל האריכות בזה כיון שגם אליבא דרב הדין דין אמת אליבא דידן דריחא לאו מילתא היא ואי משום דנ"מ לענין חמץ בפסח שאיסוריו במשהו הלא לא עסיק הרי"ף התם בזה כלל וחמץ מאן דכר שמי' התם וכ"ש לפום מאי דמסיק דללוי נמי כל שאינו בטיל באלף כמו חמץ ודבר שיל"מ ריחא אסור וזהו גם לרב:

לכן מפרשי' המ"א וכו"פ וצל"ח הנ"ל דברי הרי"ף ז"ל בדרך הזה דודאי הרי"ף עצמו ס"ל דאפילו לרב נמי ריחא אינו אלא משהו אלא דלטעמי' אזיל דס"ל מין במינו במשהו ובאינו מינו אינו אסור לרב אלא לכתחילה משום מבטל איסור ובע"כ צ"ל ללוי דס"ל ריחא לאו מילתא היא דאפילו משהו ליכא ולכתחילה נמי שרי ובריייתא דפת שאפאה עם הצלי וכן עובדא דההיא ביניתא דקאסר לכתחילה למיכל בכותחא אין הכי נמי דאתי כרב ולא כלוי וא"כ הלכה כרב דריחא מילתא היא ומ"מ לדידן לא חיישי' לריחא בדיעבד אפי' במינו לפום מאי דקיימל"ן דאפי' מין במינו בטיל בששי' וא"צ לכל האריכו' לקיים הלכה כלוי בזה ותו דלפי"ז דלוי שרי אפילו לכתחילה באמת אין הלכה כלוי כדמוכח מהברייתא דפת שאפאה עם הצלי ומעובדא דההיא ביניתא דלכתחילה מיהת ריחא מילתא כרב ולא כלוי אולם שהרי"ף ז"ל שם בריש דבריו הבי' דברי רבואתא קמאי דפסקו הלכה כלוי ולא כרב ואיכא מאן דפליג עלייהו ופסק כרב דריחא מילתא היא אפילו בדיעבד ודחו לדברי הרבואתא קמאי וכתב הרי"ף עלה דהעיקר כדפסק הרבואתא קמאי ז"ל והנך ראיות דדחו בהו לפסקא דקמאי אית להו דחיאתא וכו' וע"ז סובב הולך כל האריכות שלו התם לדחות דברי האיכא מאן דפליג ולקיים דברי הרבואתא קמאי ז"ל ובאמת הני רבואתא קמאי וכ"ש האיכא מאן דפליג לא ס"ל סברת הרי"ף הנ"ל שגם לרב ריחא אינו אלא משהו דא"כ אפי"ת דהלכה כרב דריחא מילתא היא מ"מ לדידן לא

חיישינן לריחא בדיעבד כיון דאנן קיימל"ן דאפילו מין במינו בששי' וכמ"ש הרי"ף ז"ל ולמה הוצרכו לקיים ההלכה כלוי ועוד דלפי דעת הרי"ף עצמו בסברתו דגם לרב ריחא אינו אלא משהו על כרחך הלכה כרב ולא כלוי דס"ל דריחא אפילו משהו ליכא ושרי אפילו לכתחילה כדמוכח מברייתא דפת שאפאה עם הצלי ומעובדא דההיא ביניתא וכנ"ל וע"ז דחה הרי"ף לדברי האיכא מאן דפליג בתרתי חדא עפ"י סברתו שסובר שגם לרב ודאי ריחא לא הוה אלא משהו אלא דרב לטעמי' שסובר מין במינו במשהו וממילא לדידן דמב"מ נמי בששי' לא חיישנן לריחא לכ"ע ולפי"ז באמת הלכה כרב אפ"ה ס"ל דריחא שרי בדיעבד ושוב חזר לקיים דברי הרבואתא קמאי גם לשיטתם ושיטת האיכא מאן דפליג שסובר' דלרב ריחא מילתא כנותן טעם גמור ופסק כלוי וטען ע"ז האיכא מאן דפליג מהברייתא דפת שאפאה עם הצלי ומעובדא דההיא ביניתי' דאתי' כרב דליתי' דכלוי נמי אתי' דלפי דבריהם דרב ס"ל דריחא כנ"ט גמור מצינו למימר שגם ללוי דפליגי עלי' וסובר דריחא לאו מילתא מ"מ משהו איכא מש"ה חסור לאכלו בכותח דהוה כלכתחילה ואין מבטלין איסור לכתחילה או משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין דאוסר במשהו וא"כ עולה יפה ראיות המ"א מהרי"ף דריחא משהו איכא לכ"ע ר"ל בין לדעה הרי"ף עצמו ובין להרבואתא קמאי דלהרי"ף עצמו על כרחך הלכה כרב דריחא משהו איכא ואסור אפילו באינו מינו לכחילה כדמוכח מברייתא דפת שאפאה עם הצלי ולהרבואתא קמא דהלכה כלוי נמי ס"ל אליבא דלוי דריחא משהו איכא כמ"ש הרי"ף אלייבהו להדי' דכל שהוא אחד מני אלף כריחא דמי וכנ"ל וא"כ גם חמץ בפסח דלא בטיל אפילו באלף ריח אסור וזהו ג"כ דעת הכו"פ והצל"ח שכתבו לדעת הרי"ף דריחא גם אליבא דרב לא הוה אלא משהו והא דעבד לוי עובדא בגדי ודאי שהוא מין בא"מ היינו שהתיר לצלות לכתחילה דאי בדיעבד גם לרב שרי דודאי כן הוא לדעת הרי"ף עצמו שסובר דגם לרב ריחא אינו אלא משהו על כרחי' ללוי דפליג עלי' ואמר ריחא לאו מילתא דאפילו משהו ליכא ושרי אפילו לכתחילה ומ"ש הרי"ף בסוף דבריו דלוי נמי לא קשרי אלא בדיעבד הוא לדעת הרבואתא קמאי ז"ל שסובר' דלרב ריחא כנ"ט גמור ופסק כלוי ואלייבהו שפיר מצינו למימר דלוי נמי לא פליג עלי' דרב דריחא לאו מילתא אלא שאינו חשוב כנ"ט גמור אבל משהו מיהא איכא ואסור לכתחילה ואלייבהו א"ש בל"ז הא דעבד לוי עובדא בגדי ודאי כשמעתי' דשרי בדיעבד דאלו לרב אפילו באינו מינו אסור בדיעבד כיון דריחא חשוב כנ"ט גמור ומ"ש הרי"ף ז"ל דהא לוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולין וכו' לאו בדיוקא נקט לה דהא לאו דיוקא הוא דהא דנקט שצלאו משום רבותי' דרב וכדס"ל להתוס' ושא"פ (וגדולה מזו מצינו בשבת דף ס"ב) דקאמר ר"א פוטר

בכובלת וכו' אע"ג דמתיר אפילו לכתחילה משום דקאי אדר' מאי' דאמר חייב ע"ש אלא כוונת הרי"ף לומר דעכ"פ מצינו למימר אליבא דלוי דלא איירי בלכתחילה כיון דלא נקט אלא שצלאו וכן מוכח להדי' מדברי הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות דלאו בדיוקא נקט לה הרי"ף וכמו שיבא בסמוך בעזה"י זהו מה שנראה בדעת הרי"ף לפי הבנת המ"א וכו"פ וצל"ח ועפי"ז אין מקום להשגות הח"י אולם אחר העיון עדיין אין די ביאר ואין די עולה הפי' הזה בלשון הרי"ף ז"ל דמלבד שלפי"ז צריך לומר עירוב פרשיות כתוב כאן בלשון הרי"ף ז"ל שמה שכ' הרי"ף ועוד כד דייקת למימרי' דרב וכו' הוא זה סברת עצמו ומ"ש אח"ז בסמוך והא דתני רב כהנא פת שאפאה וכו' הוא חוזר לדברי הרבואתא קמאי ואם כי איננו רחוק שהרי להרי"ף א"ש בל"ו אלא דרבוואתא קמאי לא ס"ל סברת הרי"ף דגם לרב ריחא אינו אלא משהו ומבואר בלשון הרי"ף דלעיל שרוצה ליישב דברי הרבואתא קמאי בעצמן ג"כ ולכן הוכרח ליישב הא דתני רב כהנא גם לפי דרכן וכנ"ל מ"מ סתימות הלשון אין מורה ע"ז דיותר הי' נח להרי"ף אם כן להבי' סברתו זאת דכד דייקת וכו' במסקנא ולא להפסיק באמצע והבן זה אף גם עדיין לא יצאנו ידי חובתינו ליישב דברי הרי"ף ז"ל ממה שהשיגו עליו הראשונים ז"ל השגות רבות וגם מה שהעירונו בו אנחנו בין הכל עולה למספר עשרה.

א) הקשו הראשוני' ז"ל דהאיך יתכן לומר אליבא דרב דריחא אינו אלא משהו בעלמא והא דאסור בדיעבד משום דאזיל לטעמי' דס"ל מין במינו במשהו וא"כ באינו מינו מודה רב דריחא לאו מילתא א"כ היכא מסיק רב מרי ואמר כתנאי מהא דהרודה פת חמה ונתנה על פי חביות יין של תרומה וכו' דרב כר"מ דאוסר והלא יין בפת הוא מין בא"מ דגם לרב ריחא לאו מילתא וא"כ אדרבה רב כר' יהודה דמתיר וגם מ"ט דר"מ דאוסר הא אינו אלא משהו ובטיל במיעוטו ונאמן ביתו של הרי"ף ה"ה הרמב"ן בס' המלחמות הודה שלא מצא לו טענה לפטרו.

ב) הקשה בצל"ח מהא דאמר עבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר כשמעתי' והלא זהו מין באינו מינו א"כ גם רב יודה בזה דשרי בדיעבד. ג) קשה מה שהעירונו למעלה על מ"ש הרי"ף ז"ל והא דפת שאפאה עם הצלי לאו כרב בלחוד אתי' וכו' וכו' הא באינו מינו גם לרב נמי ריחא לאו מילתא כמו ללוי ולפום הס"ד דלא אתי' כלוי כרב נמי לא אתי ומה בין רב ללוי בזה ד) קשה דאחר שכ' הרי"ף דאפילו לרב נמיריחא אינו אלא משהו אלא דרב לטעמי' דאית לי' מין במינו במשהו משא"כ לדידן דקיימל"ן מין במינו נמי בטיל בששי' ודאי לכ"ע ריחא לאו מילתא היא אפי' במינו וכ"ש בא"מ א"כ למה הוצרך הרי"ף ז"ל עוד לכל האריכות שהאריך לקיים הלכה כלוי הלא גם לרב הדין דין אמת לדידן

דריחא לאו מילתא היא ה) קשה מה שהקשו התוס' על פרש"י העומד בשיטת הרי"ף ז"ל דלוי לא קשרי אלא בדיעבד אבל לכתחילה מודה דאסור א"כ מאי פריך הש"ס ללוי מברייתא דאין צולין וכו' הא אין צולין לא משמע אלא לכתחילה ולוי מודה בלכתחילה דאסור וכן הקשו כל הראשונים ז"ל והתי' שכתבנו למעלה בשיט' פרש"י ז"ל לחלק בין מינו לשאינו מינו דגבי מין במינו שאין הריח נרגש שרי אפילו לכתחילה אליבא דלוי אינו עולה להרי"ף ז"ל שמבואר מלשונו דאפילו במין במינו נמי אוסר לכתחילה וכ"ש אם נאמר דללוי נמי משהו איכא כדעת המ"א הנ"ל דאין לחלק בין מינו לשאינו מינו כיון דאיכא תערובות משהו אסור משום מבטל איסור לכתחילה.

ו) הקשו הרמב"ן והר"ן ז"ל מהירושלמי דאי' בהדי' מהו לצלות שני שפודי' אחד של בשר שחוטה ואחד של נבילה בתנור אחד שמואל בשם לוי אמר מותר וכו' הרי להדי' דלוי קשרי אפילו לצלות לכתחילה. ז) הקשו הרמב"ן והר"ן מבת תיהא דשרי רבא אפילו לכתחילה אע"ג דאיכא ריחא טובא בעיני' וכ"ש בריח הבלוע בדבר אחר ח) קשה לי טובא על מ"ש הרי"ף ז"ל אהא דפת שאפאה עם הצלי דכיון דאפשר למיכלה בלא כותח אם נתיר לאוכלו בכותח הוה כמאן דשרי לצלות לכתחילה בשר שחוטה עם בשר נבילה ולוי לא קאמר אלא שצלאו בדיעבד ולא לכתחילה אכתי מי דמי דהתם כיון דריחא משהו איכא הו"ל כמבטל איסור לכתחילה אבל גבי פת שאפאה עם הצלי אפי"ת דאיכא משהו מן הצלי בפת אין כאן מבטל איסור לכתחילה דהא כבר נתבטל הריח משהו מן הצלי בתוך הפת קודם שיבא לאכלו עם הכותח ובהדי' איתא בי"ד סי' צ"ט סעי' ו' בהגה"ה דאם נפל כזית חלב למים ונתבטל בששי' שרי לכתחילה לבשל באותן מים בשר כיון שכבר נתבטל טעם החלב במים דאפילו היתר בהיתר נמי שייך ביטול וכיון שכן אליבא דלוי דריחא לאו מילתא היא למה יאסר לאכלו בכותח הא לכל היותר אינו אלא משהו ותו דתלמוד ערוך הוא בחולין פ' כ"ה קי"א ב' צנון שחתכו בסכין של בשר כשטעמו ואין בו טעם בשר שרי לאכלו לכתחילה עם כותח ט) הקשה הרמב"ן ז"ל מש"ס זו על מ"ש הרי"ף ז"ל בתירוצא בתרא דכיון שאפשר לאכלו בלי כותח הו"ל כדבר שיש לו מתירין דלא בטיל דמ"ש מצנון שחתכו בסכין של בשר כשטועמו ואין בו טעם בשר דבטיל ושרי לאוכלו בכותח אעפ"י שאפשר לאוכלו בלי כותח.

י) הקשה הא אפילו דבר שיל"מ בטיל באינו מינו כדאי' בי"ד סי' ק"כ: והנה האיר ה' את עיני' לעמוד על כוונת הרי"ף ז"ל ולייישב כל הקושיות והסתירו' הנ"ל דבר דבור על אופנו והי' לבאר בעזה"י ואציע לפניך תחילה לשון הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית רביעי שער הראשון דף ק"ה ע"ב וזהו ולדידי' קשי' לי בטעמי' דרב האיך אפשר לאסור

מן במינו בריחא בעלמא והרי הוא בעצמו מדאורייתא שרי חד בתרי ואי משום דרב ס"ל כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל הא לא אפשר דהוה טעמי' דרב בהא מדר' יהודה הא אדרבה אתינן לאוקמי פלוגתייהו כתנאי בחביות של תרומה ורב כר"מ ולוי כר' יהודה ועוד דאם איתא למה לי למשקל תנאי מעלמא לוקמי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן במין במינו וכיון שכן אפילו מדרבנן ליבטיל דריחא לגבי גופי' של בשר מיעוטא דמיעוטא הוא ואפילו אחד מני אלף לא הוה וניחא לי דאלו הוה דכוותי' באינו מינו הוה טעמי' נרגש ונטעם כאילו נתערב מממשו של איסור יתר מאחד בששים עכ"ל ודבריו צריכין ביאור דלפמ"ש דריחא לגבי גופו של איסור אפי' אחד מני אלף לא הוה א"כ מה לי אין במינו או מין בשאינו מינו ואמאי אכפל להקשות אמין במינו לחוד הלא כ"ש דקשה על מין בשאינו מינו כיון דלא הוה אלא משהו למה יאסור וגם תירוצו אינו מובן לכאורה במ"ש דאלו הוה דכוותי' בשאינו מינו הוה טעמי' נרגש ונטעם דהלא משהו בעלמא הוא ואפילו אחד מני אלף אינו ואיך הי' נרגש משהו כזה ויראה פשוט בכוונתו עפ"י מה דאיתא פ"ב דערלה ומייתי לה הש"ס בחולין צ"ט גריסי' שנתבטלו עם העדשי' אם יש בהן בנותן טעם בין שיש בהן להעלות במאה ואחד בין שאין בהן להעלות וכו' אסור הרי שכל שהטעם נרגש אפילו שהוא משהו כגון אחד ממאה ויותר לא בטל וכן פרש"י שם ובדף צ"ח ע"א ד"ה כל איסורין שבתורה בששי' ע"ש וכ"ה בי"ד סי' צ"ח סעיף ח' בהגה"ה דמה"ט קיימל"ן דמילתא דעבידי לטעמי' לא בטיל בשביל שמרגישין טעמו ע"ש ואם כן ריחא נמי נהי שאינו אלא משהו בעלמא מ"מ הריח הוא נרגש לעולם וכיון דס"ל לרב ריחא מילתא היא ריחא כטעמא חשיב ניחא שפיר הא דאוסר בשאינו מינו אעפ"י שאינו אלא משהו בעלמא כיון שהריח נרגש הו"ל כטעם הנרגש דאינו בטיל לעולם כמו מילתא דעבידי לטעמי' וכנ"ל אבל במין במינו שאין הריח נרגש וגם הוא משהו בעלמא כמו אחד אני אלף קשי' לי' שפיר אדרב דלמה יאסור ועלה תירץ שפיר דטעמי' דרב הוא כיון דאלו הוה דכוותי' בשאינו מינו הי' טעמו נרגש ונטעם אף שהוא משהו כאלו נתערב ממשו יתר מאחד בששים גם במינו אוסר זהו דעתו ז"ל אולם בת"ח כלל פ"ה סי' ק' הוציא מדברי האו"ה דמילתא דעבידי לטעמי' שנתערב במינו ששוה לו בטעמו בטל בששים אעפ"י שאם הי' באינו מינו היה הטעם נרגש והביאו הש"ך בי"ד סימן צ"ח והוא נגד דעת הרשב"א ז"ל הנ"ל כאן (אולם לפי דרכינו יש להאו"ה סיוע מדברי הריאף ז"ל כמו שיתבאר בסמוך כתר לי זיעיר ואחוך) שהוציאו מהש"ס דכל שהי' הטעם נרגש באינו מינו אפילו במשהו גם במינו לא בטיל אולם לע"ד אין מזה קושי' על האו"ה כי מ"ש הרשב"א ז"ל דליכא למימר דטעמי' דרב משום דמין במינו לא

בטיל כר' יהודה דהא אדרבה אתינן לאוקמי פלוגתייהו כתנאי ורב כר"מ ולוי כר' יהודה וכו' לא עמדתי על ס"ד בזה דמאי ענין זה לזה ודאי רב כר' יהודה ס"ל דמין במינו לא בטיל כדאי' להדי' בפרק ב' דמכילתין דף למד ובחולין דף ק' ובפ' בתרא דע"ו ד' ע"ג אלא דבדין ריחא מילתא לא ס"ל כר"י אלא כר"מ דריחא מילתא היא ור' יהודה דמתיר גבי חביות יין של תרומה הוא משום דס"ל ריחא לאו מילתא היא כלל ואינו חשוב כטעמא ואפילו כטעם משהו ולכן אפי' באינו מינו דאיכא הרגשת הריח לאו כלום הוא ולא חשיב כהרגשת הטעם גם מה שהקשה עוד דלמה לי' לאוקמי כתנאי בדין ריחא לוקמי בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן במין במינו לא ידענא מאי קושי' דהא ודאי ללוי דריחא לאו מילתא היא אפי' לר' יהודה דמין במינו לא בטיל שרי דריחא לא חשיב כטעמא ואפי' משהו ליכא דלאו מילתא היא לגמרי וכן באינו מינו אעפ"י שהריח נרגש לאו כלום הוא ובהדי' אתי לוי עלה מטעם ריחא לאו מילתא היא ולא מטעם מין במינו בטיל ואפי"ת דלישנא דהש"ס הוא דמפרש טעמי' דלוי משום דקסבר ריחא לאו מילתא היא ועלה קשי' לי' להרשב"א דמנ"ל להש"ס הא אימא משום דס"ל כרבנן דר' יהודה דמין במינו נמי בטיל ופליגי רב ולוי בפלוגתא דר' יהודה ורבנן מהא נמי לא תברא חדא דאם איתא דפליגי בדין מין במינו ותרווייהו ס"ל ריחא מילתא וחשיב כטעם משהו מה ענין פלוגתא זו גבי ריחא בעלמא הו"ל לפלוגי במין במינו של טעמו או ממשו אי בטיל או לאו כדפליגי ר' יהודה ורבנן ותו דהא עבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר שהוא מין באינו מינו בין בשמא ובין בטעמא כדאיתא בחולין ק"ט ב' שטעם דבר אחר הוא כמו מוחא דשיבוטא ואפ"ה התיר אעפ"י שהריח נרגש ועל כרחי' משום דריחא לאו כלום הוא ופליגי בדין ריחא מילתא דרב סובר ריחא מילתא היא וחשוב כמו טעם משהו ממש לכן אוסר בין במינו ובין בשאינו מינו דבאינו מינו אעפ"י שהוא משהו הואיל והריח נרגש הו"ל כטעם הנרגש דאפילו באלף לא בטיל ובמינו אעפ"י שאין הריח נרגש מ"מ הא לטעמי' אזיל דס"ל מין במינו לא בטיל ולוי נמי ס"ל מין במינו לא בטיל ואפ"ה מתיר בין במינו ובין באינו מינו משום דריחא לא הוה אפילו כטעם משהו דלגמרי לאו מילתא היא וא"ש וכ"כ בתשובת מהרי"ל סי' רי"ד וז"ל דלוי שרי בשר שחוטה עם בשר נבילה אפי' למאן דאסר מן במינו במשהו:

ועפי"ז יצדקו ויתהללו כל דברי הריאף ז"ל שכל דבריו אחד הן ושכולה מתאימות ואין נסתר מחמתו והוא זה לפי מה שסובר דריחא משהו בעלמא הוא אפילו לרב הוקשה לו קושי' הרשב"א הנ"ל דהא תינח גבי מן באינו מינו שהריח נרגש וכיון דריחא מילתא ריחא כטעמא חשוב וטעם הנרגש לא בטיל אבל מין במינו שאין הריח נרגש אמאי ולא

ניחא לי' בתירוצו של הרשב"א שאמר משום דאלו הוה דכוותי' באינו מינו הי' נרגש גם במינו לא בטיל דס"ל כדעת האו"ה והרב בת"ח שהבי' הש"ך בי"ד סי' צ"ח דאפילו במילתא דעבידי לטעמי' כשהוא במינו נמי בטיל וכנ"ל ועפי"ז נסתייעו דברי האו"ה והרב מדברי הריאף ז"ל) וניחא לי' דבאמת רב לטעמי' אזיל דס"ל מין במינו לא בטיל אבל לדידן דס"ל מב"מ נמי בטיל גבי מין במינו אפי"ת ריחא מילתא נמי לא חיישי' לריחא כלל בדיעבד וזה שהשיג הרי"ף ז"ל על האיכא מאן דפליג שקיים הלכה כרב לגמרי אפילו בדין בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה דאיירי בי' רב להדי' לאיסור שזה ודאי אינו דכד דייקת משכחת לה דעל כרחך הב לטעמי' אזיל דס"ל מין במינו במשהו אבל לדידן דקיימל"ן מין במינו בששי' גבי מין במינו ודאי שרי כיון שאין הריח נרגש ואין מקום לקיים דברי רב להלכה גבי בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה דאיירינן בי' אבל מ"מ גבי מין באינו מינו עדיין אין הכרע לדידן אי ריחא מילתא וכיון שהריח נרגש חשו' כטעם הנרגש דאינו בטיל אפילו באלף או דריחא לאו מילתא היא ולא חשיב הרגשת הריח כהרגשת הטעם ובטיל דלאו כלום הוא ע"כ הוכרח הריאף ז"ל תו לכל האריכות לקיים הלכה כלוי דריחא לאו מילתא היא לגמרי ואפילו באינו מינו נמי שרי וכיון שכן שגם להריאף ז"ל בפלוגתא דרב ולוי איתא בין במין במינו ובין במין בשאינו מינו נסתלקו קושיות הראשונים ז"ל שהקשו עליו מהא דאמר רב מרי' לימא כתנאי הרודה פת חמה על פי חביות יין של תרומה וכו' דרב כר"מ דאוסר ואעפ"י שהוא מין באינו מינו משום שהריח נרגש והו"ל כטעם הנרגש דאינו בטיל אפלו באלף וא"ש ג"כ קושי' הצל"ח מהא דאמר עבד לויעובדא כשמעתי' בגדי ודבר אחר דהוה מין בשאינו מינו והתיר משום דלרב במין בשאינו מינו נמי אסור כיון שהריח נרגש והכי נמי בגדי ודבר אחר הריח נרגש משום שדבר אחר אינו שוה בטעמו עם הגדי שטעם דבר אחר הוא כטעם מוחא דשיבוטא שהוא טעם דג כדאי' בחולין ק"ט ומסולק ג"כ מה שהקשינו למעלה אהא דכתב הריאף ז"ל וההיא דפת שאפאה עם הצלי לאו כרב בלחוד שייכן דבלוי נמי אתי' והלא שם הוא מין באינו מינו דבטיל אפי' לרב א"כ מה בין רב ללוי דוה אינו דלרב במין באינו מינו נמי אסור כיון שהריח הצלי נרגש בפת והו"ל כטעם הנרגש משא"כ ללוי דס"ל ריחא לאו מילתא ואינו חשוב כטעם הנרגש קשי' ודאי ועלה כתב הרי"ף ז"ל דבלי נמי אתי דמודה לוי בלכתחילה דאסור ולאו משום דהוה מבטל איסור דהא ללוי ריחא לית בי' מששא ואפילו כאיסור משהו לא הוה אלא משום הרחקה ומראות העין דמחזי כמבטל איסור לא מבעי' באינו מינו שהריח נרגש ומחזי כדטעים טעמא דאיסורא אלא אפילו אין במינו שאין הריח נרגש מ"מ מחזי כמבטל איסור לכתחילה שהרי הכל יודעין

ורואין שההיתר קולט ריח האיסור עמו ובזה מיושב שפיר קושי' התוס' ושא"פ שהקשו דא"כ דמודה לוי בלכתחילה דאסור אם כן ואי פריך הש"ס ללוי מהא דאין צולין שני פסחים כאחד דלמא התם לכתחילה קאמר ולא דיעבד זה אינו דקשי' לי' אהא דסיים מפני התערובות טעמי' וללוי דריחא לאו מילתא היא ולא חשיב אפילו כטעם משהו אין כאן תערובות טעמי' כלל ואפילו תערובות משהו ליכא והו"ל למימר מפני הריח ומדאמר מפני התערובות מוכח דריחא מילתא היא ויש כאן תערובות משהו עכ"פ כרב ותיתי לי שזכיתי לכוין בזה לדעת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות שבח להשי"ת ע"ש שמיישב כן להדי' ואם תאמר עדיין קשה בהא דפריך אלא מאי מפני תערובות גופי' הוא דאסור הא מפני תערובות טעמי' שרי נימא תיהוי תיובתא דרב ללוי נמי תקשי דמשמע הא מפני הריח שרי כבר כתבתי למעלה דמ"ש הרי"ף דלוי שצלאו קאמר ולא צולין לכתחילה דלאו בדיוקא נקט לה דהא לאו דיוקא הוא דאיכא למימר דנקט שצלאו משום רבותא דרב דאוסר אפילו בדיעבד נקט שצלאו גם בדלוי וכה"ג אי' בשבת דף ס"ב ע"ש וכדס"ל באמת להתוס' ושא"פ אלא דכוונת הרי"ף לומר דעכ"פ מצינו למימר דלוי לא איירי בדלכתחילה כיון דלא נזכר בדבריו שצולין לכתחילה אלא שצלאו אבל באמת אין הכרע ומ"מ הקשו עליו בזה כיון דעכ"פ מצינו למימר דלוי מודה בלכתחילה דאסור מאי פריך עלי' מברייתא מאין צולין אימא דמודה לוי בלכתחילה דאין צולין וכו' וכבר נתיישב זה דפריך מהא דקתני מפני התערובות אבל מהא דפריך נימא תיהוי תיובתא דרב וכו' לא קשי' אמאי לא פריך נמי ללוי דאמר אין צולין מפני תערובות גופי' הא מפני הריח שרי דהא אין הכרע בהא דלוי דאוסר לכתחילה מפני הריח ומצינו למימר דאין ה"נ דלוי קשרי אפילו לכתחילה ולק"מ מיהו למסקנא דמוקי לה בכעין שתי קדירות שפיר קאמר הרי"ף דהשתא לא קשי' עלי' דלוי ג"כ מהא דמייתי במסקנא תני ר"כ פת שאפאה עם הצלי דאיכא למימר דמודה לוי בלכתחילה ושפיר אתי' נמי כלוי כיון דכבר אוקימנא להההיא ברייתא דאין צולין וכו' בכעין שתי קדירות דליכא משום תערובות טעמי' אין ה"נ דבדאיכא תערובות טעמי' מודה לוי בלכתחילה דאסור וא"ש והבן:

ועפי"ז יתישב היטב ג"כ מה שהקשה הרמב"ן בספר המלחמות על הריאף ז"ל מהירושלמי דפ"י דתרומות דאי' התם מהו לצלות שני שפודים אחד של בשר שחוטה ואחד של בשר נבילה בתנור אחד רבי ירמי' בשם רב אמר אסור ושמואל בשם לוי אמר מותר וכו' אלמא דאי קשרי אפילו לכתחילה והניח בקושי' וע"ש אולם לדרכינו יתכן דהנה ודאי בעיקר פלוגתא דרב ולוי גם לפי הירושלמי אין הכרע דלוי מתיר אפילו לכתחילה דהא רבי ירמי' בשם רב דאמר אסור היינו אפי' דיעבד בדאיתא להדי' בש"ס

דילן א"כ שמואל בשם לוי דאמר מותר יתכן דבדיעבד קאמר אולם מסתמא דתלמודא דהירושלמי דאמר מהו לצלות וכו' ומייתי עלה הא דשמואל בשם לוי דמותר מוכח דס"ל דלוי מתיר אפילו לכתחילה ואחר שכן יתכן דתלמודא דירו' אזיל לטעמי' בזה דהא אית' התם מתניתא פליגא על רב אין צולין שני פסחי' כא' מפני התערובו' הא שלא מפני התערו' לא עכ"ל פי' דהיינו דוקא מפני תערובות גופי' הלא שלא מפני תערובות גופיה ל"ח לתערובות טעמי' כלל כדפריך נמי בש"ס דילן מינה אדרב (וכן פי' המפרש) ומסיק התם בקושי' ולא משני כלום אלא דבאמת מתניתא אתי' כלוי ופליגא אדרב דרב תנא הוא ופליג אברייתא וכיון שכן שפיר מוכח דלוי קשרי אפילו לכתחילה כדמוכח מהך ברייתא דאתי' כלוי דקתני אין צולין לכתחילה מפני תערובות גופין משמע הא מפני תערובות טעמי' לא אכפת לן וצולין אפי' לכתחילה דהא חששא דתערובות גופי' אינו רק בלכתחילה לכן הכריע סתמא דתלמודא בירושלמי שפיר דלוי מתיר אפי' לצלות לכתחילה אבל לפום תלמודא דידן דרבי ירמי' גופי' תרגמה להך ברייתא גם אליבא דרב ומוקי לה בכעין שתי קדירות דליכא תערובות טעמי' א"כ גם בדלוי נמי אין הכרע דשרי אפילו לכתחילה אמטו הכי נקט הש"ס פלוגתייהו בענין דיעבד שצלאו בשר שחוטה עם בשר נבילה ולא בלצלות לכתחילה ושפיר כתב הריאף ז"ל דלפום תלמודא דידן אין הכרע דלוי מתיר אפילו לכתחילה וא"כ הברייתא דפת שאפאה עם הצלי אתי' נמי כלוי ואעפ"י שלפי הירושלמי דלוי מתיר אפילו לכתחילה לא אתי' כלוי אלא כרב לעומת זה מוקי הירושלמי הך ברייתא דאין צולין כלוי ולא כרב ולפום תלמודא דידן אתי' תרווייהו כרב וכלוי כנ"ל וזה ברור:

אולם בספר המלחמות ובת"ה הארוך שם כתבו עוד בשם הראב"ד ז"ל ליישב קושי' התוס' אפרש"י והרי"ף שסוברי' דלוי לא קשרי בלכתחילה אלא בדיעבד דא"כ מאי פריך ללוי מהא דאין צולין שני פסחי' וכו' דהכי פריך ללוי כיון דלא אסר אלא לכתחילה ליכא למיסר אלא באיסורין אבל בשני פסחים כיון דתרווייהו היתרא נינהו וליכא למיקם אטעמי' אפי' לכתחילה שרי מש"ה אותבי' מינה ללוי עכ"ל ר"ל דגבי פת שאפאה עם הצלי אע"ג דתרווייהו היתרא נינהו דהא כל חד לחודי' שרי אפ"ה אסור לכתחילה משום דהוא מין בשאינו מינו והריח נרגש וגבי בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה נמי קאסר לוי בלכתחילה אעפ"י שהוא מין במינו ואין הריח נרגש מ"מ כיון דבשר נבילה אסור בפ"ע מחזי כמבטל איסור משא"כ בשני פסחים דאיכא תרתי דתרווייהו התירא נינהו כל חד לחודי' וגם שהוא מין במינו דליכא למיקם אטעמי' שאין הריח נרגש אמטו הכי שרי אפילו לכתחילה אליבא דלוי ומינה מוכח נמי דס"ל אליבא דלוי דריחא לאו מילתא

ואפי' כמשהו לא הוה דאם איתא דמשהו מיהא הוה ואסור לכתחילה משום מבטל איסור ממש מה נ"מ בין מין במינו למין בשאינו מינו בדין ביטול איסור לכתחילה גם במה שמחלק בין היכא דתרווייהו היתרא וכו' מה בכך כיון דבהדי הדדי אסירי הו"ל מבטל איסור וכ"ש למ"ש הר"ן פ' גיד הנשה דף צ"ח בשם הראב"ד גופי' דס"ל דביטול איסור לכתחילה אסור מן התורה ויליף לה התם מזרוע בשלה דאמרי' חידוש הוא והתם מין במינו הוא וגם תרווייהו היתרא נינהו דהזרוע שרי לכהנים כמ"ש בס' המלחמות כאן גבי חלה דשרי לכהן דמקרי היתרא ע"ש ועוד מהי תיתי לחלק בשל תורה בחלוקות אלו ועכ"פ מנ"ל להמקשה לעשות פשר דבר אליבא דלוי בהא דשני פסחי' כדי להקשות עליו דלמא באמת ללוי אסור לכתחילה בכל ענין אלא ודאי דאליבא דלוי דריחא לאו מילתא אפילו משהו ליכא ואין כאן ביטול איסור לכתחילה כלל ואי איכא למימר דלוי קאסר לכתחילה בבשר שחוטה עם בשר נבילה הוא משום דמחזי כמבטל איסור וגם פת שאפאה עם הצלי דתרווייהו היתרא ולא מחזי כמבטל איסור מיהו כיון שהוא מין בשאינו מינו שהריח נרגש נמי אסור לכתחילה דמחוי כדטעים טעמא דאיסורא דהיינו בשר בחלב משא"כ גבי שני פסחים דתרווייהו היתרא נינהו ולא מחזי כמבטל איסור וגם שהוא מין במינו שאין הריח נרגש בחבירו ולא מחזי כדטעים טעמא דאסורא ליכא למיסר לכתחילה אליבא דלוי בשום פנים אמטו הכי פריך שפיר ללוי מהא דאין צולין שני פסחי' כאחד כנ"ל פשוט בכוונת הראב"ד ז"ל: **(הגה"ה ולולא דבריהם ז"ל היינו מרכיבין שני התירוצים כאחד אשר יאמר כי הוא זה דהא דפריך מעיקרא ללוי הוא מדקתני מפני התערובות וללוי דריחא אפילו משהו לא הוה אין כאן תערובו' ואינו אסור לכתחילה אלא משום מראית העין והו"ל למתני מפני הריח כחי' הרמב"ן ז"ל ובהא דפריך הא מפני תערובות טעמה לא לימא תיהוי תיובתא דרב ולא פריך נמי ללוי דקאמר נמי שלכתחילה משום הריח הנרגש עכ"פ בלי תערובות גופי' יש לומר כתי' הראב"ד דלא מצי פריך ללוי מינה משום דאיכא למדחי ולמימר דגבי שני פסחים שאני דתרווייהו היתרא ומין במינו הם דליכא למיקם אטעמא ואין הריח נרגש מודה לוי דשרי אפילו בלכתחילה כנ"ל.

)** אולם בהיות כן חוזר וניער קושי' הרמב"ן דלעיל מהירושלמי דאיתא בהדי' דלוי מתיר לצלות לכתחילה בשר שחוטה עם בשר נבילה ומה שישבנו למעלה בזה דהירושלמי לשיטתו בזה דדייק התם מהברייתא דאין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובות גופי' אבל לתערובות טעמי' לא חיישי' אפי' לכתחילה ומוקי לה התם כלוי מזה הוציא דלוי קשרי לצלות בשר שחוטה עם בשר נבילה אפילו לכתחילה כנ"ל משא"כ לתלמודא דידן

דמוקי להך ברייתא אפי' כרב ומפרש לה בכעין שתי קדירות שפיר מצינו למימר גם אליבא דלוי אסור לכתחילה וכנ"ל דלפי שנוייא דהראב"ד הנ"ל ליתא דמהך ברייתא דאין צולין שני פסחים אין ראי' לדין בשר שחוטה עם בשר נבילה כלל דשאני התם דתרווייהו היתרא וכנ"ל וקשה בממה נפשך אי מש"ס דילן כקושי' התוספות ואי כתי' הראב"ד קשה מהירושלמי אולם לתי' הרמב"ן דלעיל אתי שפיר הכל כנ"ל ולדעת הראב"ד בהכרח לומר דמ"ש הרי"ף דהא לוי שצלאו עם בשר נבילה אבל לא לצלות לכתחילה בדוקא קאמר דמדאמר בש"ס דידן שצלאו בדיעבד ולא אמר לצלות כדאי' בירושלמי מכלל דתלמודא דידן פלוג על הירושלמי בהא וס"ל דלוי נמי לא קשרי אלא בדיעבד וכיון דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בהא לא חש הרי"ף ז"ל לדעת הירושלמי בהא אבל לתי' הרמב"ן דלעיל בהכרח לומר דהרי"ף לאובדיוקא נקט לה כמש"ל ומה שהקשו עוד על הרי"ף ז"ל מההיא דבת תיהא דשרי רבא אפילו לכתחילה כבר כתבנו למעלה בישוב פרש"י ז"ל דאדרבה משם בארה דלכתחילה אסור לכ"ע מהא דאמר רבא התם מנא אמינא לה מהא דתנן תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפו בו את הפת הפת מותרת הרי דלא קשרי אלא בדיעבד מדקאמר שאפו בו את הפת ולא קתני דאופין בו את הפת לכתחילה והיכי מייתי רבא סייעתא אינה למילתי' דשרי לכתחילה גבי בת תיהא הלא אדרבה הך מתניתין תיובתא לדידי' דלא שרי אלא בדיעבד א"ו דשאני גבי בת תיהא דאזוקי מזיק לי' כמ"ש התוס' ואהא מייתי סייעתא מהא דכמון דבדיעבד ריחא לאו מילתא היא ולכן גבי בת תיהא דאזוקי מזיק לי' שרי אפי' לכתחילה ואביי דקאסר משום דס"ל ריחא מילתא אפי' בדיעבד ואמטו הכי לא מתני ה"ט דאזוקי מזיק לי' דהא אפי' שלא כדרך הנאתן אסור אבל רבא ס"ל ריחא לאו מילתא היא בדיעבד ולהרי"ף ז"ל אפי' כמשהו לא הוה כנ"ל אלא דאסור לכתחילה משום מ"ה דמחזי כמכוין ליהנות מן האיסור והיכי דאזוקי מזיק לי' לא שייך זה וא"ש כנ"ל ובס' המלחמות תי' עוד דגבי בת תיהא שאינו אוכל ולא שותה אלא מריח מש"ה שרי אפי' לכתחילה ע"ש (ר"ל למ"ד ריחא לאו מילתא היא בדיעבד כנ"ל):

ומה שהקשינו עוד למעלה אהא דכתב הרי"ף אברייתא דפת שאפאה עם הצלי דמודה בה לוי משום דכיון שאפשר לאכלו בלי כותח כשבא לאוכלו עם כותח הוה כלכתחילה מהא דאיתא בחולין קי"א ב' בצנון שחתכו בסכין של בשר כשטעמו ואין בו טעם בשר שרי לאוכלו בכותח ואעפ"י שאפשר לאכלו בלי כותח ואין בו משום מבטל איסור כיון שכבר נתבטל טעם הבשר בצנון של היתר כ"ש הכא גבי פת דלא מחזי כמבטל איסור כיון שכבר נתבטל ריח משהו של הצלי בתוך הפת של היתר דוה אינו דהתם כיון שטעמו

ואין בו טעם בשר ודאי לא מחזי תו כמבטל איסור דהא כבר נתבטל משא"כ הכא אע"ג דריחא לאו מילתא ונתבטל בתוך הפת מ"מ עדיין ריח הצלי נרגש בתוך הפת וכשיבא לאכלו עם כותח מחזי כדטעים טעמא דאיסורא או כמבטל איסור לכתחילה ובזה מיושב ג"כ מה שטען הרמב"ן ז"ל משס"ס זו על מ"ש הרי"ף עוד בתירוצא בתרא דפת שאפאה עם הצלי כיון דאפשר לאכלו בלי כותח חשיב כדבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל דמאי שנא מצנון שחתכו בסכין של בשר שאם טעמו ואין בו טעם בשר דבטיל ומותר לאכלו בכותח ולא חשיב כדבר שיש לו מתירין משום שיכול לאכלו בלי כותח ולדרכינו יתכן דהתם שאני כיון שטעמו ואין בו טעם בשר הרי כבר נתבטל טעם הבשר בצנון של היתר וא"צ עוד ביטול כלל משא"כ הכא בפת שאפאה עם הצלי שעדיין ריח הצלי נרגש בפת וכיון שעמד בו ריח צלי כשבא לאכלו עם כותח הו"ל כאלו בא עכשיו לבטל ריח הצלי האוסרו עם הכותח בתוך הכותח הזה לכן כיון שיכול לאכלו בלי כותח הו"ל כדבר שיש לו מתירין וא"ש או יאמר ליישב קושי' זו בצירוף קושי' השני' שהקשה עוד הרמב"ן ז"ל על הרי"ף בזה מהא דאיתא בנדרים דף נ"ב א' ונתבאר בי"ד סימן ק"ב דבאינו מינו אפי' דבר שיש לו מתירין נמי בטיל ולע"ד יתכן דחדא קושי' פירוקה לאידך שכבר הקשה הרמב"ן לנפשי' מהא דאי' בביצה דף ל"ח בדין אשה ששאלה מים ומלח לעיסתה דהרי אלו כרגלי שתיהן ופריך עלה ולביטלו מים ומלח בעיסה ושני רב אשי משום דהו"ל דבר שיש לו מתירין דלא בטיל והתם הוא מין באינו אינו ותי' הרמב"ן ז"ל דהתם מים ומלח הוא מילתא דעביד לטעמי' דבשאר איסורין אינו בטיל כיון שמרגישין הטעם אלא דגבי תחומין תלי בדין ממון חשוב אבל נתינת טעם לא חשיב ואתי רב אשי למימר כיון שהוא דבר שיש לו מתירין שמחמירין בו עכ"פ במינו דאפילו באלף לא בטיל דין הוא שנחמיר בהרגשת הטעם שלו גם בשאינו מינו כמו בשאר איסורין עכ"ד בס' המלחמות בסוגיין הא קמן דאע"ג דבתחומין הרגשת הטעם נמי לאו מילתא היא כלל מ"מ גבי דבר שיש לו מתירין מחמירין בזה גם בשאינו מינו הואיל והוא חמיר במינו וה"נ גבי ריחא כיון שהריח נרגש ולרב דריחא מילתא היא הו"ל כמילתא דעביד לטעמא דלא בטיל אפילו במשהו אלא דלוי ס"ל דלאו מילתא הוא מ"מ בדבר שיש לו מתירין יש להחמיר בי' אפילו באינו מינו דהריח הנרגש יחשב כהרגשת הטעם וכמו לרב בשאר איסורין וניחא השתא גבי צנון שחתכו בסכין של בשר שאין הטעם נרגש בצנון דלא חשיב דבר שיש לו מתירין משום שהוא מין באינו מינו איברא שיש לבע"ד לחלוק דלא דמי להתם דהרגשת הטעם אוסר בכל האיסורין אלא לענין תחומין בלבד לאו מילתא

היא לכן בדבר שיש לו מתירין עשאוהו באינו מינו כמו בשאר איסורין משא"כ ריחא אליבא דלוי אעפ"י שהוא נרגש לאו מילתא היא בכל האיסורין:

לכן נלע"ד ליישב דבל"ז צריך להבין כיון דהטעם בדבר שיל"מ דלא בטיל משום שיכול לאוכלו בהיתר א"כ מה לי מין במינו או בשאינו מינו ולמה יבטל בשאינו מינו הא ג"כ יכול להמתין ולאוכלו בהיתר וראיתי בכו"פ סי' ק"ב הרגיש בזה ותי' כי במינו לא נתבטל ענין האיסור שטעמו כמקדם אבל בשאינו מינו שנתבטל טעם האיסור ונהפך לטעם אחר תו לא שייך לומר עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול המתן ותאכלנו בהיתר דהא אין כחן טעם איסור כלל שכבר נהפך לטעם אחר ואבד טעמו ע"ש וא"ש וא"כ מיושב שפיר בסוגי' דביצה שם דמים ומלח אינן בטלין בעיסה מטעם דבר שיש לו מתירין אעפ"י שהוא מין באינו מינו כיון דשם הטעם נרגש דהוא מילתא דעביד לטעמי' חזר הטעם הזה דעד שתאכלנו עם הרגשת טעם האיסור המתן ותאכלנו בהיתר כיון דלא נתבטל מכל וכל וניחא השתא גם דברי הרי"ף הנ"ל דכיון דעכ"פ הריח נרגש גם באינו מינו שייך האי טעמא כיון שיכול לאכלו בלי כותח בהיתר גמור אין לאוכלו עם ריח האיסור אע"ג דלאו מילתא היא ס"ס יש בו איסור לכתחילה משא"כ בצנון שחתכו בסכין של בשר שאין טעם הבשר נרגש בצנון כלל איברא שלשונו של הכו"פ הוא מגומגם לכאורה במ"ש שטעמו כמקדם ובא"מ כתב שעבר טעמו וכו' דהא כתב הש"ך בדין דבר שיל"מ אזלי' בתר שמא ולא בתר טעמא (ואולי ר"ל חלוקה זו גם לענין שמא דכל ששה לו בשמא עדיין אינו מבוטל לגמרי אף שנהפך לטעם אחר משא"כ באינו שוה לו בשמא אפילו שוה לו בטעמו הוא מבוטל לגמרי או דס"ל דאזלי' בתר טעמא וצ"ע):

אולם לע"ד נראה ליישב בזה עפ"י דברי הר"ן פ' הנודר מן המבושל דף נ"ב שמפרש הטעם שדבר שיל"מ אינו בטיל משום דר"י יליף מקרא דולקח מדם הפר ומדם השעיר דמין במינו לא בטיל ופליגי רבנן עלי' מטעם דכיון שזה איסור וזה היתר הו"ל כמין בשאינו מינו ולא דמי לדם הפר והשעיר ששניהן שוין לגמרי אבל כשהאיסור יש לו היתר לאחר זמן דהו"ל כמין ומינו ממש מודו רבנן דאינו בטיל במינו כיון ששניהם היתר דמי לדם הפר והשעיר משא"כ בשאינו מינו בטיל דלא דמי לדם הפר ושעיר ועפי"ז מיישב דברי הרי"ף דהכא עפ"י מה שמחלק בין דבר שיש לו מתירין לאחר זמן דלא חשיב כל כך היתר ובין הנדון של הרי"ף שיש לו עכשיו היתר לאכלו בלי כותח שזהו היתר גמור ומש"ה לא בטיל אפילו באינו מינו דהיתר בהיתר חשיב טפי מין במינו מהשווי של המינים ע"ש אולם עפ"י דרכינו יתכן ליישב דברי הרי"ף עפי"ז בענין אחר אשר יאמר כי הוא זה דרש"י ז"ל בריש ביצה דף ג' ע"ב פי' הטעם כדלעיל דהואיל ויש לו מתירין לאחר

זמן לא יאכלנו באיסור ע"י ביטול ובחבורי מה"צ בליקוטי' שבסוף הספר הוכחתי דשני הטעמי' צריכין לזה ביחד דבטעמו של הר"ן לחוד לא סגי משום דקשי' הא תינח בלח בלח אבל יבש ביבש הא כתבו התוס' בזבחים ע"ג א' ד"ה ר"י דבתערובות יבש ביבש מודה ר' יהודה דמין במינו נמי בטל ואמאי אינו בטל בדבר שיל"מ לכן פרש"י בריש ביצה דאיירי בדין יבש ביבש דהטעם הוא משום שיכול לאכלו בהיתר וטעם זה ודאי מוכרח הוא לכ"ע כמו שהוכיח הפ"י בחדושיו לביצה מהא דאי' התם דגבי דבר שיל"מ אפי' ספיקא דרבנן להחמיר וע"כ מהאי טעמא הוא שיכול לאכלו בהיתר אלא דהוקשה להר"ן ז"ל בהפך דהא תינח גבי יבש ביבש שאוכל האיסור בעינו אבל לח בלח מאי איכא למימר דהתם לא שייך לומר טעם זה כיון שיל"מ לאחר זמן לא יאכלנו באיסור דמה איסור יש שם הלא כבר נמחה האיסור ונבלל לגמרי תוך ההיתר בעינו ובטעמו עד שאינו בעולם עוד מה מקום יש לחומרא זו על כן הוכרח הר"ן לפרש הטעם משום דדבר שיל"מ כשהוא מין במינו דמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר כיון ששוה ממש ששניהם מין אחד ושניהם היתר הם לכן מודו רבנן דלא בטיל משא"כ באינו מינו בטיל דלא דמי לדם הפר והשעיר וגם לא שייך הטעם משום שיש לו היתר לאחז"מ לא יאכלנו באיסור כיון שהאיסור בעינו ובטעמו כבר נבלל ונתבטל ונאבד ע"ש ובזה מיושב שפיר ההיא דביצה במים ומלח בעסה שהוא מילתא דעביד לטעמי' ועדיין הטעם נרגש אינו בטל אף בשאינו מינו מטעם דכיון שעדיין ניכר בטעמו הדר דינא עד שתאכלנו באיסור ע"י ביטול משום שאינו ממון חשוב המתן לאוכלו בהיתר ומיושב ג"כ דברי הרי"ף דהכא בדין ריחא כיון שעדיין הריח נרגש גם באינו מינו לא בטיל כמו במינו מהאי טעמא דעד שתאכלנו עם הריח של איסור שהוא נרגש תאכלנו בהיתר בלי כותח משא"כ בצנון שחתכו בסכין של בשר כשטועמן ואין בו טעם בשר מותר לאכלו בכותח כיון שטעם הבשר כבר נתבטל ונאבד במיעוטו באינו מינו אזדא לה שני הטעמי' הנ"ל מש"ה לא שייך בזה דין דבר שיל"מ כנ"ל נכון ואם יקשה בעיניך א"כ יבש ביבש שהאיסור הוא בעין אם הוא דבר שיל"מ לא יבטל גם באינו מינו מטעם שיכול לאכלו בהיתר מלבד שקושי' זו לא בי היא אף גם אין מזה קושי' על הריאף ז"ל כלל דאין ה"נ שיש לומר כן דיבש ביבש בדבר שיל"מ אפילו באינו מינו לא בטיל שבכל הראיות שהביאו הרמב"ן והר"ן בנדרים דף נ"ב דדבר שיל"מ בטל באינו מינו אין משם ראיות אלא בלח בלח לחוד לא ביבש כמ"ש להדי' בכו"פ שם לכן אין מזה טענה על הריאף ז"ל ובזה עלוי כל דברי הריאף ז"ל כהוגן ויצא כנוגה צדקו:

ונתבאר מכל זה שאדרבה דעת הרי"ף ז"ל אליבא דלוי דהלכתא כוותי' דריחא לאו מילתא היא ואפילו משהו ליכא וכמושהראית לדעת שכן הבינו ג"כ הראב"ד והרמב"ן ז"ל דעתו והעולה מוברי הרמב"ן ז"ל שלדעת הרי"ף אליבא דלוי ריחא לאו מילתא היא כלל עד שאין שם תערובות איסור כלל עלי' ואמטו הכי פריך עלי' דלוי מהא דקתני אין צולין וכו' מפני התערובות הא אליבא דלוי לא מקרי תערובות כלל ע"ש וא"כ לענין חמץ בפסח נמי לאו מילתא היא כיון שאין שם תערובות כלל כנ"ל: אלא שעדיין עומד לנגדינו לשון הרי"ף ז"ל בסופו בתירוצא בתרא של ועוד דהאי פת וכו' כיון דשרי בלא כותחא הו"ל כדבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכל דבר שהוא אחד מני אלף כריחא בעלמא הוא ואפ"ה באלף לא בטיל הואיל ויש לו מתירין והאי פת נמי הכין הוא עכ"ל דמשמע לכאורה דגבי חמץ בפסח שג"כ אפילו באלף לא בטיל ריחא נמי אסור משום דריחא משהו הוה והא ליתא שכבר נתבאר בהכרח לדעת הרי"ף ז"ל דריחא אפילו משהו לא הוה דאל"כ תיפוק לי' בל"ו משום מבטל איסור מלבד קושי' התוס' וכנ"ל לכן בהכרח לפרש מ"ש הרי"ף וכל דבר שהוא אחד מאלף בריחא בעלמא הוא דאין ר"ל דריחא משהו הוה אלא כמו שפי' מהר"מ מטקטין ז"ל דהכי קאמר דבעלמא אחד מני אלף נמי לא חשיב כלל כמו ריחא אליבא דלוי ואפ"ה גבי דבר שיש לו מתירין מחמירין לאסרו מטעם שאפשר לאכלו בלי ביטול והאי טעמא שייך נמי גבי ריחא אעפ"י שהוא פחות ממשהו כיון שהריח נרגש ויכול לאכלו בהיתר גמור בלי כותח לא שרינן לי' למיכל בכותח עם הרגשת הריח (וכן פי' בכו"פ סי' ק"ח) וא"כ דוקא לענין דבר שיש לו מתירין הוא שמדמה הרי"ף איסור ריחא שהוא פחות ממשהו לאיסור משהו כיון שכל עיקר הטעם גבי דבר שיש לו מתירין הוא משום שיכול לאכלו בהיתר גמור ה"נ גבי ריחא כיון שעכ"פ ריח האיסור נרגש כל שיכול לאכלו בהיתר גמור בלי הרגשת הריח לא שרינן לי' לכתחילה לאכלו עם הרגשת הריח אבל לענין חמץ בפסח שאסור לגמרי וצריך ביעור משום הרחקה יש לומר שפי' דדוקא לאיסור משהו עבוד רבנן הרחקה אבל בריחא שהוא פחות ממשהו לא עבוד הרחקה לאסרו ולהצריך ביעור דהבו דלא לוסף עלה ומהי תיתי ללמוד קל אחמור כנ"ל:

שוב נלע"ד ליישב ולבאר דעת הרי"ף בזה עפ"י מה שיש להבין בל"ז כיון דעכ"פ בהך תירוצא בתרא נמי ס"ל להרי"ף דריחא אסור לכתחילה דהא אפילו בפת שכבר אפאו עם הצלי אסור לאכלו לכתחילה עם כותח הואיל ואפשר לאכלו בלי כותח וכ"ש דאסור לכתחילה לצלות נבילה עם שחוטה א"כ למה הוצרך הרי"ף להאי תירוצא בתרא משום דבר שיל"מ כלל אסתיע בתירוצא קמא משום דריחא אסור לכתחילה והכי שיכול לאכלו

בלי כותח כשבא לאכלו עם כותח חשוב כלכתחילה דאסור משום הרגשת הריח או משום דמחזי כמבטל איסור וכנ"ל בלשון הראב"ד ובהכרח לומר שכוונת הרי"ף בזה לאפוקי שלא תימא דהכא גבי פת שאפאה עם הצלי אינו חשוב כלכתחילה כיון שכבר אפו הפת עם הצלי ונתבטל ריח הצלי בתוך הפת היתר גמור הוא כמו בשר שחוטה שצלאו כבר עם בשר נבילה דמותר וכדעת שא"פ דס"ל הכי (ערסי' ק"ח) לזה כתב הרי"ף שזה אינו דהכא שאני דהו"ל כדבר שיש לו מתירין וס"ל להרי"ף גבי דבר שיש לו מתירין דלא בטיל הטעם הוא אעפ"י שכבר נתבטל כיון שיש מתירין לאכלו לאחר זמן בהיתר גמור בלי שום ביטול כשבא לאכלו עכשיו בזמן האיסור ע"י ביטול הו"ל כמו מבטל איסור לכתחילה וה"נ גבי ריחא בפת שאפאו עם הצלי אעפ"י שכבר נתבטל ריח הצלי בתוך הפת כיון שיכול לאכלו בלי כותח בהיתר גמור כשבא לאכלו עם הכותח בהרגשת ריח הצלי הו"ל כלכתחילה דמודה לוי דאסור לצלות לכתחילה בשר שחוטה עם בשר נבילה משום מראית העין דמחזי כמבטל איסור או משום הרגשת הריח כמ"ש הראב"ד והרמב"ן וה"נ בפת שאפאו עם הצלי דהו"ל כלכתחילה כנ"ל אבל גבי חמץ דהאיסור הוא משום תערובות משהו אין לחוש לריחא דהא כתב הרמב"ן ז"ל דאליבא דלוי דקיימל"ן כוותי' אין באיסור ריחא משום תערובות כלל וכנ"ל:

תו כתב מרן המ"א ז"ל וגם הר"ן כתב דריחא משהו מיהא איכא ע"כ המעיין בלשון הר"ן שאליבא דרב דאמר ריחא מילתא הוא שכתב כן כמ"ש הרי"ף וא"כ אדרבה מוכח דאליבא דלוי אפילו משהו לא הוה ויראה שהמ"א לטעמי' שהבין דהרי"ף פוסק כרב וה"ה הר"ן כמש"ל וכבר נתבאר דליתא) והרי הר"ן גופי' מסיק התם דלוי שרי אפי' לכתחילה ללות בשר שחוטה עם בשר נבילה ואם איתא דריחא משהו איכא עד שלגבי חמץ בפסח אוסר אפינו דיעבד היכי שרי לכתחילה בשאר איסורין הא הו"ל מבטל איסור לכתחילה א"ו דס"ל אליבא דלוי דריחא אפי' כמשהו לא הוה וכבר נתבאר שגם רש"י והרי"ף הסוברים דמודה לוי בלכתחילה דאסור לצלות בשר נבילה עם בשר שחוטה נמי ס"ל דריחא אפילו משהו לא הוה: עלה בידינו שדעת הרי"ף ורש"י והתוס' והראב"ד והרמב"ן והר"ן ז"ל אליבא דלוי דקיימל"ן כוותי' דריחא אפילו משהו ליכא כדעת מהרי"ל בתשו' דלעיל ולא נמצא מי שמחמיר בדין ריחא גבי חמץ זולת הגהת סמ"ק שהבי' הד"מ ויחיד הוא נגד כל הני רבוואתא בזה: לכן בהא נחתי ובהא סלקי שאין לזוז מהכרעת הרמ"א ז"ל שעכ"פ במקום הפ"מ דין החמץ שוה לשאר אסורין לענין ריחא ואפילו בתנור קטן וסתום לגמרי יש להקל במקום הפ"מ כמו בשאר איסורין במקום הפ"מ ותו לא מידי: הק' משה זאב ט ע"ז ס"ו ב' תוס' ד"ה אביי אמר וכו' וטעמא דרבא דלא חשיב לי'

כשותה לפי שהריח נכנס בגופו ומזיקו וכו' הקשה מהרש"א ז"ל א"כ דאי לאו דמזיקו גם לרבא חשיב כשותה היכי מייתי רבא סייעתא למילתא מההיא דכמון דריחא לאו מילתא תקשי לנפשי' דלחשיב כשותה הואיל ואינו מזיקו ותו מאי פריך לי' רב מרי לרבא מההיא דהרודה פת חמה כיון דלאו מזיקו מודה בי' רבא דאסור ותי' דהתוס' שכתבו דטעמא דרבא משום דמזיקו הוא לפמ"ש לקמן דרבא מצי סבר כרב והא דפריך הכא לאביי ממתניתין דכמון וכן רב מרי דפריך לרבא מהא דפת חמה בעי לאסוקי מילתייהו אפילו ללוי דס"ל ריחא לאו מילתא היא אפי' באינו מזיקו עכ"ד ואינו מובן דהא רבא גופי' הוא דקאמר מנא אמינא דריחא ולא כלום ומייתי לה מהא דכמון אלמא דרבא גופי' ס"ל דריחא לאו מילתא אפי' באינו מזיקו ואין לומר דבת תיהא עדיף מריח כמון שאין בו פיטום לכן לא שרי אלא מטעמא דמזיקו א"כ מאי ראי' היא מריח כמון דגרע מינה ותו דהא כתב מהרש"א גופי' דבת תיהא לא עדיף מריח כמון והיותר קשה כיון דכולא סוגי' אזלא על דרך פלוגתא דרב ולוי דאביי כרב ורבא כלוי כדפי' הרב ז"ל ותו דבהדי' אמרו בש"ס בטעמא דאביי משום דריחא מילתא ובדרבא משום דריחא לאו מילתא א"כ מנ"ל להתוס' להפך ולשנות הסוגי' מכל וכל ולומר דאביי אתי נמי כלוי ורבא אתי' אפי' כרב ב) הקשה מהרש"א על מ"ש התוס' דאביי אתי' כלוי ועד כאן לא אמר אביי דריחא מילתא היא אלא כשמריח מגוף האיסור בעינו אבל כשריח האיסור מעורב בתוך היתר שאין ריח האיסור בעין גם אביי יודה דלאו מילתא היא א"כ מאי פריך לאביי מההיא דכמון וכן מהא דהרודה פת חמה הא שם ריח האיסור מעורב בתוך היתר והוא בא לאכל ההיתר ותודה אביי דלאו כלום הוא ומה שתי' מהרש"א דבעי לאסוקי מילתי' אפילו אי ס"ל לאביי דריחא מילתא היא אפילו בתערובות כרב עדיין אינו מיושב לפמ"ש התוס' דרב נמי מודה בהא דכמון שאינו ריח של פיטום בתערובות דודאי לאו מילתא היא וא"כ גם אליבא דרב נמי לא קשי' מההיא דכמון כלל.

(הגה"ה והא דס"ל לאביי גבי בת תיהא שהוא ריח שאינו של פיטום לפי' מהרש"א דאפ"ה ריחא מילתא זהו כשהוא בעין משא"כ בכמון שהוא בתערובות:) ג) תו הקשה מהרש"א על מ"ש עוד התוס' שם ד"ה רבא אמר דלכך לא מייתי הש"ס בפסחים למתניתין דכמון כדמייתי הכא משום דבההיא דכמון שאינו ריח של פיטום מודה רב דריחא לאו מילתא היא א"כ הכא דמייתי ההיא דכמון אבת תיהא ע"כ צ"ל דבת תיהא נמי אינו ריח של פיטום וההיא דפת חמה דמייתי לה נמי התם בפסחים אריח של פיטום ע"כ לומר דפת חמה דמי' לריח של פיטום וא"כ היכי מייתי להההיא דפת חמה הכא אבת תיהא שהוא ריח שאינו של פיטום ומש"ה ס"ל לרבא דלאו מילתא היא משא"כ

בפת חמה שהוא ריח של פיטום ד) הקשה תו אהא דכתבו התוס' שם דרבא מצי סבר כרב ושאני בת תיהא דמזיקו ותיפוק להו בל"ו דשאני בת תיהא דלאו ריח של פיטום הוא ומודה בי' רב דלאו מילתא הוא כלל והניח בקושי' ע"ש ה) ואני מוסיף להקשות גם על מה שהכריח מהרש"א ז"ל מהא דמייתי ההיא דריח כמון אבת תיהא שגם בת תיהא אינו ריח של פיטום דהאיך יתכן זה במסקנא דאמר אביי בהדי' דההיא דבת תיהא כפת חמה וחביות פתוחה דמי' והא כתבו התוס' דפת חמה וחביות פתוחה עדיף אפילו מריח של פיטום דכ"ע מודו בי' דריחא מילתא וכ"ש דעדיף טפי טובא מריח כמון שאינו של פיטום וא"כ עדיין קשה דמאי פריך לעיל אדאביי מריח כמון וכו' והוצרך לשינויי משום דמיקלא איסורא תיפוק לי' משום דאינו ריח של פיטום דכ"ע מודו בי' דלאו כלום משא"כ בת תיהא לאביי עדיף טפי אפילו מריח של פיטום ונלע"ד ליישב כל הקושיות הנ"ל בחד שיטה וגם הסוגי' ייתי כפשטה וראשון תחילה בקושי' הג' שהקשה מהרש"א ז"ל כיון דבת תיהא ע"כ אינו ריח של פיטום מדמייתי עלה ההיא דכמון וההיא דפת חמה הוה כריח של פיטום מדמייתי לה בפסחים אריח של פיטום וא"כ היכי מייתי הכא ההיא דפת חמה שהוא ריח של פיטום אבת תיהא שאינו ריח של פיטום.

לע"ד יש ליישבה על נקלה אשר יאמר כי הוא זה דודאי פת חמה וחביות פתוחה שיש לו ריח חזק הוא דדמי' לריח של פיטום ועדיף מיני' נמי כמ"ש התוס' אבל פת חמה וחביות סתומה שאין לו ריחחזק דמי' לריח שאינו של פיטום. וא"כ לפי הס"ד הכא ובפסחים דר"מ ור"י פליגי בתרווייהו בין בחביות פתוחה ובין בחביות סתומה ופת חמה דר"מ אוסר אפי' בחביות סתומה ורבי יהודה מתיר אפי' בחביות פתוחה על כרחך בתרווייהו פליגי דר"מ אוסר אפילו בריח שאינו של פיטום דהא אוסר אפילו בחביות סתומה שאין לו ריח חזק כשל פיטום שהוא איסור שמן ור' יהודה דמתיר אפילו בחביות פתוחה דדמי' לריח של פיטום ס"ל דאפי' ריח של פיטום לאו מילתא וא"כ שפיר מייתי לה הש"ס להההיא דפת חמה הכא אריח שאינו של פיטום וגם בפסחים אריח של פיטום כיון דפליגי בתרווייהו בין בריח של פיטום ובין בריח שאינו של פיטום דהא אכתי לא אסיק רב מרי מהא דריש לקיש דמוקי פלוגתייהו בחביות סתומה וההוא דפת חמה היא רישא דמתניתין דכמון בפ"י דתרומות לכן מייתי הש"ס בפסחים הרישא תחילה ובתר דאסיק מהא דריש לקיש דפת חמה וחביות פתוחה כ"ע מודו דריחא מילתא ודרב ס"ל דריח של פיטום דמי' לפת חמה וחביות פתוחה תו אין מקום להבי' הסיפא דריח כמון שאינו של פיטום משא"כ הכא דאיירי בריח שאינו של פיטום כמו שתבאר בסמוך וא"ש:

(הגה"ה ואי קשי' למאי דס"ד דרב כר"מ דאוסר אפי' בריח שאינו של פיטום למה אמר רב בשר שחוטה שמן הא אפילו כחוש נמי זה אינו דהא התוס' בפסחים כתבו דשניהם כחושי' אי' לו ריח כלל ולדעת התוס' דהכא נמי ליכא אלא משהו משא"כ פת חמה וחביות סתומה דעדיף טפי כמ"ש התוס' כאן דכמה מוני ריח יש זו למעלה מזו ותו דבל"ז קשה לדעת התוס' כאן דכחוש אית לי' ריח משהו למה אמר רב בשר שחוטה שמן אפילו כחושי' נמי דהא רב ס"ל מין במינו במשהו ותי' הצל"ח בפסחים משום דצלי כחוש אפי' בנגיעה אינו איסר יותר מכדי קליפה משא"כ בשמן א"כ א"ש ג"כ לפי הס"ד דנקט שמן מה"ט גופי':) מעתה יאמר נא ליישב ג"כ שאר הקושיות בעזה"י אשר יאמר כי הוא זה דיש להבין בתוס' ד"ה אביי וכו' דטעמא דרבא דלא חשיב כשותה לפי שהריח נכנס בפניו ומזיקו והקלקול רבה על התיקון וכו' מה בכך שמזיקו הא אפי' שלא כדרך הנאתן אסור בשתי' ומה שהביאו ראי' מסכין של ע"א דמותר לשחוט בו שם איירי לענין הנאה דלא חשיב הנאה הכי שקלקלו רבה על תיקונו אבל לענין שתי' מי גרע זה משלא כדרך הנאתן דאסור בשתי' וראיתי למהר"מ שעמד בזה ופי' דבאמת מ"ש התוספות משום דמזיקו וכו' קאי אדלעיל שכתבו דלכ"ע האי בת תיהא לא חשיב נהנה מה"ט דמזיקו אבל הא דלרבה לא חשיב כשותה הוא ומטעם דריחא לאו מילתא אלא שהוקשה לו תהא דכתבו התוס' ד"ה רבא בהדי' דרבא נמי אית לי' ריחא מילתא אי לאו משום דמזיקו ע"ש וביותר קשה מהא דכתבו התוס' לקמן דפת חמה וחביות פתוחה לכ"ע ריחא מילתא ועדיף אפי' מריח של פיטום אעפ"י שריח היין אי בעין אלא בתערובות בתוך הפת וכ"ש בת תיהא שריח היין הוא בעין דודאי ריחא מילתא והוה ריחא כטעמא וחשיב כשותה גוף היין וא"כ מאי מהני הא דמזיקו לענין שתי' תו יל"ד במילתא דאביי במסקנא דאמר והא דבת תיהא כפת חמה וחביות פתוחה דאי אמאי לא אמר דעדיף טפי שהוא בעין ואינו בתערובות כלל וגבי פת חמה היין בתערובות ותו דכתבו התוס' בהדי' דריח החזק שבכולן הוא פת חמה וחביות פתוחה ואחריו ריח של פיטום ואחריו בת תיהא והלא בת תוהא הוא ריח בעין לכן וראה לע"ד דה"ט דפת אמה וחביות פתוחה הוא ריח החזק משום דכשהחביות פתוחה אז הפת שואב ריח היין בחוזק כמו שאמרו בפת שעורי' שהשעורי' שואבות אפי' בחביות סתומה כן הוא בכל פת כשהחביות פתוחה ששואב עם החמימות ריח היין בחוזק כל כך עד ששואב עמו קצת מן הטעם לכן לכ"ע בזה הוה ריחו כטעמו ואוסר בתערובתו וס"ל לאביי במסקנא דה"ה בת תיהא שהריח בעין וזה המריחו שואב אליו הריח הוא שואב אליו ג"כ ריח חזק כמו פת חמה וחביות פתוחה דריחא מילתא וחשיב כטעמא מש"ה חשיב לי' כשותה דלא מהני מה שמזיקו לענין

שתי' אלא לענין הנאה כנ"ל ורבא ס"ל במסקנא נמי דבת תיהא לא דמי לפת חמה וחביות פתוחה דשם הפת חמה שואב אליו ריח חוק מאד אבל בת תיהא כיון שהריח נכנס בכליו ומזיקו לא יוכל אף להריח כטוב וכ"ש שלא יוכל לשאוב אליו הריח החזק שלא יזיקנו ביותר ואינו אלא כמריח יין בעלמא בלי שאיבה בחוזק וחשיב לי' כריח שאינו של פיטום ואהכי מסיים עלה דריחא לאו מילתא היא מש"ה לא חשיב כשותה טעם יין וכיון דס"ל דחשיב כריח שאינו של פיטום אהכי מייתי שפיר סייעתא למילתי' מהא דריח כמון שהוא ג"כ ריח שאינו של פיטום דלאו מילתא היא ודמי' לבת תיהא כנ"ל ומיושב שפיר הא דמסיים רבא בטעמי' משום דריחא לאו מילתא היא דמה"ט הוא דאינו חשוב כשותה והא דמייתי עלה סייעתא מהא דכמון דריחא לאו מילתא היא ואינו אשוב כשותה שאם הי' ריחא מילתא וחשוב כשותה לא הוה מהני הא דמזיקו לענין שאי' ואהא מייתי שפיר דרב מרי אהא דהרודה פת חמה וכו' דפליגי נמי בפת חמה וחביות סתומה דהוה נמי ריח שאינו של פיטום אמטו הכי מסיק לדרבא כתנאי ואביי כנ"ע דס"ל דהאי דבת תיהא כפת חמה וחביות פתוחה דמי ולפום הך מסקנא לא קשי' ואביי נמי מהא דכמון דהתם הוא ריח שאינו של פיטום מש"ה לאו כלום משא"כ הך דבת תיהא לאביי דמי' לפת חמה וחביות פתוחה דעדיף אפי' מריח של פיטום והא דשני לי' אליבא דאביי להההיא דכמון משום דמיקלא אסורי' הוא משום דאכתי לא אסיק אדעתי' לחלק בין ריחא לריחא דפת חמה וא"ש ומיושב שפיר קושי' ראשונה ושלישית וחמישי' עם יתר הקושי' דלעיל ובזה מיושב ג"כ קושי' הרביעית שהקשה מהרש"א ז"ל והא דכתבו התוס' דרבא מצי סבר כרב דריחא מילתא היא ובת תיהא שאני דמזיקו ותיפוק להו משום דבת תיהא לא הוה ריח של פיטום מדמייתי עלה מהא דריח כמון ולדרכינו א"ש דבאמת כולה חדא היא דמשום דמזיקו הוא דלא חשיב ריח של פיטום משא"כ בדרב דבשר שחוטה שמן וכו' דהוה ריח של פיטום מש"ה אתי' דרבא כרב:

ואכתי פש גבן ליישב הקושי' השני דלעיל שהקשה מהרש"א ז"ל במ"ש התוס' דאביי מצי אתי כלה דריחא לאו מילתא הוא וגבי בת תיהא שאלי שמריח מן איסור היון עצמו הלכך הו"ל כאלו שותה מן היין עצמו אבל התם בפלוגתא דרב ולוי אינו אלא ריח האיסור שנכנס בתוך ההיתר והוא אוכל את ההיתר אפי' אביי מודה דריחא לאו מילתא היא א"כ מאי פריך לאביי מהא דכמון של תרומה ומהא דהרודה פת חמה דאיירי בריח האיסור שנכנס בתוך ההיתר ובא לאכל התערובות דמודה אביי בזה דריחא לאו מילתא ואני מוסיף להקשות עוד דהא במסקנא קאמר אביי בהדי' דהאי דבת תיהא כפת חמה וחביות פתוחה דמי מכלל דס"ל לאביי בפשיטות צבי פת חמה וחביות פתוחה דאסור

וכ"כ התוס' בהדי' דבפת חמה וחביות פתוחה לכ"ע ריחא מילתא וליכא מאן דפליג בהא ואעפ"י שאין ריח האיסור בעין אלא שנכנס לתוך הפת ובא לאכל הפת ותו יש להבין מאי שנא ריח בעין תריח הנכנס בתערובתו הא כל מה שאסור בעינו אוסר תערובתו וכיון דס"ל שריח היין שמריח הוא כאלו שותה היין עצמו א"כ יאסור ג"כ תערובתו כמו היין עצמו ואין לומר משום דהריח הוא' משהו בעלמא ואין בו כדי נתינת טעם הלא הריח נרגש בכל מקום בתערובות וריחו כטעמו: אולם לדרכינו דלעיל יתכן היטב אשר יאמר כי הוא זה דודאי פת חמה וחביות פתוחה אסור לכ"ע משום דפת חמה שואב ריח חזק עד שיש בתוך הריח מגוף טעם היין עצמו כדי נתינת טעם לכן אוסר תערובתו אבל ריחא לחוד בלא ממשו' טעם היין לאו כלום הוא וגבי בת תיהא ס"ל לאבי כיון שמריח מגוף היין בעינו אי אפשר שלא ישאוב עם הריח משהו מגוף הטעם יין עצמו וכיון דאיכא עכ"פ משהו מטעם היין עם הריח אסור דחצי שיעור נמי אסור מן התורה משא"כ בתערובות ריחא לאו מילתא היא דאותו משהו שמטעם היין עצמו בטל בתערובות ומה שנרגש עוד מן הריח הו"ל ריחא לחוד וריחא לאו מילתא היא לכן גבי פלוגתא דרב ולוי בבשר שחוטה שמן עם בשר נבילה אביי מצי סבר כלוי דאע"ג דהוא ריח של פיטום ודמי לבת תיהא דאית בי' ג"כ משהו מן הטעם עצמו הוא בטל בתערובות ולא דמי לפת חמה וחביות פתוחה שהפת חמה שואב מתמצית היין כדי ליתן טעם וכנ"ל ועדיף מריח של פיטום כמ"ש התוס' אולם בריח שאינו של פיטום אין בו בריח מתמצית האיסור כלל אלא ריחא לחוד כדתנן בהדי' שאין בו טעם כמון אלא ריח כמון:

ועפי"ז מיושב היטב קושי' מהרש"א דלעיל שכבר הראית לדעת דרבא ס"ל דהאי בת תיהא דמי' לריח שאינו של פיטום מטעם שמזיקו ולא יוכל להריח בו בחוזק שלא יזיקנו ביותר ואינו מריח מתמצית היין רק מריח בעלמא וריחא לאו מילתא היא ואהא מסיים בטעמו דריחא לאו מילתא היא ומייתו לה ממתניתין דכמון שהוא ריח שאינו של פיטום כדקתני שאין בו טעם כמון אלא ריח כמון ומעיקרא הוה ס"ד דגם לאביי האי בת תיהא דמי' לריח שאינו של פיטום שאין בו מתמצית היין כלום כמו לרבא אלא דפליגי בדין ריחא לחוד דאביי פ"ל דריחא מילתא היא אעפ"י שאין בו כלום מתמצית היין אלא ריחא לחוד ריחא כטעמא חשיב ורבא ס"ל דריחא לאו מילתא היא כדאמר הש"ס בהדי' ועפי"ז מייתי עלה שפיר מהא דכמון של תרומה ומהא דהרודה פת חמה דליכא לשנויי דהתם שאני משום שהריח הוא בתערובות דלפום מאי דס"ד השתא דלאביי ריחא לחוד מילתא היא אפילו שאין בו כלום מן תמצית הטעם דריחא כטעמו אין מקום לחלק בין ריח בעין לריח שהוא בתערובות דהרי הריח לחוד ודאי הוא נרגש בתערובות וריחא כטעמא

שכל שהוא נרגש אינו בטיל בתערובות מש"ה הוצרך לשנויי עלה דכמון אליבא דאביי דמיקלא איסורא וכו' וחזר להקשו' מהא דהרודה פת חמה עד דמסיק דטעמא דאביי גבי בת תיהא משום דמדמי לה לפת חמה וחביות פתוחה דאית בי' מתמצית היין אבל ריחא בעלמא שאין בו מתמצית האיסור גם הוא יודה דלאו כלום ומעתה שפיר מצינו למימר דאביי אתא אפי' כלוי דאפילו בריח של פיטום נמי שרי כשהוא בתערובות דאפי"ת שיש בומשהו מתמצית האיסור הוא בטיל בתערובות והריח שנרגש בו הוא ריח לחוד דלאו מילתא היא ולא דמי לפת חמה וחביות פתוחה שהפת חמה שאב הרבה מתמצית היין כדמחלקינן בזה אליבא דלוי וא"ש כנ"ל והבן זה: ובדין תכירת חמץ בזמ"ה אצל בני הכפרים דלא ידעי לאקנוי ויהי כמצחק בעיניהם ואין הקונה מכוין לקנות עיין בשו"ת חלק יו"ד סי' ט"ו בסוף התשובה השייך לזה עיי"ש: הנה זה לי כמו שבעה שנים אשר נתן ה' בלבבי לעמוד לפני העדה לשרתם ובין ה' להפיק רצון בתקיעות דמיושב בבהכ"נ הגדולה ואיש אשר על משמרתו יעמוד בתקיעות דמעומד מוחזק לפנים ועדה אחרת מקלויז גם לעמוד לפניהם לקרוא בשם ה' בחצוצרת וקול שופר בתקיעות דמעומד.

והנה אחרי גמרי התקיעות דמיושב עם הברכה הנני הולך לקלויז אשר שם נגמר סדר דמעומד ועומדים לתפלה והתוקע הראשון גם הוא אלף והלך לו אל המקום אשר יעמד שם בבהכ"נ אחר ואנכי בבואי לקלויז הנני עומד לעמוד בתפלת הלחש אשר לעתים כבר עמדו להתפלל ואשר העירני בזה לספק בדקר דברי הב"י בא"א סי' תקפ"ה דמקשה על הטור למה מסיים וברכה לבטלה לא הוי כיון שיוצא בתקיעות השני דמקשה הב"י למה הוצרך לסיים דלא הוי ברכה לבטלה כיון שיוצא בתקיעות שני הא בלא"ה השני יוצא ברכה דראשון יע"ש.

ולדעתי הקלושה אוכל לומר דיהי' שני ענינים דלא להוי ברכה לבטלה אם כשהי' התוקע השני כאן בשעת ברכת הראשון והוא ג"כ יוצא בהתקיעות לעצמו דהוי הברכה גם בשביל התוקע השני אמנם אם התוקע לא הי' בשעת ברכת הראשון דכתב הב"י באמת דאינו יוצא בברכת הראשון אך אם התוקע השני אינו צריך לצאת כי כבר יצא לעצמו רק תוקע בשביל הציבור דאז יש תיקון אחר דכשהראשון יוצא בתקיעות האחרון א"כ יש מקדם להברכה לחוש ע"ז אמר כיון שיוצא בתקיעות השני אך יש מקום להסתפק דהא דאחר יוכל להוציא חבירו בברכתו חוץ מברכת הנהנין הוא מטעם ערבות אמנם בברכת הנהנין לא לתהני אמנם בברכת המצות דחובה יכול להוציא וא"כ אף אם המברך הראשון ג"כ יצא כיון דיוכל לברך בשביל הציבור ונשאר מהם דהם יוצאים בתקיעות דהשני ב"כ לא הוי ברכה לבטלה ואוכל לומר דאולי חסר בטור בתיבת כיון שיוצא יוד

קטנה וקו המושב דהיינו המכווין כיון שיוצאים דהיינו אם נשאר מציבור או אפ הטור בת"ה שמביא הב"י דמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע וצ"ל דס"ל דלא נאמר דברכת המנות אדם מוציא את חבירו אלא דוקא אם הוא עושה ג"כ ועשה דמצוה וכדעת הג"א בשם א"ז בפ"ק דחולין והובא בב"י ביו"ד סי' א' דמפרש הירושלמי דאלם לא ישחוט לכתחילה משום הברכה ואין אחר העומד ע"ג יכול לברך על השחיטה אבל שנים ששוחטין אחד מברך על שניהם דלח כדעת הטור דשם.

אך באמת יש לחלק דשחיטה הוי כמו ברכת הנהנין דאינו מוכרח לשחוט לא כן שמיעת שופר עכ"פ אם נאמר דהטעם דתה"ד הוא משום כן א"כ ס"ל דאין דלחלק בין שחיטה לשאר דברים וא"כ כיון שהתוקע כבר יצא לנפשו וא"כ לא יוכל לברך להוציא וא"כ זה התוקע דירצה לברך בשביל הציבור אם לא יצא הוא ג"כ אינו מועיל וע"ז אמר הטור כיון שיוצא בתקיעות דהשני וא"כ יש לספק דהנהגתי דביאתי לקלייזיל אחר ברכת התוקע וא"כ לא יצאתי בברכתו וגם הוא אינו בתקיעתי דכבר חלף והלך לו והציבור לא יועילו למו אחר דהתוקע אינינו עמהם אך עוד מקום לספק אתי אחר דכבר ברכתי בציבור ע"ד לתקוע פעם שנית בקלייזיל וא"כ אני יוצא ברכה הראשונה אך אמנם הנה פסק הב"י והש"ע בא"ח סי' ח' דהמניח טלית קטן בתוך ביתו.

ואח"כ בא לבהכ"נ ומניח טלית גדול צריך לברך והוא דעת הרא"ש ור' ירוחם ופי' הב"י לדעתם דההליכה מביתו לבהכ"נ הוי הפסק והנה הט"ז ירד לחלק דברכת הנחת תפילין הוי והנה אף דהוא ג"כ צורך התפלה ושייכ"י כי כל הקורא ק"ש בלא טלית ותפילין כאלו מעיד עדות שקר וא"כ נאמר ד"ה יהי' הפסק א"כ יהי' ג"כ הפסק עניני תפלות דעל סדר התקיעות וגם בדבר הזה נוכל אף לפי הוכחת הט"ז דההליכה לא הוה הפסק היינו ההליכה בלא שהה אמנם כי יהיו שנים גם יחד נוכל לומר דהוי ואם אמנם אנכי ורעי ידיד ה' וידיד נפשי שי' תירץ דברים רבים לרצותם לטייל בהם בהלכה אמנם לא העת והזמן גרמה ואפס לבל יהי כשטרי הדיוטת ערכתי דברי אלה אשר הות אצלי פרי מנחת בכורים אשר הטיב ה' עמדי אשר אמרתי נגזרתי מארץ החיים.

והנה עדן ה' אותי להבין ולהשכיל באמיתו ואדוני כפי רוחב בינתו ינחני בדרך האמת ואמנם כי דברי יהיו להלכה אחר אשר כבר יעשה מעשה עפ"י נזר ראשינו הגאון מו"ה אפרים זלמן אשר גם את פיו דרשתי כיום להשמיעני דבר ה' ואחלי לפני אדוני ידבר נא עלי לפני המלך מלכו של עולם לימי הפקודה וימי השילום לאיש כפעלו וספרי מעלליו ליום הכסא כי יבא ישפוך נא שיח תחנוניו עבורי יעזרני אל.

להשיבני לאיתני הראשון ולהיות דרכי נכון לפני ה' לתורה ולתעודה בלי שום מונע ואסיים כלוי אחוי קידה קווי דרבי אמי שתי' היא היתה אם כל חי רובי השבט"י אשר בית ישראל נשען עליהם ולאה אשת יעקב תכונה: הכ"ד הק' לוי סג"ל בא"א החריף המוש' המפורסים מה' יעקב ז"ל איש הורווייץ וממשפח' האם לבי' קאצינעלינבויגין אם כי מעולם אין דרכי להעמיס דברי אל גדולי הדור אשר אינם להלכה למעשה אך יען כי ידידי הכותב הנ"ל ערך דבריו אל כת"ר הרמה אתרתי גם אנכי להטפילם בתוך דבריו ולעת הפנאי אנא ימחול כת"ר לעיין בדבר זה הצ"ע בעיני ותורה היא כו' הנה במס' יומא דף מ"ד ע"א בפסקא אם של שם איתא פלוגתא רב ור"י דרב סבר שני שבזוג ראשון יקרב ושני שבזוג ראשון ירעה ויעי"ש דמסיק דלרב מצוה בראשון ובשבועות דף י' ע"ב איתא שם מימרא דעולא א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לציבור נפדין תמימן כו' עד אותבי' אביי פר ושעיר של יוה"כ שאבדו כו' ואמאי ליתא לב ב"ד מתנה עליהן ומשני התם אבודין קאמרת אבודין שאני דלא שכיחי ול"ש לב ב"ד מתנה והשתא תימא לרב דס"ל השני שבזוג שני תרעה אמאי לא נימא לב ב"ד מתנה עליהן כיון דבשעה שהפרישן כבר הי' מת הראשון שבזוג ראשון והב' שבזוג ראשון הי' קודם ומצוה בראשון וא"כ פשיטא דידעי הב"ד בזה שמי שיצא הגורל עליו יותר והשני יצא נקי וא"כ נימא דלב ב"ד מתנה על השני ואפי' לפי מ"ש התוס' בשבועות דפר ושעיר של יוה"כ ל"ש מ"מ דבר זה ל"ש כ"א קודם שנאבד או שמת לא הי' מתנין בדבר דל"ש אבל באם באמת הוצרכו להפריש אחרי' אמאי לא עשו תקנה מבלי להביא קדשים לבית הפסול ואף אם נדחוק בזה לומר דרב כיחידאי ס"ל דהיינו כר"ש דס"ל התם אין נפדין תמימין אכתי ומה יענה בהך דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות שקלים כר"י דנפדין תמימין ובהך פסק כרב בפרק ה' מהלכות עבודת יוה"כ דהשני שבזוג ראשון יקרב ופסק דרועה ועי"ש וכעת הדבר צריך תלמוד בעיני ואם יהי' רצון כת"ר להשיבני אענדם עטרה לראשי אך חלילה לאיש כמני להעמיס על כת"ר אם יהי' הדבר לטרח לפי ידעתי עול הציבור וההוראה על כת"ר:

הלא כה דברי ידידו ד"ש ומוכן לשרתו הצעיר שמואל זיוויל העליר מזאמאשטץ המעתיר בעד אדוני כת"ר נ"י אשר ביום הכסא בחיים ושנה טובה יוחק בספר ועל ידידו הכותב יהי' נא שיניו פקוחות להזכירו לטובה בימים הנורא' הקדושים הבע"ל שמואל בן מיגדל שאלה יא לכבוד הרב בתו"י חכם השלם והמושלם חריף ושנון כקש"ת מוה' לוי קאפל מאן איש הורוויץ סג"ל נ"י מזאומשטץ אותיותיו הטהורי' מעולפת ספירי' האירו מול עבר פני במידי דאיתי' בשאלה אשר יאמר כי הוא זה שמעכ"ת כבר החזיק להוציא את

הרבים ידי חובתן במצות תקיעות דמיושב בכהכ"נ הגדולה ועתה מקרוב הוא בחור מעם הקודש אשר במשכנות יעקב הקלוי"ז להוציאם ידי חובתן במצות תקיעות דמעומד שעל סדר הברכות ונסתפק מר בענין הברכה אם ההלוך חשוב הפסק בין התקיעות (מפאת שינוי מקום) ועוד דאיכא תרתי הלוך עם הפסק השהי' שביניהם שע"י צירוף שניהם גם יחד יחשב הפסק והאריך בזה:

תשובה הנה מעכ"ת הבי' דברי הטור א"ח סי' תקפ"ה במי שבירך ולא יכול לתקוע כלל שהשני תוקע בלא ברכה וסיים הטור עלה וכתב ולא הוה ברכה לבטלה כיון שהוא יוצא בתקיעות השני וכתב הב"י ע"ו דלא דק דכיון שהשני יוצא בברכתו אעפ"י שלא יצא הוא בתקיעות השני כגון שיצא והנך לו או שסתם אזניו ולא שמע התקיעה נמי לא הוה ברכה לבטלה עכ"ל (ר"ל כדאיתא במס' ר"ה ס"פ ראוהו ב"ד דכל ברכת המצות אעפ"י שיצא מוציא ויכול לברך בשביל להוציא חת חבירו) ואמר מר עלה שדעת הטור כתה"ד שהבי' הב"י שם שכתב דמי שכבר יצא ובא לתקוע להוציא את חבירו מן הדין לא יברך התוקע תלא השומע אבל אין נוהגין כן עכ"ל וביאור טעמו דס"ל דלא נאמר דברכת המצות אדם נוציא את חבירו אלא דוקא אם הוא עושה ג"כ מעשה המצוה וכדעת הג"א בשם הא"ז פ"ק דחולין הביאו הב"י בי"ד סי' א' דאלם לא ישחוט לכתחילה משום הברכה ואין האחר העומד על גביו יכול לברך על השחיטה אבל שנים ששוחטין אחד מברך על שניהם ודלא כדעת הטור אך באמת יש לחלק דשחיטה הוה כמו ברכת הנהנין דאינו מוכרח לשחוט לא כן שמיעת שופר עכ"פ אם נאמר דטעם התה"ד הוא משום כן וס"ל דאין לחלק בין שחיטה לשאר דברי' א"כ זה התוקע שבירך בשביל הציבור אם לא יצא הוא ג"כ אינו מועיל וע"ז אמר הטור כיון שיוצא בתקיעות דהשני עכ"ד ואחר המחילה מכ"ת כד ניים ושכבאמר מר להא מילתא דמ"ש דלא נאמר דברכת המצות אדם מוציא את חבירו אלא דוקא אם הוא עושה ג"כ מעשה המצות וא תינח בלשון הטור אבל התה"ד איירי בהדי' שהמברך הוא תוקע להוציא את חבירו הרי הוא עושה ג"כ מעשה המצוה ואם מפני שכבר יצא יד"ח לעצמו הא בהדי' איתא בש"ס ס"פ ראוהו ב"ד שכל ברכת המצות אעפ"י שיצא מוציא ותו מעיקרא דדינא פרכא דבש"ס שם משמע דאעפ"י שאינו עושה מעשה המצוה יפול לברך השביל חבירו דהא איתא התם שיכול לברך על אכילת מצה עם ברכת המוציא דידה בשביל האחרים אעפ"י שאינו אוכל מצה עמהם יעוי"ש ודברי הג"א בשם א"ו פ"ק דחולין הנ"ל יתבאר בסמוך בעזי"ה ומה שיראה בעיני בישוב לשון הטור שדבריו מיוסדים עפ"י דברי בה"ג שמביא הטור גופי' לעיל סי' רע"ט ובב"י שם בשם כלבו משם הריא"ו דהא דאמרי' בר"ה שם שבל הברכות כולן אעפ"י

שיצא מוציא ה"מ להוציא את שאינו בקי אבל לא להוציא את הבקי וכן פסק הש"ע שם ס"ד יעו"ש [ויראה לי בטעמו של דבר כיון דאתינן עלה דיכול להוציא את חבירו מטעם ערבות ולעולם אין הערב מחויב אלא כשאין ללוה במה לשלם הא אם יש ללוה נכסים אין חיוב על הערב ואמטו הכי כשהוא בקי ויודע לברך אין חבירו יכול להוציאו דאין כאן ערבות וכיון דהאידנא סתמא כולן בקיאי' ויודעי' לברך ברכת השופר ועוד שמצוים בידם מחזורי' לכן כתב הטור שפיר דלא הוה ברכה לבטלה הואיל והוא עצמו יוצא בתקיעת השני הא אם לא הי' יוצא בתקיעת השני כגון שיצא והלך לחוץ או שלא שמע תקיעת השני הוה ברכה לבטלה כיון שהאחרי' ידעו לברך בעצמן לא הי' יכול לברך בשבילם אלא א"כ שיצא גם הוא עמהם יד"ח בתקיעות שופר וזה פשוט וברור בכוונת הטור **(הגה"ה ועפי"ז יתכן בעיני ליישב דעת בה"ג שהביאו רש"י והתוס' פ"ז דברכות דף מ"ח ע"א שכתב דאחד שאכל כזית אינו יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא והקשו עליו מסוגי' דהתם בעובדא דינאי מלכא שינאי וחבריו ודאי אכלו כדי שביעה ואפקינהו שמעון ב"ש ולא אמר דלגרמי עבד אלא משום דלא אכל כזית דגן הא אילו אכל כזית דגן שפיר דמי דהוציא אחרים שאכלו כדי שביעה יעיי"ש ולע"ד יראה שבעל ה"ג לטעמי' אזיל דס"ל דכל הברכות כשיצא אינו מוציא את הבקי היודע לברך ועלה קאמר דאפי' אכל כזית דגן כיון שאינו מחויב לברך מן התורה אלא מדרבנן אינו יכול להוציאו אחרי' שאכלו כדי שביעה וחיוב בבהמ"ז מדאורייתא כיון משא"כ בעובדא דינאי מלכא שינאי וחבריו לא ידעו לברך כדאמר בהדיא מאן יהיב לן גברא דמברך לן לכן הי' יכול שמעון ב"ש להוציא אעפ"י שאכלו כדי שביעה מדין ערבות דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא את שאינו בקי אבל לא הבקי ולא דמי להא דבקי אינו מברך לאביו שאכל כדי שביע' אעפ"י שאין האב יודע לברך משום שהקטן איני מחייב בדבר כלל ולא שייך ערבו' כמ"ש התוס' שם:)** ואחרי כותבי זאת נזכרתי לעיין בב"ח ומצאתי שהוא מיישב ג"כ דברי הטור כן שלי"ת שזכיתי בה תחילה לכוון לדעת הרב ז"ל בזה בעזרתו ית"ש וזהו ג"כ טעמו של התה"ד דלעיל שכתב דמי שכבר יצא יד"ח בתקיעת שופר ובא לתקוע להוציא את חבירו שמן הדין לא יברך התוקע אלא השומע כיון שהשומע הוא בקי ויכול לברך בעצמו וסיים שאין נוהגין כן ויראה ליישב המנהג גם לדעת בה"ג וכלבו בשם ריא"ז הנ"ל דס"ל שמי שיצא כבר אינו יכול לברך בשביל אחר הבקי ויודע לברך בעצמו זהו דווקא כשאין המברך עושה המצוה אלא הברכה לבד והשומע עושה המצוה אבל אם אין השומע יודע לעשות המצוה וצריך האחר לעשות המצוה ולכוין ולהוציאו יכול הוא לברך ג"כ דכיון שהוא עושה מצוה להוציא את חבירו

בתקיעתו הוא יברך ויוציאנו ג"כ בברכתו [ולכן גם התה"ד סי' ק"מ לא אתי עלה מדין גמור אלא מטעם אחר יעוי"ש] אולם בנדון הטור שאין המברך יכול לתקוע אם לא הי' יוצא בתקיעות השני הי' ברכתו לבטלה כיון שאין המברך עושה מצוה והשומעי' בקיאי' ויכולין לברך בעצמן ובהכי ניחא מה שרמז הטור דינו של בה"ג והכלבו דלעיל בכאן ולא כתבו אצל כל התוקעין להוציא אחרים יד"ח שאם כבר יצאו התוקעין לעצמן לא יברכו משום דכל שהמברך עושה המצוה אעפ"י שכבר יצא יכול לברך בשביל להוציא אחרי' כפי המנהג שהביא בתה"ד מה שאין כן בנדון זה דאיירי בי' הטור השתא במי שבירך ולא יכול לתקוע [ועיין בטוש"ע סימן קצ"ו]:

ועפי"ז יתכן לכוין ג"כ דברי הג"א פ"ק דחולין בשם א"ז דלעיל וזה לשונו האלם והערו' לא ישחטו לכתחילה מפני שאין יכולים לברך כדתנן פ"ק דתרומות חמשה לא יתרומו וכו' האלם והערום וכו' ומפרש בירושלמי דאלם וערום משום ברכה ואין אחר העומד על גביו יכול לברך על השחי' אבל שנים שוחטין אחד מברך על שניה' [ר"ל כשאינן אלמי'] מיהו אינו יודע אם הוא הדין אלם אם יוצא בברכ' אחר כששניה' שוחטין הואיל ואין אלם עצמו יכול לברך עכ"ל והרא"ש והטור כתבו דאלם שוחט לכתחילה אם אחר מברך וכתב הב"י דס"ל דמתני' דתרומות איירי באין אחר לברך בשבילו ותקנתא לא קתני אבל כשיש אחר לברך בשבילו שוחט לכתחילה ומשמט מדברי הב"י דלדברי הא"ז א"ש בל"ז דבאמת לא מהני תקנתא לברך אחר בשבילו ואע"ג דמספקא לי' באם האחר תורם כמו כך שיוכל לברך בשבילו בהא יש לומר דמתניתין לא איירי אלא בתרו' האלם לבד ולא בשנים התורמין (וכן צ"ל להט"ז) **(הגה"ה וראיתי להפמ"ג במשבצות זהה אות י"ז שהקשה על הב"י בזה מהא דכתב הרמב"ם בפי' המשנה פ"א דתרומות אהא דתנן חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלם והשכור וכו' לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומת דמה שכפל התנא הענין שלא יתרומו חזוק לדבריו שלא יתרום אחד מהן לכתחילה בשום פנים שלא יחשבו כיון שתרומתן תרומה יקל בזה השיעור ויתרום לכתחילה מפני זה כפל דבריו לחזק הענק שלא יתרום לכתחי' בשום פנים עכ"ל ולשון זה יורה דהני חמשה בשום פנים אין להם תקנה לשחוט לכתחילה ולע"ד מהא לא תברא דאדרבה לשון הרמב"ם שם אינו מורה ע"ז כלל מדכת' שלא יחשבו כיון שתרומתן תרו' יקל בזה השיעור וכו' ואם איתא דר"ל שלא יועיל מה שמברך האחר בשבילם מה ענין זה להא דבדיעבד תרומתן תרומה בלא ברכה הא לאו משום קולא הוה אתינן עלה שיועיל ברכת האחר אלא מעיקר הדין דהוה ס"ד דשומע כעונה כמו בכל ברכת המצות אלא ודאי פשוט דכוונת הרמב"ם לומר שלא יקל לכתחילה לתרום בלא ברכה

כלל במקום צורך או שעת הדחק שאין אחר ואיכא שיהוי מצוה דבעלמא חשיב כה"ג כמו דיעבד אמטו הכי אמור רבנן בכפילא דלא יתרומו בשום פנים אפי' במקום צורך או שעת הדחק ובזה מיושב ג"כ קושית התוי"ט שם שהקשה דאמאי לא קתני בהדייהו גם המדבר ואינו שומע דתנן לעיל במשנה ב' שאינו תורם לכתחי' משום שאינו שומע הברכה לפי מה שביארנו א"ש דבהני אפי' במקום צורך או שעת הדחק אין תורמין בלא ברכה כלל משא"כ במדבר ואינו שומע דקיימל"ן בפ"ב דברכות ד' ט"ו שבדיעבד ברכתו ברכה אעפ"י שאינו משמיע לאזניו יכול לתרום ולברך במקום צורך או שעת הדחק כיון שבדיע' ברכתו ברכה ג"כ אמטו הכי לא קתני להא דמדבר ואינו שומע בהדי הנך חמשה דאכפל ותני בהו דלא יתרומו אפי' בשעת הדחק כנ"ל או יאמר דיש להבין עוד דהא תינח בהא דאכפל ותני שלא יתרומו אבל אכתי אמאי אכפל ותני ג"כ להא דאם תרמו תרומתן תרומה פעמים ברישא ובסיפא.

ויראה לע"ד דהוצרך לזה בשביל שכור וסומא שפי' הרב הטעם משום שאין יודעי' לברור מן היפה ואין בעינך שיהא התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב את כל חלבו וכו')** והקשה בט"ז על דברי הא"ז למה לא יוכל האחר לברך בשבילו הא קיימל"ן בכל ברכו' המצות אעפ"י שיצא מוציא אולם לדרכינו יתכן דס"ל כדעת בה"ג הנ"ל דהא דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא הוא דוקא לשאינו בקי אבל לא להוציא את הבקי והא"ז קאי להדיא אמי שאינו אלם ששוחט שאין האחר העומד על גביו יכול לברך על השחיטה בשביל השוחט המומחה היודע לברך בעצמו דרוב מצויין אצל שחיטה מומחי' הן ויודעי' לברך ברכה השחיטה לכן אין האחד יכול להוציאו אם אינו שוחט ג"כ אבל שנים שוחטין ואחד מברך על שניהם אעפ"י שהשני יודע ב"כ לברך כדאיתא בתוספתא דברכות הביאה הרא"ש פרק קמא דפסחים עשרה שעושים מצוה אחת אחד מברך לכולם ומ"ש ברישא דאלם.

לא ישחוט משום הברכה הוא מטעם דמספקא לי' בתר הכי גבי אלם אפי' בששנים שוחטין אם יוכל האחד לברך בשביל האלם הואיל שאין האלם עצמו יכול לברך דדלמא הא דשומע כעונה אפי' כשאינו יודע לברך הוא משום דעכ"פ יכול לענות אחר המברך מה שאומר מלה במלה כדאי' פ"ג דסוכה דף ל"א) וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו אבל באלם שאין יכול לענו' לא הוה שומע כעונה וכמו שמחלק ר"ת ז"ל בין אלם לאחר לענין עדו' מפי הכתב בח"מ סי' כ"א או דלמא באלם נמי הוה שומע כעונה והא דתנן האלם לא יתרום איירי כשאין אחר מברך בשבילו ומתניתי' לא תני תקנתא כמ"ש הב"י לדעת הרא"ש ולא הבי' הירושלמי אלא ללמוד משם הא דבשביל חסרון הברכה אסור

לשחוט לכתחי' אבל במי שאינו יודע לברך דודאי שומע כעונה גם הוא יודה שיכול האחר לברך בשבילו כמו בשאר ברכות המצות והא דאמר לעיל ואין האחר העומד על גביו יכול לברך היינו בסתם שוחט שיודע לברך בעצמו וכדעת בה"ג והכלבו דלעיל וגם הרא"ש והטור יודו בזה ולא התירו לאחר לברך אלא באלם שאינו יכול לברך בעצמו דפשיטא להו שגם באלם נמי הוה שומע כעונה אבל לא במי שיודע לברך בעצמו וא"ש:
איברא שלכאורה יש לדקדק מלשון הא"ז שכתב מיהו אינו יודע אם ה"ה אלם אם יוצא בברכת האחר כששניהם שוחטין וכו' ולא קאמר אפי' כששניהם שוחטין תשמע דכשאין שניהם שוחטים פשיטא לי' גבי אלם נמי שאין האחר יכול לברך בשבילו כמו בשאינו אלם אפי"ת שגם באלם הוה שומע כעונה ולא אכפת לן במה שאינו יכול לברך בעצמו וא"כ קשה מאי שנא משאר ברכת המצות שיכול האחד להוציא בברכתו את מי שאינו בקי או שאינו יכול לברך והנה הב"ח והש"ך כתבו דשחיטה לא דמי' לברכת המצות אלא לברכת הנהנין שאין האחד יכול להוציא את חבירו משום דאינו חובה דלא ליתהני ולא לבריך והכי נמי לא לשחוט ולא לבריך אולם קשה הא תינח שחיטה אבל תרומה הא כתב הט"ז שמצות הפרשה חובה עליו אפי' אם אינו רוצה לאכול מן התבואה עדיין ע"ש ועי'**(והשתא איכא הכא תרי גווני דיעבד האחד בשעבר ותרם ואירע הדבר שתרם כהוגן מן היפה אלא שעבר על דברי חכמים ואידך כשעבר ותרם שלא כהוגן מן הרע על היפה דקיימל"ן שתרומתו תרומה אמטו הכי אכפל ותני שאם תרמו תרומתן תרומה פעמים אחרי גווני דיעבד הללו להורו' שבין שתרמו כהוגן ובין שתרמו שלא כהוגן אלא מן הרע על היפה נמי תרומתן תרומה שלא נטעה לומר דאירי שעכ"פ תרמו כהוגן הא אם תרמו שלא כהוגן מן הרע על היפה לא היה תרומה קמ"ל ואע"ג דתנן בהדיא בספ"ב שהתורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה הא כתבו התוס' בריש ברכות נמי כתב דרגילות של משניות לאשמועינן בקיצר אף למה שמפורש כבר עיין שם כנ"ל ואמטי הכי הרמב"ם נמי כתב שכיון שבדיעבד תרומתן תרומה בכל ענין ס"ד להקל גם לכתחילה במקום צורך או בענין שיעור השכרות וכדומה ומשוה דאיכא תרי צדדי לקולא דשמא יתרום כהוגן מן היפה וגם אם לא יכוין בזה נמי תרומתו תרומה בדיעבד מש"ה אכפל ותני דלא יתרומו בשום פנים לכתחילה אפי' כשיבא לידי שיהוי מצוה אבל מתקנתא דאחר יברך לא איירי כלל כנ"ל:)** בפ"ק דר"ה ד' ד' תוס' ד"ה ומעשרות לחד שנויא עובר בל תאחר על הפרשת תרומה דמעשר [והא דאיתא בפ' הנזקין דף נ"ב דאפוטרופוס של יתומי' תורם ומעשר להאכיל אבל לא להניח היינו משום דלא נעשה שליח היתומים במה שאינו לצורך פרנסתם לכן אינו רשאי להפריש כמ"ש הש"ך בסי' של"א וא"כ עדיין קשה אהא

דתנן האלם והערום לא יתרומו משום הברכה אמאי לא יברך אחר בשבילו כמו בשאר כל ברכות המצות ומה שתי' הב"י דמתניתין לא תני תקנתא דחה הט"ו מדקתני אלם וערום משמע דומי' דערום דלית לי' תקנתא:

לכן עדיין אני חוזר למ"ש למעלה בישוב קושי' זו **(הגה"ה ולכאורה גם למה שתי' הט"ז דשאני תרומה ושחיטה דאפשר לעשות ע"י אחר לכן אותו שיעשה המצוה יברך ולא נחלק המצוה לזה והברכה לזה מ"מ כששנים שוחטין או תורמין אחד מברך לשניהם כמ"ש הא"ז בהדיא גבי שחי' וה"ה ותרומה דהא הא"ז אינו מחלק בין שחיטה לתרומה ותדע דהא בדיקת חמץ נמי אפשר ע"י שליח ואינה ברכת השבח ואפ"ה כששנים בודקין אחד מברך לשניהם כדאי' בסי' תל"ב וא"כ הא אכתי איכא תקנתא כשיתרום אחר ויברך גם בשבילו וצ"ל דמתניתי' לא איירי אלא בתרומת האלם לחוד דבהא הוה דומי' דערום ולא בשנים התורמין כנ"ל ומ"מ צ"ע לפי דבריו דלא נחלק המצוה לזה והברכה לזה א"כ גם בשנים התורמין אמאי נחלק המצוה לזה בלא ברכה יתרום המברך את הכל:

ובצירוף מה שיש לדקדק עוד לפום מאי דמספקא לי' להא"ז לומר שהאלם יוצא בברכת האחר כששניהם שוחטין אעפ"י שהאלם עצמו יכול לברך וכ"ש להרא"ש והטור דפשיטא להו דגם באלם הוה שומע כעונה למה נקט התנא אלם עדיפא מיני' הו"ל למתני' מי שאינו יודע לברך שלא יתרום וה"ה וכ"ש אלם ומאי שנא אלם דנקט ואין לומר דאתי לאשמועי' דבדיעבד תרומתו תרומה אפי' באלם דלא נטעה לומר דבאלם אפי' בדיעבד אין תרומתו תרומה הא ליתא דתמי תיתי הא בהדרי' תנן לעיל דחר' שדברו בו חכמים שאין תרומתו תרומה הוא כשאינו מדבר ואינו שומע הא שומע ואינו מדבר תרומתו תרומה וא"כ לא נקט אלם הכא אלא לאשמועי' דלא יתרום לכתחי' משום הברכה וכיון שאין המניעה אלא משום הברכה מאי שנא דנקט אלם ולא בריא שאינו יודע לברך אם לח משום דאלם גרע טפי שאין האחר יכול לברך בשבילו כיון שאינו יכול לענות לא הוה שומע כעונה משא"כ במי שאינו יודע לברך שיכול אחר נברך בשבילו ומאי מספקא לי' להא"ז בזה וכ"ש דקשה להרא"ש וטור דפשי' להו דאלם שוה לבריא שאינו יודע לברך לכן הי' נלע"ד דהכא גבי אלם לכ"ע אין האחר יכול לברך בשבילו אם לא שהמברך תורם ושוחט ג"כ והוא עפ"י מ"ש הטור סי' רי"ט גבי ברכת הגומל דהא דקיימל"ן שמע ולא ענה אמן יצא משום דשומע כעונה כדאי' פ"ג דסוכה ל"ח דוקא כשזה המברך הוא מחוייב בברכה זו אבל אם אין המברך מחויב באותה ברבה אלא שמברך בשביל האחר אין השומע יוצא באותה ברכה בשמיעה לבד אלא א"כ עונה אמן יעוי"ש וא"כ באלם שאינו יכול לענות אמן ודאי אין האחר יכול לברך בשבילו והשתא ניחא דנקט אלם דוקא שאין

האחר יכול לברך בשבילו כיון שאינו יכול לענות אמן הא בבריא שאינו יודע לברך יכול האחר לברך בשבילו כשאר כל ברכות המצות ולכן נסתפק הא"ז גבי אלם אם יכול האחר לברך בשבילו כששניהם שוחטין דדלמא הא דנקט אלם ולא מי שאינו יודע לברך משום דמי שאינו יודע לברך יכול האחר לברך בשבילו משא"כ באלם אין האחר יכול לברך בשבילו כשאין שניהם שוחטין משום דלא יוכל לענות אמן אבל כששניהם שוחטין שהאחר מחויב ג"כ בברכה ולא בעי עניית אמן יכול האחר לברך בשבילו [ומתניתי' לא איירי בשנים תורמין כנ"ל לדברי הב"י וט"ז] או דלמא שגם כשהאחר תורם ומברך לא יוכל להוציא האלם הואיל ואין האלם יכול לענות אתר המברך מה שהוא אומר לא הוה שומע כעונה בכל ענין וכנ"ל:

ועפי"ז מוכח דמ"ש הרא"ש והטור דאלם יכול לשחוט לכתחילה אם אחר מברך ר"ל אם אחר שוחט ומברך כמו שפירשו הב"ח וש"ך דבריהם דהא אפי"ת דברכת השחיטה הוה כשאר ברכת המצות או משום דהוה ברכת השבח כדברי הט"ו מ"מ אם אין המברך שוחט ג"כ כיון דאינו מחויב בברכה זו לא הוה שומע כעונה בלי עניית אמן דלא עדיף מברכת הגומל שהוא ודאי ברכת השבת ואפ"ה אין האחר המברך בשבילו פוטר בלי עניית אמן משום דאין האחר מחויב בברכה זו וכיון שאין האלם יכול לענות אמן אין האחר מברך בשבילו אלא א"כ הוא שוחט ג"כ כנ"ל והשתא דאתינא להכי מצינו למימר דגם הא"ז נמי ס"ל דברכת השחיטה הוה כשאר ברכת המצות והא דכתב שאין האחר העומד על גביו יכול לברך בשביל השוחט אפי' כשאינו אלה משום דאיירי בסתם שוחט המומחה דודאי יודע לברך ואין האחר יכול להוציא הבקי אלא א"כ הוא מחויב ג"כ בברכה זו וכדברי בה"ג דלעיל והא דפשיט' לי' נמי באלם השוחט שאין האחר העומד ע"ג יכול לברך בשבילו אעפ"י שאין האלם יכול לברך זהו מטעם שאינו יכול לעמת אמן וכנ"ל אבל במי שאינו אלם אלא שאינו יודע לברך גם הוא יודה שיכול האחר לברך בשבילו והשוחט יענה אחריו אמן וכנ"ל הן אמת שיש מקום לחלק בין ברכת הגומל לשאר ברכת המצות בענין עניית אמן כמו שמצאתי להאשל אברהם בא"ח סי' ח' ובמשבצות זהב סי' רי"ג שנסתפק אם יש לדמות שאר ברכות המצות לברכת הגומל בדין עניית אמן כשאין האחר המברך בשבילו מחויב בברכה זו מ"מ גם להפך אין לנו גלוי דעת בזה וכיון שכן מצינו למימר דאדרבה מכאן ראי' שגם בברכת שאר מצות הדין כן וכנ"ל:

איברא שיש מקום לבע"ד לחלק וליישב הקושי' דלעיל בהא דנקט אלם ולא ברי שאינו יודע לברך דיש לומר דלרבותא נקט אלם דאעפ"י שהאלם יכול להרהר הברכה אפ"ה לא יתרום משום דהרהור לאו כדבור דמי וכ"ש מי שאינו יודע לברך שג"כ אינו יודע להרהר

ולמ"ד בפ"ג דברכות ד' ב' דהרהור כדבור דמי נמי א"ש דעד כאן לא אמר הרהור כדבור דמי אלא בדיעבד אבל לא לכתחילה דלא עדיף הרהור מדבור שאינו משמיע לאזניו דלכתחילה לא כדתנן התם במשנה ב' חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום לכתחילה משום שאינו שומע הברכה ובפ"ב דברכות דף ט"ז דלא יברך אדם ברכת המזון בלבו [פי' שלא משמיע לאזניו] וכ"ש הרהור לחוד ואם תאמר א"כ הדר קושי' לדוכתי' למה לי דנקט אלם וחי לאשמועי' דהרהור לאו כדבור דמי הא שמעי' לה במכ"ש מדין מדבר ואינו שומע דתנן במשנה ב' ותו למ"ד הרהור לאו כדבור דמי אפי' בדיעבד כבר שמעי' לה מפ"ג דברכות שם כדדייק לה ממתניתין דבעל קרי מהרהר בלבו יש ליישב, בזה עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות שהבאתי למעלה בהג"ה אהך מתניתין דקתני חמשה לא יתרומו האלם וכו' והדר מסיים בסיפא שנית לא יתרומו שכפל הדברים שלא יתרומו לכתחילה בשום פנים אפי' בשעת הדחק דבעלמא הוה כמו דיעבד אפ"ה בכאן לא יתרומו ושם ישבנו עפי"ז קושי' התי"ט שהקשה דאמאי לא קתני בהדייהו נמי הא דמדבר ואינו שומע דלא יתרום לכתחילה משום דמדבר ואינו שומע אעפ"י שאינו יכול להשמיע לאזניו מ"מ בדיעבד יצא ידי ברכה כדאיתא בפ"ב דברכות דף ט"ו וכיון שכן בשעת הדחק יכול לתרום ולברך שהרי בדיעבד ברכתו ברכה משא"כ באלם וערום שאין יכולין לברך כלל אפי' בשעת הדחק נמי אסור לתרום ב"ב ואמטו הכי לא קתני בהדיי' להא דמדבר ואינו שומע שאינו יכול לתרום ולברך בש"ה משא"כ בהנך דאכפל ותני בהו פעמים שלא יתרומו אפי' בשע' הדחק וא"ש וכיון שכן למ"ד בדיע' הרהור כדבור דיני צריך להיות דגבי אלם שאינו יכול לדבר הרהור לאו כדבור דמי כמ"ש בהג"א בשם א"ז הנ"ל לענין שומע כעונה דאפשר דבאלם שאינו יכול לענות לא הוה שומע כעונה משום דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו או אפשר דאע"ג דבדיעבד הרהור כדבור דמי מ"מ לענין לכתחילה בשעת הרחק מחמירין בהרהור טפי מבדיבור שלא השמיע לאזניו לכן במדבר ואינו שומע יכיל לתרום בשעת הדחק משא"כ באלם ואמטו הכי אצטריך למתני אלם ולא בריא שאינו יודע לברך לאשמועי' דאפי' בשעת הדחק נמי הרהור לאו כדבור דמי דלא שמעי' לי' מדין מדבר ואינו שומע שאותו יכול לשחוט ולברך בשעת הדחק משא"כ באלם וכנ"ל וממתניתי' דברכות דבעל קרי מהרהר בלבו נמי ליכא למשמע דהוה ס"ד כיון דברכת התרומה דרבנן יש להקל בהרהור בשעת הדחק [עי' בא"ח סי' ס"ב] קמל"ן ולא אלא ימתין עד שימצא אחר שיתרום ויברך ולא חיישי' לשיהוי מוה כנ"ל ועדיין צ"ע ומאפס הפנאי אין בידי להאריך עוד בשכבר יצאנו מגדר הקצור שנכנסנו בו בהמשך הענין בדיני שחיטה לשמה אין ושחט אלא ומשך ותו לא מידי: ונשוב אל

הראשונות בעיקר הספק שנסתפק מר בענין ההלוך אם הוה הפסק כבר פסקה המ"א בסי' תקפ"ט ס"ק ד' בקצרה דהלוך לא הוה הפסק בין התקיעו' יעוי"ש.
וכבוד תורתו מפאת חליו רהיט לי' גמרי' ולא זכר בדבר קדשו את המ"א ודבריו א"צ חיזוק מ"מ אני אבא אחריו לבאר את דבריו הקצרים וגם אשא ואתן בדברי מעכ"ת וזה לשונו דהא אית' בא"ח סי' ח' סי"ג דהלובש טלית קטן ומברך בתוךביתו ואח"כ בא לבהכ"נ ומתעטף בטלית גדול צריך לברך שנית ומפרש הב"י הטעם דהלוך מביתו לבהכ"נ חשיב הפסק ואפילו לדעת הט"ז שם שכתב דהלוך לא הוה הפסק אלא הברכה שבירך על התפילין בביתו הוא דהוה הפסק אף דהוא ג"כ צורך תפילה ושייכי כי כל הקורא ק"ש בלא טלית ותפילין כאילו מעיד עדות שקר אפ"ה הוה הפסק א"כ יהי' ג"כ הפסק ענייני תפלות שעל סדר התקיעות וגם נוכל לומר אף לפי הוכחת הט"ז דהלוך לא הוה הפסק היינו הלוך בלא שהה אבל שניהם גם יחד נוכל לומר דהוה הפסק עכ"ד הנה כל דבריו אחד הן אלא שלשונו מגומגם דמ"ש א"כ יהי' הפסק ענייני התפלות שעל סדר התקיעות ר"ל בצירוף ההלוך [דזולתו אפי' שיחה בטילה לא הוה הפסק בדיעבד כדאי' בסי' תקצ"ב] והיינו הך שכתב אח"ז וגם נוכל לומר דהלוך ושהה גם שניהם הוה הפסק ורצה להכריח כן מדברי הט"ז גבי ברכת תפילין דחשיב הפסק דר"ל בצידוף ההלוך דאלו ברכת תפילין לבד לא מסתבר שיהי' הפסק כיון שהוא צורך תפלה ולע"ד פשוט דכוונת הט"ז דברכת תפילין לבד הוה הפסק כמו שאר שיחה שבנתי' כדאי' התם דאין ענין ברכת תפילין וק"ש לברכת ציצית דאטו מי שאינו קורא ק"ש ומתפלל וגם אינו מניח תפילין לאתה סיבה לא יתחייב בציצית שמצותן כל היום ומה עניינם לברכת הציצית ובהדיא כתבו התוס' פ"ב דבדכות י"ד ע"ב לחלק בין תפילין לטלית שחין הטלית שייך לק"ש ותפלה כלל וכ"ש לתפלין יעוי"ש לכן הוה ברכת תפילין הפסק משא"כ בין התקיעות וגם מה שנסתפק מצד הסברא החיצונה לומר דהלוך עם השהי' בצירוף שניהם יחד יחשב הפסק גם זה אינו לפי הוכחת הט"ז מהתוס' בסוטה פ' א"ג ד' ל"ט משם בארה דהלוך לא מעלה ולא מוריד כלל שהרי התוס' שם למדו מדין הלוך ר"ב אמה משער נקנור לבית המטבחי' דהוה הפסק לדין שהי' כדי הלוך ד"ב אמה בלי הלוך ולא אמרי' דבהלוך איכא תרתי שהי' והלוך משא"כ בשהי' לחוד א"ו דהלוך לא מעלה ולא מוריד כלל (ועוד יתבאר בסמוך ראי' ברורה מהש"ס דאין הצירוף כלום) וא"כ גבי תקיעו' דענייני התפלו' לא חשיב הפסק כלל גם להלוך אין לחוש ומעשי' בכל ר"ה שהולכין בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד לנקיות ושאר צורך ולא ערער אדם מעולם:

אולם גם לדעת המ"א בסי' ח' שהסכים להב"י דהלוך הוה הפסק בטעם שינוי מקום (אע"ג דשיחה בטילה לא הוה הפסק בדברי' שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן (משא"כ ההלוך שמשער נקנור לבית המטבחים דהוה בחד מקום) דהשתא אין ראיה ממה שנוהגין לצאת חוץ בין התקיעו' ולחזור דבסי' קע"ח שם דעת הרמ"א בהגה"ה והמ"א דאפי' בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אם הניח מקצת חבירי' ויצא כשחוזר למקומו א"צ לברך והכי נמי כן הוא משא"כ בנ"ד שמעכ"ת הולך למקום אחר דלא מהני בזה הניח מקצת חברים הואיל ולא חזר אליהם כמ"ש המ"א שם מ"מ נראה שבין התקיעות אין השינוי מקום הפסק כלל דלא דמי לשינוי מקום באמצע האכילה דחשיב הפסק משום דאיבעי בעי לא אכילה יותר לכן אמרינן דעמידתו ממקומו הוא גמר סעודתו כמ"ש הר"ן פ' ערבי פסחים ק"ב בטעם הדבר וכן גבי ציצית אי בעי לא לביש הטלית גדול בלל לכן הוי הפסק בין הברכה לתחילת הלבישה של הטלית גדול משא"כ הכא שתקיעות דמיושב עם התקיעות דמעומד כולה חדא מצוה היא כמ"ש הרי"ף פ' בתרא דר"ה בשם תשוב' ריש מתיבתא דהוה כאילו מפסיק באמצע ההלל והק"ש מפני היראה או הכבוד דלא הוה הפסק אין לחוש כלל לשינוי מקום דלא שייך לומר בזה שעמידתו ממקומו הוא גמר מצותו שהרי עדיין לא נגמר מצותו ועל כרחו הוא צריך עדיין לשמוע תקיעות דמעומד על סדר הברכות ודמי' לדברי' הטעונים ברכה לאחריהן במקומן דקיימל"ן התם שאין שינוי מקום הפסק אעפ"י שגומר סעודתו במקום אחר משום דלקיבעא קמא הדר ואפי' לדעת המחבר שם שסובר דאפי' בדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן חשיב שינוי מקום הפסק הכי עדיף טפי דהתם מ"מ אי בעי לא אכיל יותר והכי לא סגי דלא לגמור מצותו ובהדיא כתב המ"א בסי' ח' ס"ק י"ז דבאמצע מצוה אחת לא שייך הפסק כלל כדאי' בשלהי ר"ה ופ"ג דברכות כ"ד ב' בעובדא דרבי אבהו דהוה קאזיל בתרי' דר' יוחנן וקרי ק"ש וכו' ובדיקת חמץ יוכיח שהולך בנתי' לכמה חדרים וכיון דהלוך ושינוי מקום לא הוה הפסק גם בצירוף ענייני התפלות לא חשיב הפסק כלשון המ"א הנ"ל דבאמצע המצוה לא שייך הפסק כלל ותו דמה שלא יועיל נפרד לא יצדק גם במחובר ולרווחא דמילתא אבי' ראי' לדבר מפ' ערבי פסחים דף ק"ב דפריך לרבי יוחנן דאמר התם דשינוי מקום לא הוה הפסק מברייתא דחברי' שהיו מסובין ועקרו רגליהן לילך לבהכ"נ להתפלל כשהן חוזרי' טעונים ברכה לכתחילה וכו' ע"ש ומאי קושי' נהי דלר' יוחנן שינוי מקום לחוד לא הוה הפסק וכן תפלה לחוד נמי לא הוה הפסק כמ"ש התוס' שם מ"מ ע"י צירוף שניהם גם יחד שינוי מקום עם התפלה שהתפללו בנתי' חשיב שפיר הפסק ור' יוחנן לא איירי אלא בשינוי מקום לחוד א"ו אם

איתא דשינוי מקום לחוד לא חשיב הפסק וכן התפלה לחוד לא הוה הפסק גם בצרוף שניהם יחד לא הוה הפסק וה"ה בנ"ד שאין השינוי מקום הפסק וכן עניני התפלות לחוד לא הוה הפסק גם בצירוף שניהם יחד לא חשיב הפסק כנ"ל ותו לא מידי:

דברי ידידו הק' משה זאב יב ועתה אשוב ואומר דברי שלום ואמת למרעהו ידידי הרב המופלג בתו"י חכם השלם והמושל' חריף ושנון כקש"ת מוהר"ש זנווויל נ"י מזאמושטש אחיו של של הגאון המפורסם ראש הישיבה דק"ק בראד יצ"ו אשר הוקשה למעכ"ת ביומא פ' שני ס"ד ח' בפלוגתא דרב ורבי יוחנן אמתניתין דריש פרקין דתנן והשני יראה וכו' דרב סבר שני שבזוג שני הוא שיראה והשני שבזוג ראשון יקרב דבעלי חיים אין נדחין ומצוה בראשון כרבי יוסי דפסחים **(הגה"ה ולדידי קשה לכאורה דלמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא גבי פסח אבל הכא מאי חזית לקרב הראשון משום מצוה בראשון דלמא בשני משום דלמצוה בענין שיהא לקיחתן כאחד משא"כ בראשון דלא הוה לקיחתן כאחד והי' נראה ליישב ולומר דלא קפדינן בלקיחתן כאחד אלא בהגילה אבל מהגילה ואילך דהיינו הקרבה לא קפדי' שיקרב זה שיהיה לקיחתו כא' עם השני של עזאזל לפמ"ש התוס' ישני לעיל בר"פ דדוקא בלקיחתן מערב יוה"כ הוא דבעי' לקיחתן כא' למצוה אבל בלקיחתן ביה"כ לא קפדינן ע"ש דא"ש אבל לעיל בתוס' דף מ' ד"ה ואזדו לא משמע כן יעוי"ש אם לא שנאמר דלא כתבו כן אלא לר"י:)** ע"ש מסוגי' דשבועות פ"ק ד' י"א דאמר רבי יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימים משום דלב ב"ד מתנה עליהן ופריך עלה אביי מהא דתני' פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפרי אחרים תחתיהן ר' יהוד' אומ' ימיתו כולן ור"א ור"ש אומרי' ירעו עד שיסתאבו ואמאי נימא לב ב"ד מתנה עליהן שיפדו בלי מום ומשני שאני אבודין דלא שכיחי (פי' ולא מסקו ב"ד אדעתייהו לאתנויי והשתא קשה בכאן לרב דאמר במת אחד מהן דמצוה בראשון השני אמאי ירעה נימא לב ב"ד מתנה עלי' שיפדה בלא מום ואין לומר משום דלא שכיח ולא מסקו אדעתיי' לאשתנויי הלא עכשיו בשעת לקיחת הזוג שני הנה הנם יודעים שבודאי ינתק אחד מהם לרעי' ולמה לא יתנו על שיפדה בלי מום שלא יבא לידי רעי' כמו בתמידין ואף אם נדחוק לומר דרב כיחידאי ס"ל דהיינו כר"ש דס"ל הת' אין נפדין תמיד' אכתי מה נענה בדברי הרמב"ם ז"ל שבפ"ד מה' שקלי' פסק כר' יוחנן דתמידי' וכו' נפדין תמימין ובפ"ה מהל' עבודת יוה"כ פסק כרב שהראשון יקרב ושני שבזוג שני יראה וכעת הדבר צריך תלמוד בעיני עכ"ד (מ"ט דבש"ס י"ל דרב ס"ל כר"ש דאין נפדין וכו' אין זה מעלה ארוכה דהא רב מפרש למתניתי' דשני שבזוג שני יראה ומתניתי' לא מתוקמי כר"ש דהא ר"ש ס"ל דאם מת אחד מהם מבי' חבירו שלא בהגרלה וכ"כ התוס'

ס"ה א' ד"ה הוה לי' דאי אפשר לאוקמי מתניתי' כר"ש תה" אם לא שנאמר דרב פליג אדרבי יוחנן וס"ל דלכ"ע לא מהני לב ב"ד מתנה אע"ג דרבי יוחנן גמרא גמיר לה דרבנן ס"ל נפדין תמימין רב לא גמיר לה):

תשובה גברא חזינא תיובתא לא חזינא דודאי הא דאמרינן שאני אבודין אבודין דלא שכיחי אין ר"ל משום דכיון דלא שכיחי לא מסקו ב"ד אדעתייהו להתנות דאם איתא דראוי להתנות אפי' במידי דלא שכיח הו"ל לב"ד לאסוקי אדעתי' להתנו' דכי רבותא היא לאסוקי אדעתי' חשש אבודין אלא ר"ל במידי דלא שכיח כלל אלא אקראי בעלמא הוא אחת לס' או לפ' שנה לא חשו ב"ד להתנות עלה ומה שפרש"י ע"ז הילכך לא חשיב ב"ד להתנו' וכו' ר"ל לא חשיב אצל ב"ד להתנו' עלייהו (ויותר נראה דהב' של חשוב יתר וכנטול דמי וט"ס הוא וצ"ל לא חשו ב"ד) והיינו דמשני גבי פרה הואיל ודמי' יקרין ר"ל משום חשיבותה חשו ב"ד שפיר להתנו' עלי' אע"ג דהוא מידי דלא שכיח דאין לומר דמשום דדמי' יקרין מסקו אדעתייהו להתנות אפי' במידי דל"ש א"כ היכי דחי במסקנא לגבי תמידין נמי ואמר שאני פרה דדמא יקרין ומסקו אדעתייהו להתנות הלא גבי תמידי' כ"ש הוא דמסקו אדעתייהו להתנות דהרי בכל שנה ושנה יודעי' בודאי שישתיירו ארבעה כבשים מתרומה ישנה אלא ודאי ר"ל משום דדמי' יקרי' חשו להתנות עלה אפי' במידי דלא שכיח וגם אית לה תקנתא ברעי' משא"כ בתמידין אע"ג דודאי ישתיירו ויבאו לידי פסול אפ"ה לא חשו להתנות עלי' כיון שאין דמיהן יקרין משום שבקושי הם מתנין שיפדו תמימים דלא ליתי לאחלופי בעלמא לפדות קדשים תמימים כדאיתא בפ' התודה דף ע"ט אומר מעתה שבמקום דלא חשו להתנות אפי' היכי שידוע להם בודאי שיבאו לידי רעי' נמי לא חשו להתנות וכיון שכן גם לפי המסקנא דגבי תמידין נמי לב ב"ד מתנה עליהם מצינו למימר בהך חלוקה דשאני אבודין דלא שכיחי ולא חשו ב"ד להתנות אמידי דאקראי דאפי' שיודעי' הב"ד בודאי שיבאו לידי פסול נמי לא חשו להתנות במידי דאקראי בעלמא הוא אחת לששים או לשבעים שנה כדבעי למימר גבי תמידין אע"ג דידוע בודאי שיבאו לידי רעי' אפ"ה לא חשו להתנות וה"נ למסקנא גבי פר ושעיר דלא שכיחי וכנ"ל ותו דהא דאמר לב ב"ד מתנה עליהם אין ר"ל שהב"ד שבכלדור ודור מתנין עליהם בכל עת אלא דתקנת חכמים הוא מימות נביאי' הראשונים שהתנו על ככה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ד תה' שקלים שתנאי ב"ד הוא (ר"ל תק"ח כמו שאמרו בכתובה) וא"כ גבי אבודין דלא שכיחי דלא התנו עלה ולא תקנו בזה אין בידינו להתנות עתה בתה שלא התנו ולא תקנו מעיקרא בפרט במידי דאקראי כנ"ל:

וראיתי בחדושי מהרש"ך ז"ל שהוקשה לו במ"ש התוס' ד"ה אי הכי ש אליבא דאביי דס"ל לחלק בין פרה שהיא קדושת דמי' לקדוש' הגוף א"כ אמאי לא דחי הש"ס במסקנא נמי בפשיטו' דשאני פרה דקדשי בדק הבית היא משא"כ בתמידין והניח בקושי' ואנא גברא רבה חזינא ותיובתא לא חזינא דמ"ש התוס' דאביי מחלק בין קדושת דמים לקדושת הגוף היינו משום דס"ל דגבי קדושת הגוף לא אהני תנאי ב"ד כלל דקדושה שבהן להיכן הלכה ושאני קטורת דקדושת דמים היא כדדחי רב חסדא לעיל אבל רבי יוחנן מצי סבר כרבה דקטורת קדושת הגוף היא ומשם בארה דבקדושת הגוף נמי מהני תנאי ואמטו הכי הוצרך הש"ס לדחות אליבא דרבי יוחנן גבי קטורת משום דלית להו תקנתא ברעי' וכיון שכן קשי' בההיא דפר ושעיר של יה"כ אמאי ימותו לרבי יהודה כיון דלית להו תקנתא ברעי' לימא לב ב"ד מתנה עליהם כמו בקטורת (דהא אפי' ר"ש לא פליג בהא כמ"ש התוס' ד"ה מקיצין וכו') ובהכרח לומר כדשני רבה לעיל דשאני אבודין דלא שכיחי וקשי' עלה מהא דפרה דחזינן דלב ב"ד מתנה עלי' אע"ג דלא שכיח כדפריך אביי ובהכרח לשנויי כדשנינן דשאני פרה דדמי' יקרי' מש"ה הוכר' לומ' במסקנא טעמא דדמי' יקרי' כנ"ל ותו דזולת זה נמי אין מקו' להך חלוקה שבין קדשי בדק הבית לקדוש' הגוף אלא לענין שנא' דבקדושת הגוף לא תהני לב ב"ד מתנה כלל אבל לרבי יוחנן במסקנא דודאי מהני לב ב"ד מתנה אפי' גבי קדושת הגוף כדילפי מקטורת אלא דאתינן עלה גבי תמידין משום דאית להו תקנתא ברעי' לא שייך הך חלוקה כלל דנהי דפרה קדשי בדק הבית היא סוף סוף הא חזינן דלב ב"ד מתנה אפי' במידי דאית לה תקנתא ברעי' ואפי' בשביל הפסד מועט דעורה מה לי בד"ה או קדושת הגוף אמטו הכי הוכרח לדחו' ולומר שאני פרה דדמי' יקרין וכדאמרי אינשי מגמלא אונה כדלעיל ופשוט הוא כנ"ל: עוד יש ליישב קושי' דלעיל בפשיטו' טפי עפ"י מה דאי' בפ' שני שעירי' דף ס"ג ב' בש"ס ופרש"י שם ד"ה דלמא מייתי ומגריל וכו' דכשמת העזאזל ומביא זוג אחר ומגריל דאעפ"י שהראשון קרב ואין הגורל אלא בשביל עזאזל לחוד אפ"ה בעינן שהשני שעמו בגורל יהי' ראוי לשם דאם השני שעמו אינו ראוי לשם אין הגורל קובע העזאזל ג"כ וכיון שכן אי אפשר לב"ד להתנות בשעת לקיחה על שעיר השם שישתייר שלא יהי' קדוש קדושת הגוף כלל דהרי עפ"י תנאי זה איגלאי מילתא למפרע שלא הי' קדוש קדושת הגוף מעולם וא"כ בשעת הגרלה לא הי' ראוי לשם וגם לא נקבע לשם כלל וא"כ גם של עזאזל לא נקבע דכל שעיקר קדושת הגוף דסוגי' זו קאי אליבא דר"י דשני יקרב וכ"ש וכו' למפרע נעקר גם קביעות הגורל למפרע משא"כ בפר ושעיר שאבדו דלא אכפת לן בהגרלה קמייתא

כלל וכ"ש אם נאבד קודם הגרלה כנ"ל: והנה מידי עברי בסוגי' זו ראה זה חדש הוא שנתחדש לי בלשון הרמב"ם ז"ל אשר יאמר כי הוא זה.
הרמב"ם ז"ל פ"ד מה' פסולי המוקדש' הלכה א' כתב אבל חטאת צבור שאבדה ונמצאת לאחר כפרה בין ראוי בין אינה ראוי תרעה עד שתפול בה מום ותמכור ויפלו דמים לנדבה עכ"ל והנה אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות (וכן שעיר החיצון דיה"כ) ולכאורה קשה טובא בהסוגי' דעכ"פ לדברי הכל אם אבד שעיר החטאת ברגל זה יקרבו ברגל אחר וכן אם אבד שעיר החטאת דר"ח יקרב בר"ח אחר והאיך כתב הרמב"ם ז"ל שירעו עד שיסתאבו מיהו בזה יש לומר דס"ל להרמב"ם דמה שאמרו יקרבו ברגל אתר זהו כשנמצא ברגל או בר"ח כדפרש"י במתניתין בהדיא אבל אם נמצא קודם הרגל אין ממתינין עד הרגל משום חשש תקלה כדאי' בפ' שני שעירי' דף ס"ו דכל שעומד לקרב בזמן אחר חיישי' לתקלה משום דלבו טרוד על הקרבתן יש לחוש שישכח ויקריבם קודם הזמן משא"כ כשניתק לרעי' דלא טריד בה וכו' ע"ש ואין לחלק בין זמן מרובה לזמן קצר דהא לר' יהודה בפר ושעיר שאבדו אעפ"י שכשרים ליוה"כ הבא ימותו משום תקלה כדאי' התם וסתמא קאמר ימותו אפי' ימצאו סמוך ליוה"כ וכ"מ בתוס' בסוגי' דף י"ב ד"ה ממאי וכו' וא"צ למה שנדחק מהרש"א ז"ל שם והא דכתב הש"ך ביו"ד סי' נ"ו בשם תה"ד דבזמן ך"א יום לא חיישי' לתקלה יש לומר בקדשי' החמירו בלא פלוג להכי כתב הרמב"ם ז"ל בנמצאו שלא בזמנן דירעו דבנמצאו בזמנן פשיטא שיקרבו כיון שראוין להקריב ביומן ולא אירי הרמב"ם ז"ל אלא באינן ראוין להקרבה עכשיו אבל הא קשיא מהא דפריך עלה בסוגי' דהכא לימא לב ב"ד מתנה עליהן שיקרבו אפי' שלא בזמנן, ומסיק דר"ש לית לי' לב מתנה כלל אפי' בתמידין אבל לרבנן דאית להו לב ב"ד מתנה אין ה"נ דגבי חטאות של ראשי חדשים ומעדות שאבדו לב ב"ד מתנה עליהן שיקרבו והאיך כתב הרמב"ם ז"ל שירעו לימא לב ב"ד מתנה עליהן שיפדו תמימים כמו גבי תמידין כדמוכח להדיא בש"ס ועכ"פ הו"ל להרמב"ם ז"ל נמי לאשמועי' שגם אם נמצאו של רגל בר"ח או להפך או של רגל ור"ח שנמצאו ביה"כ או להפך דאעפ"י שאין כפרתן שוה אפ"ה קריבין של זה בזה מטעם לב ב"ד מתנה והנה התוס' הקשו אהא דפריך אביי ממתניתין מדין שעירי רגלים ושל יוה"כ שאבדו דנימא לב ב"ד מתנה וכו' דמאי קושי' הא אמר לעיל דאבודין לא שכיחי ואין לב ב"ד מתנה עליהן ותירצו לחלק בין שעיר הפנימי שאינו אלא פעם אחת בשנה וכן שעירי ע"א לא שכיחי כלל לבין שעירי החיצוני' דשכיחי טובא ואבודין דידהו שכיחי ומסקי ב"ד אדעתייהו להתנות עליהן אולם הרשב"א ז"ל בחדושיו כתב יש מתרצין דהו"מ לתרוצי הכי (דאבודין לא

שכיחי) אלא חד מתרי פירוקי נקט והנכון דניחא לי' לשרוקי קושטא דמילתא דר"ש לית לי' לב ב"ד מתנה עכ"ל ויראה שזהו דעת הרמב"ם ז"ל דלפי האמת כל אבודין לא שכיחי אפי' דחטאות החיצונות ואין לב ב"ד מתנה עליהן ולשון הש"ס דלעיל לכאורה דייקא הכי מדאמר אבודין קאמרת שאני אבודין דלא שכיח משמע דמטעם אבודין אתי עלה שכל אבודין לא שכיחי (דאל"כ הו"ל למימר אבודין דפר ושעיר לא שכיחי) ועוד דמתמה עלה דאביי וקאמר אבודין קאמרת וכו' בפשיטות משמע דמילתא דפשיטא היא שאבודין לא שכיחי מצד עצמו אלא שיש להבין בזה חדא דאכתי קשה אדאביי מאי פריך עלה לימא לב ב"ד מתנה עליהן הא כבר שני דאבודין לא שכיחי ותו האיך שייך לומר דהו"מ לשנויי וכו' אלא דקושטא משני דר"ש לית לי' לב ב"ד מתנה דהא תינח בדר"ש אבל במאי דמשמע לפום האי שנוייא דלרבנן לב ב"ד מתנה גם באבודין הא לאו קושטא הוא דהא ע"כ מוכח מהא דלעיל בפר ושעיר של יוה"כ שאבדו דלכ"ע גבי אבודין אין לב ב"ד מתנה והאיך קאמר עתה דרבנן פליגי אדר"ש בהא והיותר קשה בהא דאמר לקמן אלא רבנן דאמרו לו ממאי דר' יהודה היא והכי קאמר לי' בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה וכו' הא באבודין גם לר' יהודה אין לב ב"ד מתנה דהא גבי פר ושעיר שאבדו קאמר רבי יהודה גופי' כולן ימותו ולא אמר לב ב"ד מתנה שיפדו וראיתי להר"ש כהן ז"ל בחדושיו שצדד לומר בהא דפריך לעיל מפר ושעיר שאבדו ואח"כ נמצאו דלא פריך אלא מדר"א ור"ש דקאמרי ירעו אבל מר' יהודה לק"מ דשאני הכא דאין כח להתנות דהוה הלכה למשה מסיני שימותו כדפרש"י ז"ל (ור"ל דשמא כך הלכה למשה מסיני שימותו ולא יועיל תנאי ב"ד בזה) אבל בעלמא ישכח להתנות ונסתייע מלשון רש"י ז"ל ד"ה נימא לב ב"ד מתנה עליהן שיפדו בלא מום יעוי"ש ועפי"ז הוה א"ש דלפום מאי דמסיק השתא דר"ש לית לי' לב ב"ד מתנה תו לא צריכין להך שנוייא דלעיל דאמר שאני אבודין דלא שכיחי ואין לב ב"ד מתנה דשפיר מצינו למימר גם באבודין לב ב"ד מתנה והא דקאמרי ר"א ור"ש גבי פר ושעיר שאבדו וכו' ואח"כ נמצאו שירעו משום דר"ש לטעמי' אזיל דלית לי' לב ב"ד מתנה וה"נ ס"ל לר"א חבירו בזה וכ"ש לפי הגירסא שהביא הכ"מ פ"ד מה' פסהמ"ק דגרסי' רבי אליעזר ברבי שמעון אומר ירעו וכו' דא"ש טפי דר"א בר"ש כאבוה ס"ל בזה דאין לב ב"ד מתנה כדאי' להדיא בפ' התודה ד' ע"ט אבל למאן דס"ל לב ב"ד מתנה גם באבודין נמי לב ב"ד מתנה ועלה קאמר הרשב"א שפיר דנהי דלפום שנוייא דהשתא לא צריכין כלל לומר אבודין שאני מ"מ מעיקרא דדינא הו"מ לשנויי כפום שנוייא קמא דאבודין שאני דאעפ"י שאין הכרח לזה מ"מ מצינו למימר הכי אלא דקושטא משני דלר"ש ודאי לית לי' לב ב"ד כלל אבל לרבנן מצינו למימר גבי אבודין

הכי והכי וניחא השתא הא דבעי למימר דרבנן דר"ש במתניתי' רבי יהודה הוא והכי קאמר לי' בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה וכו' אפי' באבודין משום דלפום שנוייא דהשתא אין הכרח לומר אבודין שאני אפי' לר"ש וכ"ש לרבי יהודה דגבי פר ושעיר דמעיקרא דדינא לא קשיא מרבי יהודה דהתם וכנ"ל והוה א"ש אולם שמהרש"ך ז"ל שם גופי' מסתפק בזה אם הקושי' דלעיל הוא גם מדרבי יהודה או לאו יעוי"ש ותו דעדיין הקושי' הראשונה במקומה אדאביי דמאי פריך ממתניתין גבי חטאו' החיצונו' הא כבר שני לי' דאבודין שאני דלא שכיחי ואין לב ב"ד מתנה עליהן:

לכן יראה לע"ד שדברי התוספת והרשב"א ז"ל אלו ואלו דברי אלהים חיים הם דודאי אביי פריך שפיר לשיטתי' כמ"ש התוס' ורבה הו"מ לשנויי לפום שיטתי' כמ"ש הרשב"א ז"ל אשר יאמר כי הוא זה דאי' בפ' גט פשוט קע"ב גבי ההוא שטרא דהוה כתיב בי' אני פב"ב לויתי ממך מנה וקאמר רבה התם לנפילה לא חיישי' ופשיט לה מהא דתנן שנים שהיו בעיר אחת שם האחד יוסף ב"ש ושם השני יוסף ב"ש שהם יכולין להוציא שט"ח על אחרים ואמאי ליחוש לנפילה (פי' שמא נפל מיוסף ב"ש זה ומצאו יוסף ב"ש האחר) ש"מ לנפילה לא חיישי' ואביי פליג עלי' ומחלק בין נפילה דחד כי הכא גבי שני יוסף ב"ש שהחשש הוא שמא נפל מיוסף ב"ש וה לבד אבל לנפילה דרבים חיישי' וקיימל"ן התם כרבה דאפי' לנפילה דרבים נמי לא חיישי' כדאי' בח"מ סי' נו"ומשום דנפילה לא שכיחי דמזהר זהירי אינשי שלא ישברו כדאי' ביבמות פ' האשה שהלכה קט"ז א' והשתא א"ש הכל דאביי לשיטתו דס"ל חיישי' לנפילה משום דנפילה שכיחי אלא נפילה דיחיד הוא דלא שכיחי אמטו הכי ניחא לי' בההיא דפר ושעיר שאבדו וכו' דהתם ודאי לא שכיחי כיון שאינו אלא פעם אחת בשנה והוה כמו נפילה דיחיד אבל במתניתין גבי חטאות החיצונות דאיכא טובא בכל חודש ורגל ור"ה ויוה"כ הוה כמו נפילה דרבי' דאבודין דידהו שכיחי דחיישי' לה אמטו הכי פריך שפיר כמ"ש התוס' לחלק ביניהם אולם רבה דס"ל דאפי' נפילה דרבי' נמי לא שכיחי ולא חיישי' לה משום דמזהר זהירי אינשי בשלהן שלא יאבדו וכ"ש בבהמ"ק במקום זריזין דזהירי טפי בשמירתן כתב הרשב"א שפיר דלפום שיטתיה הו"מ לשנויי משום דאבודין לא שכיחי אפי' בחטאות החיצוני' דלא גרע משאר נפילה דרבי' דלא שכיחי משום דמזהר זהירי בהו אינשי וכדדייק לישנא דרבה דלעיל דאמר אבודין קאמרת וכו' שכל אבודין לא שכיחי כדאמר אלא דבעי לשנויי לאביי גם לפום שיטתיה דאביי דס"ל דנפילה דרבי' שכיח ג"כ א"ש אליבא דר"ש דלית לי' לב ב"ד מתנה וניחא השתא ג"כ בהא דבעי למימר דרבנן דר"ש הוא רבי יהודה והכי קאמר לי' בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה וכו'

ר"ל דאפי' תמצי דרבי יוחנן כאביי ס"ל לחלק בין נפילה דיחיד לנפילה דרבים וה"נ מחלק בכאן בין אבודי' דפר ושעיר לאבודין דחטאות החיצוני' וכמ"ש התוס' וא"כ תאמר דר' יהודה מחלק בהכי אפ"ה ליתא דממאי דר' יהודה היא דלמא ר"מ וכו' כנ"ל וא"ש הכל וא"כ דברי הרמב"ם כראי מוצק דלפום מאי דקיימל"ן בח"מ סי' נ' כרבה דאפי' נפילה דרבי' לא שכיחי משום דמזהר זהירי בהו אינשי ה"ה וכ"ש גבי אבודין דחטאות החיצוניות דלא שכיחי ואין לב ב"ד מתנה עליהן לכן פסק דירעו עד שיסתאבו ותמכר וכו' כנ"ל פשוט ונכון ודו"ק.

עוד לאלק' מילין ליישב פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' עבודת יוה"כ שסותרי' למ"ש בהלכות קרבן פסח אשר יאמר כי הוא זה: הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' עבודת יוה"כ דין ט"ו כתב מת אחד מהן וכו' ואם הי' המת של עזאזל יאמר זה שעלה עלה הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו והשני מן השנים שהגריל עליהם בסוף ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה ושם בדין ט"ז וכן פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהן וקרבו וכו' וכן אם נמצאו הראשונים קודם שיקרבו אלו יקרבו הראשונים וירעו השנים עד וכו' עכ"ל בפ"ד מה' קרבן פסח דין ו' כתב מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח והשני וכו' ותמה הכ"מ שם בשם הר"י קורקוס וזה לשונו יש כאן מקום עינן במה שכתב רבינו שיקריב איזה שירצה והוא דעת רבנן (דר"י פ' שני שעירים דף ס"ד ורבי יוסי פליג ואמר יקריב הראשון ושם הקשו לרב שאמר שאם מת אחד מן השני שעירים שהדין הוא שיקח זוג אחר שהראשון יקרב והשני ירעה נהי דב"ח אין נדחין יקריב איזה שירצה ותירצו דרב סבר כרבי יוסי דאמר גבי פסח מצוה בראשון ורבינו כתב (פ"ה מה' יוה"כ) והשני מן השנים שהגריל ירעה והוא דעת רב שהעמידו כרבי יוסי וכאן פסק כרבנן שאיזה יקריב וא"כ קשי' דידי' אדידי' ותי' הרב ז"ל שני תירוצים האחד הוא דשאני התם גבי שעירי יוה"כ שמת העזאזל שזה של שם הנשאר לא נדחה מחמת עצמו אלא מחמת חבירו ואין השני בא אלא כדי לקיים מצות הגרלה וכן אפי' רבנן מודו בהא דמצוה בראשון ומה שאמרו רב כר' יוסי ר"ל כי היכי דסבר רבי יוסי גבי פסח שמצוה בראשון הואיל והופרש תחילה ה"נ סבר רב גבי שני השעירים אליבא דכ"ע עכ"ד בקצרה ותמה עלי' הלח"מ שם דמה יענה הרב לאידך חלוקה שכתב הרמב"ם בה' עבודת יוה"כ בדין ט"ז וכן פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפרישו אחרים תחתיהן שיקרבו הראשונים והשניים ירעו והא הך חלוקה היא ממש כההיא דפסח שהראשונים נדחו מחמת עצמן ואפ"ה פסק שהראשונים יקרבו שוב תירץ הרב ז"ל דמדלא כתב הרמב"ם ז"ל (בדין ט"ו)

שם יקרב הראשון אלא כתב השני ירעה הנה לא פסק כרב אלא איזה שירצה יקרב ומ"ש השני ירעה הכוונה שאפי' קרב הראשון ירעה השני ולא אתרי' ימות הואיל וכו' וע"ז תמה הרב בלח"מ בתרתי חדא דהא בדין ט"ז גבי פר ושעיר שאבדו כתב בהדיא הראשונים יקרבו ואידך ממ"ש הרמב"ם ז"ל בדין ט"ו שאין חטאת הצבור מתה כלשון המשנה ר"פ שני שעירי' ובגמ' דדייקינן עלה הא דיחיד מתה ופריך מינה לרב הא אפי' דיחיד נמי לא מתה דהוה כמפריש שתי חטאות לאחריו' דאחת קריבה והשני תרעה ומשני כיון דאמר רבי יוסי מצוה בראשון מעיקרא כמפריש לאבוד דמי א"כ האי דיוקא איכא נמי בלשון הרמב"ם ז"ל שכתב שאין חטאת צבור מתה הא דיחיד מתה וע"כ מטעם שמצוה בראשון כרבי יוסי והאיך כתב מוהריק"ו הנ"ל שהרמב"ם שם לא פסק כרבי יוסי עכ"ד והניח דבריו בתימה יעוי"ש:

אולם לע"ד יתכן לקיים וליישב שני התירוצים הנ"ל על נכון ותחילה אומר במה שדקדק לשון הרמב"ם שכתב שאין חטאת צבור מתה דע"כ אתי כר' יוסי מהא לא אירי' דהא בפ' שני שעירים אהא דאמר רב סבר בר' יוסי דאמר מצוה בראשון דייק הש"מ ואמר הי' רבי יוסי אי לימא רבי יוסי דקופות דתנן בשלש קופות וכו' דלמא שאני התם דבעידנא דאתחזי קמייתא לא אתחזי בתרייתא ומסיק אלא רבי יוסי דפסח דתניא המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון וכו' איזה מהן תירצה יקריב דברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה בראשון וכו' העולה מזה דעד כאן לא פליגי רבנן עלי' דר' יוסי אלא דוקא היכי דלא אתחזי קמא עד דאתחזי בתרא תא אי בעידנא דאתחזי קמא לא אתחזי בתרא אפי' רבנן מידי דמצה בראשון כסתמא דמתניתי' דקופות והנה רש"י ז"ל פי' גבי שעיר יוה"כ ז"ל אבל האי לא אתחזי קמא עד דאתחזי בתרא שאעפ"י שהגריל עליו אינו ראוי לשחוט עד לאחר מתן דם הפר ובתוך כך מת חבירו והביאו שנים והגרילו עליהם וכשהגיע זמן שחיטת השעיר כבר זה האחרון עומד עכ"ל נשמע מזה שאם מת העזאזל לאחר מתן דם הפר שכבר הי' של שם הראשון ראוי לשחוט קודם שמת העזאזל אפי' לרבנן נמי מצוה בראשון כיון דבעידנא דאתחזי קמא אכתי לא אתחזי בתרא וא"כ א"ש דנקט הרמב"ם לשון המשנה שאין חטאת צבור מתה משום כה"ג שמת העזאזל אחר תתן דם הפר דאז לכ"ע מצוה בראשון וכיון שכן אלו הוה דיחיד הוה מתה דכיון דמצוה בראשון כמפריש לאבוד דמי אפ"ה בכאן ירעה משום דאין חטאת צבור מתה וא"ש: ועפי"ז יתיישב שפיר גם הקושיא הראשונה שהקשה **(הגה"ה אול' דבר מן דין קשי' לן מהא דפרש"י אהא דאמ' כמפריש לאבוד דמי דאתי מתניתין כרבי דאמר מפריש לתשלומי אבוד כאבוד דמי.

והרמב"ם פ"ד מהל' פסהמ"ק דין ג' פסק בהדיא דלא כרבי והדרא קושי' לדוכתי' למה כתב הרמב"ם ז"ל שאין חטאת צבור מתה הא אפי' דיחיד נמי לא מתה לרבנן דרבי ואפי' לר' יוסי לכן נראה דהאי דיוקא מעיקרא ליתא שהרי דרכו של הרמב"ם ז"ל בכ"מ להמשך אחר לשון המשנה לכן גם בכאן נקט לשון המשנה לאשמועי' שאין חטא' ציבור מתה דאכתי נמי טובא בזה באם שקרב השני ונשאר הראשון דהו"ל נתכפרו בעלים באחר דגבי יחיד מתה לכ"ע והכא הראשון ירעה משום דאין חטא' צבור מתה כנ"ל ותמיה על הלח"מ שלא הרגי' בזה:)** אהא דכתב הרמב"ם בדין פר ושעיר שאבדו וכו' שהראשונים יקרבו משום דודאי הא דפר ושעיר שאבדו מיירי שאבדו ביוה"כ אחר הגרלה כדמוכח בש"ס שם ס"ה ע"ב דבעי למימר טעמא דרבי יהודה גבי פר ושעיר שנאבדו דאמר ימותו משום גזירה שיאמרו הגורל קובע משנה לחברתה אלמא דאחר הגרלה מיירי כמשמעות הלשון דפר ושעיר דהיינו שעיר של שם שעם הפר וכיון שכן מהפר לחוד ודאי ניחא דיקרב הראשון שהרי הפר הי' ראוי לשחוט מיד קודם שנאבד וא"כ בעידנא דאתחזי קמא אכתי לא אתחזי בתרא ובכה"ג אפי' רבנן מודו דמצוה בראשון ובשעיר א"ש ג"כ לפי מ"ש מוהריק"ו הנ"ל בתירוצא קמא דהיכא שאין הדיחוי מצדו לכ"ע מצוה בראשון א"כ כשנאבד השעיר של שם ונשאר העזאזל עכ"פ המצוה בעזאזל הראשון שאין הדחוי מצדו לכן כשהפרישו זוג אחר והגרילו ואח"כ נמצא של שם הראשון ג"כ מצוה בשל שם ראשון ולא בשני משום דלמצוה בעינן לקיחתו כאחד והשל שם הראשון הי' לקיחתו כאחד עם העזאזל הראשון משא"כ השני אין לקיחתו כאחד עם עזאזל הראשון לכן כתב הרמב"ם שפיר גבי פר ושעיר ג"כ שיקרבו הראשונים וא"ש והתי' השני של מוהריק"ו שהרמב"ם לא פסק כרב גבי מת אחד מהן אלא ס"ל דאיזה מהן שירצה יקריב יש ליישב ג"כ עפ"י מ"ש התוס' ישנים בריש הפרק דעיקר מצותן בלקיחתן יקרב השעיר הראשון עם העואול הראשון שנלקחו כאחד מערב יוה"כ משא"כ בזוג השני שניקח ביוה"כ וא"ש ודו"ק:אמר בן המחבר: הנה מה שמצאתי באמתחת אדוני אבי מו"ר הגאון זצללה"ה חדושים ופלפולים השייכים לש"ע א"ח קבעתי את מקומם פה בסוף לאחר השו"ת וכן עשיתי לכל חלק וחלק מחלקי הש"ע לאחר השו"ת שלו עמדתי חדושי פלפולים בגפ"ת או בהרמב"ם השייכים לאותו חלק: שבת דף כ ע"א אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמי' אין מדליקין בהן בשב' אין מדילקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא ע"ט דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ור"ת אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה והקשו התוס' מנ"ל לרבא דסבר רב הונא מותר להשתמש לאורה דלמא האי דקאמר אין מדליקין

בשבת משום דכבתה זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת ותירצו דא"כ לא הוה צריך לי' למימר בין בשבת בין בחול כיון דחד טעמא הוא אלא הו"ל למימר אין מדליקין סתם מדקאמר בין בחול בין בשבת ש"מ שעוד יש טעם אחר בשבת שלא להדליק לבד מטעם דחול והיינו שמא יטה וא"כ סבר מותר להשתמש לאורה והקשה מהרש"א אימא ולא הו"מ למימר מתם אין מדליקין דה"א דוקא בשבת משום יטה דמותר להשתמש לאורה אבל בפול מדליקין דכבתה אין זקוק לה עכ"ד.

ונלע"ד לישב קושייתו עפ"י מה שהקשו בתוס' ישינים אהא דאי' לעיל דחלב מהותך שנתן לתוכו שמן כל שהוא מדליקין בו בשבת ולא גזרי' אטו חלב מהותך בעיני' בלי תערובות שמן משום דהיא גופה דחלב מהותך בעיני' דאין מדליקין משום גזירה אטו שאינו מהותך לכן בתערובות שמן הוא גזרה לגזירה ולא גזרי' הלא גם בחלב מהותך בעיני' הוה גזירה לגזירה מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה (ועין בתוס' כ"ג ב' ד"ה גדרה) ותירצו בשם הר"י בר נתן דהא דאמר לעיל לפי שאין נמשכין אחר הפתילה לא משום שמא יטה (בלבד) אלא שמא יכבה כדחיישי' הכא גבי חנוכה וליכא שלום בית עכ"ל ויש להבין לכאורה דהא תינח בשבת אבל בחנוכה דאמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמי' אין מדליקין בהו בשבת אין מדליקין בחנוכה אפי' בחול משום דכבתה זקוק לה ופרש"י דיישין שמא יכבה ויפשע ולא יתקן לה.

ומשמע דבכל השמני' שאין מדליקין בשבת קאמר דאין מדליקין בה בחנוכה וקשה הא תינח בשאר שמנים אבל בחלב מהותך שדולק יפה ואינו אסור אלא משום גזרה דאינו מהותך אמאי לא ידליק בו בחנוכה בחול הא הו"ל גזירה לגזירה מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך דלמא פשע ולא יתקן לה מאיזה סיבה שיהי' אם שיפשע או ישכח או שלא יהיה בביתו עד שעבור זמנה שאינו אלא חצי שעה (ועוד שצריך להתפלל ערבית מיד אח"כ לא יוכל לתקן) משא"כ בחשש שמא יטה שהוא קום ועשה מש"ה היה שפיר גזירה לגזירה כנ"ל אולם עדיין קשה בדר"ח דס"ל כבתה אין זקוק לה והא דאין מדליקין בהן בשבת משום שמא יטה הא תינח בשאר שמנים אבל בחלב מהותך אמאי לא הא הו"ל גזירה לגזירה מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה דמשום שיכבה ליכא למיחש דהא כבתה אין זקוק לה ושלו' בית נמי איכא בנר של שבת וצריך להיות דאין ה"נ דשרי ורב חסדא לא קאי על חלב מהותך בזה דהא רב חסדא קאמר דמדליקין בחול בכל השמנים ועלה קאמר אבל לא בשבת דאין מדליקין בו בכל השמנים שאין נמשכין אחר הפתילה משא"כ בחלב מהותך שנמשך אחר הפתילה אין ה"נ דמדליקין בו אפי' בשבת ורב הונא דקאמר בהדיא פתילו' ושמנים שאמרו חכמי'

אין מדליקין בהן בשבת דמשמע דבכל השמנים כולן שאין מדליקין בשבת קאמר שאין מדליקין בחנוכה ונכלל זה הוא ג"כ חלב מהותך נמי א"ש דהא איהו ס"ל כבתה זקוק לה מש"ה גזרי' מהותך אטו שאינו מהותך ובשאינו מהותך שמא יכבה ולא יוכל להדליק בשבת ובחול נמי יש לחוש שלא יתקן וכנ"ל וא"כ מיושב שפיר קושי' מהרש"א דלעיל דשפיר דייק רבא דס"ל לרב הונא מותר להשתמש לאורה דאי משום כבתה זקוק לה לחוד הו"ל למימר סתמא אין מדליקין בהם בחנוכה ואין לומר דהוה ס"ד דבשבת דוקא קאמר משום דמותר להשתמש לאורה וחיישי' שמא יטה אבל בחול מדליקין דכבתה מין זקוק לה זה אינו דא"כ היכי קאמר סתם פתילות ושמנים שאין מדליקין בשבת דמשמע נמי חלב מהותך הא הוה גזירה לגזירה מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה ובהכרח לומר דהא דאפר בשבת בנר חנוכה תפי' בחלב מהותך משום דס"ל כבתה זקוק לה מש"ה איכא למגזר בחלב מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יכבה ולא יוכל להדליק א"כ ממילא נשמע דה"ה בחול כיון דס"ל כבתה זקוק לה ויש לחוש שיכבה ויתבטל מצותה ויהי' בשב ואל תעשה שלא יתקן מהר עד שיחסר זמנה וכנ"ל:

עירובין דף לה ע"א מתניתין נתגלגל חוץ לתחום וכו' עיין כל הסוגיא עד דף ל"ו בעי רב שמואל ב"ר יצחק: שם ע"ב גמ' ורמי דאורייתא אדאורייתא לר"מ וכו' הקשו התוס' ד"ה רבי ירמיה מאי קושי' דר"מ אדר"מ דבמתניתין הא דלא אוקמה תרומה אחזקה לאו משום דהשתא היא טמאה אלא משום דאיכא חזקה אחרת כנגדה דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו ואימא לא עירב כדפרש"י לקמן דף ל"ו ד"ה העמד טמא וכו' בדר' יוסי ע"ש. ותו במ"ש ואי הוה אמרי' דחזקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה אתי שפיר לכאורה קשה טובא דהא ודאי מוכח שפיר מסוגי' דלקמן כפרש"י דחזקת תחום ביתו ודאי חשיב חזקה דאל"כ מאי פריך התם אדרבה העמד מקוה על חזקתה לו יהי כן אכתי לא דמי לספק עירוב דגבי עירוב ליכא שום חזקה לחומרא אלא לקולא מש"ה מיקל רבי יוסי כדפרש"י בד' ל"ה ב' בד"ה אחת אומרת משא"כ גבי מקוה דאיכא חזקה דהעמד טמא על חזקתו נגד החזקה דמקוה על חזקתה מש"ה מחמיר רבי יוסי בספיקו אפי' בטומאה דרבנן אטו טומאה דאורייתא לבן הוכרח רש"י שם לפרש דגבי עירוב נמי איכא חזקה לחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו נגד החזקה דהעמד תרומה על חזקתה אמטו הכי פריך שפיר הא גבי מקוה נמי איכא חזקה לקולא דהעמד מקוה על חזקתה נגד חזקת טומאה דגברא וא"כ שקולים הם וכיון שכן קשה בממה נפשך אם תאמר דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה קשה קושי' התוס' דמאי פריך מעיקרא דרבי מאיר אדר"מ וכנ"ל ואם תאמר דחזקת תחום ביתו לא חשיב חזקה קשה הסוגי' דלקמן באוקמתא דרבא

דפריך אליבא דר' יוסי אדרבה העמד מקוה על חזקתה דלא פריך מידי כנ"ל וביותר קשה נמי מעיקרא בהא דפריך קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי דמאי קושי' דלמא גבי עירוב שאני דליכא שום חזקה לחומרא אלא לקולא דהעמד תרומה על חזקתה משא"כ גבי תקוה אפי' לפום הס"ד דאיירי במקוה שנמדד מתחילה ואיכא לאוקמה אחזקה אכתי איכא חוקת טומאה דגברא דהעמד טמא על חזקתו כנגדה ובהכרח דגבי עירוב נמי איכא חזקת תחום ביתו כנגד חזקת תרומה וכנ"ל וא"כ קשה בממה נפשך ג): תו יש לדקדק **(הגה"ה ותו קשה מעיקרא דפריך הש"ס דר"מ אדר"מ הו"ל למפרך נמי דר' יוסי אדר' יוסי ולמימר ורמי דר"מ אדר"מ ודרבי יוסי אדרבי יוסי כפי הסוגי' דש"ס בכל דוכתין ולמה הפסוק הענין, באמצע למפרך תחילה דר"מ אדר"מ מהא דנגע באחד בלילה וכו' עם כל השקל' וטריא עד לבסוף בתר אוקמתא דרבא חזר להעיר קשיא דרבי יוסי אדר' יוסי ואשר אני אחזה באוקמתא דרבא דאמר התם תרי חזקה לקולא הכא חדא חזקה לקולא שנכתב בצדו בהש"ס ספרים אחרים חדא חזקה לחומרא שלפי הנראה לכאורה בהכרח לפרש דר"ל משום דאין כאן אלא חדא חזקה אזלי' לחומרא ורש"י ז"ל הוקשה לו דאמאי לא סגי לי' באמת בחדא חזקה לקולא דהא בכל דוכתין אזלי' בתר חזקה אפי' בשל תורה וכמו שהוכיחו התו' ד"ה כל ממעת לעת שבנדה ע"ש לכן הוכרח לפרש דרבא נמי איירי בשתי כתי עדים כמו שביאר הריטב"א בכוונתו ע"ש ופשוט הוא וא"כ לכאור' אוקמ' דרבא הוא ללא צורך כלל אלא לרווחא דמילתא לאשמועינן דינא דתרי חזקי' מהני אפילו בתרי ותרי גם בכל זה צ"ע כיון דחזקה דאורייתא מה לי חדא חזקה אי תרתי חזקי לגבי תרי ותרי אולם או לאו דמסתפינא הוה אמינא לפר' דודאי המקשה דפריך ואמר ורמי דאורייתא אדאורייתא ס"ל דחזקת תחום ביתו לא חשיב חזקה כדפירש)** בהא דאמר ורמי דאוריי' אדאורייתא לרבי מאיר הא לרבי יהוד' נמי איכא לאקשויי דנוקמה הכא אחזקה לעמ"ש התוס' דגבי חולין מודו רבנן לר"מ דלא חיישי' לשעת מציאתן ואזלי' בתר חזקה דמעיקרא אפי' בשל תורה ולא פליג אלא בתרומה וקדשים וא"כ גבי עירוב לכ"ע מוקמינן אחזקה ולמה דייק ואמר לרבי מאיר דמשמע דלר' יהודה לא קשי' מידי.

ד) קשה לי טובא בהא דפריך הש"ס מעיקרא דר"מ דהכא אהא דאמר רבי מאיר גבי מקוה דבדרבנן ספיקא לקולא והוצרך לומר דקסבר ר"מ תחומין דאוריי' הלא אפי' אי תחומין דרבנן נמי לא שייך הכא למיזל לקולא כמו בשאר ספיק' דרבנן דאם באת להקל מפאת ספיקא דרבנן ולומר דעירובי עירוב ורשאי לילך ממקו' עירובו ולהלן אלפים אמה קנה כשימלך למחר לילך מצד ביתו ולהלן אלפים אמה נאמר ג"כ לאידך גיסא ספיקא דרבנן לקולא דשמא נטמאת התרומה מבע"י ולא קנה עירוב והרי הוא כבני עירו והוה

תרי קולי דסתרי אהדדי דלא מקלינן אפי' בספק ספיקא כמ"ש התוספ' בפ"ק דב"ק דף י"א ד"ה דקא וכו' וכ"כ עוד התוס' פ"ק דביצה דף י"ד ד"ה איכא בינייהו דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא היכא דבכל צד איכא קולא וחומרא משום דא"כ נצטרך להקל בכל צד והוה תרי קולי דסתרי אהדדי' וה"נ דכוותי' דמאי חזית להקל באותן אלפיים שממקום עירובו ולהחמיר באלפים שמעבר ביתו והלאה כשימלך לצאת לשם הלא גם באותן אלפים אמה ספיקא דרבנן הוא שמא נטמא מבע"י וקנה שביתה בעירו ואם תאמר דבאמת כשימלך למחר וירצה לצאת לסוף אלפים שמעבר ביתו והלאה ג"כ ניזיל לקולא א"כ יהי' לו ששה אלפים אמה והוה תרי קולי דסתרי אהדדי**(מהרש"א ז"ל גם לשיטת התוס' ע"ש (ועמ"ש לקמן בעז"י דתליא בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בחולין דף י') והכי נמי ס"ל לרבה ורב יוסף דהך חזקה דהעמד גברא על תחום ביתו לאו מידי הוא לכן הוכרחו לאוקמי מתני' בשתי כתי עדי' אבל רבא ס"ל דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה לחומרא והיינו דמשני הכי התם גבי נגע באחד בלילה תרתי חזקי לקולא ר"ל בכל צדי הספק איכא חזקה לקולא שאם באת להעמיד זה שנגע על חזקתו העמידנו בחזקת טהרה וכו' לאידך גיסא בזה שנמצא מת שבו נולד הספק אם באת להעמידו על חזקתו העמידנו בחזקת חי ואין כאן חזקה לחומרא בשום צד משני צדדי הספק בין בזה המת עצמו ובין בזה האיש הנוגע בשניהם החזקה לקולא משא"כ הכא גבי עירוב נהי דגבי תרומה שבה נולד הספק איכא חזקה לקולא (דמש"ה עדיפא הך חזקה מחזקת תחום ביתו כמ"ש לקמן בשם הריטב"א ז"ל) מ"מ הא בצד השני חדא חזקה לחומרא שאם באת להעמיד הך גברא אחזקתי' העמידנו על חזקה תחום ביתו כקושי' התוס' הנ"ל והיינו שינויא דרבא ממש וגם לפי גירסת ספרים שלפנינו דגרסי' הכא חדא חזקה לקולא יש מקום לפרש כן דר"ל התם בכל צד משני צדדי הספק איכא חזקה לקולא משא"כ הכא ליכא חזקה לקולא אלא בצד א' דהיינ' חזקת תרומה אבל באידך צדדא דהיינו ספיקא דגברא הוה חזקה לחומרא דהיינו חזקת תחום ביתו וכיון דרבא אית לי' שפיר חזקת תחום ביתו אמטו הכי פריך שפיר באידך דרבא דאמר ה"ט דרבי יוסי משום העמד טמא על חזקתו אדרבה העמד מקוה על חזקתה ואי משום דהכא עכ"פ איכא חזקה לחומ' דהעמד טמא על חזקתו הלא גבי עירוב נמי איכא חזקה לחומרא דהעמד גברא על חזק' תחום ביתו כדאמר רבא גופי' לעיל דהכא חדא חזקה לחומרא וכנ"ל ובזה מיושב היטב הא דלא פריך מעיקרא דר' יוסי אדרבי יוסי משום דלפי' מאי דס"ד מעיקרא דחזקת תחום ביתו לאו מידי הוא הוה ניחא שפיר דגבי תרומה מקיל רבי יוסי משום דליכא התם שום חזקה לחומרא אלא לקולא לחוד דאמרי' העמד תרומה על חזקתה וטהורה

היתה משא"כ גבי מקוה גם למאי דס"ד מעיקרא דאיירי במקוה שנמדד דאיכא למימר העמד מקוה על חזקתה מ"מ איכא נמי חזקה לחומרא כנגדה דהעמד טמא על חזקתו ולא קשי' מידי אולם בתר דשני רבא דגבי ספק עירוב נמי איכא חדא חזקה לחומרא דהעמד גברא על חזק' תחום ביתו פריך שפיר השתא קשי' דר' יוסי אדרבי יוסי דהא גבי מקוה נמי איכא חזקה לקולא דהעמד מקוה על חזקתה כי הכא ואי משום דהתם איכא חזקה לחומרא כנגדה דהעמד טמא על חזקתו הלא גבי ספק עירוב נמי איכא חדא חזקה לחומרא כנגד חזקת תרומה דהעמד גברא על חוקת תחום ביתו כדאמר רבא בהדיא ועל כן הוצרך רבא לשנויי דאיירי במקוה שלא נמדד וא"ש.

וארווח לן בזה לדחות דברי הפ"י בחדושיו לכתובות בקו"א לחלק יצא בדין רובא וחזקה דרובא עדיף היינו דוקא בחדא חזקה אבל לא כנגד תרי חזקי וכה"ג מחלק הריב"ש בסי' שע"ח בדין מים שאין להם סוף היכי דלא שהו עליו שיעור שתצא נפשו דאסירא מדאורי' ואפי' ניסת תצא ולא אזלי' בתר רובא משו' דאיכא תרי חזקי כנגד הרוב חזקת אשת איש וחזקת חיים של הבעל הנטבע ונסתייע מסוגי' דהכא בשינויא דרבא דמחלק נמי בין חדא חזקה לתרי חזקי ע"ש ולפי דרכינו אזדו לה ראי' זו מכאן ועי' תשובת נודע ביהודה חלק אה"ע סי' מ"ג מה שהשיג ג"כ ע"ז:)** לכן אזיל לחומרא בתרווייהו והו"ל חמר גמל כמ"ש התוס' שם וכה"ג איתא נמי בפ"ק דפסחים דף י"א גבי שני שבילין ובא לשאל עליו ועל חבירו ע"ש והא דס"ל לר' יוסי ספק עירוב כשר בהכרח לומר דלאו מפאת ספיקא דרבנן לקולא אתי עלה אלא שכן קיבל מרבותיו דמעיקרא הכי איתקן דספק עירוב קונה כמי ודאי עירוב משום דתחומין דרבנן הוא עשו ספיקו כודאי וכמו שאמר בהדיא שכן העיד אבטולמס משום ה' זקנים על ספק עירוב שכשר אבל ר"מ הא פליג עלי' ולא שמיעא לי' קבלה זו ולא אתינן למרמי עלי' אלא מהא דספיקא דרבנן לקולא קשה הא בכאן לא שייך זה ואם נאמר דהך חזקה דהעמד גברא על תחום ביתו לא חשיב חזקה הוה א"ש שיש להקל דהקילו מספיקא באותן אלפים שממקום עירובו והלאה דמסייע להו חוקה דתרומה משא"כ באלפי' שמעבר השני שהם כנגד החוקה אבל לפרש"י ז"ל שסובר דאיכא חזקה בכל צד ונגד חזקת תרומה איכא חזקה נמי לאידך גיסא דהעמד גברא על חזקת תחום ביתו וכנ"ל ודאי קשה האיך שייך בכאן הא דספיקא דרבנן להקל כיון שיש בו חומרא מצד אחר אם יצטרך לסוף אלפים אמה שמעבר לביתו והלאה ובהדי' תנן לקמן בס"פ חלון דף ה' א' דעירוב תחומין הוא חוב לאדם ופירשו התוס' בפרק מי שהוציאו' דף מ"ג ע"ב ד"ה ואין דאפי' ידעי' שהוא צריך לעירוב זה ללילך ממקום עירובו אלפי' אפ"ה חשיב חוב במה שמפסיד שאינו יכול ללילך לצד אחר אם

ירצה ע"ש וכ"ש בנד"ז שנאמר שבכל ענין קנה עירוב גם אם הוא צריך בודאי לילך לצד אחר דלא שייך בזה הא דספיקא דרבנן לקולא והארכתי בקושי' זו להבינה לעצמי כי חדת הוא לי.

ה) קשה באוקמתא דר' ירמי' קושי' התוס' ד"ה בהא לימא רבי יוסי וכו' דאמאי לא פריך מדר"מ ור' יהודה גופייהו דאי כשהי' עלי' שרץ בין השמשוש כולו דודאי איטמי מבע"י אמאי הוה חמר גמל הלא מבע"י אין עירוב כלל וקנה שביתה בביתו כשאר בני העיר.

ו) קשה כיון דבהי' עלי' שרץ כל בין השמשו' ודאי איטמי מבע"י אמאי אכפ' רבי ירמי' לאוקמי דוקא בשהי' עלי' שרץ כל בין השמשו' הו"ל לאוקמי בפשיטו' טפי כשהי' עלי' שרץ מבע"י ולמה לי להזכיר כלל בין השמשות.

ז) קשה הא בהדיא תנן במתניתי' אם ספק ר"מ ור"י אומרי' וכו' ולפי אוקמתא דר' ירמי' לאו ספק הוא אלא ודאי. ח) קשה האיך יתכן דר' ירמי' דרב גובריי הוא טעי כל כך מה דלא טעי בי' אפי' בר בי רב דחד יומא יש לדקדק עוד בהא דפריך הש"ס בהא לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר שבק לדרבי שמעון בר זוגי' בהא דהא תרווייהו קאמרי במתניתין ספק עירוב כשר והו"ל למימר בהא לימא רבי יוסי ורבי שמעון ספק עירוב כשר ואמאי נקט לדר' יוסי לחודי': ונלע"ד ליישב הכל בחדא מחתה בעזה"י אשר יאמר כי הוא דהנה הריטב"א ז"ל קיים דברי התוס' במה שכתבו בתחילת דבריהם דחזקת תחום ביתו לא חשיב חזקה וטעמא אמר כיון דודאי עירב ואין הספק אלא אם נטמא העירוב הא נפק לי' גברא מחזקת בית זה עכ"ל ולכאורה אין דבריו מספיקין דהלא אם נטמא מבע"י אכתי בתחום ביתו קאי כדתנן במתניתין מבע"י אין עירובו עירוב והרי הוא כבני עירו ולא נפק לי' מחזקת בית זה וכיון דספיקא הוא ועלי' אנו דנין אם הוא בתחום ביתו כדמעיקרא או בתחום עירובו יש להעמידו על חזקה דמעיק' שהי' בתחום ביתו וזהו באמת דעת רש"י ז"ל ועמש"ל בישוב דברי הריטב"א ז"ל בזה ועכ"פ למדנו מדבריו ז"ל דהיכי דודאי נפק לי' מתחום ביתו בכל ענין כדבעינן למימר קמן תו לא שייך חזקת תחום ביתו:

מעתה אני אומר בטח דרש"י ז"ל בפירושו כאן אזיל לטעמי' לקמן פ' מי שהוציאוהו דף נב ע"ב בפסקא דר"מ אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמל ופריך הש"ס עלה תנינא חדא זימנא במתניתין דידן אם ספק ר"מ ור' יהודה אומרי' ה"ו חמר גמל ומשני דאתי לאשמועי' דלא תימא דדוקא בספק עירוב (כמו במתניתי') הוא דהוה חמר גמל אלא אפי' ודאי לא עירב בי התם נמי הוה חמר גמל לרבי מאי ופרש"י ז"ל שם ש"מ אפי' במקום שאינו ספק כגון נתגלגל חוץ לתחום מבעוד יום ודאי לא עירב הוא אפ"ה לר"מ חמר גמל הוא דסילק עצמו בכוונתו מאלפי' שלצד השני לביתו וההיא סתמא דקתני

התם מבע"י אינו עירוב (ר"ל דבמתניתי' דהכא) דמשמע דהרי הוא כבני עירו רבי יהודה וכו' עכ"ל (ועיין בריטב"א שם שהשיג על פרש"י בזה ומפרש דהתם נמי ספק עירוב הוא ואני פי מלך שמור כפי העולה מפרש"י ז"ל ופשטא דלישנא דהש"ס דקאמר אפי' בודאי לא עירב וכו' העולה מזה דלרבי מאיר אפי' בנטמאת מבע"י נמי אינו כבני עירו שכבר אבד תחום ביתו ממה שסילק עצמו בכוונתו מאלפים שמעבר השני לביתו הו"ל חמר גמל שאין לו אלא האלפיים שלצד עירובו מיהו אנן לא קיימל"ן כר"מ בהא כסתם מתניתין דידן דאתי' כר' יהודה כדקתני נאכל עירובו מבע"י אינו עירוב כלל דמשמע דהרי הוא כבני עירו ולא אבד תחום ביתו מעתה פרש"י ז"ל בשמעתין כראי מוצק דודאי אליבא דהלכתא דקיימל"ן בנטמאת התרומה מבע"י אינו עירוב ונשאר בתחום ביתו שייך שפיר בספק מבע"י או משחשיכה חזקת תחום בתו ואמטו הכי פרש"י שפיר לקמן בדרבי יוסי דנגד חזקת תרומה איכא חזקת תחום ביתו והכריחו לזה הא דפריך לקמן באוקמתא דרבא לר' יוסי אדרבה העמד מקוה על חזקתה ומאי קושי' הא אכתי איכא חזקת טומאה כנגדה ולא דמי לעירוב דאין שם חזקה לחומרא כלל אלא לקולא דהעמד תרומה על חזקתה ותו מעיקרא נמי מאי קשי' לי' דר' יוסי אדרבי יוסי נהי דהוה ס"ד דאיירי במקוה שנמדד אכתי איכא התם חזקת טומאה דגברא כנגדה ולא דמי לעירוב דאין שם חזקה לחומרא כלל אלא ודאי דגבי ספק עירוב נמי איכא חזקה לחומרא דהיינו חזקת תחום ביתו כמו גבי מקוה ומה שהקשו התוס' מהא דפריך מעיקרא דר"מ אדר"מ בהא דנגע באחד בלילה דלמא שאני הכא דאיכא חזקת תחום ביתו נגד החזקה דהעמד תרומה משא"כ התם דליכא שום חזקה לחומרא כנגד חזקת חיים לק"מ לפרש"י דהתם אליבא דר"מ קיימינן ואליבא דר"מ וודאי לא שייך חזקת תחום ביתו כלל דהא לר"מ אפי' נטמאת התרומה מבע"י דודאי לא עירב אפ"ה אבד תחום ביתו משום דכבר עקר דעתי' מתחום ביתו משעת הנחת העירוב וכיון שבין כך ובין כך אבד תחום ביתו אזדא לה חזקת תחום ביתו לגמרי דהא כבר נפיק לי' מחזקת בית זה מבע"י וכמש"ל בפתח דברינו בשם הריטב"א ז"ל דהיכי דכבר נפיק לי' מתחום ביתו לא שייך חזקת תחום ביתו כלל מש"ה פריך שפיר דר"מ אדר"מ אליבא דר"מ דייקא **(הגה"ה אלא שהרב ז"ל כתב כן אליבא דכ"ע אבל דעת רש"י ז"ל דלמאי דקיימל"ן בנטמאת מבע"י דלא קנה עירו' יש לו תחום ביתו שייך שפיר חזקת תחום ביתו דהא אכתי לא נפיק מחזקת בית זה כמש"ל אבל אליבא דר"מ דס"ל אפי')** ובזה מיושב ג"כ קושי' הג' דלעיל אהא דכתבו התוס' דלא פליגי ר"מ ורבנן בנגע באחד בלילה אלא בתרומ' וקדשים אבל בחולין לכ"ע אזלי' בתר חזקה דמעיקרא ולא חיישי' לשעת מציאתן אפי' בשל תורה א"כ אמאי

דייק הש"ס ואמר ורמי דאורייתא אדאורייתא לרבי מאיר**(בנטמאת מבע"י דודאי לא עירב אבד תחום ביתו משעת הנחת העירוב ודאי סברת הרב ז"ל קימת דודאי אזדא לה חזקת תחום ביתו כיון דכבר נפיק לי' מחזקת בית זה ואין כאן חזקה קמייתא כלל דהא בעוד שלא עירב הי' עומד בתחום ביתו והעירוב הזה גם אם נטמא מבע"י אהני לי' מיהא להוציאו מתחום ביתו א"כ נפיק לי' מחזקה קמייתא שקודם הנחת העירוב לגמרי וא"ש כנ"ל:)** הא לרבי יהודה נמי קשה אמאי לא אוקמה אחזקת טהרה גבי עירוב ולפי הנ"ל א"ש דלר' יהודה לק"מ דגבי עירוב איכא חזקת תחום ביתו נגד חזקה דתרומה כקושית התוס' וכנ"ל משא"כ לר"מ פריך שאמר דלשיטתו סתר לא שייך חזקת תחום ביתו דאורייתא לר"מ דייקא ובזה מיושב ג"כ קושי' השא שהקשינו למעלה בהא דפריך לעיל דמ"ח דהכא אדר"מ דמקוה דאמר בדרבנן ספיקא לקולא וגבי תחומין דרבנן אזיל לחומרא הלא גבי תחומין לא שייך ספיקא לקולא דאם תאמר להקל מספיקא דקנה עירוב ויש לו אלפים אמה ממקום עירובו אתה ומפסידו האלפיים אמה שמעבר ביתו והלאה אם ימלך וירצה לצאת לשם והלא באלפיים שמעבר ביתו נמי ספיקא דרבנן הא דלמא נטמאת מבע"י וקנה שביתה בביתו ומאי את להקל בכאן להחמיר בצד השני ואם תאמר להקל בשניהם וכשירצה לצאת מעבר ביתו והלאה ניזל ג"כ לקולא הו"ל תרי קולי דסתרי אהדדי שא"כ יהי' לו ששה אלפי' אמה וכל כה"ג אפי' בדרבנן אזלינן לחומרא בתרוויי' כמ"ש התוס' בביצה פ"ק דף י"ד ובפ"ק דב"ק דף י"א ע"ש ולפי הנ"ל א"ש דהלא כבר הראית לדעת דלרבי מאיר אפי' בנטמאת התרומה מבע"י דודאי לא קנה עירוב ג"כ הפסיד אותן אלפיים אמה שמעבר ביתו והלאה משעת הנחת העירוב משום דכבר עקר דעתו מתחום ביתו ואין הפסק בכאן אלא באותן אלפיים אמה שממקום עירובו והלאה לבד אמטו הכי הכי פריך שפיר לר' מאיר דאמאי לא אמר בכאן ספיקא דרבנן לקולא וקנה עירובו דהא אין כאן ספק אלא בצד אחד דאלפים שמעבר ביתו כבר הפסיד בכל ענין וכנ"ל וא"ש:

ועפ"י האמור יתיישב ג"כ קושית התוס' ד"ה בהא עם יתר הקושי' והדקדוקים דלעיל באוקמתא דר' ירמי' אשר יאמר כי הוא זה דבפ"ב דשבת דף ל"ה ב' של"ו א' נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי בשיעור בית השמשות דלרבי יהודה מתחיל בין השמשות מיד אחר סוף שקיעת החמה (לפיר"ת ז"ל) ונמשך כדי הלוך שלשה רביעי מיל קודם הלילה והכי קיימל"ן (בא"ח סי' רע"א) ולרבי יוסי כל השיעור הזה הוא יום גמור ואח"כ הוא שמתחיל להיות בין השמשות והוא רק כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וכתב הרא"ש שם שג"כ אינו מתחיל בין השמשות דרבי יוסי מיד אחר ביה"ש דר' יהודה אלא כדי הלוך מ"ט אמה

אחר בין השמשות דרבי יהודה הוא שמתחיל בין השמשות דר' יוסי וקודם לזה לר' יוסי הוא יום גמור ולר' יהודה מיד אחר בין השמשות דידי' הוא וודאי לילה ע"ש והנה בריש מס' ברכות דף ב' ע"ב איתא דהכי קאמר לי' רבי מאיר לר' יהודה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קאמינא אנא ביה"ש דר' יוסי קאתינא ופרש"י שם דר"מ כר' יוסי ס"ל בשיעור בין השמשות ע"ש ועפ"י כל ההקדמות הללו יתיישב הכל בעזה"י דהא ודאי רבי ירמי' דאוקי לדרבי מאיר דאיירי כשהי' עלי' שרץ כל בין השמשות אבין השמשות דר' יוסי קאי דהא ר"מ כרבי יוסי ס"ל בשיעור ביה"ש ולר' יהודה הוא ודאי לילה ור"ל שראו השרץ על התרומה כל ביה"ש דר' אסי ומקודם לכן לא נדע אם הי' עלי' השרץ ג"כ או לאו והשתא א"ש בין לר"מ ובין לר' יהודה דהוה חמר גמל דלרבי מאיר אע"ג דודאי איטמי מבע"י כיון שהי' עלי' כל ביה"ש דר' יוסי כדפרש"י ותו דהא בין השמשות דר' יוסי אי אפשר לעמוד עליו וא"כ ודאי איטמי מבע"י ואפ"ה הוה חמר גמל דהא לר"מ אפי' בודאי איטמי מבע"י דודאי לא עירב נמי הוה חמר גמל משום דסילק עצמו בכוונתו מאלפיים שמעבר ביתו כדאי' להדי' בס"פ מי שהוציאוהו וכנ"ל ולר' יהודה כל ביה"ש דר' יוסי עם שיעור הלוך מ"ט אמה שלפניו הוא ודאי לילה הוא ולא אכפת לן בטומאתו שכבר קנה עירוב וליכא אלא ספיקא אם הי' עליו השרץ הזה מקודם זה דהיינו מקודם שיעור מ"ט אמה שלפניו או מבעוד יום ממש לכן מספיקא הוה חמר גמל דלר' יהודה לא מוקמינן תרומה אחזקתה משום דלדידי' שפיר איכא חזקת תחום ביתו כנגד חזקת התרומה כקו' התוס' דלעיל וכנ"ל מש"ה לא פריך הש"ס עלי' דר' ירמי' מידי תהא דר"ת ור"י גופי' דקאמרי ה"ו חמר גמל דלדידהו ניחא ואמטו הכי נמי הוא דמוקי ד' ירמי' להא דר"מ ור"י בשהי' עלי' שרץ כל ביה"ש ולא מבע"י אבל מדר' מסי פריך שפיר בהא לימא ר' יוסי ספק עירוב כשר דהא כשהי' עלי' שרץ כל ביה"ש דידי' ודאי איטמי מבע"י דהא ביה"ש דב"מ היינו ביה"ש דר' יוסי וא"כ ודאי איטמי מבע"י ואמטו הכי שביק המקשה בקושייתו לדרבי שמעון בר זוגו דר' יוסי בהא דספק עירוב כשר משום דלר"ש ניחא דאפשר דרבי שמעון ס"ל בשיעור ביה"ש כר' יהודה דכל שיעור ביה"ש דר' יוסי עם כדי הלוך מ"ט אמה שלפניו הוא ודאו לילה וא"כ אכתי ספיקא הות אם נטמא קודם או לאו כדאמרן לר' הודה ואהכי תנן במתניתין ואם ספק וכו' דקאי לר' יהודה כדפרש"י ז"ל בהדי' בס"פ מי שהוציאוהו אמטו הכי לא פריך אלא לרבי יוסי דבין השמשות דידי' הוא וכשהי' עלי' שרץ בביה"ש דידי' ודאי איטמי מבע"י ובזה מיושב ג"כ תמיהת התוס' והריטב"א דלעיל שתמהו עלי' דר' ירמי' איך לא הרגיש בתמיהת הש"ס על אוקמתא מהא דר' יוסי ולדרכינו יתכן דבאמת לא נדחו דברי רבי ירמי' כי אם לפום מאי דס"ד

השתא דרבי יוסי טעמי' דידי' קאמר כדפריך בתר הכי קשי' דר' יוסי אדר' יוסי וכ"ה לפי האמת לפום אינך שנט דהש"ס לקמן אבל לפום הך שנוייא דמסיק הש"ס לקמן דר' יוסי משמי' דרבי אבטולמס קאמר ולי' לא ס"ל אצטמיד אוקמתא דרבי ירמי' שפיר דמצינו למימר דאבטולמס רבי' נמי ס"ל בשיעור ביה"ש כר' יהודה ולא כר' יוסי מש"ה ספיקא הוה כמו לר' יהודה ורבי יוסי כולי מילתי' משמי' דאבטולמס קאמר ולי' לא ס"ל כוותי' לא בדין ספק עירוב דכשר כדמסיק ולא בשיעור ביה"ש כדאמרן ויתכן שפיר אוקמתא דר' ירמי' ועל דא לא אפקוה לרבי ירמי' מבי מדרשא כההיא דניפול דפ' לא יחפור אלא כדאמרן בפ' גט פשוט ועל דא עיילוה לרבי ירמי' בי מדרשא כי הוא כפתור ופרח: וראיתי בספר אהע"ו שהשיג אפרש"י שמפרש בדר' ירמי' דמוקי לה שהי' עלי' שרץ כל ביה"ש דודאי איטמי מבע"י מהא דאי' בשבת פ' ב"מ דביה"ש ספק כולו מן הלילה.

ולע"ד והא לא תברא דמ"מ קניות העירוב הוא ביה"ש ולא קודם כמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות כאן ולא מבעי' למ"ד לקמן דף ל"ו ודף ל"ח דתחילת היום של שבת קונה עירוב א"כ נהי דכולו מן הלילה הרי בהתחלת הלילה שהוא שעת קניות העירוב נטמא ולא קנה עירוב אלא אפי' למ"ר סוף היום של ערב שבת קונה עירוב הא פירש"י כאן ד"ה כל ולקמן ד' ל"ו סוף ע"א דתחילת ביה"ש הוא סוף היום של ע"ש וא"כ בשעת קניות העירוב שהוא תחילת ביה"ש נטמא ולא קונה עירוב דלכ"ע קניות העירוב הוא ביה"ש ותו דהא אליבא דר"מ ור' יוסי קיימינן דס"ל דביה"ש הוא כהרף עין ואי אפשר לעמוד עלין א"כ ודאי אי אפשר לצמצם שלא נטמא מבע"י כשהי' עליו כל ביה"ש חבל לר' יהודה דס"ל שאפי' כדי הלוך מ"ט אמה לפני ביה"ש דר' יומי נמי לינה נמי לילה הוה ודאי אפשר לצמצם ולומר שנטמא בלילה ודאי ולא קודם זה שהוא ביה"ש מש"ה ספיקא הוה אולי נטמא מבע"י או לאו וכנ"ל:

**(הגה"ה ומה שפי' הרב ז"ל שם דר' ירמי' מוקי לה בין השמשו' דר"י ור"ל דאפי' בתחי' ביה"ש נמי ספיקא הוה שמא כולו מן הלילה וסוף היום של ערב שבת קונה עירוב וכבר קנה עירובו וכיון דלא שייך בזה חזקת תרומה אמטו הכי הוה חמר גמל מש"ה לק"מ מדר"מ ור' יהודה אבל מדר' יוסי פריך שפיר דהא ביה"ש דר' יהודה לרבי יוסי ודאי יום הוא עכ"ד וכבר כתבנו למעלה דלכ"ע קניות העירוב הוא בביה"ש ותחילת ביה"ש הוא סוף היו' של ע"ש ועוד דקיימל"ן תחילת היום קונה עירוב דהכי הוא מסקנא דהש"ס בדף ל"ז ול"ח ע"ב למאי דקיימל"ן בהכנה כרבה ע"ש ותו א"כ למה הוצרך רבי ירמי' לאוקמי בשהי' עלי' שרץ כל הביה"ש אפי' בתחילתו הלא אפי' באמצעו נמי ספיקא הוה והי' לו לומר בפשיטות כגון שהי' עלי' שרץ בביה"ש ותו מאי פריך בהא לימא ר'

יוסי ספק עירוב כשר משום דביה"ש דר' יהודה לרבי יוסי ודאי יום הוא אכתי מצינו לאוקמי דאיטמו בביה"ש לכל מר כדאית לי' לרבי יהודה בביה"ש דידי' ולר"י בביה"ש דידי' לכן לכ"ע ספיקא הוה וכיון דליכא הכא חזקה לקול' אזיל ר"מ לחומרא ורבי יוסי לקולא גם אשתמיט' הש"ס ערו' דרי' ברכו' שהבאתי למעלה דאיתא התם דר' מאיר כר' יוסי ס"ל בשיעו' ביה"ש וא"כ הדרא קושי' התוס' לדוכתי' אמאי לא פריך מדר"מ גופי' אמאי הוה חמר גמל הא)** ובזה מיושב ג"כ מה שיש לדקדק לפרש"י פ"ב דשבת דף נ"ד והרמב"ם פ"ו מה' עירוב דין י"ג הסוברים דאם עירב בין השמשות הוה בכלל ספק עירוב דכשר לרבי יוסי אע"ג דאין כאן חזקת כשרות א"כ אמאי לא מוקמינן מתניתי' דקתני אם ספק וכו' כשנטמאת התרומה ביה"ש ולא קודם דהשתא ליכא חזקה להיתרא דהא ביה"ש ספיקא הוא ואיירי בכל ביה"ש לכל מר כדאית לי' ביה"ש דר' יהודה לר' יהודה וביה"ש דר' יוסי לרבי יוסי מש"ה קאמר ר' מאיר דהוה חמר גמל וכיון דליכא הכא חזקה להיתרא ס"ל לר"מ ספק עירוב להחמיר ורבי יוסי ור"ש אומרי' ספק עירוב כשר אפי' בדליכא חזקה להיתרא ותו קשה גם לשיטת התוס' והרא"ש פ' במה מדליקין שם שסוברים גבי עירב בביה"ש כיון דליכא חזקה להיתרא לכ"ע לא הוה עירוב עדיין קשה טובא בדר' ירמי' דאוקי למתניתין דידן כשהי' עלי' שרץ כל ביה"ש ר"ל בתחילת ביה"ש דאין נ"מ כלל אם הי' בסופו או לא כיון שכבר נטמא בתחילתו ולמה לי' כולי האי הא כל אימת שנטמא בביה"ש יהא באמצעו או בסופו נמי א"ש דהוה חמר גמל כיון דליכא הכא חזקה דהיתרא ס"ל דספיקו רבי יוסי בהא הלא עתה דמוקי לה בשהי' עלי' שרץ בתחילת ביה"ש כ"ש דקשה מ"ט דר' יוסי דפליג בהא כדפריך בתר הכי עלי' דר' ירמי' אי הכי בהא לימא ר' יוסי וכו' אולם עפ"י האמור למעלה יתכן שפיר כיון דרבי ירמי' קאי אדרבי מאיר דס"ל בשיעור ביה"ש כר' יוסי שהוא כהרף עין שאי אפשר לעמוד עליו א"כ אם ראו שהי' עליו שרץ בסופו או באמצעו ודאי אי אפשר לצמצם לדעת בבירור שנטמא קודם הלילה כיון שהוא בכללו כהרף עין וא"כ מידי ספק לא יצאנו שמא לא נטמא עד הלילה**(ביה"ש דרבי יהודה לר"מ יום הוא וא"כ ודאי אטמי מבע"י הן אמת דלפירש רש"י ס"פ מי שהוציאוהו אליבא דר"מ גם בודאי נטמא מבע"י ס"ל דהוה חמר גמל וכנ"ל ניחא שפיר גם לר"מ דאע"ג דביה"ש דר' יהודה לר"מ ודאי יום הוא וא"כ ודאי איטמי מבע"י אפ"ה הו"ל חמר גמל ולר"י דס"ל נטמא מבע"י אין עירובו עירוב כלל הא לדידי' ביה"ש דידי' ספיקא הוה מש"ה הו"ל חמר גמל וא"ש אבל הרב ז"ל מדויל ידי' הוא משלים בזה שבאהע"ו ס"פ מי שהוציאוהו שם השיג על פרש"י הל"ל בזה והעלה דגם לר"מ נמי אם נטמא מבע"י אין עירובו עירו' כלל ולא הוה חמר גמל (כמו שיבואו דבריו

בסמוך עם תשובתו בצדו בעזה"י) א"כ לפי דרכו קושי' התוס' הנ"ל במקומה דאמאי לא פריך מדר"מ גופי' דהא ביה"ש דר' יהודה לר"מ יום הוא וא"ב ודאי איטמי מבע"י ואמאי הו"ל חמר גמל לכן ודאי אשתמיט להרב ז"ל שם דריש ברכות הנ"ל:)** והדרא קושי' לדוכתי' א"כ לד"מ נוקמה לתרומה אחזקה שלא נטמאת עד הלילה וכבר קנה עירוב ועוד דאיכא ס"ס לקולא שמא טמא בלילה ושמא ביה"ש עצמו הוא לילה ובהכרח לאוקמי דאיירי בענין שנודע בודאי שנטמאת קודם הלילה וזה לא יתכן אם לא שר או השרץ עלי' מיר בתחילת ביה"ש סמוך לסוף היום באופן שלא יפול הספק רק אם הי' מבע"י או בתחילה ביה"ש לכן דקדק רבי ירמי' לאוקמי שראו השרץ עלי' מיד בתחילת ביה"ש שאז יתכן לדעת שנטמא בודאי קודם הלילה ואמטו הכי פריך הש"ס שפיר עלי' דר' ירמי' אי הכי בהא לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר וכרש"י הא ודאי מבע"י איטמי ר"ל כמו שביארנו למעלה עפ"י מה שפרש"י בדף ל"ו סוף ע"א דתחילת ביה"ש הוא סוף היום של ערב שבת ולכ"ע מיהת תחילת ביה"ש הוא שעת קניות העירוב וכיון שנטמא אז לא קנה עירוב אבל מדר"מ ור' יהודה לא פריך מידי משום דלר"מ אפי' היכי דלא קנה עירוב נמי הוה חמר גמל ולרבי יהודה דס"ל שאם נטמא מבע"י אין עירובו עירוב כלל נמי א"ש דהא לדידי' ביהמ"ש דרבי יוסי ור"מ ודאי לילה הוא א"כ אכתי ספיקא הוא אם נטמא קודם לכן או לאו וכדפרישית לעיל וא"ש:

והשתא דאתינן להכי יתכן בעיני לפרש דר' ירמי' דאוקי למתני' בשהי' עלי' שרץ כל ביה"ש נמי ר"ל בביה"ש דכל מר כדאית לי' ביה"ש דרב יהודה לרבי יהודה ובין השמשות דר' יוסי לר"מ ור' יוסי ור"ל משו' דביה"ש ליכא חזקה להיתרא אמטו הכי ס"ל לר"מ ויהודה להחמיר בספק עירוב והא דאמר כל' ביה"ש דהיינו תחילת ביה"ש אי מטעמא דאמרן לעיל בסמוך דלרבי מאיר דביה"ש דידי' כהרף עין שא"א לעמוד עליו לא מתוקמא אלא בתחילתו שאז ודאי שלא נטמא בלילה וכנ"ל אבל לרבי יהודה בביה"ש דידי' מצי אייר שפיר אפי' באמצע ביה"ש ואמטו הכי ניחא לר"מ ור' יהודה דהוה חמר גמל דלר"מ אפי' בנטמא מבע"י נמי הוה חמר גמל ולר' יהודה בביה"ש דידי' באמצעו ספיקא הוה אבל לרבי יוסי בביה"ש דידי' בתחילתו שהוא שעת קניות העירוב פריך שפיר כיון שנטמא אז ודאי לא קנה עירוב ואמאי אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר וכנ"ל או יאמר דמה דאמר רבי ירמיה שהי' עלי' שרץ כל ביה"ש אין ר"ל כל שיעור ביה"ש מתחילתו עד סופו דהלא בתחילתו סגי וסופו למה לי והי' לו לומר בתחילת ביה"ש אלא אדר"מ ור' יהודה קאי דקיימא הכא בחדא שיטתא והנה הנם לא הושוו בשיעור ביה"ש דרבי מאיר לית לי' ביה"ש דרבי יהודה כדאי' בריש ברכות אהכי קאמר שהי' עלי' שרץ כל ביה"ש ר"ל לכל

מר כדאית לי' לר"מ בביה"ש שדידי' ולר' יהודה בביה"ש דידי' כדקתני במתניתין בהדי' ואם ספק ר"מ ור' יהודה אומרים ה"ז חמר גמל כיון דליכא חזקה להיתרא והא דפריך בהא לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר הנה לדעת התוס' והרא"ש דס"ל דבספק של ביה"ש כיון דליכא חוקת כשרות מודה רבי יוסי דספיקו לחומרא ומייתו לה מברייתא דלקמן דף ל"ו כיצד אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר וכו' דקתני בהדיא עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה אין זה ספק עירוב כשר משום דלית לה חזקת כשרות פריך בפשיטות בהא לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר הא אין כאן חזקה להתירא (והא דמוקי לה רבה ורב יוסף בשתי כתי עדי' וכו' והא פרש"י שם דר' יוסי פליג אדר"מ וס"ל דבשתי כתי עדים נמי אזלי' בתר חזקה וא"ש) ולדעת רש"י והרמב"ם דלעיל דר' יוסי ור"ש מכשירין בספק עירוב אפי' ביה"ש דליכא חזקה להתירא יש לפרש כמש"ל משום דר"א ורבי יוסי בחדא שיטתא קיימי בשיעור ביה"ש ואליבא דר"מ לא מתוקמי אלא בתחילת ביה"ש שאז הוא שעת קניות העירוב וכיון שנטמא אז ודאי לא קנה עירוב או כיון דביה"ש דר' יוסי הוא כהרף עין שאי אפשר לעמוד עליו ובהכרח לומר שנודע בבירור שעכ"פ נטמא קודם הלילה דאל"כ הדרא קושי' לדוכתי' לר"מ נוקמה אחזקה שלא נטמא עד הלילה וכבר קנה עירוב וא"כ נטמא סמוך לסוף היום וכיון שאי אפשר לעמוד עליו עכ"פ ספיקא הוה ויש לחוש שנטמא מתחילתו או אפי' מבע"י בסופו וא"כ הוה ס"ס לחומרא ספק נטמא מבע"י או עכ"פ בתחילתו ואת"ל שנטמא בסופו שמא ביה"ש כולו לילה הוא מש"ה קשי' לי' בהא לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר דהא איכא ס"ס לחומרא ומיושב שפיר כל הקושיו' והדקדוקי' דלעיל ותו לא מידי:

ומאחר שהראית לדעת שפרש"י ז"ל בסוגי' דס"פ מי שהוציאוהו נסתייעו מהסוגי' דהכא כמו שנתבאר צריכין אנו למודעי מה שראינו להרב בספר אהע"ז בסוגיא דס"פ מי שהוציאוהו שם השיב על פרש"י הנ"ל שפי' לשם דלרבי מאיר גם בנאכל עירובו מבע"י נמי הוה חמר גמל כדאמר התם בהדי' דאפי' ודאי לא עירב קאמר ר"מ דהוה חמר גמל דנה אינו דדוקא בנדון דהתם הוא דאמר ד"מ דאי ודאי לא עירב הוה חמר גמל משום דר' מאיר לטעמי' אזיל דאית לי' תחומין דאורייתא והא ודאי דבשל חזרה לא שייך לחלק בין עני לעשיר ואף איתא דמה"ת לא מהני אמירה שביתתי במקום פלוני לגמרי האיך יוכלו חכמים להקל גבי עני מדין תורה ובהכרח לומר דאדרבה מדין תורה מהני אמירת שביתתי במקום פלוני אפי' בעשיר רק שחכמים החמירו גבי עשיר שלא יועיל אמירת שביתתי במקום פלוני והואיל וכן דמדין תורה אפי' עשיר נמי קנה שביתה במקום פלוני הרי אבד אלפי' אמה שלצד השני מביתו והלאה וא"כ כשאמרו חכמים דעשיר לא מהני

אמירת שביתתי במקום פלוני בודאי לא להקל על דברי תורה באו שיהא כבני עירו כיון דמדין תורה כבר אבד אלפיים באמה שמעבר ביתו והלאה האיך יוכלו חכמים להקל בזה אלא להחמיר על דברי תורה באו שלא יקנה שביתו במקום פלוני להיות לו משם אלפיים להלן מאותו מקום וא"כ הו"ל חמר גמל ואין ט אלא אלפיים שלצד עירובו לבד שמעבר ביתו ולצד השני אין לו מדין תורה ואינך אלפים שממקום פלוני ולהלן אין לו מדרבנן משא"כ במתניתין דהכא בדין נאכל עירובו מבע"י דמדינא לא קנה עירוב מודה ר"מ שיש לו תחום ביתו עכ"ד:

ואני אומר דברי פי חכם חן ודילידא אתא כוותיי' תליד אע"ג דאית לי' פרכא והעיקר כפרש"י ז"ל מפני כמה תשובות חדא אם איתא שכל טעמיה דר"מ במתניתין זו דאמר כל שיכול לערב ולא דעירב ה"ז חמר גמל הוא משום דס"ל תחומין דאורייתא א"כ במאי נסתפק הש"ס מעיקרא בשמעתין ושקיל וטרי אליבא דר"מ אי ס"ל תחומין דאורייתא או דרבנן תיפוק לי' מהא מתניתין דס"פ מי שהוציאוהו דבע"כ ס"ל תחומין דאורייתא דאל"כ מ"ט אמר ר"מ בודאי לא עירב דה"ז חמר גמל חדא ועוד קאמינא שלפי' התוס' בסוגי' דהכא ד"ה רבי ירמי' במסקנא נמי קמהדרי רבה ורב יוסף לאוקמה לדרבי מאיר דס"ל תחומין דרבנן א"כ תקשי להו מתניתי' דס"פ מי שהוציאוהו דמשם בארה דס"ל לר"מ תחומין דאורייתא אלא ודאי דלאו מטעם תחומין דאורייתא אתי עלה ר"מ אלא מטעם שפרש"י משום שעקר דעתו מתחום ביתו (ויתכן דר"מ לטעמי' פ' מי שהוציאוהו דף פ"ה במתניתין דמי שישב בדרך דכל שלא נתכוין לקנות שביתה בעיר לא קנה שביתתו בעיר ע"ש) ותו קשה לאידך גיסא דהרא"ש ז"ל פרק מי שהוציאוהו סי' ח' תפס בפשיטו' שגם רבי יהודה אית לי' תחומין דאורייתא כמו ר"מ כיון דשניהם אמרו דבר אחד דאם ספק ה"ז חמר גמל בודאי חד טעמא לתרוייהו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות והסמ"ג בה' עירוב להדיא והנה רבי יהוד' אומר במתניתין דהתם הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורין והיינו אפי' אמרו שביתתנו במקום פלוני כדפרש"י ז"ל בדף נ"א ע"ג או כפי' הרי"ף והרא"ש דר"ל אפי' שמסרו בני העיר לו שביתתן אפ"ה אסורין הואיל משום דהו"ל עשירי' ומדקאמר אסורין ולא אמר שבני העיר הו"ל חמר גמל משמע דעכ"פ יש להם תחום ביתם ולא תפסידו כלום רק שלא הרויחו בעירובם ולדברי הרב ז"ל כיון דס"ל לר' יהודה תחומין א דאורייתא הי' להם לבני העיר להיות חמר גמל לר' יהודה כמו לר"מ בדידי' משום דמדין תורה אפי' עשיר נמי קני שביתה במקום פלוני ואבדו תחום ביתם שמעבר השני א"ו דהא ליתא דמה שהחליט הרב ז"ל ואמר דלמ"ד תחומין דאורייתא כיון דמן התורה קנה שביתה במקום פלוני ואבד תחום ביתו אפי' אי לא קנה שביתה מדרבנן

במקום פלוני מ"מ לא יוכלו חכמי' להעמידו בתחום ביתו זה אינו עפ"י מה שכבר עמדו רש"י ז"ל פ' כיצד מעברין ד' ס' במתניתין דמי שהי' במזרח ומ' וכן התוס' בדף מ"ט ב' ד"ה ואפי' וכו' אהא דתנן התם מותר לביתו וכו' ובשמעתין גבי נאכל עירובו מבע"י דאינו עירוב והרי הוא כבני עירוב מהא דאי' בדף מ"ט ונ' ע"ב במי שבא בדרך ואמר שביתתי במקום פלוני והוא בענין שלא קנה שם שביתה שאבד גם שביתת ממקומו משום שכבר עקר דעתי' משביתת מקומו ויצאו לחלק בין מי שבא בדרך שאותו עקר דעתי' לחלוטין משביתת מקומו אבל מי שעומד בעיר לא עקר דעתו לגמרי תעירו ולעולם דעתו שאם לא יקנה שביתה במקום עירובו שיהי' לו תחום ביתו עכ"ד וכיון דמה שחוזר לתחום ביתו בנאכל עירובו מבע"י הוא מפאת האומדנא דודאי הי' דעתו שאם לא יקנה שם שביתה שיחזור לתחום ביתו א"כ גם לר"ת דס"ל תחומין דאורייתא באומר שביתתי במקום פלוני והוא לא קנה שביתה במקום פלוני מדרבנן יש לו לחזור לתחום ביתו מה"ט כיון דסוף סוף לא קנה שביתה במקום פלוני יהי' מדאורייתא או מדרבנן מ"מ דעתו הי' שאם לא יקנה שביתה במקום פלוני שיהי' לו שביתה בביתו וכיון שכן ודאי יש לו תחום ביתו מדיומורה ואמטו הכי לר' יהודה יש לכל בני העיר תחום ביתם אע"ג דעשירי נינהו וס"ל ג"כ תחומין דאורייתא וא"כ על כרחך הא דאמר רבי מאיר בזה דהוה חמר גמל אע"ג דודאי לא קנה עירובו הוא מטעם שפרש"י ז"ל משום שעקר דעתו מתחום ביתו וה"ה והוא הטעם בכל מקום דלא קנה עירוב כגון נפל עליו גל או נשרף מבע"י לר"מ ה"ז אמר גמל כדפרש"י ז"ל והוא ג"כ דעת התוס' והרא"ש והרמב"ם וסמ"ג באו שנתבאר ותו לא מידי:

ואחל לבאר דעת הרמב"ם ז"ל בעזה"י: הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' עירובין דין י"ג פסק שאם עירב עירוב תחומין בספק חשיכה עירובו עירוב משום דספק עירוב בשאמוו היא שיטת רש"י ז"ל פרק במה מדליקין דף ל"ד אבל התוס' והרא"ש שם סי' כ"ב השיגו ע"ז מסוגי' דהכא בדף ל"ו ע"א דעד כאן לא מכשר רבי יוסי בספק עירוב אלא בעירב בתרומה ונטמאת ספק מבע"י ספק משחשיכה דאיכא חזקת כשרות אבל עירב בתרומה ספק שהורה ספק טמאה דליכא חזקת כשרות לא מכשר וה"ה בעירב בין השמשות דליכא חזקת כשרות נמי ספיקו לחומרא אולם הה"מ שם הציץ בעד הרמב"ם ז"ל בזה שהוא מפרש להא דעירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה דאינו עירוב משום דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום וזו עכ"פ אסורה באכילה מספק כמו שביאר הרמב"ם ז"ל להדיא שם בדין ט"ו ע"ש:

ונראה דתלי בחלופי הסברות שבתוס' כאן דף ל"ה ב' ד"ה רבי ירמי' וכו' שבתחילת דבריהם צדדו לומר דחזקת תחום ביתו לא חשיב חזקה וכפי זה בעירב בספק חשיכה נהי דליכא חזקה לקולא מ"מ גם חזקה לחומרא נמי ליתא וכל ספיקא דרבנן היכא דליכא חזקת איסור לקולא וכמ"ש התוס' כאן ד"ה ר' ירמי' בהדי' דאפי' כי איכא חוקה לחומרא אי איכא נמי חזקה לקולא כנגדה הוה עירוב משום דספיקא דרבנן הוא וה"ה בדליכא חזקה כלל לא לקולא ולא לחומרא נמי ספיקו לקולא וזהו דעת הרמב"ם ז"ל אבל התוס' והרא"ש ס"ל לדברי התוס' במסקנתם דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה והא דספק עירב כשר משום דאיכא חזקת כשרות כנגדה א"כ בעירב בספק חשיכה דליכא חוקה לקולא הרי יש כאן חזקה לחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו וכל ספיקא דרבנן דאית לי' חזקת איסור ספיקו להחמיר כמו שהעלה הש"ך בי"ד סי' ק"י בדיני ס"ס אות כ' וזהו דעת התוס' והרא"ש אולם דעת רש"י ז"ל כאן בדף ל"ו דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה ואפ"ה ס"ל בפ' במה מדליקין שם דעירב בספק חשיכה כשר אע"ג דאיכא חזקה לחומרא דהעמד גברא על חזקת תחום ביתו צ"ל דס"ל כדעת הפר"ח בי"ד סי' ק"י אות ט"ו דקיימל"ן כר"מ דמקוה ע"ש דכל ספיקא דרבנן לקולא אפי' שיש לו חזקת איסור וה"ה בזה וכפי זה יראה דלשיטת התוס' והרא"ש בהניח עירובו בספק חשיכה אינו עירוב כלל והרי הוא כבני עירו ולא הוה חמר גמל דהעמד גברא על חזקת תחום ביתו ואפי' לר"מ דאית לי' תחומין דאורייתא הלא אפי' בשל תורה נמי אזיל בתר חזקה גבי נגע באחד בלילה וכו' ולא בתר שעת מציאתן וגבי חולין אפי' רבנן מודו דאזלי' בתר חזקה ולא חיישי' לשעת מציאתן כמ"ש התוס' ד"ה כל וכו' וכ"ש בנדון זה דהשעת מציאתן אינו סותר החזקה דלכ"ע אינו עירוב כלל וכ"ש לפמ"ש התוס' ד"ה ר' ירמי' וכו' דלפי המסקנא גם ר"מ ור"י אית להו תחומי' דרבנן וא"כ יש לתמוה טובא אדקתני במתניתין מבעוד יום אין עירובו עירוב לכ"ע עדיפא הו"ל למתני' דאפי' ביה"ש נמי אין עירובו עירוב לכ"ע ובשלמא להרמב"ם ז"ל לא קשי' מהא דקתני משחשיכה עירובו עירוב ולא קתני רבותא טפי דאפי' ביה"ש נמי עירובו עירוב משום דמשחשיכה עירובו עירוב לכ"ע אבל ביה"ש הוא בכלל ואם ספק דתליא בפלוגתא דר"מ ור"י עם ר' יוסי ור"ש דקתני בתר הכי אבל לשיטת התוס' דביה"ש לכ"ע אינו עירוב קשי' מאי איריא דקתני מבע"י אין עירובו עירוב אפי' ביה"ש למי ואפי"ת דלשיט' התוס' והרא"ש נמי ביה"ש ה"ז חמר גמל לכ"ע אכתי תקשי אמאי לא נקט נמי חלוקה שלישי' דביה"ש שהוא חמר גמל לכ"ע בהדי אינך חלוקות דקתני להו אליבא דכ"ע ובזה יש תקום ליישב קצת משום דלר"מ ור' יהודה ודאי לא צריכא דהא לדידהו אפי' בשאר ספיקא דאיכא

חזקה לקולא דהעמד תרומה על חזקתה נמי אית להו דהוה חמר גמל וכ"ש ביה"ש ולא צריכא לאשמעי' דביה"ש הוא אמר גמל אלא לר' יוסי והלא תחילת ביה"ש הוא בכלל מבע"י דאינו עירוב כלל כדפרש"י ז"ל בדרבי ירמי' ולא משכחת לה דהוה חמר גמל אלא באמצעו או בסופו וכיון דביה"ש דר' יוסי הוא עין שאי אפשר לעמוד עליו א"כ ודאי אחר תחילת הביה"ש אי אפשר לצמצם אם נטמא ביה"ש או אחריו בתפילת הלילה ובכה"ג ודאי ספיקא לקולא דהעמד תרומה על חזקתה שהיתה טהורה ולא נטמאת עד הלילה ולא משכחת ספיקה דביה"ש אלא לדידן דקיימל"ן כרבי יהודה בשיעור ביה"ש שהוא שלשה רביעי מיל ובזה יעלה ארוכה קצת גם לקושי' הראשונה כשנאמר לדעת התוס' והרא"ש בעירב בספק חשיכה אין עירובו עירוב כלל כמו מבע"י דהשתא הוה רבותא טפי בביה"ש גם לר"מ ור' יהודה דלא הוה עירוב כלל משא"כ בשאר ספק דהוה חמר גמל אפ"ה לא קתני ביה"ש משום דלא פסיקא לי' אליבא דרבי יוסי בביה"ש דידי' שאי אפשר לעמוד עליו וכנ"ל מ"מ לשון המשנה מכרעא טפי לשיטת רש"י והרמב"ם מדנקט מבע"י ומשחשיכה ולא נקט נמי חלוקה דביה"ש שבנתים מכלל שהוא בכלל ואם ספק דקתני בתר הכי ועוד דקשי' דיוקי אהדדי דקתני רישא מבע"י אין עירובו עירוב הא ביה"ש ע"ע ובסיפא קתני משחשיכה עירובו עירוב הא בספק חשיכה לא הוה עירוב מסתבר לומר דהנך דיוקי דביה"ש היינו הך בבא דבתר הכי דקתני אם ספק וכו' פלוגתא דר"מ ור"י עם רבי יוסי ור"ש כנ"ל גם פשטא דהסוגי' מוכחא דהך חזקה דהעמיד גברא על חוקת תחום ביתו לא חשיב חזקה כמי שהוכיחו התוס' ד"ה רבי ירמי' וכו' בתחילת דבריהם גם שבסוף דבריהם נדחקו לישב הסוגי' כדי לקיים חוקה זו לא עלתה בידם אלא בקושי גדול והריטב"א ז"ל לא הונח לו דבריהם בזה והסכי' למ"ש בתחילת דבריהם דחזקת תחום ביתו לאו כלום כמו שיבא בסמוך בעזה"י:

עוד נחזי אנן מה שיראה מתוך מסקנת הסוגי' אשר יאמר כי הוא זה שיש להעיד תחילה אהא דפריך מעיקרא דר"מ דהכא אדר"מ דמקוה אמאי לא פריך נמי דרבי יוסי אדרבי יוסי כדפריך במסקנא ולמה הפסיק הענין באמצע בהא דנגע באחד בלילה וכו' וכל השקלא וטרי' מעיקרא הו"ל להקשות ולומר ורמי דר"מ אדר"מ ורמי דרבי יוסי אדרבי יוסי דהכי הוא סוגיא דהס"ס בכל דוכתין וליישב זה נקדים תחילה לשון התוס' ד"ה ר' ירמי' והי' לבאר אשר יאמר כי הוא זה: תוס' ד"ה רבי ירמי' וכו' וא"ת ומאי קושי' דר"מ אדר"מ וכו' ולקמן נמי דאמר ה"ט דרבי יוסי העמד טמא על חזקתו וכו' במתניתין נמי נימא העמד אדם על חזקת תחום ביתו ואימא לא עירב ואי הות אמרינן דחוקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה א"פ ומיהו רש"י וכו' לכאורה דבריהם אינן מובנים כלל

מתחילתן ועד סופן דמה שהקשו אהא דאמר לקמן ה"ט דרבי יוסי משום העמד טמא על חזקתו דבמתניתי' נמי נימא העמד אדם על חוקת תחום ביתו הוא תמוה מאד דהא לקמן פריך אהא דהעמד טמא ע"ח אדרבה העמד מקוה ע"ח ומוקי לה במקוה שלא נמדד הא לא"ה אזלינן לקולא משו' חזקת המקוה שכנגד חזק' טומאה וא"כ מאי קשי' להו במתניתין נמי נימא העמד אדם על חזקת תחום ביתו הא במתניתין איכא חזקת טהרה דתרומה נגד הך חזקה דתחום ביתו מש"ה אזיל רבי יוסי לקולא משא"כ גבי מקוה דאיירי במקוה שלא נמדד דליכא שום חזקה לקולא נגד חוקת טומאה דגברא והוא וה עצמו שהביאו בתר הכי מפרש"י ז"ל ודקארי לה ואי קארי לה בתחילה בזולת פרש"י וכי לא ידעו הא דאיכא חוקת טהרה דתרומה והנם בעצמם הזכירו חזקה זו בריש דבריהם דהא מינה הוא דפריך דר"מ אדר"מ ב) קשה במ"ש ואי הוה אמרי' דחזקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה אתי שפיר מיהו רש"י פי' וכו' אדקשי' להו מפרש"י תקשי להו מסוגי' הש"ס דלקמן דמשם בארה דחוקה שלא עירב חשיב שפיר חזקה דאל"כ מאי פריך התם אדרבה העמד מקוה על חזקתה לו יהי כן אכתי לא דמי לספק עירוב דהתם איכא מיהת חזקת טומאה דגברא נגד חזקת המקוה אמטו הכי מחמיר רבי יוסי בספיקו משא"כ גבי עירוב דליכא שום חזקה לחומרא אלא לקולא דהעמד תרומה על חזקתה מש"ה אזיל ר"י לקולא אלא ודאי ס"ל להש"ס דה"ה גבי עירוב נמי איכא חזקה לחומרא נגד חוקה דתרומה כי התם דהעמד גברא ע"ח תחום ביתו וזהו שהכריחו לרש"י ז"ל שם לחדש חזקה זו דתחום ביתו והאיך כתבו דאי הוה אמרי' דחזקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה הוה א"ש.

ג) וביותר קשה דהאיך יתכן לומר דגבי עירוב ליכא שום חזקה לחומרא אלא לקולא א"כ מעיקרא מאי קשי' להו להש"ס דרבי יוסי אדרבי יוסי נהי דהוה ס"ד דאיירי במקוה שנמדד דאיכא חזקת המקוה אכתי איפא חזקה לחומ' כנגדה דהעמד טמא על חזקתו משא"כ בעירוב דליכא שום חזקה לחומ' אלא לקולא אלא ודאי ס"ל להש"ס דגבי עירוב נמי איכא חוקה לחומרא דהעמד גברא אחזקת תחום ביתו והאיך כתבו דאי הוה אמרי' דחזקה זו שלא עירב לא חשיב חזקה הוה א"ש ולכאורה אדרבה לא א"ש.

ד) קשה במ"ש התוס' בסוף דבריהם ליישב פרש"י דניחא לי' לשנויי אפי' סבר ר"מ עירוב תחומין דרבנן דהשתא לא מצי לשנויי הכי משום דמתניתי' איכא חזקה לחומרא דכיון דאיכא נמי חזקה לקולא הו"מ למימר דהוה עירוב דספיקא דרבנן לקולא מש"ה מוקי מתניתין בשתי כתי עדים דלא שייך למימר הכי כיון דאיכא כת דמפק לי' מחזקה וכו' עכ"ל ולכאורה אין דבריהם מובנים בזה כלל הא כמו דלא מוקמינן תרומה על חזקתה

בזה משום דאיכא כת דמפקי לה מחזקתה הכי נמי לא מוקמינן אחזקת תחום ביתו משום דאיכא כת דאמרי משחשיכה נטמאת דמפקי לה מתחום ביתו ואין כאן חזקה כלל לא לאיסור ולא להיתר ואכתי הו"ל למימר ספק דרבנן לקולא כיון דספק השקול הוא כמו בדאיכא חזקה להכי ולהכי דמ"ש אשר על כן דבריה' סתומי' וחתומי' וצריכין להצעו' רבות שיתבארו בעזה"י:לכן כל שיח טרם יצמח בהבנת דבריהם ז"ל נקדים ליישב תחילה הקושי' הראשונה ומשם יסתייעו דברי הרמב"ם דלעיל דאזיל בשיטת התוס' בתחילת דבריהם ועפי"ז יובנו ג"כ דברי התוס' בתחילת דבריהם ומשם בארה והי' לבאר גם מסקנת דבריהם אשר יאמר כי הוא זה דהנה בשנוייא דרבה ורב יוסף דמוקמי מתניתין בשתי כתי עדי המכחישים ואמטו הכי לא אזיל ר"מ בתר חזקה כיון דאיכא כת דמפקי' לי' מחזקה פרש"י ז"ל בטעמי' דר' יוסי דאזיל לקולא משום דפליג אדר"מ בהא וס"ל דגם בתרי ותרי נמי אזלינן בתר חזקה דתרומה אע"ג דאיכא כת דמפקי לי' מחזקה ע"ש אולם הרמב"ם ז"ל וכן התוס' בתחילת דבריהם הסוברים דחזקה שלא עירב לאו כלום הוא רות אחרת אתם בזה דודאי בשתי כתי עדים לכ"ע לא אזלינן בתר חזקה דהכי ס"ל לרבה ורב יוסף בהדי' בפ' ד"א דף ל"א וכ"ש הכא דאיכא שעת מציאתן דהשתא ודאי טמאה דודאי לא אזלי' בתר חזקה דתרומה כמ"ש התוס' ד"ה הכא וכו' והכי משמע גמי פשטא דלישנא דרבה ור"י דקאמרי הכח בשתי כתי ערים אחת אומרת וכו' ואחת אומרת וכו' ולא פירשו טעמא של דבר אתאי לא אזיל בתר חזקה בתרי ותרי משמע דסברא פשוטה היא אצלם דלא שייך חזקה כלל גבי תרי ותרי ואם איתת דלר' יוסי דקיימל"ן כוותי' בתרי ותרי נמי אזיל בתר חזקה אלא דר"מ לחוד הוא דס"ל דבתרי ותרי לא אזלינן בתר חזקה לא הו"ל לסתום אלא לפרש דבהא פליגי ר"מ ור' יוסי ולבאר טעמי' דכל חד וחד א"ו מדסתמו ולא פירשו כלום ע"כ משום דסברא פשוטה היא אצלם דבתרי ותרי לא שייך חזקה כלל ואמטו הכי לר"מ דס"ל תחומין דאורייתא ספיקו לחומ' ורבי יוסי לטעמי' דס"ל תחומין דרבנן ובדרבנן אפי' בדליכא שום חזקה נמי ספיקו להקל כדקיימל"ן בכל דוכתי' דכל ספיקא דרבנן לקולא (ויש לנו סיוע לפי' זה בלשון התוס' דף ל"ו ד"ה הכא וכו' שהקשו מפ"ב דכתובו' דאזלינן בתר חזקה אפי' בתרי ותרי ואם איתא דר' יוסי פליג הכא אדר"מ וס"ל דאפי' בתרי ותרי אזלינן בתר חזקה מאי קושי' הלא בכאן נמי קיימל"ן כר' יוסי אזו כדאמרן דליכא פלוגתא הכי בזה) והנה רש"י ז"ל פי' באוקמתא דרבא דאמר התם תרי חזקי לקולא הכא חדא חזקה זכו' דרבא נמי מוקי לה בתרי ותרי ופי' הריטב"א ז"ל דהוכרח לזה דאל"כ אמאי לא סגי בחדא חזקה לקולא

דהא בכל דוכתי' אזלי' בתר חזקה וכן פירשתי מדעתי עפ"י דברי התוס' ל"ה ב' ד"ה כל דלכ"ע אזלי' בתר חזקה ולא חיישי' לשעת מציאתן בחולין ולא פליגי אלא בקדשים:
ועפי"ז יתיישב היטב לשיטת הרמב"ם ז"ל והתוס' בתחילת דבריהם דחזקה שלא עירב לאו כלום הוא הקושי' הראשונה דלעיל עם הקושי' השלישי' והרביעי' דהא דלא פריך מעיקרא דר' יוסי אדר' יוסי כמו דר"מ אדר"מ דודאי מעיקרא לק"מ גם למאי דס"ד דאיירי במקוה שנמדד דאיכא למימר העמד מקוה על חזקתה דאכתי איכא כנגדה חזקת טומאה דגברא דהעמד טמא על חזקתו משא"כ בעירובין דליכא חזקה לחומרא אלא לקולא אזיל רבי יוסי בתר חזקה דתרומה לקולא ואהא פריך בתר הכי א"כ דגבי עירוב איכא חזקה לקולא קשי' דרבי מאיר אדר"מ מהא דנגע באחד בלילה דאפי' בשל תורה נמי אזיל בתר חזקה לקולא עד דשני לי' דאיירי בשני כתי עדים דליכא חזקה לקולא לכ"ע וטעמא דרבי יוסי משום דתחומין דרבנן אזיל בספיקא לקולא אפי' בלי שום חזקה אהא פריך השתא א"כ קשיא דרבי יוסי אדר' יוסי לפום מאי דס"ד דאיירי במקוה שנמדד דאיכא חזקת המקוה שהיתה שלימה כנגד החזקה דהעמד טמא על חזקתו וכיון דאיכא חזקה לכאן ולכאן לא גרע מהיכא דליכא חזקה כלל לא לקולא ולא לחומרא דאזיל רבי יוסי לקולא גבי ספק עירוב בתרי ותרי וניחא השתא הא דפריך עלי' דרבא אדרבה העמד מקוה על חזקתה אע"ג דאיכא חזקה לחומרא דהעמד טמא על חזקתו כנגדה משא"כ בעירוב דליכא חזקה לחומרא כלל משום דלמאי דמוקמינן לה בשתי כתי עדים וכו' גם חוקה דתרומה דלקולא נמי ליתא ואפ"ה מקיל רבי יוסי בספיקא דרבנן ה"ה במקוה דאיכא חזקה להכי ולהכי דהו"ל כמאן דליתנהו כלל והו"ל למיזל לקולא אמטו הכי הוכרח רבא לשנויי דאיירי במקוה שלא נמדד וא"ש ועפי"ז נסתייעו דברי הרמב"ם ז"ל דלעיל שפסק בעירב בין השמשות דהו"ל בכלל ספק עירוב דכשר אע"ג דליכא הכא שום חוקה לקולא שהוציא כן עפ"י מסקנת הש"ס דמוקי פלוגתייהו דר"מ ורבי יוסי בתרי ותרי דליכא חזקה לקולא כיון דאיכא כת דמפקי לתרומה מחזקתה דאי בדאיכא חזקה מודה ר"מ ג"כ דאזלי' לקולא אפי' בשל תורה ולא פליג אלא בתרי ותרי דליכא חוקה להתירא אזיל לחומרא א"כ מוכח דלר' יוסי ור"ש ספק עירוב כשר אפ' בדליכא שום חזקה ולא חיישי' לחזקת תחום ביתו דלאו כלום הוא כמו שהוכיחו התוס' בתחילת דבריהם וא"ש וכן סתם ופסק הש"ע בסי' תט"ו כדעת רש"י והרמב"ם ז"ל:
ועפי"ז יתישב היטב ג"כ הקושי' השני' דלעיל בלשון התוס' ד"ה רבי ירמי' שרצו להוכיח מתחילה דחזקה דלא עירב לאו כלום מהא דשני רבא ה"ט דרבי יוסי משום דאמרי' העמד טמא על חזקתו והלא גבי עירוב נמי איכא למימר העמד אדם על חוקת תחום

ביתו דלכאורה אינו מובן דהלא גבי עירוב איכא חזקה לקולא כנגדה דהעמד תרומה על חזקתה משא"כ גבי מקוה הא מוקי לה במקוה שלא נמדד דליכא שום חזקה לקולא אלא לחומרא ועפ"י דרכינו יתכן דשפיר קא קשי' להו בזה עפ"י דרכם הנ"ל עפ"י מ"ש התוס' לקמן דף ל"ו ד"ה הכא וכו' דבעלמא קיימל"ן דגם בתרי ותרי נמי אוקמה אחזקת אלא דהכא היינו טעמא דלת מוקמינן אחזקה בתרי ותרי משום שעת מציאתן דהשתא ודאי טמאה וא"כ זה לא שייך אלא גבי חזקת תרומה שהיתה טהורה דלא מהני בתרי ותרי מטעם דהשעת מציאתן דהשתא טמאה מנגד חותה ומסייע להנך תרי דאמרי מבע"י נטמאת אבל אידך חזקה דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו דלא קנה עירוב דאדרבה השעת מציאתן דהשתא ודאי טמאה מסייע להך חזקה לומר שנטמאת מבע"י ולא קנה עירוב וקאי על חזקת תחום ביתו ודחי הוא בתקפו אפי' בתרי ותרי ואמטו הכי הקשו שפיר לקמן אשינויא דרבא דאמר התם ה דר' יוסי משום דאמרי' העמד טמא על חזקתו דא"כ במתניתי' נמי נימא העמד אדם על חזקת תחום ביתו וחי משום דאיכא חזקת תרומה כנגדה זה אינו דלמאי דמוקי לה בשתי כתי עדים אזדא לה הך חוקה דתרומה לכ"ע כיון דאיכא כת דמפקי לה מחזקה והשעת מציאתן דהשתא טמאה היא מנגד לה משא"כ הך חזקה דתחום ביתו דאדרבה השעת מציאתן דהשתא טמאה מסייע' לחזקה והוא בתקפו אפי' בשתי כתי עדים וא"כ אמאי אמר רבי מסי ספק עירוב כשה נוקמה אחזקת תחום ביתו אלא ודאי דהש"ס לא חשוב חזקת תחום ביתו לחזקה כלל דהשתא ניחא הכל כדפרישית לעיל **(הגה"ה ואם תשאל דהאיך יתכן לא אזיל בתר חזקה בשתי כתי עדים אלא דמקיל בלי שום חזק' מטעם תחומין דרבנן דהלא באר הכי משני הש"ס קשנד רבי יוסי תחומין דרבנן מכלל דעד השתא ס"ד דר' יוסי נמי ס"ל כר"מ בהא דתחומין דאורייי' קושי' זו לא בי, היא דהלא התוס' נמי במסקנת' כתבו דניח' לי' לשנויי אפי' ס"ל לר"מ תחו' דרבנן וכ"ש רבי יוסי דמקיל אבל דפריך שבת נמי דאורייתא לא פריך אלא מתחומין דשנים עשר מיל דהוה דאורייתא ור"ל לו עיקר מן התורה ושני לי' דקסבר רבי יוסי שגם תחומין די"ב מיל נמי דרבנן אבל תחום אלפים פשיטא לי' להמקשה מעיקרא נמי דהוה דרבנן ולק"מ כנ"ל וא"ש:)** וא"ש דהשתא ניחא הכל כדפרישית לעיל וא"ש ועלה חזקה לחמרא דהעמד אדם על חזקת אא התוס' וכתבו אבל רש"י פי' לקמן וכו' אבל מתניתי' איכא חזקה לקולא דהעמד תרומה על חזקתה ואיכא נמי תחום ביתו וכו' ר"ל שהוא מפרש דרבי יוסי ס"ל דאפי' בתרי ותרי נמי אוקמה לתחומה אחזקתה ובזה ודאי נסתלקה הקושי' השני' דלעיל אהא דשני רבא ואמר היינו טעמא דרבי יוסי משום דהעמד טמא על חזקתו דבמתניתין נמי נימא העמד אדם על חזקת תחום ביתו דזה אינו

דבמתני' איכא חזקה לקולא דהעמד תרומה על חזקתה כנגד חזקת תחום ביתו משא"כ גבי מקוה דליכא שום חזקה לקולא כנגד החזקה דהעמד טמא כדשני רבא בהדיא דאיירי במקוה שלא נמדד וא"ש ולא נשאר קשה לפרש"י זולת הקושי' הראשונה דמאי פריך הש"ס דר"מ אדר"מ דלמא הכא שאני דאיכא חזקת תחום ביתו נגד החזקה דהעמד תרומה על חזקת טהרה ע"ז כתבו דהכי נמי יש לומר וכו':

ואכתי פש גבן לבאר סוף דברי התוס' במה שכתבו דניחא לי' לשנויי אפי' סבר ד"מ תחומין דרבנן דהשתא לא מצי לשנויי הכי משום דמתני' איכא חזקה לחומרא דכיון דאיכא נמי חזקה לקולא הי' לו לומר דהוה עירוב משום דספיקא דרבנן לקולא מש"ה מוקי מתניתין בשתי כתי עדים דלא שייך למימר הכי כיון דאיכא כת' דמפקי לה מחזקה שכבר עמדנו למעלה בקושי' הד' דאכתי בשתי כתי עדים נמי ניזיל לקולא ואי משום דלא שייך חזקת כשרות דתרומה כיון דאיכא כת דמפקי לה מתוקה הלא גם לאידך גיסא ליכא חזקה דתחום ביתו דהא איכא כת דאמרי משחשיכה נטמאת דמפיק לי' מתחום ביתו והוה ספק השקול ובדרבנן ניזיל לקולא כמו בדאיכא חזקה להכי ולהכי אולם כבר הראית לדעת עפ"י דברי התוס' דף ל"ו א' ד"ה הכא זכו' שכתבו דהא דלא מוקמינן תרומה אחזקה קמייתא בשתי כתי עדים משום דשעת מציאתן דהשתא ודאי טמאה היא א"כ זהו דוקא בחזקת תרומה לומר שהיתה טהורה בין השמשות דשעת מציאתן דהשתא טמאה היא מרעא לה אבל אידך חזקה דלחומרא דהיינו חזקת תחום ביתו דאדרבה השעת מציאתן דהשתא טמאה היא מסייע להך חוקה לומר דנטמאת מבע"י והרי הוא בתחום ביתו ודאי בדוכתא קיימא אפי' בשתי כתי עדים וא"כ יש כאן חזקה לחומרא ולא לקולא מש"ה אזיל ר"ת לחומרא אפי' בדרבנן: איברא דאכתי קשה מאי שנא ממקוה בספק טבל ספק לא טבל דליכא שום חזקה לקולא אלא לחומרא דהעמד טמא על חזקתו ואפ"ה אזיל ר' מאיר לקולא ולכאורה הי' נראה ליישב ביהדהתם בספק טבל אע"ג דאיכא חזקה דהעמד טמא על חזקתו ליכא שעת מציאתן דהשתא דמסייע לחזקה זו משא"כ גבי עירוב דאיכא תרתי חזקת תחום ביתו עם שעת מציאתן דהשתא טמאה דמסייע לה וכנ"ל אמטו הבי אזיל לחומרא אפי' בדרבנן ובאידך בבא דספק טבל בארבעים סאה אע"ג דשעת מציאתן דהשתא חסרה לפניך מסייע להך חזקה דהעמד טמא וכו' מצינו למימר דרבה ורב יוסף מוקי לה במקוה שנמדד דהשתא איכא חזקת המקוה שהיתה שלימה כנגד חזקה זו דהעמד טמא משא"כ בבי עירוב בשתי כתי עדים דליכא חזקה לקולא אלא לחומרא דהיינו חזקת תחום ביתו עם שעת מציאתן דהשתא טמאה דמסייע לה וכנ"ל: איברא דעדיין קשה באוקמתא דרבא דאוקמי להההיא דספק לא טבל בארבעים

סאה במקוה שלא נמדד דאין שם חזקה לקולא אלא לחומרא דהעמד טמא על חזקתו עם השעת מציאתן דהשתא חסרה לפניך ואפ"ה מקיל ר"מ הדרא קושי' לדוכתי' דאמאי מחמיר גבי עירוב בשתי כתי עדים משום חזקת תחום ביתו עם שעת מציאתן ואין לומר דבאמת רבא אית לי' שנוייא דשנינן לעיל דר"מ סבר תחומין דאורייתא ולא מוקי לה בשתי כתי עדים זה אינו דהא רבא גופי' שני לעיל התם תרי חזקה לקולא הכא חדא חזקה לקולא ואם אי' דס"ל לרבא דר"מ אית לי' תחומין דאורייתא למה הוצרך לשנויי משום דהכא חדא חזקה לקולא הא מעיקרא לק"מ דהכא אפי' חדא חזקה ליתא דכנגד חוקת תרומה איכא חזקת תחום ביתו ובשל תורה ספיקו לחומרא כקושי' התוס' ובהכרח לומר גם אליבא דרבא כתירוצם כאן דרבא נמי בעי לשנויי אפי' ס"ל לר"מ תחומין דרבנן ומוקי לה נמי בשתי כתי עדים כדפרש"י להדיא וכמ"ש מהרש"א ע"ש וא"כ הדרא קושי' לדוכתי' אי ס"ל לר"מ תחומין דרבנן אמאי מחמיר גבי עירוב בשתי כתי עדים טפי מבמקוה שלא נמדד דאיכא התם נמי חזקה לחומרא דהעמד טמא על חזקתו עם שעת מציאתן דהשתא חסרה לפניך ואפ"ה אזיל התם לקולא.

אמנם התוס' דף ל"ו ד"ה אדרבא כתבו הו"מ לשנויי הרי חסר לפניך כדאמר פ"ק דנדה אלא דלא איירי הכא במקוה שנמדד ונמצא חסר עכ"ל ולכאורה אינו מובן דהא גבי תרומה נמי הרי טמאה לפניך חולם ר"ל דגבי מקוה כיון דחסרה לפניך יש לומר חסר ואתאי כדאי' להדי' בריש מס' נדה אולם מה שסיימו דלא מיירי הכא במקוה שנמדד ונמצא חסר קשה אמאי לא ויראה בכוונתם בזה עפ"י מה דאי' בסדר המשנה רפ"ב דמקואות בתר הנך תלתא בבי דספק לא טבל או שלא טבל בארבעי' סאה וכן שתי מקואות וכו' דאייתי הש"ס לעיל וקתני עלה ספיקו טמא חשב התם עוד בבא אחת דמקוה שנמדד ונמצא חסר כל טהרות שנעשו על גביו למפרע וכו' טמאות ועלה סיים במה דברים אמורים בטומאה חמורה אבל בטומאה קלה כגון אוכל אוכלין טמאים וכו' ספיקו טהור ורבי יוסי מטמא שר' יוסי אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה וכו' (ובש"ס השמיטו זאת לאהבת הקיצור) ומשמע ודאי דר' יוסי אכולהו קאי גם אהך בבא דמקוה שנמדד (וכ"כ המשנה למלך פ"י דמקואות דין ו' בהדי') וא"כ קשה לכאורה אדרבא דשני דאיירי במקוה שלא נמדד הא בהדיא קתני התם נמי מקוה שנמדד ונמצא חסר וכו' דר' יוסי מטמא אפי' בטומאה קלה ובהכרח לומר דהתם שאני משום דחסר לפניך ויש לומר חסר ואתאי כדאי' בריש נדה ולכן קשי' להו א"כ הו"ל לרבא לשנויי גם באינך משום דאמרי' חסר ואתאי ע"ז תירצו דהך בבא דקתני או שטבל ספק טבל בארבעי' סאה על כרחך לא איירי במקוה שנמדד ונמצא חסר דא"כ היינו אידך בבא דמקוה שנמדד ונמצא

חסר והשתא לפום הנך שנויי דר' יוסי ב"ח דלעיל וכן לפום הס"ד דמקשה דהך דספק טבל בארבעי' סאה נמי איירי במקוה שנמדד ע"כ לומר דלא איירי בנמצא חסר אלא כגון מקוה שנמדד והוחזק להיות מימיו מתמעטים לפעמים לפחות מארבעים סאה כדאי' בי"ד סי' ר"א סעי' ס"ה דבטומאה חמורה ספיקו טמא אפי' היא שלימה עכשיו כל שאינו ידוע שהיתה שלימה בעת שטבל אבל בטומאה קלה פלוגתא דר"מ ור"י וזהו שכתבו התוס' דלא איירי הכא במקוה שנמדד ונמצא חסר אלא בלא נמצא חסר כגון שהיא עכשיו שלימה או שאינו ידוע אם היא חסרה או שלימה כגון שאח"כ נתוספו עלי' מי גשמים או שאר מים או שנשפך ממנה הרבה בענין שאי אפשר לעמוד עלי דהשתא לא שייך חסר ואתאי כיון שאינו ידוע אם חסרה כלל ורבא מוקי לה במקוה שלא נמדד כלל רק שעכשיו היא שלימה וכיון שהוחזקה להיות מימי' מתמעטין לפחות מארבעי' סאה אמטו הכי מטמא ר' יוסי אפי' בטומאה קלה משום דאמרי' העמד טמא על חזקתו ואימר לא טבל ור"מ מטהר אע"ג דאיכא חזקה לחומרא כיון דאין כאן שעת מציאתן משא"כ בעירוב דאיכא תרתי חזקת תחום ביתו עם שעת מציאתן דהשתא טמאה דמסייע לי' אמטו הכי ספיקו לחומרא גבי שתי כתי עדי' המכחישי' זא"ז ותדע לך דלפום אוקמתא דרבא דמוקי לה במקוה שלא נמדד מעולם ע"כ לא איירי בנמצאת חסרה דאל"כ מ"ט דר"מ דמטהר אפי' בטומאה קלה הא אין ספק אלא ודאי כיון שהיא חסרה לפנינו ולא נודע מעולם שהי' עלי' שם מקוה כשירה מאין הרגלים לספק שהיתה מקוה כשרה מעולם ועוד דהא איכא ס"ס לחומרא שמא לא היתה כשרה מעולם ושמא חסר ואתאי ובעת טבילה חסירה היתה א"ו כדפרישי' וא"ש או יאמר ליישב עוד בזה אחר שנדקדק עוד בלשון התוס' שכתבו דניחא לי' לשנויי אפי' סבר ר"מ עירוב תחומין דרבנן דהשתא לא מצי לשנויי משום דמתניתין איכא חזקה לחומרא דכיון דאיכא נמי חזקה לקולא הו"מ למימר דהוה עירוב משום דספיקא דרבנן לקולא דאמאי אתו עלה מפאת הסברא דספיקא דרבנן לקולא בדאיכא חזקה להכי ולהכי ולא מהא דאמר ר"מ בהדי' גבי מקוה בספק טבל ספק לא טבל דספיקו לקולא אע"ג דליכא חזקה לקולא אלא לחומרא דהעמד טמא על חזקתו לכן יראה לע"ד ליישב בזה עפ"י מ"ש הראב"ד פ"י דמקואות דהא דאמר במה ד"א בטומאה חמורה ר"ל אב הטומאה אפי' מדרבנן כגון דם תבוסה וכיוצא בו נמי ספיקו טמא כדאי' בפ"ד דטהרות בהדיא והכ"מ שם כתב שגם דעת הרמב"ם ז"ל הוא כן ויש להבין א"כ מאי פריך הש"ס מעיקרא דר"מ דהכא אדר"מ דהתם כיון דמודה ר"מ בטומאה חמורה דאפי' בדרבנן נמי ספיקו טמא מנ"ל להש"ס לדמות דין עירוב לדין טומאה קלה ולא לדין טומאה חמורה וצ"ל דס"ל להש"ס דה"ט דר"מ דמחלק בדרבנן בין

טומאה חמורה לטומאה קלה משום דטומאה חמורה שהוא אב הטומאה יש לה עיקר מן התורה שכיוצא בה באב הטומאה דאורייתא מטמא אדם אבל טומאה קלה דרבנן לטמא אדם אין לה עיקר מן התורה כלל דהא אפי' בשל תורה כיוצא בה אין ולד הטומאה מטמא אדם וכ"מ בסוף הספר סדרי טהרה שפי' כן ולכן תחומין שאין להם עיקר מן התורה כדמסיק רב הונא ב"ח דמי' לטומאה קלה ואמטו הכי שפיר דר"מ אדר"מ וכן דר' יוסי אדר' יוסי דס"ד שגם לר' יוסי חשיב טומאה קלה אין לה עיקר מן התורה ואפ"ה מחמיר בספיקה ושני רב הונא ב"ח דרבי יוסי ס"ל שגם טומאה קלה יש לה עיקר מן התורה טפי מאיסור תחומין משום דשם טומאה חד הוא ואתי לאחלופי כדפרש"י ז"ל והנה הריטב"א ז"ל לשיטת הירושלמי שסובר דתחומין שנים עשר מיל אסור מה"ת א"כ תחומין דאלפי' אמה דרבנן נמי יש לו עיקר מן התורה ותירץ דהיינו דפריך הש"ס שבת נמי דאוריי' ר"ל תחומין דשנים עשר מיל וא"כ הרי יש לתחומין עיקר מן התורה ומשני קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן ר"ל אפי' תחומין דשנים עשר חיל נמי דרבנן הס ע"ש מיהו כל זה לשנויי דרב הונא ב"ח אולם רבא דלא ניחא לי' והוצרך לשנויי בענין אחר יתכן דס"ל דתחומין נמי יש להם עיקר מן התורה כשיטת הירושלמי דתחומין י"ב מיל אסור מן התורה או מטעמא אחרינא וא"כ לדידי' יש לומר שדין עירוב דמי לטומאה חמו' דמודה בה ר"מ דספיקו לחומרא היכא דאיכא חזקה לחומרא דהעמד טמא על חזקתו ולא לקולא דלפום שנוייא דרבא דאיירי במקוה שלא נמדד ליכא התם שום חזקה לקולא אלא דאכתי אי ס"ל לר"מ תחומין דרבנן איכא לאקשויי דר"מ אדר"מ דהא חזינן לרבי יוסי גבי טומאה דמחמי' טפי מדר"מ היכא דאיכא חזקה לחומרא לבד אפי' בטומאה קלה ואפ"ה הוא מקיל גבי עירוב משום דאיכא חזקה לקולא דהעמד תרומה על חזקתה כנגד תחום ביתו כ"ש לר"מ דמקיל טפי מדרבי יוסי גבי טומאה קלה אפי' בדליכא חזקה לקולא אלא לחומרא שיש לו להקל כאן גבי עירוב דאיכא חזקה לקולא גבי תרומה נגד חזקת תחום ביתו ולא דמי לדין טומאה חמורה דמחמיר ר"מ אפי' בדרבנן דהתם ליכא שום חזקה לקולא אלא לחומרא ואמטו הכי הוצרכו רבה ורב יוסף לאוקמי בשתי כתי עדים וכן רבא גופי' דשני לעיל התם תרי חזקי לקולא וכו' נמי מוקי לה בשתי כתי עדים כדפרש"י ז"ל משום דבעי לשנויי אפי' סבר ר"מ תחומין דרבנן כמ"ש התוס' ור"ל תחומין דרבנן שיש להם עיקר מן התורה וזהו שכתבו דהשתא לא מצי לשנוי משום דמתניתין איכא חזקה לחומרא דכיון דאיכא נמי חזקה לקולא הו"מ למימר דהוה עירוב דספיקא דרבנן לקולא עכ"ל רצונם לומר דאי לא הוה חזקה לקולא אלא לחומרא הוה ניחא שפיר דאזיל לחומרא משום דתחומי נמי אית להו עיקר מן התורה ודמי' לדין ספק

טומאה חמורה דמודה ר"מ דהיכא דאיכא חזקה לחומרא ולא לקולא דספיקו טמא אבל השתא דאיכא חזקה דתרומה לקולא כנגד החזקה דתחום ביתו ודאי יש לומר ספיקא דרבנן לקולא בכל גווני אפי' בדבר שיש לו עיקר, מן התורה כדחזינן לר' יוסי דגבי מקוה דאיכא חזקה לחומרא ולא לקולא מחמיר טפי מדר"מ ואפ"ה מקיל גבי עירוב משום דאיכא חזקה לקולא כנגד חזקת תחום ביתו כדפרש"י בשנוייא דרבא כ"ש ר"מ דמקיל התם טפי מדרבי יוסי שיש לו להקל גבי עירוב משום הך חזקה דתרומה דלקולא הוה נגד תחום ביתו מש"ה מוקי לה בשתי כתי עדים דלא מוקמינן תרומה אחזקתה כיון דאיכא כת דמפקי לה מחזקה ושעת מציאתן דהשתא טמאה היא אבל חזקת תחום ביתו דשעת מציאתן דהשתא טמאה מסייע לה נשאר בתקפו אפי' בשתי כתי עדים ואין כאן חזקה לקולא אלא לחומרא אמטו הכי אזיל לחומרא כדין ספק טומאה חמורה משום דתחומין נמי ישלהם עיקר מה"ת וכנ"ל ור' יוסי ס"ל דבשתי כתי עדים נמי מוקמינן תרומה אחזקתה וא"ש רב הונא ב"ח דאית לי' דתחומין אין להם עיקר מן התורה ס"ל אליבא דר"מ תחומין דאורייתא ולא מוקי לה בשתי כתי עדים כנ"ל ועפי"ז מתיישב היטב שיטת הרי"ף והרמב"ם שסוברים להלכה דתחומין של שנים עשר מיל דאורייתא (דאתי כרבה ור"י ורבא בשמעתי') וכן יראה להדי' מפרש"י בחגיגה דף י"ז ריש ע"ב כמ"ש התוס' שם בשם י"מ ואעפ"י שהתוס' שם השיגו ע"ז הכי קיימו להדי' בשיטת פרש"י ז"ל אולם מ"ש ראשונה הוא הפשוט יותר בעיני ועדיין אינו צריכין למודעי מה שיש להעיר עוד בזה דכיון דלר"מ היכא דאיכ' חזקה לקולא ולחומרא הוה עירוב אלא דגבי שתי כתי עדים לא מוקמינן תרומה אחזקתה וליכא חזקה לקולא אלא לחומרא דהעמד גברא על חזקת תחום ביתו דמסייע לי' שעת מציאתן דהשתא טמאה א"כ אמאי הוה חמר גמל נוקמי' אחזקת תחום ביתו דלא קנה עירוב ויהי' כבני עירו ואמאי יפסיד אלפים שמחוץ לעירו לצד השני ואין לומר דהא דלא מוקמינן תרומה אחזקי' בשתי כתי עדים משום דאיכא כת דמפקי לי' מחזקי' זהו דוקא לחומרא שלא יקנה עירובו לגמרי אבל לא לקולא שיהי' כבני עירו משום זה כיון דמ"מ איכא חזקת תרומה כנגד חוקת תחום ביתו ספיקא הוה דאכתי לו יהי כן דאיכא חוקה להכי ולהכי הא כתבו התוס' דאפי' היכי דאיכא חזקה להכי ולהכי ספיקא דרבנן לקולא א"כ הכי נמי ניזיל לקולא שיקנה שביתה בביתו ויהי' כבני עירו מטעם חוקת תחום ביתו והא תינח לרבי מאיר דאית לי' לקמן בס"פ מי שהוציאוהו דאפי' היכי דודאי לא עירב נמי הוה חמר גמל משום דעקר דעתי' משביתת ביתו כדפרש"י לשם אבל לרבי יהודה דאית לי' כסתם מתני' דידן בנתגלגל חוץ לתחום מבע"י אינו עירוב והרי הוא כבני עורו קשה אמאי אמר כאן גבי שתי כתי עדים

דהוה חמר גמל נוקמי' אחזקת תחו' ביתו שיהי' כבני עירו וכנ"ל לכן יראה שגם לפרש"י דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה מ"מ חזקת התרומה עדיפא מינה מטעם שכתב הריטב"א ז"ל משום שבה נולד הספק ועלי' אנו דנין אם היתה טהורה ביה"ש או טמאה ונהי דלחומרא חיישינן לחזקת תחום ביתו מ"מ לקולא שיהי' כבני עירו לא סמכי' עלה כנגד חוקת התרומה דעדיפא מינה כנ"ל:

באותו דבור דניחא לי' לשנויי אפי' סבר ר"מ תחומין דרבנן וכו' והקשה מהרש"א ז"ל הא בהדיא קאמר המקשה ורמי דאוריי' אדאורייתא ותי' דהמקשה לא אסיק אדעתי' הך חזקה דתחום ביתו והתוס' לא כתבו כן אלא להמתרץ ולכאורה הוא תמוה כיון דהמקשה ודאי לא ס"ל הך חזקה דתחום ביתו מנ"ל להתוס' באמת דאליבא דהמתרץ חשיב שפיר חזקה הלא אין שום משמעו' בדברי המתרץ דאית לי' חזקה זו כמ"ש לעיל אי הוה אמרי' וכו' ותו קשה בהא דפריך לקמן שבת נמי דאורייתא היא ופרש"י ז"ל דתחומין דאורייתא כר"ע ותמה הריטב"א ז"ל דמנ"ל דר' יוסי כר"ע ס"ל ותי' דס"ד כיון דאוקימנא לר"מ כר"ע דתחומין דאורייתא ה"ה נמי לרבי יוסי דאי בתחומין פליגי לפלוגי בעלמא עכ"ל והשתא קשה לשיטת התוס' דלפום שנויא דרבה ורב יוסף סבר ר"מ ג"כ תחומין דרבנן א"כ מהיכי ס"ד אליבא דרבי יוסי דס"ל תחומין דאורייתא הן אמת דלשיטת מהרש"א הנ"ל הוה א"ש דהמקשה דפריך שבת נמי דאורייתא היא לטעמי' אזיל דאיהו רמי לעיל דאורייתא אדאוריי' דס"ל דחזקת תחום ביתו לאו כלום הוא ואמטו הוה ס"ד דשנויא דרבה ור"י נמי קאי בהכרח למאי דס"ל לר"מ תחומין דאורייתא דאי ס"ל תחומין דרבנן נהי דבשתי כתי עדים לא מוקמי' התרומה אחזקה אכתי הו"ל למיזל לקולא בספק השקול כמ"ש התוס' אהיכי דאיכא חזקה להכי ולהכי דאזיל ר"מ לקולא בדרבנן ה"נ בדליכא שום חזקה אלא ודאי ס"ל לר"מ תחומין דאורייתא אהכי פריך שפיר גם אדר' יוסי שבת נמי דאורייתא היא ושני לי' קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן דהמתרץ לטעמי' אזיל דלפום שנויי דרבה ור"י קסבר ר"מ נמי תחומי' דרבנן כמ"ש התו' ואפ"ה מחמיר ר"מ בשתי כתי עדים משום חזקת תחום ביתו דמסייע לי' השעת מציאתן דהשתא וכמש"ל באורך אולם קשה א"כ למאי דס"ד דקסבר ר"מ ורבי יוסי תחומין דאורי' מאי קשי' לי' כלל דרבי יוסי אדר' יוסי דהא ע"כ צ"ל לרבי יוסי דס"ל דגם בשתי כתי עדים נמי מוקמינן אחזקת תרומה דאל"כ אמאי מקיל בספק עירוב הא ספיקא דאורייתא בדליכא חזקה אסור לכ"ע א"ו ס"ל דבשתי כתי עדים נמי מוקמינן אחזקה דתרומה שהיתה טהורה וחזקת תחום ביתו לאו כלום הוא לדעת המקשה וא"כ מאי קשי' לי' דר' יוסי דהכא אדר' יוסי דמקו' נהי דס"ל דאיירי התם במקוה שנמדד מ"מ איכא התם חזקה לחומרא כנגד חזקת המקוה דהעמד טמא

על חזקתו משא"כ גבי עירוב דליכא שום חזקה לחומרא אלא לקולא דהעמד תרומה על חזקתה אפי' בשל תורה אזלינן לקולא כמו בהא דנגע באחד בלילה:

א והנראה ליישב בכל זה עפ"י מ"ש הריטב"א ז"ל בשם הר"מ בר שניאור ז"ל בנ"ט לשבח על מ"ש התוס' בתחילת דבריהם דחזקת תחום ביתו לא חשיב חזקה משום דלעולם אין לנו לדין דין חזקה אלא על אותו דבר שנולד בו הספק בראשונה דהיינו התרומה שבה נולד הספק בראשונה וספיקא דגברא הוא מסתעף ובא מכלל ספיקא דתרומה וכי מוקמת לתרומה על חזקתה אזדא לה ממילא גם ספיקא דגברא מש"ה לא אכפת לן בחזקת גברא שלא עירב וכו' כל היכי דאיכא לאוקמה התרומה על חזקתה וכתב הריטב"א שם שעפי"ז א"ש הא דפריך לקמן אדרבה העמד מקוה על חזקתה (דלכאורה אכתי לא דתי לעירוב דאין שם חזקה לחומרא אלא לקולא כיון דחזקת תחום ביתו לאו כלום הוא משא"כ גבי מקוה אכתי איכא חזקה דהעמד טמא ע"ח כנגד חזקת המקוה) דהכי נמי פריך כיון שבהמקוה הוא שנולד הספק בעצם וראשונה יש לנו לילך אחר חוקת המקוה ולא אכפת בחזקת טומאה דגברא כמו גבי עירוב דאזלי' בתר חזקת תרומה ולא בתר חזקת ביתו עכ"ד בתוספת ביאור ולכאורה קשה טובא על דברי הריטב"א ז"ל בזה דס"ל שאפי' למ"ד תחומין דאורייתא לא אזלינן בתר חזקת תחום ביתו אלא בחר חוקת תרומה שבה נולד הספק וגבי תקוה נמי לא אכפת לן בחזקת טומאה אלא אזלי' בתר חזקת המקוה שבה נולד הספק א"כ לפום מאי דס"ד דמיירי במקוה שנמדד וכן הוא באמת לפום אינך שנויי דרב הונא ב"ח א"כ אמאי מודה ר"מ בספק טומאה תמורה דספיקו טמא נימא העמד מקוה על חזקתה כמו גבי עירוב דאזלינן בתר חוקת תרומה אפי' בתחומין דאורייתא איברא דמהא לא תברא דמצינו לפרש דהא דאמר המקשה ורמי דאורייתא אדאורייתא היינו אתרווייהו אהך דתחומין דהוה דאורייתא ואהך דספק טבל בארבעים סאה דאמר ר"מ בטומאה חמורה ספיקו טמא ולא אזיל בתר חוקת תרומה וכן בתר חזקת המקוה כמ"ש מהרש"א ועלה משני רבה ורב יוסף דתרווייהו איירי בשתי כתי עדים דלא מוקמינן אחזקה הואיל ואיכא כת דמפקי לי' מחזקי':

אולם הא קשי' מהא דמשני רב הונא ב"ח אליבא דר' יוסי שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מך התורה מה בכך דיש לה עיקר מן התורה הא לרבי יוסי אפי' בשתי כתי עדים נמי מוקמינן אחזקה א"כ אכתי נימא העמד מקוה על חזקתה דהא אפי' בשל תורה נמי אזלינן בתר הך חוקה שבה נולד הספק ולא אכפת לן בחזקת טומאה וכ"ש בדרבנן רק שיש לו עיקר מן התורה והא כתבו התוס' ד"ה כל דלא פליגי רבנן אדר"מ גבי נגע באחד בלילה דאזלי' בתר שעת מציאתן אלא בתרומה וקדשים אבל בחולין מודו דאזלינן

בתר חזקה וכ"ש לפי מה שביארנו למעלה דגבי מקוה ליכא שעת מציאתן דהשתא כלל והנראה בישוב דברי הריטב"א ז"ל בזה דלמאי דמסיק דקסבר רבי יוסי תחומין דרבנן מצינו למימר דרבי יוסי נמי ס"ל כר"מ דבשתי כתי עדים לא אזלי' בתר חוקת תרומה והא דמקיל גבי עירוב משום דתחומין דרבנן ספיקו להקל אפי' בדליכא חזקת היתר וכדעת הרמב"ם ז"ל אבל גבי טומאה שיש לה עיקר מן התורה מחמיר גבי שתי כתי עדים וא"ש אולם התוס' בשבת פ' במה מדליקי' דף ל"ד הכריחו מהך ברייתא דתניא לקמן כיצד אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר וכו' דלא מכשר רבי יוסי בספק עירוב אלא היכי דאיכא חזקת כשרות בהכרח לומר דס"ל לר' יוסי דגבי שתי כתי עדים נמי אזלינן בתר חזקת תרומה ואפ"ה מסיק בטעמו משום דתחומין דרבנן שאין לו עיקר מן התורה אבל בטומאה דרבנן שיש לו עיקר מה"ת אזיל לחומרא בהכרח לומר דהיינו משום חזקה דהעמד טמא ע"ח שכנגד חזקת המקוה שבה נולד הספק ודכוותה גבי עירוב נמי חיישי' לחזקת תחום ביתו וכיון שכן מעיקרא לא קשי' דר"מ אדר"מ גבי נגע באחד בלילה והא דהוצרכו רבה ורב יוסף לאוקמה בשתי כתי עדים משום דניחא להו לשנויי אפי' סבר ר"מ תחומין דרבנן כמ"ש התו': ועפי"ז מיושב היטב השתי קושיו' דלעיל דודאי המקשה דקאמר ורמי דאורייתא אדאורייתא ע"כ ס"ל דלא חיישינן לחזקת תחום ביתו במקום חזקת תרומה שבה נולד הספק כסברת הריטב"א דלעיל ואמטו הכי הוצרכו רבה ורב יוסף לאוקמי בשתי כתי עדים דר"מ ס"ל בשתי כתי עדים לא מוקמינן תרומה אחזקתה וכיון דתחומין דאורייי' אזלי' לחומרא והוה ס"ד דר' יוסי נמי ס"ל תחומין דאורייתא והא דמקיל בספיקן הוא משום דס"ל שגם בשתי כתי עדים מוקמינן אחזקה דתרומה שבה נולד הספק ולא אכפת לן בחזקת תחום ביתו ואפ"ה פריך שפיר דרבי יוסי אדר' יוסי דמקוה דהתם נמי נימא העמד מקוה על חזקתה שבה נולד הספק ולא ניחוש לחזקת טומאה דגברא כדלא חיישי' הכא לחזקת תחום ביתו ושני לי' שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה אהא פריך שבת נמי דאורייתא דהא תחומין דאורייתא נינהו ואפ"ה מקיל בספיקן משום חזקה דתרומה וכ"ש בטומאה דרבנן רק שיש לה עיקר מן התורה ושני לי' דקסבר רבי יוסי תחומין דרבנן אבל גבי טומאה דרבנן שיש לה עיקר מן התורה מחמיר בספיקו אע"ג דאיכא חזקת מקוה משום דאמרי' העמד טמא ע"ח ודכוותה גבי עירוב נמי יש לומר העמד אדם על תחום ביתו אם כן מוכח שפיר לפי המסקנא דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה לכן מזה הוכיחו התוס' לומר דהמתרץ ס"ל דחזקת תחום ביתו חשיב.

שפיר חוקה והא דהוצרכו רבה ורב יוסף לאוקמי בשתי כתי משום עדים דניחא להו לשנויי אפי אי סבר ר"מ תחומין דרבנן וא"ש כנ"ל (ומ"ש התוס' ואי הוה אמרי' דחוקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה הוה א"ש ר"ל אם הי' לנו איזה טעם אחר והבן זה אמנם קים לן בדרבה מיני' דלכאורה סברת הר"מ בר שניאור הנ"ל לימוד ערוך הוא בש"ס דחולין דף י' ומשם בארה דלא קיימא אליבא דהלכתא דהתם פליגי רב הונא ורב חסדא בשוחט בסכין ונמצאת פגומה רב הונא אמר טריפה מטעם בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד ביודע לך במה נשחטה ורב חסדא מכשיר ופריך עלה דרב חסדא מהא דטבל ועלה ונמצא עלי' דבר חוצץ וכו' ומסיק הש"ס בטעמא דרב חסדא דהיינו טעמא דלא מוקמינן בהמה אחזקת איסור שהי' עלי' מחיים משו' דסכין אתרעאי בהמה לא אתרעאי והיינו מטע' סברת הר"מ בר שניאור הנ"ל דאין לנו לדון בחזקה אלא באותו דבר שבו נולד הספק וממנו הוא תתחיל דהיינו הסכין שבו נולד הספק שנמצא פגום העמידנו על חזקתו שהי' שלם מתחילה ובתר הכי אפגים במפרקת אבל בהמה לא אתרעאי מצד עצמה אלא מפאת הספק שנולד בהסכין ואם תעמיד הסכין על חזקתו אזדא לה הספק של הבהמה וכן מצאתי בהר"ן ז"ל שפי' כן להדי' ואנן קיימל"ן התם כרב הונא בלא שיבר בה עצמות דטריפה מטעם חזקה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אעפ"י שלא נולד הספק בבהמה אלא בהסכין ואיכא לאוקמי אחזקתו שהי' שלם בתחילה אפ"ה חיישי' לחזקת איסור דבהמה והכי נמי דכוותי' גבי עירוב יש לחוש לחזקת גברא דקאי בתחום ביתו נגד חזקת התרומה והנה בחולין שם מבואר דרב יוסף עבד עובדא כרב הונא ע"ש ועפי"ז מיושב שפיר הקושי' דלעיל דודאי המקשה דאמר ורמי דאורייתא אדאורייתא הי' סובר דחזקת תחום ביתו לאו כלום הוא וכרב חסדא בחולין שם וכנ"ל אבל רבה ורב יוסף דאית להו כרב הונא ע"כ ס"ל דחזקת תחום ביתו חשיב שפיר חזקה לכן בהכרח לומר הא דהוצרכו לאוקמי מתניתי' בשתי כתי עדים משום דניחא להו לשנויי אפי' סבר ר"מ תחומין דרבנן כדמסקי התוס' ז"ל ומתיישב ג"כ הקושי' דלעיל בהא דפריך שבת נמי דאורייתא היא דהמקשה לטעמי' אזיל והא דשני לי' קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן המתרץ ג"כ לטעמי' אזיל כמו שביארנו למעלה:

וליישב דעת הריטב"א ז"ל בזה יתכן עפ"י מ"ש התוס' פ"ח דפסחי' דף צ"א אהא דתנן המפקח בגל שוחטין עליו את הפסח ואם נמצא מת חייב לעשות פסח שני מפני שהוא טמא מתחילתו דהא דלא מוקמינן אחזקה קמייתא משום דאזלי' בתר שעת מציאתן ופי' בנה"ך בי"ד סי' שנ"ו דה"ט דאזלי' בתר שעת מציאתן משום דאיכא ריעותא דנפילת הגל אתרע החזקה ע"ש וא"כ הכי נמי גבי סכין כיון דלפעמים עור נמי פוגם הסכין

משעה שהתחיל לשחוט אתרע חוקת הסכין וכיון תא ודאי פגום אזלי' בתר שעת מציאתן שנפגם מתחילתו ולא מוקמינן אחזקה קמייתא דסכין אלא חיישי' לתחילת הריעותא כמו התם ואמטו הכי אזלי' בתר חוקת הבהמה ולא בתר חזקת הסכין כנ"ל:

תו כתב הריטב"א ז"ל בטעם הדבר דלא חיישי' לחזקת תחום ביתו דכיון דודאי עירב ואין הספק אלא אם נטמא העירוב הא נפק לי' גברא מחזקת בית זה עכ"ל וגם זה לכאורה אינו מובן דהא אם נטמא מבע"י אכתי בתחום ביתו קאי כדתנן במתניתין מבע"י אינו עירוב והרי הוא כבי ולא נפיק מחזקת בית זה וכיון דספיקא הוא ועלי' אנו דנין אם הוא בתחום ביתו כדמעיקרא או בתחום עירובו יש להעמידו על חזקת תחום ביתו הן אמת דרש"י ז"ל ס"פ מי שהוציאוהו כתב אליבא דר"מ אפי' בנטמאת מבע"י דודאי לא עירב ה"ו חמר גמל ואבד תחום ביתו ע"י עירובו ע"ש והוה א"ש כמש"ל אולם הריטב"א ז"ל שם השיג אפרש"י בזה והדרא קושי' לדוכתי' לפי דרכו אמאי נפק לי' מחזק' בית זה ומה שנראה בביאור דברי הריטב"א ז"ל בזה עפ"י מה דאי' בתשו' הרא"ש הביאו הסמ"ע בח"מ סי' ר"פ סעי' י"א ס"ק כ"ה בדין נפל הבית עליו ועל בן בתו שפסק הרמב"ם ז"ל דיחלוקו יורשי האב עם יורשי בן הבת ולא מוקמינן בחזקת יורשי האב כמו בנפל הבית עליו ועל בתו כיון דעכ"פ יוצא הנחלה מיד אבי' ובאה ליד בתו תחילה וספק אם תרד למטה ליד בנה או תחזור למעלה נפק לי' מחזקת יורשי אבי' ויחלוקו ע"ש באורך והנה לקמן דף מ"ט איתא במי שאמר שביתתי במקום פלוני בענין שלא קנה עירובו שם אבד ג"כ שביתת מקומו משום דכבר עקר דעתי' משביתת מקומו והקשו התוס' שם מהא דתנן הכא בנשרף התרומה מבע"י דאינו עירוב ויש לו שביתה ותירצו ויצאו לחלק בין ההיא דהתם שעומד בדרך ודאי עקר דעתי' לגמרי משביתת מקומו אבל מי שעומד בעירו ודאי לא עקר דעתי' משביתת עירו אלא הי' שאם לא יקנה עירובו שיהי' גו תחום ביתו וכן פרש"י ז"ל לקמן פ' כ"מ דף ס' במתניתין דמי שהי' במזרח וכו' וס"ל להריטב"א ז"ל דודאי כשהניח עירובו כבר עקר דעתי' מביתו ונפק לי' מחזקת בית זה רק שאם לא קנה עירובו הוא חוזר לתחום ביתו לפי שדעתו הי' באם לא יקנה עירובו שיחזור לתחום ביתו וכיון דעכ"פ יצא מתחום ביתו ואין ספק אלא אם יחזור לתחום ביתו או לאו תו לא שייך חזקת תחום ביתו דהרי כבר יצא משם ואם באת להעמידו אחזקה קמייתא העמידנו על מקומו שיצא משם וכנ"ל בתשו' הרא"ש ז"ל אבל דעת רש"י ז"ל בזה דכל שלא קנה עירוב מעיקרא לאו עקירה היא דעקירה בטעות היתה וכאלו לא יצא מתחום ביתו דמי אמטו הכי ס"ל דשייך שפיר חזקת תחום ביתו כנ"ל:

אמנם מה שיראה לע"ד בישוב קושי' מהרש"א ז"ל דלעיל על המקשה דפריך ואמר רמי דאורייתא אדאורייתא ולפי שיטת התוס' אי תחומין דאורייתא מעיקרא לא קשיא מידי אשר יאמר כי הוא זה כשנבין תחילה בעיקר הספק שנסתפקו התוס' בהך חזקה דתחום ביתו אי חשיב חזקה או לאו נראה דודאי לא שייך לומר העמידנו אחזקה קמייתא שהי' בערב שבת קודם קניות העירוב בחזקת תחום ביתו דהרי בע"ש קודם קניות העירוב הי' מותר להלך בכל מקום שירצה דהא חול הוא ולא הי' לו תחום כלל ומה"ט נמי לא שייך חזקה דלא עירבו דהרי ודאי עירב אלא שהספק הוא אם קנה עירובו או לאו ובהא לא שייך לאוקמי אחזקה דלא קנה עירוב כיון דקוד' שנולד הספק הי' מותר לילך בכ"מ שירצה בלי קניות עירוב ותדע לך שכן הוא מהא דאמר ר"ה בחולין (דף ט') בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך בתה נשחטה וכל שנולד ספק בשחיטה פסול משמע אם לא היתה בחזקת איסור בחייה לא הי' ספק בשחיטה פסול ולא הוה מוקמינן אחזקה דלא נשחטה כיון דודאי נשחטה אלא שהספק אם נשחטה כהוגן לא שייך לאוקמי אחזקה דלא נשחטה כהוגן אם לא משום שהיתה מתחילה בחוקת איסור שאינו זבוחה כמו עכשיו אם לא נשחטה כהוגן הא לא"ה לא מוקמינן אחזקה דלא נשחטה כהוגן וגדולה מזו מסקי התוס' ביבמות פ' ד"א דף ל"א דאפי' מאיסור לאיסור אחר אין מחזיקין כ"ש מהיתר לאיסור כנ"ד שהוא מחול לשבת אלא דר"ל דאוקמי' אחזקת תחום ביתו שהי' בשבת שעברה שהי' אסור אז לתחום עירובו ולכן נסתפקו בזה אי חשיב חזקה או לאו כיון שהי' שעת היתר בנתים בימות החול וכבר עבר האיסור משבת שעברה ושבת זו נדונת לעצמה ואין מחזיקין משבת לשבת או דאפ"ה הוה חזקה מעתה דון מינה אם לא הי' זה תחילת העירוב אלא שכבר עירב בשבת שעברה או מלפניו לכמה שבתות והי' קיים עד שבת זו שנולד הספק אם נשרף או נטמא בע"ש זו מבע"י או משחשיכה או אפי' עירב בשבת שעברה לאותה השבת בלבד ואח"כ חזר ועירב מחדש בשבת זו לאותה הרוח עצמו ונולד הספק בע"ש זו אם נשרף או נטמא מבע"י או משחשיכה דודאי לא שייך השתא חזקת תחום ביתו דהלא אדרבה מלפני' בשבת שעברה הי' בחזקת תחום עירובו ולא בתחום ביתו והשתא א"ש הא דאמר המקשה ורמי דאורייתא אדאורייתא וכו' דהמקשה תופס דברי ר"מ ור"י בסתמא דהא סתמא קאמרי הרי זה חמר גמל תשמע בכל ענין בין שהי' זה תחילת העירוב או שכבר עירב בשבתות הקודמי' ועתה נולד הספק אם נשרף או נטמאת מבע"י או משחשיכה הוה חמר גמל אע"ג דבזה ודאי לא שייך חזקת תחום ביתו אפ"ה לא מוקמינן תרומה אחזקת טהרה דמעיקרא אמטו הכי קשי' לי' שפיר דאורייתא אדאורייתא (שכן דרך המקשה בכ"מ ותפוס דברי התנאי' במושלם) ולק"מ.

אולם רבה ורב יוסף דנחתי לאוקמי מתניתי' בשתי כתי עדים עלי' דידהו קשי' להו להתוס' שפיר כיון דלדידהו ודאי לא מתוקמי מתניתי' בכל גווני עדיפא הו"ל לשנויי דמתניתי' לא איירי אלא בתחילת העירוב לחוד ואמטו הכי לא מוקמינן תרומה אחזקתה משום דאיכא חזקת תחום ביתו כנגדה ועלה מתרצי שפיר דניחא להו לשנויי אפילו סבר ר' מאיר תחומין דרבנן וא"ש כנ"ל: דף ל"ו תוס' ד"ה הכא בשתי כתי עדים וכו' אוקי תרי בהדי תרי אפי' בדאורייתא וכו' עכ"ל לכאורה יראה מדבריהם דהכא אפי' בשל תורה נמי מוקמינן אחזקה בשתי כתי עדי' והא ליתא דבפ"ב דכתובות דף כ"ו ע"ב בתוס' ד"ה אנן מסקי התוס' שם דבשל תורה החמירו רבנן בתרי ותרי דלא ניזיל בתר חזקה והראי' שהביאו בכאן מפ"ב דכתובות גבי נכסי דבר שטי' נמי ליתא דהתם בדיני ממונות לא שייך חומרא דרבנן משא"כ באיסור והיתר החמירו מדרבנן דלא ניזיל בתר חזקה וכדעת התוס' שם לכן יראה דשיעור דבריהם כך הוא דבפ"ב דכתובות דף כ' מוכח דאמרי' אוקי תרי בהדי אפי' בדאוריי' נמי עכ"פ מוקמינן אחזקה מדין תורה וא"כ אפי"ת דמדרבנן החמירו בשל תורה דלא ניזיל בתר חזקה הני מילי באיסור תורה אבל בתחומין דרבנן אין מקום להחמיר כדמסקי התוס' בכתובות שם להדי' דבאיסור דרבנן מוקמינן שפיר אחזקה אהא קשי' להו הכא גבי תחומין דרבנן ונמשכו בכאן עפ"י שיטתם דלעיל דף ל"ה ב' ד"ה אמר רבי ירמי' דרבה ורב יוסף בעי' לשנויי אפי' אי סבר ר"מ תחומין דרבנן כנ"ל: שם בגמרא קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן הקשה הריטב"א ז"ל לשיטת הרי"ף בספ"ק דמכילתין והרמב"ם פכ"ז מה' שבת שפסקו להא דירושלמי דתחומין שנים עשר מיל לכ"ע הוהמן התורה א"כ הרי יש לתחומין נמי עיקר מן התורה ע"ש והמעיין בפרש"י ז"ל יראה שיישב זה בלשונו שפי' גבי טומאה שיש לה עיקר מן התורה הואיל ויש טומאה תן התורה שיש להחמיר בספק טבילתה להכי החמירו גם בספק טבילת טומאה דרבנן דלא ליתי לאחלופי ולזלזולי בספק טבילת טומאה דאוריי' אבל תחומין דרבנן ומשום דלא ליתי לזלזולי בשאר ספיקות דמלאכת שבת ליכא למיחש וכו' וא"כ א"ש דנהי דתחומין שנים עשר מיל אסורין מדאורייתא מ"מ אין שייך שם עירוב וליכא למיחש דאתי לאחלופי בספק עירוב של תורה כיון דבתחומין של תורה לא שייך עירוב כלל משא"כ גבי טומאה דאיכא טבילת טומאה דאורייתא שפיר יש לחוש בספק טבילת טומאה דרבנן אטו ספק טבילת טומאה דאורייתא דכולה חדא מילתא וחד שמא הוא משא"כ בעירוב לא גזרי' ספק עירוב אטו שאר ספיקות של תחומין דלאו חד שמא הוא ולא אתי לאחלופי כנ"ל: גמ' אמר רב משרשי' ליתנהו להנהו כללי והאמרת רבי יהודה ור"ש הלכה כר"י וכו' הקשה מהרש"א ז"ל קצת קשה כל הנהו דמייתי רב הלכתא להקל

גבי עירובין מאי קושי' דאימא מאי דלא אזל בתר הנהו כללי דר"י ור"ש הלכה כר"י משום דאזיל רב בתר אידך כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב עכ"ל והניח בקושי' ולכאורה יראה דאשתמיט להרב ז"ל דברי הרא"ש דפ' עושין פסי' דף כ"ה סי' ד' וזה לשונו דודאי היכי דאתמר כללא דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן אף לגבי עירוב אייתינן האי כללא אבל היכי דלא אתמר כללא כגון הכא דפליגי רבה ור' זירא אמרי' הלכה כדברי המיקל בעירובין (פי' אף בפלוגתא דאמוראי) עכ"ל הרי דס"ל דלא אמרי' הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא במקום דלא אתמר כללא אבל במקום דאתמר כללא אזלי' בתר כללא אפי' בעירובין וא"כ פריך הכא שפיר דאם איתא דאתמר כללא דר"י ור"ש הלכה כר"י הוה אזלינן בתר האי כללא אפי' בעירוב וכ"מ בס' קרבן נתנאל שתפס על הרב ז"ל בזה וא"כ יש לתמוה לכאורה על דברי מוהר"מ ז"ל שהביא הרא"ש לשם דס"ל דבפלוגתא דאמוראי לא אתמר האי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב והביא ראי' מהא דפריך הש"ס לקמן מ"ז ב' והא שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן אע"ג דשמואל מקיל והלא בסוגי' דהכא פריך כה"ג גם אפלוגתא דתנאי והא אמרת ר"י ור"ש הלכה כרבי יהודה אע"ג דר' שמעון מקיל הלכה כדברי המקיל בעירוב (וא"ת דבמקום כללא לא אמרי' הלכה כדברי המקיל בעירוב א"כ גם מלקמן דף מ"ז אין ראי' כמו שדחה הרא"ש באמת):

איברא שזה לא יתכן כלל דהא לעיל מ"ו א' מבואר דהלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' כהיחיד במקום רבים מדקאמר סד"א ה"מ יחיד במקום יחיד אבל יחיד במקום רבים אימא לא קמ"ל הלכה כרבי יוחנן בן נורי משמע דלפי האמת הלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים בכל דוכתי' וכ"כ הרא"ש בפ' בכל מערבין סי' ב' וסי' ד' להדי' וז"ל דאמר בפ' מי שהוציאוהו הלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים ואין כללא יותר מזה דיחיד ורבים הלכה כרבים שהוא מדין תורה כדכתיב אחרי רבים להטות ואפ"ה גבי עירוב הקילו לסמוך על היחיד במקום רבים וכ"ש באינך כללי ולכן הביא מוהר"מ שפיר ראי' מהא דלקמן מ"ז ב' דבפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב מהא דפריך התם והא שמואל ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן אע"ג דשמואל מקיל דאם איתא דגם בפלוג' דאמוראי איתא להאי כללא דהלכה כדברי המקיל פשיטא דלא עדיף האי כללא דשמואל ור' יוחנן וכו' מכללא דיחיד ורבים דלא משגיחין בי' גבי עירוב והרא"ש שכתב לדחות הראי' משום דשאני התם דאתמר כללא דשמואל ורבי יוחנן ע"כ לא אמר זה אלא בכללא דאתמר בפלוגתא דאמוראי וכמו שיתבאר להלן בעזה"י אבל בכללא דאתמר בפלוגתא דתנאי ודאי לא משגיחין בשום

כללא גבי עירוב וקיימל"ן כדברי המקיל בעירוב וא"כ חוזר וניער קושי' מהרש"א דלעיל דמאי פריך והא אמרת ר' יהודה ור"ש הלכה כר"י דמי עדיפא האי כללא מכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים דאפ"ה גבי ערוב הלכה כדברי המקיל וה"נ הלכה כר"ש דמקיל אפי' לגבי ר' יהודה:

והנלע"ד ליישב בזה עפ"י מה דאי' לעיל עמוד א' דפריך אדר' יהושע בן לוי דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב למה הוצרך עוד לומר הלכה כרבי יוחנן בן נורי ומשני סד"א ה"מ יחיד נגד יחיד אבל יחיד במקום רבים לא קמ"ל ופריך עלה רבא מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד או יחיד במקום רבים ומסיק דודאי בעלמא שני ושני אפי' במילי דרבנן מהא דעבד רבי עובדא במל"ע שבנדה כרבי אליעזר ולאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עלי' אלא רבי' חזר בו ע"ש ויש להבין א"כ דמוכח מהתם דבמילי דרבנן ביחיד נגד יחיד ולא אתמר הלכתא אזלי' לקולא מדאמר לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עלי' והכא אי' להדיא בפ"ק דע"א דף ז' כל מקום שאתה מוצא שנים חלוקי' בשל סופרים הלך אחר המיקל א"כ היכי תיסק אדעתי' למימר דהאי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב ליתא אלא ביחיד במקום יחיד א"כ מאי אירי' עירובין הא בכל מילי דרבנן כן הוא דבשל סופרים הלך אחר המיקל מיהת ביחיד במקום יחיד ומאי שנא עירוב דנקט ובהכרח לומר דאפי' ביחיד במקום רבים קאמר וא"כ למה הוצרך לומר הלכה כר באל וצריך לומר דהוה ס"ד דאיירי ביחיד במקום יחיד והאחד גדול בחכמה או במנין כההיא דר' יהודה ור"ש דבעלמא אפי' במילי דרבנן הלך אחר הגדול אפי' להחמיר כדאי' התם וגבי עירוב הלכה כדברי המקיל אפי' בקטן נגד גדול משא"כ ביחיד נגד רבים דהלכה כרבים אדין תורה דאחרי רבים להטות ס"ד דגם בעירוב הלך אחר הרבים קמ"ל דליתא ונשמע מזה דלמאן דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב בסתם אע"ג דלא נשמע מיני' דהלכה כדברי המקיל אפי' ביחיד במקום רבי' מ"מ ביחיד נגד יחיד איזה שיהי' הלכה כדברי המקיל אפי' כקטן נגד הגדול ממנו וא"כ גם בפלוגתא דרבי יהודה ור"ש נהי דבעלמא קיימל"ן כרבי יהודה משום שהי' גדול בחכמה או במנין יותר מר"ש (וכדאי' בגיטין ס"ז דר' יהודה חריף ביותר וכמ"ש לקמן בשם מהריק"ו ז"ל) מ"מ גבי עירוב ודאי הלכה כדברי המקיל כיון שאינו אלא יחיד כנגד יחיד והשתא דייק שפיר דרב לית לי' הנהו כללי דר"י ור"ש הלכה כר' יהודה מדפסיק כר"ש גבי שלשה חצירות דאין לומר דה"ט משום דס"ל כהאי כללא הלכה כדברי המקיל בעירוב א"כ למה הוצרך כלל הוצרך כלל לפסוק כר"ש תיפוק לי' מהאי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב עכ"פ ביחיד נגד יחיד יהי' איזה שיהי' אפי' קטן נגד גדול והו"ל לאשמועי' טפי דהלכה בכל מקום כדברי

המקיל בעירוב ואתי' הא מכללא דכה"ג דייקינן לקמן מהא דהוצרך רב למפסק הלכה כר' יהודה לגבי ר"מ בדין עירוב ברגליו דלית לי' האי כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י דאל"כ תיפוק לי' מהאי כללא דהלכה כר"י ואע"ג דלא שמעי' לרב דאמר האי כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י אפ"ה דייק דאם אי' דחית לי' האי כללא הו"ל למימר טפי האי כללא דר"מ ור"י הלכה כר"י בכל מקום ונשמע מכללא להא דעירב ברגליו וה"נ איכא למידק בהאי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב דאם איתא דאית לי' האי כללא הו"ל לאשמועינן כללא דהלכה כדברי המקיל בכל מקום ונשמע מכללא דהלכה כר"ש בהני תלת מילי אפי' לגבי ר"י כיון שהוא יחיד במקום יחיד וכנ"ל א"ו דרב לית לי' האי כללא דכל המקיל בעירוב מש"ה דייק שפיר דלית לי' נמי החי כללא דר"י ור"ש הלכה כר"י (ולפי המסקנא מוכח בל"ז דרב לית לי' האי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב מדהוצרך לפסוק בדין עירוב ברגליו כרבי יהודה דמקיל לגבי ר"מ כדדייק הש"ס מה"ט דלית לי' האי כללא דר"י ור"מ הלכה כר"י):

שוב ראיתי שהתוס' פ' הדר דף ס"ה ב' ד"ה איקלעו הרגישו שם בקושי' מהרש"א וז"ל שם ועוד דקיימל"ן כדברי המקיל בעירוב ואע"ג דרבי יוחנן לית לי' דלגמרי קאמר הנהו דפ' מי שהוציאוהו דרב' יהודה ור"ש הלכה כר"י אפי' בעירוב מדבעי למידק דרב לית לי' הני כללי מדאשכחנא דפסיק כר"ש בההיא דעירוב מ"מ קיימל"ן כר' יהושע בן לוי וכו' עכ"ל ר"ל מדבעי למידק דרב לית לי' הני כללי מדפסיק כר"ש בעירוב מכלל דרבי יוחנן אית לי' הני כללי אפי' בעירוב ולית לי' דריב"ל דכל המיקל בעירוב ולא בעי למדחי דרב אית לי' האי כללא בעלמא אלא דבעירוב אית לי' כריב"ל דהלכה כדברי המקיל בעירוב דעדיפא מיני' קדחי השתא דמצינו למימר דאפי' בעירוב נמי אית לי' לרב כר' יוחנן דהלכה כר"י לגבי דר"ש היכי דלא אתמר הלכתא אלא היכי דאתמר אתמר איברא שצ"ע א"כ דקארי לה מאי קארי לה בהא דאמר מנא לי' לרב משרשי' הא אלימא וכו' דאם ר"ל דמנא לי' דליתנהו להני כללי אפי' בדין עירוב הא ליתא דהא רבי יהושע בן לוי ודאי פליגא אדרבי יוחנן בדין עירוב דס"ל הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' יחיד במקום רבים וכ"ש יחיד במקום יחיד הגדול ממנו וכדאמרן וכמ"ש התוס' גופי' שם וא"כ מאי אולמי דרב מדר' יהושע ב"ל ואם ר"ל דאכתי מנ"ל דליתנהו להני כללי בעלמא א"כ היכי קאמר אילימא מהא דתנן וכל הני דמייתי דמיירי גבי עירוב דלמא רב נמי כריב"ל ס"ל דהלכה כדברי המקיל בעירוב אבל בעלמא לא פליג (ואם ר"ל כמש"ל דמוכת מדרב גופי' דלית לי' דריב"ל מדהוצרך לפסוק כר"ש א"כ מנ"ל דרבי יוחנן נמי לית לי' דריב"ל דלמא האי דיוקא קאי אליבא דרב לחוד דלית לי' דריב"ל):

ולכאורה הי' אפשר ליישב בזה דלפום מאי דס"ד ודאי מוכת מדרב דלית לי' דריב"ל עפ"י מה דאיתא בפ' הדר דף ע"ב דפסק רב הלכה כר"מ לחומרא דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב וא"כ למאי דס"ד מעיקרא דכל כללי בדוקא אמור ולא אמרי' היכא דאתמר אתמר מוכח נמי מהא דרב לית לי' הא דהלכה כדברי המקיל בעירוב ומש"ה ס"ד נמי להוכיח מהא דפסיק רב כר"ש דלית לי נמי האי כללא דהלכה כר"י לגבי ר"ש אפי' בעלמא אלא דקשה לפוסמאי דדחי דהיכא דאתמר אתמר דהשתא ודאי לא מוכח גם מאידך דרב דלית לי' דריב"ל למה אמר דהיכא דלא אתמר הלכה כר"י אפי' בעירוב דלמא גבי עירוב אפי' היכא דלא אתמר נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב לכן כתבו התוס' דרבי יוחנן לית לי' האי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב דלגמרי אמר הלכ' כר"י לגבי ר"ש אפי' בעירוב מש"ה דחי הש"ס שפיר דמצינו למימר דרב לא פליג אהאי כללא אפי' בעירוב וס"ל כר' יוחנן לגמרי:

אולם התוס' לא נחתו לזה כלל לכן יראה ליישב דבריהם מיני' ובי' והוא עפ"י מה שהניח מוהריק"ו ז"ל בשורש קס"ה שאלו הכללי' דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה לא נוסדו מפאת העיון והבחינה שירדו לסוף דברי מחלוקתן בכל מקום ומצאו שהלכה כר"י לגבי ר"ש אלא שנעשו עפ"י הסתם שידעו שר' יהודה הי' חריף או מקובל מרבותיו יותר מר"ש ע"ש ויראה דודאי לפי האמת כן הוא וכמו שנוכיח עוד לקמן בעזה"י אולם למאי דס"ד השתא דהני כללי בדוקא אמור ואין דבר יוצא מהכלל טל כרחך לא ס"ל הכי שלא נאמר הני כללי כי אם על הסתם מפאת שזה גדול מזה דא"כ מאי קשי' לי' מהא דפסיק רב כר"ש דאטו מי עדיף האי מכללא דיחיד ורבים שהלכה כרבים מדין תורה ואפ"ה פסקו בכמה מקומות כדברי היחיד במקום רבים וכ"ש שיש רשות לפסוק לפעמים כדברי הקטן נגד הגדול (כמו שהוכיח הש"ך בי"ד בכללי הוראה) ומאין הרגלים מזה דלית לי' לרב דר"י הי' גדול מר"ש אלא ודאי דהוה ס"ד דלא שזה גדול מזה דמי יכריע בין אבות העולם אלא שהוסדו הכללים הללו מפאת הבירור שכבר עמדו על דברי מחלוקתן וקבעו הלכה כר"י לגבי ר"ש בכל מקום ומש"ה דייק שפיר מדרב דפסיק כר"ש דלית לי' האי כללא שכבר אתמר הלכתא כר"י בבירור ומדהא ליתא כולי' נמי ליתא והשתא ניחא דלא מהני הא דהלכה כדברי המקיל בעירוב כיון הלכתא כבר כר' יהודה לגבי ר"ש בבירור ומש"ה נמי לא קשיא ליה מהא דר' יהושע בן לוי דאית לי' הלכה כדברי המקיל בעירוב דאיהו לא קאמר אלא על הסתם במקום דלא אתמר הלכתא דיש להקל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים משא"כ באלו הכללות שעמדו על הבירור וקבעו הלכה כר"י לגבי ר"ש גם הוא יודה שכן הוא אפי' בעירוב משא"כ מדרב דאמר הלכה כר"ש הוה ס"ד

למידק שפיר דלית לי' האי כללא ועלה דחי ואמר דליתא דדלמא אלו הכללות נמי לא נאמרו כי חם על הסתם במקום דלא אתמר אבל היכי דאתמר אתמר וא"כ מוכח בין למום מאי דס"ד מעיקרא ובין לפי המסקנא דרבי יוחנן לגמרי אמר האי כללא דהלכ' כר אפי' בעירוב דהא אפי' במסקנא נמי אמר דהיכא דלא אתמר הלכה כר"י לגבי ר"ש אפי' בעירוב וכ"ש לפום הס"ד דמייתי לה מעיקרא מדין עירוב וכיון דלפי האמת לא הוסדו כללים אלו אלא על הסתם ואפ"ה אמר דבמקום דלא אתמר הלכה כר"י אפי' לחומרא מוכח דלית לי' דריב"ל דהלכה כדברי המקיל בעירו' אפי' כיחיד נגד רבים וא"ש כנ"ל: עוד יש לישב קושי' מהרש"א הנ"ל בפשיטות דמוכח דרב לית לי' האי כללה דכל המקיל בעירוב מדהוצרך (לעיל דף מ"ב) למפסק כרבן גמליאל ור"א בן עזריה בדיר וסהר לקולא דמהלכין את כולה ואי משום דר"ע פליג והלכה כר"ע מחבירו הא אי' בפ' הכותב דף פ"ד דהלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו ורבן גמליאל קשיש מר"ע שהי' תלמיד ר' יהושע וכל ימיו של ר"ג קבעו הלכה כמותו נגד ר' יהושע כדאיתא בס"פ בכל מערבי' ועוד דר"ג וראב"ע רבים נינהו אלא ודאי דלית לי' האי כללא דכל המקיל בעירוב הלכה כמותו מש"ה דייק שפיר מדפסק רב כר"ש להקל דלית לי' נמי האי כללא דר"י ור"ש הלכה כר"י ובמסקנא נמי חמר דהיכא דלא אתמר הלכה כר"י אפי' בעירוב.

ומ"מ נראה להוכיח דרבי יוחנן נמי לית לי' האי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב כדעת התוס' מהא דאי' בפ' הדר דף ס"ב דרבי יוחנן אמר נהגו העם כרבי אליעזר בן יעקב אבל אורויי לא מורינן אלא דמאן דעביד כרבי אליעזר ב"י לא מחינן בידי' כמ"ש התו' שם וא"כ מוכח דלא פסיקא לי' מילת' דאין הלכה כר' אליעזר ב"י דאל"כ אמאי לא מחינן בידייהו הא אמרי' במס' ר"ה ט"ו דאפי' באיסורא דרבנן כי נהגו לא שבקינן להו וכיון דלא פסיקא לי' הלכה כדברי מי אמאי לא פסיק לגמרי כראב"י דמקיל והלכה כדברי המיקל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבי' אלא ודאי דר' יוחנן פליג אדריב"ל בהא וכן משמע בתוס' שם והתו' בד' ס"ה שבאו להוכיח מכאן רצונם להוכיח דלית הלכה כדברי המקיל אפי' ביחיד במקום יחיד כגון ר"י ור"ש כנ"ל: אמנם דברי הרא"ש דפ' עושין פסי' סי' ד' שהבאתי למעלה שדחה ראיות מוהר"מ שאמר דבפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב מדפריך לקמן מ"ז ב' והא שמואל ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן אע"ג דשמואל מקיל דשאני התם דאתמר כללא דמאי שנא ומהאי כללא דיחיד ורבים דהלכה כרבים מדין תורה ואפ"ה גבי עירוב הלכה כדברי המקיל אפי' הוא יחיד במקום רבים כמ"ש הרא"ש פ' בכל מערבי' סי' ב' וסי' ד' ומצאתי בביאורי הגאון ר"א ז"ל סי' שנ"ח שעמד בקושי' זו ומדברי הרא"ש פ' כיצד מעברי' שכ' דהלכה כדברי

המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים) הן אמת וא"ח) יג שהב"ח בכללי הוראה כתב דיותר יש לסמוך בשעת הדחק על היחיד במקום רבים מלסמוך על דברי הקטן נגד מי שגדול ממנו בחכמה ע"ש ועפי"ז הי' א"ש דס"ל להרא"ש דדוקא ביחיד במקום רבים הוא דקיימל"ן הלכה כדברי המקיל בעירוב משא"כ באינך כללי כגון הא דשמואל ורבי יוחנן לא הקילו לסמוך על שמואל נגד רבי יוחנן שהי' גדול ממנו אבל הש"ך בי"ד סי' רמ"ב בכללי הוראה השיגו בזה הרבה וכתב דנהפוך הוא דהאי כללא דיחיד ורבים עדיף טובא משאר כללי דהלכה כדברי הגדול נגד הקטן משום דיחיד ורבים הלכה כרבים הוא מדין תורה ע"ש וא"כ כיון דקיימל"ן הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבי' כ"ש ביחיד נגד יחיד הגדול ממנו:

ולכאורה הי' נראה שדעת הרא"ש ז"ל הוא דהני כללי עדיפא מכללא דיחיד במקום רבים שנאמר על הסתם דהלכה כרבים במקום דלא אתמר הלכתא מדין תורה דאחרי רבים להטות אבל לא הוסד מצד הבחינה וע"כ סמכו בעירוב להקל כדברי היחיד משא"כ באלו הכללים דר"י ור"ש הלכה כר"י וכדומה ביחיד נגד יחיד נוסדו מפאת העיון והבחינה שכבר ירדו לסוף מחלוקתן וקבעו הלכה כר"י נגד ר"ש וכר' יוחנן נגד שמואל בכל מקום אפי' בעירוב דהשתא הו"ל כמו דאתמר הלכתא בהדי' ודלא כמוהריק"ו דלעיל ומה שאמרו בכאן בהא דרב דפסיק כר"ש היכי דאתמר אתמר ר"ל שלא נאמר כלל זה בשלימות בכ"מ לפי שאחר הבחינה מצאו קצת פרטי' היוצאים מן הכלל ואותן ביארו בפירוש וקבעו הכלל על כל המקומות שלא יבארו בפירוש שהלכה כר"י נגד ר"ש עפ"י הבחינה והעיון:

אמנם כבר כתב מוהריק"ו ז"ל **(הגה"ה וז"ל מוהריק"ו בסוף שורש קס"ה לע"ד נראה שבכל התלמוד שפוסק פלוני ופלוני הלכה כפלוני שלא ירדו בעלי התלמוד לסוף כל מחלוקת ומחלוקת וגו' כי לא יכלו חכמי התלמוד להכניס ראשיהם בין סלעי המחלוקת התנאי' ואמו' בכל מקום ולדעת הדין עם מי בכ"מ בפרטות אלא שהלכו אחר הרוב כגון שראו שתנא אחד חריף ביותר או מקובל מרבותיו יותר מחבירו וע"ז סמכו לפסוק הלכה כמותו לבד בקצת מקומו' שידעו שהלכה כפלוני החולק עלי' וכח הי' ביד חכמי התלמו' לקבוע הלכות כאשר נראה בעיניהם וכו' ויש לי מזה כמה ראיות אלא שאין בידי פנאי להאריך עכשיו וכיון שכן הוא תו לא שייך להקשות מה שהקשי' שהרי לא נקבעו ההלכות אלא על דינים שהיו נוהגים בימי חכמי התלמוד אבל על דיני נגעי' וכיוצא בהן שלא היו נוהגין מאז לא קבעו בהם הלכ' ולא דברו בהם כלל באומרם פלוני ופלוני הלכה כפלוני וכו' עכ"ל ואני שמעתי ולא אבין התולדה שהוליד מזה שאלו הכללים

לא נאמרו בדיני' שאינן נוהגין בזה"ז דלכאורה נהפוך הוא דלפי ההנחה שהניח שאלו הכללים נוסדו עפ"י מה שידעו שפלוני הי' חריף או מקובל מרבותיו יותר מחבירו ולא מפאת הבחינה הנה זה הטעם והסברא שייך גם בדיני' שאין נוהגין שיש לילך אחר דברי הגדול בחכמה נגד מי שהוא קטן ממנו כל עוד שאין אנו יודעי' להכריע בהפך זה (משא"כ אם נאמר שנוסדו אחר הבחינה והעיון הי' מקום לומר שבדיני' שאין נוהגי' לא ביחנו בהם ועי' מ"א בא"ח סי' רי"ח) וצ"ע ומבין ריסי כתבי ולשונו של הרב ז"ל שבא ליישב שם)** שיש לו ראיות ע"ז שאלו הכללי' לא נוסדו מפאת הבחינה והעיון כי אם על הסתם מפני שידעו שהאחד הי' מקובל מרבותיו ביותר מחבירו ואעפ"י שלא הביאם מ"מ דבריו נאמנו מאד שכן נראה לע"ד מסוגי' דלעיל דאמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן ר"מ ור"י הלכה כר' יהודה ר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואצ"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי השתא במקום ר"י ליתא במקום רבי יוסי מבעי' ואם אי' שזה לא הי' גדול מזה רק שנעשו עפ"י החקירה שעמדו על דבריהם ומצאו שבכ"מ שנחלקו ר' יהודה ורבי יוסי שההלכה כר' יוסי וכן במחלוקת ר' יהודה ור"מ מצאו בבירור שהלכה כר"י א"כ מה מקום יש לק"ו זה במחלוקת ר' יוסי ור"מ שלא עמדו בו על החקירה שיהי' הלכה כר"י כיון שזה לא הי' גדול מזה שאם תאמר שגם במחלוקת ר"י ור"מ עמדו על החקירה מה צורך לק"ו כלל הלא הנסיון יעיד על זה ודוח' לומ' דבמחלוקת ר"י עם ר"י וכן במחלוק' ר"י עם ר"מ עמדו על החקי' וכיון שמצאו עפ"י החקירה דהלכ' כר"י נגד וכר"י נגד ר"מ מזה הוא שידעו שר"י גדול מר"י וכן ר"י מר"מ בפסקי הדיני' עפ"י מה שמצאו שדברי ריו"ו מכווני' להלכה ביותר מדברי ר' יהודה ודברי ר' יהודה מדברי רבי מאיר ואחר שעמדו ע"ז מפאת החקירה באלו השני מחלקות לא הוצרכו תו לעמוד ג"כ על החקירה במחלוקת ר' יוסי ור"מ דהשתא יש לנו לדעת הכלל בזה עפ"י הק"ו דהשתא במקום ר' יהודה ליתא במקום רבי יוסי מבעי' וע"כ הוא שלמדו כלל זה עפ"י הק"ו אבל השני כללים הראשונים במחלוק' ר' יוסי ור' יהודה וכן במחלוקת ר' יהודה ור' מאיר שנאמרו בפירוש נאמרו עפ"י החקירה והעיון (ובזה הי' מיושב ג"כ קושי' מהרש"א דלעיל אהא דמייתי ראי' דרב לית לי' האי כללא מדפסיק רב כר"ש דמקיל דאע"ג דהלכה כד' המקיל בעירוב לח שייך זה בהאי כללא שהונח עפ"י החקירה והעיון ונקבע הלכה כר"י כנ"ל דזה אינו חדא דא"כ לא יצדק לשון ואצ"ל ר' יוסי ור"מ דהא מ"מ כללי קמאי שנאמרו**(פרש"י בחומש פ' תזריע שתפס דעת ר"ש והניח דברי ר' יהודה נגד הכלל המסור בידינו דהלכה כר' יהודה וכו' יראה דר"ל דאחר שלא נקבעו הלכות בדברים שאין נהוגי' הרשות גם בזה"ז להכריע

ביניהם מדעת עצמו וכ' עוד דמה שהכריע רש"י ז"ל כר"ש נגד ר"י משום דר"ש יליף מילתי' בק"ו ור"י תולה דבריו בדרשות המקראו' ע"כ וע"ש.
וגם זה צ"ע בעיני דמלבד שאין בהכרעה זו כדאי אף גם מאן ספין בזה"ז להכריע מדעתו נגד הכרעת התלמוד שהכריעו לילך אחר דבריו כל גדול אם לא שיראה מסוגיו' התלמוד כדברי האחר שבזה אין משגיחי' אפי' בכללי' שנקבעו כנודע מדברי הפוסקים ז"ל וראיתי בתשובת חית יאיר סי' צ"ד שתמה על מוהריק"ו ז"ל שלא הבי' בעזרתו דברי התו' בשבת דף ע' ע"ב ד"ה נודע שכתבו אהא דפסיק רבא פ' החולץ כר' יוחנן לגבי ר"ל בר מתלת שלא אמר כן אלא בדברי' הנוהגים בזה"ז ע"ש ולע"ד אין משם הכרע לנדון של מוהריק"ו ז"ל דהתוס' שם לא אירי אלא במקום שנודע שיצא מן הכלל כההיא דהתם שמצינו דס"ל לרבא בהדי' כר"ל דאין הפרשו' מחלקות לחטאות שבהכרח לומר כן אבל במקום שלא נודע שיוצא מן הכלל לפי ההנחה שהניח מוהריק"ו ז"ל בטעמן של עיקר הכללי' שנקבעו עפ"י מה שידעו שר"י הי' מקובל מרבותיו יותר מר"ש הנה מן הטעם הזה עצמו יש לקיים הכללים גם בדברים שאין נוהגים בזה"ז ומה שנראה בישוב דברי מוהריק"ו עפ"י מה דאי' בבכורות מ"ט דהלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני שלפי דרכו של הרב ז"ל נצטרך לומר דרב הי' חריף ומקובל יותר משמואל באיסורי ושמואל מרב בדיני בדברי' שאין נהוגי' שלא נקבעו בו הלכות אין הכרע כלל דאולי באותן דברים שאין נהוגי' הי' ר"ש חריף או מקובל יותר מר"י וא"ש כנ"ל אבל צ"ע מנ"ל זה אולם הרא"ש פ"ד דב"ק כתב אהא דהלכה כרב באיסורי שהוא משום שרב הי' רגיל בהוראת איסור והיתר יותר משמואל ושמואל הי' רגיל בדיני' יותר מרב דמי שהוא רגיל בהלכה למעשה נותן לבו לדקדק יותר ע"ש והנה למוד ערוך הוא בידינו בפ' המוכר את הבית ס"ה א' בפלוגתא דרב הונא ורב נחמן שאמר רב הונא גופי' שיש להיות הלכה למעשה כרב נחמן משום דבי ריש גלותא שכיחי דייני ע"ש והנה כי כן נאמר ג"כ בהנך כללי דר"י ור' שמעון שחלילה לנו להכריע ולומר שזה גדול מזה ומה שקבעו הלכה כר"י נגד ור"מ הוא משום דר"ש ור"מ לא היו רגילים בהוראה ובדיני בהלכה למעשה כמו ר"י שהי' קבוע בהורא' וא"כ ממילא לא שייך הנך כללי אלא בדברים הנהוגי' משא"כ בדיני' שאין נהוגי' שלא הי' בהם הלכה למעשה כלל אין הכרע כנ"ל ליישב פרש"י בחומש הנ"ל אבל התוס' זבחים דף ו' לא ס"ל כמוהריק"ו:)** בפירוש עדיפי שנעשו עפ"י החקירה וזה לא נאמר כי אם על הסתם ותו כיון דסוף סוף אנו רואין שסמכו בענין פסק ההלכה עפ"י הסתם לפי מה שראו שזה הי' גדול מזה א"כ מהי תיתי לא נאמר כן גם באינך כללי שנאמרו בפירוש שגם הם נאמרו על הסתם והלא החלק יעיד על הכל וכיון שכן הדרא

קושיא לדוכתי' על הרא"ש שכיון שהלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים וכ"ש שיש לסמוך על דברי המקיל בעירוב אפי' במקום דאתמר כללא וא"כ ע"ע הא דפריך לקמן והא שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן אע"ג דשמואל מקיל משום דבפלוגתא דאמוראי לא אמרי' הלכה כדברי המקיל כדעת מוהר"מ הנ"ל:

אשר על כן הי' נראה לכאורה בכוונת הרא"ש בזה דר"ל מאחר שכל חילי' דמוהר"מ ז"ל לחלק בין תנאי לאמוראי ליתי אלא מהא דפריך לקמן והא שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן אע"ג דשמואל מקיל דיו לבא מן הדין להיות כנדון דהיינו במקום דאתמר כללא כהתם ובזה הוא שיש לחלק בין פלוגתא דתנאי לאמוראי דגבי פלוגתא דתנאי הל' כד' המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקו' רבי' דהוא כללא דאוריי' וכ"ש באינך כללי דיחי' במקו' יחי' משא"כ בפלוגתא דאמוראי אין הלכה כדברי המקיל אפי' ביחיד במקום יחיד במקום דאתמר כללא וכ"ש ביחיד במקום רבים אבל ביחיד במקום יחיד במקום דלא אתמר כללא אעפ"י שהי' נראה לילך אחר המחמיר כמו בפלוגתא דרבה ור' זירא בדין אויר קירויו מייתרו דפסק בא"ז כרבה לחומרא וע"כ משום דס"ל דרבה הי' גדול מר' זירא שהי' חבירו של רבא תלמידו כדאי' בסוף **(**הגה"ה **)ומ"ש באשרי וכתב ר"ח ז"ל וקיי"ל כר' זירא ובא"ז פסק כרבה דמקיל בעירובין וכו' הוא טעות הדפו' שעירובו דב' הגהו' הרא"ש בתוך דברי הרא"ש וצ"ל וכ' ר"ח דקי"ל כר' זירא דמקיל בעירובין ומ"ש ובא"ז פסק כרבה הם דברי הגהות הרא"ש כמ"ש הב"ח וס' ק"נ ופשוט הוא גם מ"ש עוד וא"ת תקשי לי' הא דפריך לקמן וכו' הם דברי הרא"ש ואינו מלשון מוהר"מ כדמוכח בהגהות מיימוני פט"ז מהלכות שבת וכ"כ בס' הק"נ:)** הוריות כיון דלא אתמר כללא בהא הלכה כדברי המקיל בעירוב והוא זה דעת ר"ח דפסק כר' זירא מטעם הלכה כדברי, המקיל בעירוב דאטו אמוראי בטלא קני' באגמא הוה שלא נאמר בהו גם כן דהלכה כדברי המקיל בעירוב כנ"ל ועפי"ז יצא לנו שהרא"ש פוסק כלישנא קמא ודלא כרב שימי לפמ"ש הרא"ש לעיל דלישנא קמא סתמא דגמ' קאמ' לה א"כ הו"ל רב שימי כיחי' במקו' רבי' ובפלוג' דאמוראי לא אזלי' בתר המקיל בעירוב אם הוא יחיד במקום רבים ונ"מ בזה לענין פחות משלשה דלא הוה מיעוט משא"כ אליבא דרב שימי דמתני לקולא דבפחו' משלשה פליגי למאי דפסק הרא"ש כרבה לגבי רבא אפי' בפחות משלשה נמי הוה מיעוט דדוקא בהרחיק מן התל פחות משלשה הוא דפסק הרא"ש דלא הועיל משום דהוה ליה מחיצה ע"ג מחיצה וקיימל"ן כרב ששת באיסורי משא"כ לענין מיעוט דאין הכרע מדרב ששת הי' הלכה כרבה דהוה מיעוט משא"כ לפום לישנא קמא דהש"ס לכ"ע לא הוה מיעוט (וכן יראה ברמזים שהרא"ש תופס כל"ק):

אמנם כן קשה א"כ למה הוצרך הרא"ש ז"ל בההיא דהרחיק מן התל פחות משלשה או שעשה על שפת התל להביא ראי' דאין הלכה כרב חסדא דמקיל משום דקיימל"ן הלכה כרב ששת באיסורי ור"ל דהו"ל במקום דלא אתמר כללא שאין הלכה כדברי המקיל תיפוק לי' בל"ז דהלכה כרב המנונא כיון דפסק לעיל כלישנא קמא דהש"ס דבפחות משלשה לכ"ע אינו מועיל א"כ קמו להו רבה ורבא תרווייהו בשיטתי' דרב המנונא והו"ל רב חסדא יחיד לגבייהו ובפלוגתא דאמוראי אין הלכה כדברי המקיל בעירוב ביחיד במקו' רבים ולמה הוצרך הרא"ש לומר דהלכתא כמ"ד אין מועיל משום דקאי רב ששת בשיטתי' והלכתא כרב ששת באיסורי ומדהוצרך הרא"ש לזה בהכרח לומר דס"ל עכ"פ דגם בפלוגתא דאמוראי נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים וממילא נמי דהלכה כלישנא דרב שימי דמקיל והשתא ס"ל לרבה דבפחות משלשה נמי הועיל על כן הוצרך הרא"ש לומר דלא קיימל"ן כרבה בהא אלא כרבא ורב ששת (ואע"ג דרב ששת לא אירי אלא במחיצה ע"ג מחיצה ולא בפחות מג' מ"מ סתמא דהש"ס משוי להו אהדדי וכמו שאבאר בסמוך בעזה"י משום דקיימל"ן כרב ששת באיסורי:

ועפי"ז יתיישבו ג"כ דברי הטור סי' שנ"ח שפסק בדין טחו בטיט כרבא ובדין הרחיק מן הכותל או בנה עמוד פסק דסבר בשלשה טפחים וכן פסק בש"ע שם סעי' ה' ו' ז' ותמה הב"ח ע"ז בתרתי חדא דלמה הניח הטור דברי אביו הרא"ש ז"ל דפסק כרבה בדין טחו בכותל ותו דקשה דידי' אדידי' דלפי מה שפסק כרבא א"כ בדין בנה עמוד או מחיצה לא סגי בשלשה טפחים אליבא דלישנא קמא ובהכרח לומר שפוסק כלישנא דתני רב שימי והוא נגד הפוסקים והרא"ש שפסקו כלישנא קמא והניח בקושי' ולפי דרכינו יתכן דהטור הולך בשיטת אביו הרא"ש דמוכח מדבריו שתופס כלישנא דרב שימי ומה שפסק כרבא בכולהו ולא כרבה יש ליישב עפ"י מה שהוכיח בס' ק"נ דהרא"ש גופי' מספקא לי' בהאי כללא דרבה ורבא אי הלכה כרבה וכמ"ש בפ' ארבעה נדרים סי' ח' ולא פסק הכא כרבה אלא משום דהלכה כדברי המקיל בעירוב ע"ש וכיון דהראב"ד ובהמ"א ומוהר"מ פשיטא להו דהלכה כרבא לגבי רבה אין ספיקו של הרא"ש תוציא מידי ודאן של הנך פוסקי' ע"כ הכריע הטור וש"ע דלא כהרא"ש בזה ובזה מיושב ג"כ מה שיש להקשות לפי מה שהבין הטור בדעת הרא"ש דפסק כרב שימי דפלוגתא דאביי ורבא הוא בהרחיק מן הכותל פחות מג' טפחים ומדלא פליגי נמי בעשה מחיצה ע"ג מחיצה כדפליגי ר"ח ורה"מ מוכח דרבה ורבא תרווייהו ס"ל דמחיצה ע"ג מחיצה לא הועיל וטעמא דרבה בפחות משלשה טפחים דהועיל משום דהוה הרחקה ולא חשיב כמחיצה על גב מחיצה ואם כן האיך כתב הרא"ש בפלוגתא דרב חסדא ורה"מ דהלכתא כמ"ד אין מועיל משום

דקאי רב ששת בשיטתי' דמחיצה ע"ג מחיצה אינו מועיל דהא תינח בדין מחיצה ע"ג התל אבל בדין הרחיק פחות משלשה מן התל דפליגי בי' רבה ורבא וכבר פסק הלכה כרבה לגבי רבא מנ"ל דבהא לות הלכתא כרבה דפחות מג' טפחים לא הוה מחיצה ע"ג מחיצה הא לא איירי רב ששת מזה אולם לפי הנ"ל ניחא דבאמת ראיות הרא"ש מדרב ששת לא קאי כי אם אהא דמחיצה ע"ג מחיצה ובהא דהרחיק פחות משלשה אינו מועיל ס"ל כרבא והא דפסק לעיל בדין טחו בכותל כרבה לגבי רבא הא כתב בס' ק"נ דמספקא לי' להרא"ש בהאי כללא ומספיקא פסק לקולא משום דקיימל"ן כדברי המקיל בעירו' משא"כ בדין פחות משלשה דהוה תרי קולי דהא ללישנא קמא שהוא סתמא דגמרא לכ"ע אינו מועיל וללישנא דרב שימי נמי פליגי בי' רבה ורבא ואיכא לספוקי בהו כמאן הלכה כולי האי לא מקילין לפסוק כלישנא דרב שימי דיחידאה הוא ולהקל עוד מספיקא כרבא אליבא דרב שימי מש"ה פסק הרא"ש בפשיטות בפחות משלשה אינו מועיל כנ"ל:

וראיתי לרבינו הגאון ר"א ז"ל בביאוריו שביאר דברי הטור וש"ע הנ"ל עפ"י דעת הרא"ש שפסק כלישנא דרב שימי וכרבא לגבי רבה בכולהו ומ"ש הרא"ש דהלכה כרבה וכו' היינו לפי סברתו בתחילה לפסוק דלא כרב שימי אבל לפי המסקנא דפסק כרב שימי אי אפשר לפסוק כרבה דא"כ אפי' הרחיק פחות משלשה נמי הועיל והא ודאי ליתא דהא כתב הרא"ש שם והלכתא כמ"ד אין מועיל דקאי רב ששת בשיטתי' והלכה כרב ששת באיסורי וכו' עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים בזה חדא נהי דבדין הרחיק מן הכותל פחות משלשה מוכח דהלכה כרבא משום דרב ששת קאי כוותי' מ"מ בדין עמוד לענין מיעוט וכ"ש בדין טחו בכותל דלא שייכי בדרב ששת מנל"ן שיהא הלכה כרבא במקום רבה גם בהנך נגד הכלל דאין הלכה כתלמידבמקום הרב וכי מפני שנמצאו דברי התלמיד מכוונים להלכה במקום אחד יהי' הלכה כמותו בכל מקום כנגד רבו שהרי גם בהא דהרחיק מן הכותל נמי לא אמרינן דהלכה כרבא אלא משום דרב ששת לחוד ותו דאעיקרא דדינא פרכא גם בדין הרחיק מן הכותל פחות משלשה מנל"ן דהלכה כרבא בזה הא לא איירי רב ששת אלא בדין מחיצה ע"ג מחיצה ממש כדאי' להדי' ורבה נמי מודה בהא (מדלא נקט הש"ס בפלגתא דרבה ורבת דין מחיצה ע"ג מחיצה) אלא דס"ל דסגי בהרחקה פחות משלשה דלא אמרי' לבוד להחמיר במילי דרבנן (עסי' תק"ב) איברא דצריכין אנו למשכוני נפשי' אדרב האי גאון ז"ל שמאור הגולה הי' והוא שנאמר דהטור דייק לפי מסקנת הראש דפסק כלישנא דרב שימי דמוכח מהש"ס דהלכה כרבא לגבי' רבה בכולהו והוא מדחזינן בפלוגתא דרב חסדא ורב המנונא דאפליגו בדין מחיצה

ע"ג מחיצה לחוד שצירף הש"ס לפלוגתייהו ג"כ דין הרחיק פחות משלשה (דעל כרחך סתמא דהש"ס הוא דקאמר להא דפחות משלשה מדאמר הרחיק מן התל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות משלשה וכו' ושבק דין שלשה ואם איתא דאפליגו בהדי' בדין פחות משלשה מוכח דבשלשה לכ"ע הועיל ואמאי נקט הש"ס ד' א"ו דסתמא דהש"ס נקט לה והניח דין שלשה משום דליתא אליבא דרבא בלישנא קמח) ואנן קיימל"ן להלכה כלישנא דרב שימי דמתני לקולא ואם אי' דהלכה כרבה לגבי' רבא א"כ הצירוף הזה שצירף הש"ס דין פחות משלשה לפלוגתא דר"ח ורה"מ הוא שלא אליבא דהלכתא ומי הכריחו להש"ס להוסיף על דבריהם דבר שאינו כהלכה אלא ודאי דסתמא דהש"ס תופס הלכה כרבא לגבי רבה (והא דלא אמר בשלשה טפחים הועיל משום דזה אינו אליבא דרבא בלישנא קמא וסתמא דהש"ס נקט מה שהוא אליבא דכולהו לישני אבל פחות משלשה גם ללישנא דרב שימי אינו מועיל דהלכה כרבא) וכיון דחזינן דסתמא דהש"ס תופס להלכה כרבא במקום רבה בחדא ה"ה בכולהו מש"ה פסק הטור כרבא גם בדין טחו בכותל כנ"ל ליישב דעת הגאון ז"ל אעפ"י שאין זה לשונו יתכן שזהו כוונתו:

אבל א"כ חוור וניער הקושי' דלעיל דאיך יתכן שיהי' הלכה כדברי המקיל בעירוב גם בפלוגתא דאמוראי אפי' כיחיד במקום רבי' (דהא לישנא דרב שימי יחידאה היא לגבי סתמא דהש"ס) וביחיד במקום יחיד במקום דאתמר כללא כמו שמואל ור' יוחנן דהלכה כר' יוחנן אע"ג דשמואל מקיל דמי עדיף האי כללא דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל מכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים שהוא מדין תורה דאחרי רבים להטות אם לא שנאמר דס"ל להרא"ש והטור דאע"ג דכל כללי דתנא כמו ר"י ור"מ או ר"ש הלכה כר"י לא נוסדו מפאת העיון והבחינה בפרטות אלא על הסתם עפ"י מה שידעו שהאחד הי' חריף או מקובל יותר מחבירו כמ"ש מוהריק"ו שורש קס"ה אי משום שהתנא האחד הי' רגיל בהוראה ובדיני' יותר מהאחר כמ"ש למעלה (בהגה"ה) וכמו שהוכחנו זה למעלה מ"מ בכללי דאמוראי כגון הא דהלכה כר' יוחנן לגבי רב ושמואל פסיקא להו להש"ס שנוסדו עפ"י העיון והבחינה שעמדו על דברי מחלוקתן ומצאו שהלכה כר' יוחנן גם בעירובין לגבי רב ושמואל ולא דמי לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים שנאמר עפ"י הסתם מדין תורה דאחרי רבים להטות וגבי עירובין הקילו לסמוך על היחיד משא"כ בהך כללא דשמואל ור' יוחנן כבר עמדו על הבחינה בפרטות גם בעירובין וקבעו הלכה כר' יוחנן בכ"מ לבד מקצת מקומות שהוציאו מן הכלל בהדי' (כמו בביצה ד' ד') שהרי מצינו דרב ושמואל היו גדולים מרבי יוחנן כדאי' בחולין צ"ד ובכתובות ח' מבואר דרב תנא ופליג ולא ר' יוחנן וגם הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני ואפ"ה קבעו הלכה כר' יוחנן נגד

רב ושמואל וע"כ לא נקבע האי כללא מפאת העיון והבחינה ועדיין לבי מגמגם בזה בשנה שמוהריק"ו שם כתב בהדי' דגם כללא דאמוראי לא נוסדו מפאת העיון והבחינה כי אם על הסתם וצ"ע:

אמנם ברמזי הטור ז"ל מבואר להדי' שדעת הרא"ש הוא כלישנא קמא דהש"ס וכרבה ועפי"ז יתיישב דעת הרא"ש ברווחא דס"ל להרא"ש דבפלוגתא דאמוראי אין הלכה כדברי המקיל בעירוב אלא במקום דלא אתמר כללא אבל במקום דאתמר כללא אין הלכה כדברי המקיל בעירוב וכ"ש שאין הלכה כדברי היחיד המקיל במקום רבים משא"כ בפלוגתא דתנאי וכמש"ל ומה שדקדקנו למעלה במה שהוצרך הרא"ש לומר כמ"ד מחיצה ע"ג מחיצה אינו מועיל משום דרב ששת קאי בשיטתי' ולא קאמר בפשיטות משום דרבה ורבא אליבא לישנא קמא קיימי כוותי' יש לומר לרווחא דמילתא כתב כן אליבא דכולהו לישני ועוד דרבה ורבא לא איירי אלא במחיצה ע"ג מחיצה דכותל ולא בנחיצה ע"ג התל והי' מקום לחלק משום דגדוד ומחיצה תרי מיני נינהו כדאי' בפ' כל גגות צ"ג ב' דמש"ה שינה הש"ס בפלוגתא דר"ח ורה"מ למנקט תל ולא כותל משא"כ רב ששת אייריי נמי בתל מדאמר ר"ח ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה ע"ג התל וכו' (ואי לאו ומסתפינא אמינא דר"ח נמי לא אמר דמחיצה ע"ג מחיצה מועיל אלא בתל ואזיל לטעמי' בפ' כל גגות דאמר גדוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפי' ע"ש) ותו דהאי פיסקא דפסק הרא"ש שיש להיות הלכה כרבה במקום רבא היא גופא תכריע כלישנא קמא ולא כלישנא דרב שימי דא"כ האיך תופס הש"ס בפשיטו' בפלוגתא דר"ח ורה"מ דפחות משלשה לא חשיב הרחקה כרבא נגד רבה והא אין הלכה כתלמיד במקום הרב ור"ח ורה"מ גופייהו לא איירי אלא במחיצה ע"ג מחיצה כמש"ל א"ו דס"ל להש"ס דליתא לדרב שימי גם מדנקט הש"ס הרחיק מן התל ד' וכו' וכן פחו' משלשה ושבק דין הרחי' שלשה משו' דבפלוג' לא קמיירי משמע שתופס הש"ס כלישנא קמא שהוא סתמא דגמ' ולפסק הרא"ש דפסק כרבה אין נ"מ בכל זה אלא בדין טחו בכותל דלפום לישנא קמא הלכ' כרבה משא"כ ללישנא דרב שימי כמש"ל בביאור דברי הגאון ר"א ז"ל וא"כ נקטי לקולא בעירו' כן נראה לי ואעפ"י שאין תלמיד כמוני מכריע כך דעתי נוטה לדברי הטור ברמזים מכל הני ראיות דלעיל וכן דעת הב"ח וס' ק"נ וכן עיקר.

וראיתי בהגהות מיימוני פט"ז מהלכות שבת שכ' דמדברי התוס' ס"ו א' ד"ה יפה עשיתם משמע דס"ל דאפי' בפלוגתא דאמוראי נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב וכו' ובביאורי הגאון סי' שנ"ח כתב שדברי התוס' אלו שהבי' בהגהות מיימוני הנ"ל סותרים לד' התוס' במ"ק כ"ד ד"ה הכי וכו' בענין הלכה כדברי המקיל באבל שכתבו לשם דלא אמר הכי

אלא בפלוגתא דתנאי ולא בפלוגתא דאמוראי וכן כתבו עוד בכתובות ד' א' ד"ה אבל והניח בקושי' ולולא דבריהם הי' נראה לענ"ד שאין כאן מקום סתירה כי ראיות הגהות מיימוני שם אינה מכרעת כלל דז"ל התוס' שם ד' ס"ו ד"ה יפה עשיתם רבינו חננאל פסק כרבי יוחנן אע"ג דשמואל פליג עלי' משום דקיימל"ן כרבי יוחנן לגבי שמואל וכדברי המקיל בעירוב ואור"י דלקמן בפרקי' (ס"ז) דייק ברייתא כשמואל וכו' ע"ש הרי שהר"י חולק על רבינו חננאל בל" ומדברי רבינו חננאל גופי' פשיטא דאין מקום לראי' זו שהרי בל"ו כבר הוכיח מוהר"מ מדברי רבינו חננאל דפ' עושין פסין ד' כ"ה שכ' להדי' דהלכה כד' זירא לגבי רבה דאין אויר קירויו מייתרו משום דהלכה כדברי המקיל בעירוב דס"ל לר"ח דאפי' בפלוגתא דאמוראי נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב ואפי' במחיצות הביאו הרא"ש שם סי' ד' וכן הגהות מיימוני שם לפני זה ומאי אולמא דברי התוס' בשם ר"ח בזה מדברי ר"ח דלעיל פ' עושין פסין שכתב בהדיא דהלכה כדברי המקיל בעירוב גם בפלוגתא דאמוראי ואי משום דר"י שם לא סתר פי' ר"ח בזה הלא אין נ"מ שם בסתי' זו מפאת טעמ' קמא שכתב ר"ח דבכל דוכתי' נמי קיימל"ן כרבי יוחנן לגבי שמואל ולא כתב ר"ח שם הא דהלכה כדברי המקיל בעירוב אלא לרווחא דמילתא לסניף בעלמא ע"כ הוצרך ר"י לסתור דבריו מתוך הסוגי' דסתמא דתלמודא סוף דבר שאינני רואה שום משמעו' בתוס' דהתם בזה ואין משם מקום סתירה כלל לדברי התוס' דכתובות ומ"ק הנ"ל:

ועוד דאפכא יראה מדברי התוס' פ' כיצד מעברי' נ"ן ד"ה רב הונא אור"ת דהלכה כרב הונא לגבי חייא בר רב משום דר"ה הי' גדול בחכמה ובמנין מחייא בר רב דזוטר מיני' טובא וגם הנהו אמוראי דקאמרי לאו משולשים ממש נמי ס"ל כר"ה ודלא כחייא בר רב ושם ד"ה אלא סיימו וא"כ דמודה חייא בר רב למסקנא זו אין ראי' מכאן דהלכה כר"ה ע"כ והלא ר"ה מקיל הוא והלכה כדברי המקיל בעירוב וגם לר"ת ז"ל כל הטורח הזה שטרח לקיים הלכה כר"ה לגבי חייא ב"ר למה הוא תיפוק לי' משום דר"ה מקיל והלכה כדברי המקיל בעירוב אלא ודאי ס"ל לר"ת והתוס' דבפלוגתא דאמוראי לא אמרי' הלכה כדברי המקיל בעירוב הן אמת שבל"ז צריך להבין שם בתוס' ד"ה אלא מהא דכתבו התוס' ד"ה ר"ה הנ"ל דאפי' לחייא בר רב נמי קם דינא דנותנין קרפיף לזו ולזו משו' דלדידי הל' כר"מ כיון דסיפא ר"מ הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם א"כ למאי נ"מ כתבו כאן דאין ראי' שיהי' הלכה כר"ה כיון דלחייא בר רב נמי דינא הכי דנותני' קרפיף לזו ולזו משום דהלכה כר"מ והי' בהכרח לפרש דר"ל באמת לענין הא דנותנין קרפיף לעיר אחת כר"מ דלר"ה הלכה כרבנן דאין נותני' קרפיף לעיר אחת משא"כ לחייא בר רב הלכה

כר"מ דנותני' קרפיף אפי' לעיל אחת וא"כ השתא הו"ל ר"ה לחומרא וחייא בר רב להקל והוה א"ש אולם בחידושינו שם ביארנו דברי התוס' בזה כפשטן והוכחנו שאי אפשר לפרש בכוונתם לענין זה דנותני' קרפיף לעיר אחת משום דעד כאן לא כתבו התוס' ד"ה ר"ה דלחייא בר רב הלכה כר"מ אלא בהא דנותני' קרפיף לזו ולזו משום דסתם לן רבי בסיפא כוותי' גבי שני עיירות אם יש לזו וכו' אבל בהא דטנותני' קרפיף לעיר אחת לא סתם לן תנא כוותי' דהא אפי' לחייא בר רב נמי עביד צריכותא לעי' ואמר דהוה אמינא שתי עיירות דוקא משום דדחיקאי תשמיתייהו וכו' וא"כ בעיר אחת דלא סתם לן תנא כוותי' דר"מ מנל"ן דהלכה כר"מ ותו דהרי דברי התוס' ד"ה אלא חוזרי' על מ"ש ד"ה ר"ה ושם קיימי להדי' אהא דנותנין קרפיף לזו ולזו כמ"ש בהדי' נראה דהלכה כר"ה דנותנין קרפיף לזו וקרפיף לזו וגם כל הראיות שהביאו לשם אינם עולי' אלא להא דנותני' קרפיף לזו ולזו וכ"ש הראי' של הועוד אפי' לחייא בר רב וכו' וא"כ לדידי' הלכה כר"מ וכו' אינה עולה אלא לקיים הלכה כר"ה להקל בשתי עיירות ולא להחמיר בדין קרפיף לעיר אחת ואהא כתבו בד"ה אלא דלפי מה שפי' בכאן אין ראי' שיהי' הלכה כר"ה להקל בדין שתי עיירות ושם ישבנו בטוב הקושי' דלעיל בארוכה ואכ"מ.

ואיך שיהי' עכ"פ מוכח מדבריהם בד"ה ר"ה גופי' דלא ס"ל הלכה כדברי המקיל בעירוב בפלוגתא דאמוראי דאל"כ כל הטורח הזה שטרח ר"ת לקיים הלכה כר"ה דמקיל למה ותיפוק לי' משום דהלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כששני החולקים הם שקולים וכ"ש בכאן דר"ה גדול מחייא בר רב ועכ"פ הי' להם להביא גם טעם זה לסניף אלא ודאי מדלא הביאו האי כללא דהלכה כדברי המקיל בעירוב לשם כלל ע"כ ס"ל דבפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא לגמרי וכמ"ש בכתובות ומ"ק שם וכל דבריהם עולים בקנה אחד והיו לאחדים כנ"ל: איברא קשה דאמאי לא פסקו התוס' שם לגמרי כר"מ דנותני' קרפף לעיר משום דבפלוגתא דתנאי הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים כדמוכח בפ' מי שהוציאוהו דף מ"ו כמש"ל דמה"ט פסק הרא"ש בשם מוהר"מ כר' מאיר בזה ע"ש והתו' גופי' בפ' הדר דף ס"ב ב' ד"ה ור"י וס"ה ב' ד"ה איקלעו פסקו כריב"ל דהלכה כדברי המקיל בעירוב ע"ש והי' נלע"ד ליישב בזה משום דר"מ דאמר נותני' קרפיף לעיר יליף טעמא מקרא דכתיב במגרשי הלוים מקיר העיר וחוצה אמרה תורה תן חוצה ואח"כ מדוד וא"כ יש לומר דר' מאיר לטעמי' אזיל בזה דס"ל בפ' בכל מערבי' ל"ה ב' תחומין דאורייתא דילפי' מקום ממקום וחוץ מחוץ ממגרשי הלוים דכתיב ומדותם מחוץ לעיר כדאי' לקמן דף נ"א משא"כ למאי דקיימל"ן תחומין דרבנן לא שייך למילף ממגרשי הלוים מידי דאין ענין לזה ורבנן מדאורייתא לא ילפי' כדאי' בפ"ק דנדה ד' ח' דאלפיים

אמה תיקון טפי לא תיקון ומ"מ צ"ע בכל הטורח הזה שטרחו התוס' לקיים הלכה כר"ה לגבי חייא בר רב תיפוק לי' בל"ז דאטו מי גרע עירוב משאר מילי דרבנן דקיימל"ן בשל סופרים הלך אחר המקיל כמו שפסק ר"ת גופי' בתוס' פ"ק דע"א ד' ז' וכ"ש גבי עירוב שהקילו בו יותר מבשאר מילי דרבנן בספיקא דפלוגתא דתנאי דהלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים וצ"ע:

העולה מזה דגבי פלוגתא דתנאי קיימל"ן הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים ומינה דכ"ש במקום דאתמר כללא כגון ר"י ור"ש הלכה כר"י גבי עירוב קיימל"ן כדברי המקיל כדמוכח בתוס' ס"ה ב' ד"ה אקלעו וכמ"ש למעלה אמנם בפלוגתא דאמוראי דעת התוס' ומוהר"מ ושא"פ דלא אמרי הלכה כדברי המקיל בעירוב כלל אבל דעת ר"ח והרא"ש הוא דגם בפלוגתא דאמוראי נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב לבר מהיכא דאתמר כללא כגון שמואל ור' יוחנן דהלכה כרבי יוחנן אעפ"י שהוא מחמיר ושמואל מקיל בעירוב ומינה דה"ה וכ"ש דבפלוגתא דאמוראי אין הלכה כיחיד המקיל בעירוב במקום רבים כמו שביארנו למעלה עפ"י דעת הטור ברמזים אבל מדברי הטור בפסקיו סי' שנ"ח מוכח דס"ל דגם בפלוגתא דאמוראי נמי הלכה כדברי המקיל בעירוב אפי' כיחיד במקום רבים לבר מהיכא דאתמר כללא לחוד (דס"ל דכללי דאמוראי נוסדו אחר העיון והבחינה לא על הסתם שידעו שזה הי' גדול מזה ודלא כמוהריק"ו שורש קס"ה) וכבר גלינו דעתינו למעלה בזה באורך ומכאן ראי' לדברי התה"ד שהבי' הש"ך בי"ד ססי' נ"ז דספיקא דפלוגתא דרבוואתא עדיף מספיקא דגוף המעשה דהא בספיקא דפלוגתא קיימל"ן הלכה כדברי המקיל בעירוב וגבי ספיקא דגוף המעשה דעת התוס' בשבת ל"ד וס"פ הדר ע"ו דגבי עירוב תחומין מספיקא לא קנה עירוב ואין לומר דגבי נאכל בין השמשות ה"ט דהעמידנו על חזקת ביתו כדפרש"י לעיל דף ל"ו ובתוס' שם ל"ה ב' זה אינו דהא גם בספיקא דפלוגתא נמי איכא חזקה כה"ג כגון בהא דנותנין קרפיף לעיר דלקמן דף נ"ז דפסק מוהר"מ להקל מספיקא כר"מ ואם הניח עירובו תוך אלפי' שמעיבורה של עיר וחוץ לאלפיים מעצמה של עיר לרבנן לא קנה שביתה אלא בביתו וכדומה בכמה דוכתי' א"ו דספיק' דפלוגתא עדיף טפי כנ"ל ותו לא מידי:

דף מז ע"א גמ' למה לי והאמרת ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר"י מ וכו' מכאן קשה על מ"ש הרי"ף פ' כל הכלים דף קכ"ד והרא"ש שם סי' ה' בהשגתם על דברי רב צמח גאון דלא אמרי ר"מ ור' יהודה הלכה כר"י אלא היכי דפליגי בהדי' אבל היכי דדברי ר"מ סתם ור' יהודה הוא דפליג בהדיא ליתא להאי כללא ע"ש א"כ מאי פריך הכא למה לי והאמרת ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי הא דברי ר"מ דהכא הם סתמא ור' יוסי הוא דפליג בהדי'

ובכה"ג ליתא להאי כללא אמטו להכי אצטריך למפסק בהדי' כר' יוסי ולכאורה הי' נראה ליישב בזה דבכה"ג שדברי ר"מ בסתם ליתא להאי כללא והדר דינא דבשל סופרים הלך אחר המיקל כדאי' בפ"ק דע"א מש"ה פסק הרי"ף שם כר"מ דסגי במעין מלאכה לקולא והכי נמי פריך הכא כיון דבעלמא ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ונהי דהכא דברי ר"מ בסתם מ"מ ספיקא הוה ונקטי' לקולא אולם דמלבד שזה דוחק אף גם מלשון הרי"ף מבואר להדי' דהלכה כסתמא דר"מ ואע"ג דפליגי בברייתא בהדי' כיון דסתם לן תנא כר"מ הלכתא כוותי' ע"ש (וכדומה לי שבימי חורפי שמעתי מקשי' בזה על דברי הרי"ף שם ואולי זאת היא) וצ"ע כעת ותו צ"ע מהירושלמי שהביא התוי"ט ספ"א דמעשרות שאמר שם דלא תסבור סתמא ור' יוסי הלכה כסתמא לפום כן צריך מימר ר' מאיר היא ור"מ ורבי יוסי הלכה כר' יוסי הרי דאפי' היכי דסתמא כר"מ אפ"ה הלכה כר' יוסי ועמ"ש התוי"ט עוד רפ"ה דמעשרות ועכ"פ מוכח גם מהתם דלהפך לומר הלכה כסתם ודאי לאו כללא הוא וצ"ע: שם ע"ב גמ' תני ר' חייא חרם שבין תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקן וכו' וכתבו הרי"ף והרא"ש סי' י"א עפ"י המסקנא דסגי במחיצת קנים וכו' ויש לתמוה לכאורה דהא בש"ס מוקי לה כרי"ו ב"נ דאמר חפצי הפקר קנו שביתה וכתבו התוס' דאעפ"י שמים שבתוך התחום דעת בני העיר עליהן (כדלעיל מ"ה ב') כיון דממשכי מתחום זה לתחום זה בטלה דעתן והו"ל כחפצי הפקר וא"כ למאי דקיימל"ן לעיל (מ"ו א') כרבנן דחפצי הפקר לא קנו שביתה אמאי צריך מחיצה כלל וראיתי להמ"א סי' ת"ב שעמד בזה ותי' ז"ל וצ"ל שהרי"ף והרא"ש ס"ל דכל זה לדעת המקשן אבל האמת אינו כן וצ"ע עכ"ל ולכאורה לא הועיל כלום בתירוצו דאכתי מנ"ל להרי"ף והרא"ש הא דהאמת אינו כן ועל כן הניח בצ"ע.

ויראה לענ"ד שדעת הרי"ף והרא"ש הוא מדפריך הש"ס בתר הכי ואלא מהא דתניא נהרות המושכין ומים הנובעי' וכו' לא קנו שביתה משום דניידי ומוקי לה במכונסי' דקוו וקיימי מכלל דעד השתא בפרכא קמייתא דפריך אילימא משום דתני לה כרבי יוחנן ב"נ וכו' הוה ס"ד דאירי במושכין ונובעי' דאי ס"ד דמעיקרא נמי פשיטא לי' דמיא דניידי לא קנו שביתה לכ"ע והא דבעי למימר משום דתני לה כריב"נ היינו במכונסי' לכ"ע והו"ל לסדר הך פרכא מהא דמים המושכי' ברישא ולאוקמי במכונסי' ולבתר לוקמי כר' יוחנן ב"נ אלא ודאי דפרכא קמייתא דפריך אי לימא משום דתני לה כר' יוחנן ב"נ הוא לפום מאי דס"ד מעיקרא דאירי במושכי' ומיא דניידא נמי קנו שביתה וס"ל להרי"ף להרא"ש דהאי פרכא ליתא אלא לפום מאי דס"ד דאירי במושכי' דוקא דנהי דמיא דניידי קנו שביתה מ"מ כיון דמושכין והולכין מתחום זה לתחום זה בטלה דעתן של בני העיר שהרי

מתחילה לא הי' סופן לעמוד בתוך תחום שלה (והו"ל כחפצי הפקר דלא קנו שביחה לרבנן וזה שכתבו התוס' כיון דממשכי מתחום זה לתחום זה ר"ל לפום מאי דס"ד דאיירי במים המושכי' והולכין מתחום זה לתחום זה הו"ל כחפצי הפקר מש"ה הוה ס"ד דאתי כר' יוחנן ב"נ דס"ל חפצי הפקר קנו שביתה וכאן שהיו בתוך התחום של עיר קנו שביתה בעיר ועלה פריך שפיר מהא דתניא נהרות המושכי' ומעיינות הנובעי' הרי הן כרגלי כל אדם דלא קנו שביתה כלל אפי' לרבי יוחנן ב"נ דהא מעיינו' הנובעים ע"כ מיירי אפי' בשאין מושכין ויוצאי' מגומת נביעותן כדפרש"י בביצה דף ל"ט וע"כ טעמא משום דניידי ומיא דניידי לא קני שביתה כלל והאי טעמא עולה גם אליבא דר' יוחנן ב"נ.

ומוקי לה במכונסי' ומהשתא אתי' ככ"ע דכיון דמיא קוו וקיימי שפיר מהני דעת בני העיר דהא אדוכתייהו קיימי בתוך תחומין וקנו שביתה בעיר לכ"ע וצריך מחיצה להפסיקן בסוף התחום היכי דמערבי ונגעי' אהדדי כנ"ל ויש הכרח לחלוקה זו מסוגי' דלעיל מ"ה ב' דשקיל וטרי הש"ס טובא למפשט דר' יוחנן בן נורי פליג נמי בחפצי הפקר דקנו שביתה ואם איתא דברייתא זו לא מתוקמי אלא כר' יוחנן ב"נ דחפצי הפקר קנו שביתה אמאי לא אייתי תלמודא התם להך ברייתא למפשט מינה דר' יוחנן ב"נ פליג נמי בחפצי הפקר דקנו שביתה אלא ודאי דלפי המסקנא דמוקי לה במכונסי' לא הוה חפצי הפקר ואתי' ככ"ע כנ"ל ברור בדעת הרי"ף והרא"ש ודו"ק: שבת דף לד תד"ה לא קשי' וכו' נראה לר"ת כפי' הקונטרס וכו' ומעיקרא הי' מפרש ר"ת דעירובי חצירות חמירי טפי וכו' עכ"ל הנה התוס' בעירובין ס"פ הדר דף ע"ו הבינו מפרש"י שמפרש כמו שפיר"ת מעיקרא דעירובי חצירות חמירי טפי והא דספק חשיכה אין מערבין איירי בעירובי חצירות ע"ש וצ"ל דהי' להם גירסא אחרת בפרש"י וכ"ה להדי' בהרא"ש שם ז"ל ובפ' במה מדליקין וכו' פרש"י דבחצירות אסרינן ספיקא וכו' והקשה עליו מה שהקשה ר"ת בכאן מהא דעירובין מ"ו ע"ב אהא דאמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כר' יוחנן בן נורי דאמר התם ישן קונה שביתה ופליג אחכמים ותו אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כדברי המקיל בעירוב ופריך התם כיון דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב למה לי דאמר תו הלכה כר' יוחנן בן נורי ושני רב פפא סד"א ה"מ בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין לא קמ"ל הלכה כר' יוחנן ב"נ אלמא דעירובי תחומין חמיר טפי מחצירות: ולע"ד יש ליישב קושי' זו בטוב דהנה רב פפא מייתי התם סייעתא למילתי' דעירוב תחומין חמיר מעירוב חצירות מהא דתנבס"פ חלון אמר ר' יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערבין בין לדעת ובין שלא לדעת אלמא דעירוב תחומין חמיר טפי מע"ח.

ולכאורה יש להקשות בזה לפמ"ש הרא"ש בפ' מי שהוציאוהו שם סי' ח' דר' יהודה ס"ל תחומין דאורייתא ולא קיימל"ן כוותי' וכ"כ הרמב"ם בפירוש המשנה פ' בכל מערבין דף ל"ה דר' יהודה כר"מ ס"ל דתחומין דאורייתא וכ"כ הסמ"ג בהלכות עירוב ורצונם משום דכיון דר"מ ור' יהודה תרווייהו אמרי ספק עירוב כשר ואוקימנא לדר"מ התם מטעם דס"ל תחומין דאורייתא ה"ה לר' יהודה דכמו דאמור רבנן בדינא כחדא ה"נ אמור רבנן בטעמא חדא זהי דעתם וקשה לכאורה דא"כ היכי דייק רב פפא מדר' יהודה דמחלק בין תחומין לע"ח דס"ל דעירוב תחומין חמיר טפי מעירוב חצירות דלמא שאני רבי יהודה דאזיל לטעמי' דס"ל תחומין דאורייתא מש"ה מחמיר בעירובי' תחומין טפי מבעירוב חצירות משום דתחומין דאורייתא ועירוב חצירות דרבנן משא"כ לר' יהושע בן לוי דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב דס"ל התם בפשיטות דתחומין דרבנן מנ"ל דאפ"ה חמיר טפי מעירוב חצירות ואין לומר דאכתי הוצרך לומר הלכה כר' יוחנן ב"נ משום דאי לא"ה הוה ס"ד דוקא בחצירות אבל לא בתחומין משום דתחומין דאורייתא א"כ למה הוצר כלל להבי' סייעתא מדר' יהודה בפשיטות הי' לו לתרץ משום דס"ד תחומין דאורייתא כר"ע א"ו דפשיט' לי' להש"ס בזה דאין הלכה כר"ע מחביריו (או דא"כ לא הי' צריך לפסוק הלכה כר' יוחנן ב"ג אלא הי' לו לאשמועי' הא דתחומין דרבנן לבד וממילא ידענא דהלכה כר' יוחנן ב"נ) וא"כ מאי סייעתא מייתי רב פפא מדר' יהודה בזה לדידן דס"ל תחומין דרבנן ויראה ליישב בזה עפ"י מה דאי' לקמן ס"פ חלון דשמואל ורבי יוחנן ורב חסדא כולהו ס"ל דבמה ד"א דאמר רבי יהודה לחלוק על דברי חכמי' בא ולא לפרש אבל ר' יהושע בן לוי קאמר התם דבמה דר' יהודה הוא לפרש דברי חכמים ע"ש וא"כ א"ש סייעתא דרב פפא דקאי אליבא דר' יהושע בן לוי דאמר הלכה כדברי המקיל בעירוב ואיהו ס"ל דבמה ד"א דרבי יהודה בזה הוא לפרש דברי חכמים וחכמים ס"ל תחומין דרבנן ואפ"ה אמר רבי יהודה משמייהו דמחמרי טפי בעירובי תחומין מעירוב חצירות אלמא דלדידן נמי עירוב תחומין חמיר טפי להכי אצטריך ר' יהושע בן לוי למימר הלכה כר' יוחנן ב"ל אפי' בתחומין וכל זה אליבא דר' יהושע בן לוי לשיטתי' משא"כ לדידן דקיימל"ן כשמואל ורבי יוחנן ור"ח דבמה לחלוק אזדא לה סייעתא דר"פ דתחומין חמיר מהא דר' יהודה דס"פ חלון הנ"ל דר' יהודה לטעמי' דאית לי' תחומין דאורייתא משא"כ לדידן דתחומין דרבנן ור"פ גופי' נמי לא קאמר התם כי אם אליבא דר' יהושע ב"ל וכנ"ל אבל לדידן גם ר"פ נמי יודה דאפשר דעירובי חצירות חמיר טפי מעירובו תחומין ויש ליתן טעם לזה עפ"י מה דאי' בפ' בכל מערבין דף ל"ו שאני טומאה שיש לה עיקר מה"ת אבל תחומין אין להם עיקר מה"ת ופירש"י דטומאה

דרבנן מחלפה בטומאה דאורייתא משא"כ עירובי תחומין דליתא בדאורייתא והריטב"א שם פי' בשם הראב"ד דשאני טומאה קלה דרבנן שגזרו עליהם משום טומאה דאורייתא משא"כ בעירוב תחומין אפי' למ"ד תחומי י"ב מיל דאורייתא תחומי אלפיים אינן משום גזירה דתחומי י"ב מיל דרחוקים זה מזה אלא גזירה בעלמא דאסמכינהו אתחומי ערי הלוים מש"ה קילא טפי ע"ש ואלו בעירובי חצירות הוא משום גזירה דהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים דאורייתא ומחלפה בהוצאה גמורה דאורייתא מש"ה חמיר טפי כנ"ל.

ומה שהקשו התוס' והרא"ש עוד מהסוגי' דס"פ הדר דמייתי להא דרבא אעירובי חצירות ואם איתא דההיא דרבא דאמרו לו שנים צא וערב עלינו איירי בעירוב תחומין מאי ראי' היא לעירוב חצירות דחמיר יש ליישב ולומר דנהי דעירוב תחומין קיל טפי ת"מ הא מיהת מוכח שפיר דלא חיישינן להממה נפשך דאמר התם אי לגבי דהחי בית וכו' דאם איתא דבמקום דאיכא ממה נפשך אי אפשר להקל כדאמרי רבנן היכי מקילין הכא דנהי דקיל טפי הא לא אפשר א"ו דאפשר וא"ש ומה שהקשה הרא"ש ס"פ הדר עוד מפ' בכל מערבין ל"א ב' דמשני התם כאן בעירוב תחומין כאן בע"ח אלמא דתחומין חמיר טפי לע"ד יש לדחו' דשאני התם דלאו משום קולא דעירוב חצירות הוא אלא משום דאיכא טעמא למילתא כדפרש"י לשם דגבי עירוב חצירות בעירוב רשויות תליא וכל שהם מעורבי' שפיר דמי דלא גרע מבעה"ב שהי' שותף עם שכניו ביין וכו' משא"כ בתחומין דמקנא רשותא הוא כנ"ל: עירובין ל"ו ב' גמ' אדרבא ליתא לדאיו וכו' לא ס"ד דהא שמעי' לי' לרבי יהודה דלית לי' ברירה דתנן הלוקח יין מבין הכותי' וכו' ע"כ הקשה מהרש"א ז"ל לקמן דף ל"ז ע"ב פריך הש"ס אדרב יוסף אליבא דרבי שמעון דלמא כי לית לי' לר"ש ברירה בהא דהלוקח יין מבין הכותים דמידי דאורייתא הוא אבל בעירוב דרבנן אית לי' וכו' ואמאי לא פריך הכא בכאן אדרב אליבא דר' יהודה דלמא ליתא לדאיו מקמי' מתניתין וכי לית לי' לרבי יהודה ברירה בהא דהלוקח יין וכו' דאורייתא אבל בעירוב רוב דרבנן אית לי' ע"כ:

ונלע"ד ליישב בזה עפ"י מ"ש הר"ן ז"ל פ' כל הגט דף כ"ה דלמאי דקיימל"ן (ביצה ל"ח) בדרבנן יש ברירה מכלל הא דאמרינן בדאורייתא אין ברירה הוא משום ספיקא דבדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא אבל לקולא לא אמרי' אין ברירה ע"ש וכן יראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' גירושין שפסק דהוה ספק גירושין ע"ש ועפי"ז מיושב שפיר קושי' מהרש"א הנ"ל דודאי למאי דקיימל"ן כרבי יוסי ורבי שמעון במתניתי' דלעיל דף ל"ה דספק עירוב כשר שפיר יש לחלק בדין ברירה בין דאורייתא לעירוב דרבנן ולמימר

דטעמא דאין ברירה משום דספיקא הוא ובדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא ומה"ט מסיק הש"ס בפ' משילינן דף ל"ח גבי עירוב תחומין דרבנן נמי יש ברירה משום דספיקא בדרבנן לקולא **(הגה"ה ורבי יוחנן דאית לי התם דאפילו בעירוב דרבנן אין ברירה לטעמא אזיל דאית לי' בפ' כל הגט דף כ"ה דאפי' לקולא אין ברירה ע"ש:)** ומש"ה פריך הש"ס שפיר בסוף הסוגי' אליבא דרבי שמעון ודלמא כי לית לי' ברירה בדאורייתא אבל בעירוב דרבנן אית לי' ברירה משום דבדרבנן ספיקא לקולא דהא שמעי' לי' לרבי שמעון במתני' דלעיל דף ל"ה דאמר ספק עירוב כשר אבל לעיל אליבא דרבי יהודה דייק שפיר מהא דהלוקח יין וכו' דגבי עירוב דרבנן נמי לית לי' ברירה דליכא למימר דגבי עירוב תחומין דרבנן מודה דיש ברירה משום דספיקא הוה וברבנן ספיקא לקולא זה אינו דהא שמעי' לרבי יהודה בהדי' לעיל במתניתי' דף ל"ה דאית לי' ספק עירוב לחומרא וא"כ נהי דאין ברירה מטעם ספיקא אכתי הו"ל למימר בדין עירוב נמי דאין ברירה משום דהו"ל ספק עירוב ואיהו ס"ל בספק עירוב דהו"ל חמר גמל לחומרא אמטו הכי דייק שפיר דליתא למתניתי' מקמי דאי' דע"כ ס"ל לרבי יהודה גבי עירוב נמי אין ברירה כנ"ל:

וראיתיו בס' שער המלך פ"ה מה' עירוב שכ' ליישב קושי' מהרש"א ז"ל הנ"ל עפ"י מ"ש הרא"ש ז"ל פ' מי שהוציאוהו סי' ח' דרבי יהודה ור"מ דקאמרי לעיל במתניתין דספק עירוב לחומרא והו"ל חמר גמל ס"ל תחומין דאורייתא כדאמר הש"ס לעיל אליבא דר"מ דטעמי' דאזיל גבי ספק עירוב לחומרא משום דס"ל תחומין דאורייתא ה"נ טעמי' דר' יהודה דמסתמא חד טעמא לתרווייהו וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה והסמ"ג בה' תחומין וא"כ א"ש דהכא אליבא דר' יהודה ליכא למפרך דלמא בעירוב דרבנן אית לי' לרבי יהודה ברירה דהא לר"י עירוב תחומין דאוריי' אבל לקמן אליבא דר' שמעון פריך שפיר משו' דמסתמא כל כמה דלא אשכחן בהדי' דס"ל לר"ש תחומין דאורייתא אית לן למימר דס"ל תחומין דרבנן כדקיימל"ן להלכה עכ"ד (ובתוס' דחק בזה דהא בהדי' שמעינן לי' לרבי שמעון במתניתי' דלעיל דף ל"ה דאית לי' ספק עירוב כשר וע"כ ס"ל תחומין דרבנן) אלא שהוקשה ע"ז מהא דאי' בד' ל"ז ב' אמר לי' רבא לרב נחמן מאן האי תנא דאפי' בעירוב דרבנן לית לי' ברירה דתניא אמר לחמשה הריני מערב על איזה מכם שארצה וכו' רצה מבע"י עירובו עירוב משחשיכה אין עירובו עירוב ושתיק רב נחמן ופריך ולימא לי' תנא דאיו ומשני לא שמיעא לי' האי ברייתא ולדברי הרא"ש היכי מוכח מהא דאיו משמי' דר' יהודה דאפי' בדרבנן לית לי' ברירה הא לרבי יהודה תחומין דאורייתא ומה שתי' שם דאפ"ה פריך שפיר כיון דעכ"פ מצינו לר' יהודה דלית לי' ברירה גבי עירוב מצינו

לאוקמי להך ברייתא דאמר לחמשה וכו' דלית לי' ברירה גבי עירוב כוותי' יהי' מאיזה טעם שיהי' אין זה נכון דהא בדאורייתא פשיטא לי' לרבא דאין ברירה א"כ בלא הא דאיו הו"ל לאוקמי כר"ע דאית לי' תחומין דאורייתא ומש"ה ס"ל דאין ברירה ואכתי מנ"ל לרבא דהך ברייתא ס"ל דאפי' בדרבנן אין ברירה א"ו דרבא לא בעי לאוקמי להך ברייתא כמ"ד תחומין דאורייתא דלא כהלכתא:

אולם לדרכינו דלעיל א"ש דודאי בלא הא ברייתא דאיו לא הו"מ לאוקמי כר' יהודה דאית לי' ספק עירוב לחומרא ואמטו הכי אפי' בעירוב דרבנן נמי אית לי' דאין ברירה משום דספיקא הוא וספיקא לחומרא משום דרבי יהודה אית לי' בהדי' ברירה במתניתין וכל מה דלא ידעינן מהא ברייתא דאיו לא דחינן מתניתי' (וכ"ש רבי מאיר דגבי הא דהלוקח יין נמי אית לי' ברירה) אהא פריך דלימא לי' תנא דאיו דליתא למתניתין ומשני שפיר דלא שמיעא לי' הא תני דאיו כלל ובמתניתין אית לי' לר"י ברירה אמטו הכי לא הו"מ לאוקמי כר"י משא"כ לדברי הרא"ש דר"י ס"ל תחומין דאורייתא קשה להפך דמאי ראי' איכא מתנא דבי איו דאין ברירה אפי' בדרבנן הא רבי יהודה ס"ל תחומין דאורייתא וכנ"ל: איברא דיתכן ליישב בזה עפ"י מ"ש התוס' שם בפ' משילין דף ל"ח דמאן דאמר דליתא דאיו אין ר"ל דכולה משבשתא אלא ר"ל דלאו רבי יהודה אמרה אלא תנא אחר ע"ש מעתה נוכל לומר דרבא לטעמי' דמסיק בסוף הסוגיא דטעמא דרבי יהודה גבי הלוקח יין לאו משום דאין ברירה אלא משום דבעינן ראשית שירי' ניכרין דהשתא אין ראי' מהא מתני' דהלוקח יין דר' יהודה לית לי' ברירה וכיון שכן ודאי ליתא לדאיו חכמה מתניתין והך דאיו לאו רבי יהודה אמרה אלאתנא אחר דלית ל' ברירה אפי' בדרבנן דכל כמה דלא אשכחן בהדי' דס"ל תחומין דאורייתא אית לן למימר דס"ל תחומין דרבנן (כמ"ש השעה"מ דלעיל) ואפ"ה לית לי' ברירה ומשני שפיר דלא שמיעא לי' מהא ברייתא כלל כנ"ל:

ועפי"ז ניחא לי נמי מה שיש להעיר עוד ע"ו מההיא דפ' משילין דף ל"ז ב' דבעי למימר התם דר' יוחנן דלית לי' ברירה בדאוריי' אפ"ה בדרבנן אית לי' ופריך עלה מהא דתני איו משמי' דר' יהודה ואמר רבי יוחנן וכבר בא חכם אלמא אפי' בדרבנן אין ברירה ולפי דברי הרא"ש דלעיל דר' יהודה ס"ל תחומין דאורייתא מאי אייתי מהא דאיו משמי' דר' יהודה דאפי' בדרבנן אין ברירה הא רבי יהודה אית לי' תחומין דאורייתא משא"כ לדידן דקיימל"ן תחומין דרבנן (ובזה אינו עולה ג"כ תי' השעה"מ דלעיל) ולדרכינו דלעיל נמי קשה הא ר' יהודה ס"ל ספק עירוב לחומרא אמטו הכי ס"ל גבי עירוב דאין ברירה משא"כ לדידן דקיימל"ן ספק עירוב כשר אולם לפי הנ"ל א"ש דכבר הוכיחו התוס' שם

דרבי יוחנן ס"ל דליתא לדאיו אלא תנא אחר אמרו ולא ר' יהודה אמטו הכי דייק שפיר כנ"ל: ע או יאמר דלכאורה יש להעיר עוד בסוגי' דהתם לדעת הר"ן דלעיל דטעמא דיש ברירה בדרבנן משום דברירה ספיקא הוא ובדרבנן לקולא אדפריך אדר' יוחנן מברייתא דאיו עדיפא הו"ל למפרך מהא דרבי יוחנן גופי' דאמר בפ' כל הגט דף כ"ה דאפי' לקולא נמי אין ברירה אלמא דס"ל דלאו משום ספיקא הוא דאין ברירה אלא דודאי אין ברירה וא"כ אפי' בדרבנן נמי אין ברירה לדברי הר"ן הנ"ל ומה שנראה ליישב בזה עפ"י מ"ש התוס' בביצה שם דיש לחלק בין תולה בדעת עצמו דאין ברירה לתולה בדעת אחרים אלא דרבי יוחנן ע"כ לית לי' חלוקה זו מדקשיא לי' בהא דאיו מאי שנא לכאן ולכאן דלא דאין ברירה מזרח ומערב נמי אין ברירה ומאי קושי' הא בלכאן ולכאן למקום שארצה אלך הוא תולה בדעת עצמו אמטו הכי אין ברירה משא"כ אם בא חכם למזרח שתולה בדעת אחרים א"ו דלא ס"ל לר' יוחנן חלוקה זו ע"ש והשתא דמההיא דר' יוחנן בגיטין שם במי שאמר לאיזו שארצה אגרש דאמר רבי יוחנן אין ברירה אפי' לקולא ושרי אפי' לכהן הו"מ למדחי דשאני התם שתולה בדעת עצמו מש"ה ס"ל דאפי' לקולא אין ברירה דבהא ודאי דאין ברירה אבל בביצה שם בשנים שחלקו בהמה ביו"ט דאינו תולה בדעת עצמו ס"ל דספיקא הוה ובדרבנן יש ברירה אמטו פריך מדאיו דמשם בארה דרבי יוחנן לית לי' חלוקה זו ובזה מיושב ג"כ הקושי' דלעיל והבן:

אמנם מה שיש להקשות על הרא"ש ז"ל בזה לכאורה מהא דאי' בפ' אה אי שהוציאוהו דף מ"ו דדייק רב פפא דעירובי תחומין חמיר מעירוב חצירות מהא דאמר רבי יהודה בס"פ חלון במה ד"א בעירוב תחומין וכו' אבל בעירוב חצירות וכו' ולפי דברי הרא"ש הנ"ל דר' יהודה ס"ל תחומין דאורייתא מה ראי' מדרבי יהודה לדידן דלר' יהודה דאית לי' תחומין דאורייתא פשיטא דחמיר טפי מעירוב חצירות דרבנן משא"כ לדידן דקיימל"ן תחומין דרבנן אימא דע"ח חמיר טפי או כהדדי נינהו ויראה ליישב בזה דבל"ז יש להבין מאין זה להרא"ש דר' יהודה ס"ל תחומין דאורייתא ואי משום דמחמיר בספק עירוב אימא כרבי יוסי ס"ל דמחמיר אפי' בספק טומאה דרבנן וה"ה לספק עירוב דהא עד כאן לא אתינן למימר אליבא דר"מ דס"ל תחומין דאורייתא אלא מפאת הרומי' דרמינן דר"מ אדר"מ דאית לי' גבי ספק טומאה דרבנן לקולא משא"כ לר' יהודה שפיר מצינו למימר דס"ל תחומין דרבנן אלא דס"ל כר' יוסי גבי ספק טומאה דרבנן דאזיל לחומרא וה"ה בעירוב דרבנן לכן יראה דודאי לפום הך שנוייא דמשני התם בדף ל"ו אליבא אדרבי יוסי דאמר ספק עירוב כשר דמשמי' דרבי' קאמר ולי' לא ס"ל דכשר אלא אזיל לחומרא כמו גבי טומאה ודאי מצינו למימר דרבי יהודה נמי ס"ל כרבי יוסי בתא ואין ה"נ דס"ל תחומין

דרבנן אבל הרא"ש ז"ל תופס עיקר לאוקמתא דרבא דמשני דעד כאן לא החמיר רבי יוסי גבי טומאה דרבנן אלא משום דהעמד טמא על חזקתו אבל גבי עירוב דרבנן לכ"ע אזלינן להקל וא"כ אם נאמר דס"ל לר' יהודה תחומין דרבנן ועם כל זה אזיל לחומרא הוא דלא כמאן דהא רבי יוסי נמי מודה בעירוב דרבנן דודאי אזלינן לקולא לכן בהכרח לומר דרבי יהודה ס"ל תחומין דאורייתא וא"כ יש לומר דרב פפא בפ' מי שהוציאוהו ס"ל כהך שנוייא דר' יוסי משמי דרבי' קאמר ולי' לא ס"ל דספק עירוב כשר דלפי"ז לא מוכח מדי מדר' יהודה דס"ל תחומין דאורייתא ואמטו הכי דייק שפיר מדר' יהודה דעירוב תחומין חמיר מע"ח אבל הרא"ש תופס עיקר להך שנוייא דרבא דגם ר' יוסי נמי מודה בספק עירוב שכשר לכן ע"כ ר' יהודה דמחמי' בספק עירוב ס"ל תחומין דאורייתא וא"ש ומ"מ עדיין אינו מוכרח בל כך דאולי רבי יהודה מחמיר טפי מדר' יוסי וגבי ספק עירוב דרבנן נמי מחמיר כמו בספק טומאה דרבנן לכן מחוורתא בישוב קושי' מהרש"א ז"ל כדאמר: או יאמר בכנעני שהלוה אפי' שיעבד לו בפירוש לא מהני דאכתי הלואה היא ולא חל השעבוד כלל דמנה אין כאן שעבוד אין כאן והא דס"ד מעיקרא דטעמא דמתניתי' דאחה"פ מותר בהנאה משום דלמפרע גובה הנה בל"ז צריך להבין למאי דס"ד דלא איירי בהרהינו אמאי שרי בהנאה נהי דלמפרע גובה והו"ל דנכרי הלא הי' באחריות הישראל ולא גרע מקיבל אחריות על חמצו של עכו"ם דעובר ב"י וכבר עמד הפ"י ז"ל בזה ותי' דאיירי בשעשאו הישראל אפותיקי מפורש דהו"ל באחריות הנכרי כדאי' בח"מ סי' קי"ו דאם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסים אלא שהוקשה להרב ז"ל א"כ מאי פריך לרבא דלמא באפותיקי מפורש מודה רבא דלמפרע גובה והניח בקושי' וכבר כתבתי בתשובה דלעיל דלק"מ דהא טעמא דרבא דמכאן ולהבא גובה משום דלוה הוה מצי מסליק בזוזי אשתכח דהשתא הוא דקא קני והא באפותיקי מפורש נמי לוה מצי מסליק לי' בזוזי כדאי' בח"מ שם ותו דבהדי' מוכח בגיטין דף מ' דאפי' באפותיקי מפורש נמי ס"ל לרבא דמכאן ולהבא גובה וכ"כ הפ"י גופי' בחדושיו לגיטין שם וא"ש וא"כ ניחא השתא דאפי' בהלואה דנכרי נמי גבי למפרע כיון דעשאו אפותיקי שאם לא יפרע לא יהא לו פרעון אלא מזו לא שייך הפקעת הלואתו בזה דהא מיד שאינו פורע השדה מכורה והו"ל מכירה ולא הלואה וא"ש.

**(הגה"ה דהא במתניתי' דגיטין בעשאו לעבדו אופתיקי ושחררו מיירי באפותיקי מפורש כמ"ש התוס' וכדמוכח בש"ס שם ד' מ"א ומייתי עלה דרבא דאמ' חמץ ושחרור מפקיע מידי שעבו' ופי' התוס' שם דרבא לטעמי' דאמר מכאן ולהבא גובה מש"ה מפקיע מידי שעבוד הרי דבאפותיקי נמי אמר: אלא שעדיין קשה א"כ מאי פריך אהא דאמ'

לימא כתנאי וכו' ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלוה וכו' ד"ה עובר אפכא מבעי לי' מאי קושי' אימא דלא איירי באפותיקי אלא בשעבוד חמצו מש"ה ברישא פליגי בדין למפרע גובה או לאו אבל בסיפא בנכרי שהלוה לא שייך למפרע גובה כדאמרן מש"ה לד"ה עובר וצריך ליישב ג"כ משום דבל"ז קשה מאי פריך ותסברא אימא סיפא למאי דס"ד דלא איירי בהרהינו מש"ה לד"ה עובר משום שהי' באחריות ישראל דאיירי בלא אפותיקי ומתניתי' באפותיקי כנ"ל ובהכרח לומר דס"ל להמקשה דודאי טעמא דסיפא לאו משום קבלת אחריות הוא דאל"כ אדאשמועינן הכי בחמץ של ישראל הלא אפי' בחמץ של עכו"ם ממש על אחריות של ישראל דינא הכי אלא ודאי דלאו מטעם קבלת אחריות אתינן עלה דעובר אלא משום חמץ של ישראל ממש (וכה"ג כ' מהרש"א ז"ל בתוס' ד"ה שקונה) מש"ה צריך שציר ותסברא אלא דהיא גופיה קשי' ותיפוק לי' דעובר משום האחריות של ישראל דהא כשהוא בביתו סתמא הוא על אחריותו דמהי תיתי יקבל אא אחריות על חמץ ישראל שבבית ישראל חנם וצ"ל כתי' הפ"י דלעיל ממתניתי' דאיירי באפותיקי מפורש שאו הוא ממילא על אחריות העכו"ם המלוה מש"ה פריך שפיר ותסברא וכו' איפכא מבעי' לי' דהא באפותיקי גם בהלואה דעכו"ם נמי שייך למפרע גובה וכנ"ל ועלה מסיק אלא הב"ע בהרהירנו והשתא דאתית להכי בלא אפותיקי נמי לא אכפת לן באחריות הישראל דהו"ל קיבל אחריות על חמצו של נכרי בבית הנכרי דשרי ועוד דע"כ לא איירי באפותיקי דאי באפותי' שהאחריו' על המלוה קשי' רישא בישראל שהלוה לעכו"ם אמאי לת"ק אינו עובר הא הו"ל באחריות הישראל אלא ע"כ בלא אפותיקי איירי וכיון שכן ממילא א"ש אליבא דאביי ג"כ דברישא בישראל שהלוה פליגי ר"מ ורבנן בדין למפרע גובה ואביי כר"מ כדאמרי' מעיקרא וסיפא בנכרי שהלוה ד"ה עובר דבהלואה דנכרי לכ"ע מכאן ולהבא היה גובה ומתניתי' דקתני אחה"פ מותר בהנאה מתוקמי באפותיקי מפורש והשתא לא מוכח מידי מפאת הרומי' דמתניתי' אברייתי' דשני לן בין היכא דאמר מעכשיו דמתוקמי שפיר מתניתי' באפותיקי וכנ"ל ולכן אמר הש"ס ומנא תימרא דשני לן בין היכי דאמר מעכשיו וכו' והוצרך לאתויי מברייתא דנכרי שהרהין דמשם מוכח ודאי חלוקה דשני לן בין אמר מעכשיו וכו' אליבא דכ"ע דהא גם לאביי ברייתא זו אתי כת"ק דלעיל דמכאן ולהבא גובה ומחלק בהדי' בין אמר מעכשיו ללא אמר ומיושב שפיר קושי' התוס' וקו' הפ"י כנ"ל:

תוס' ד"ה בדר' יצחק קמפלגי וכו' והכא שהלוה על חמצו תנן דמשמע בשעת הלואה וכו' הש"ך ז"ל בח"מ סי' ע"ב ס"ק ט' תמה על התוס' ושא"פ שהרעישו העולם בקושי' זו ותירץ דבריו דודאי הלוהו על המשכון פירושו בשעת הלואה אבל הכא לא תנן אלא

הלוהו על חמצו והוה ס"ד מעיקרא דלא הרהינו כלל אלא שעבד לו חמצו שיש לו בביתו א"כ לבסוף נמי דמוקי לה בשהרהינו היינו שאחר הלואה הרהינו אצלו ולעולם הא דר' יצחק ליתא אלא במשכונו שלא בשעת הלואה עכ"ד והפ"י תמה עליו א"כ דהלוהו על חמצו פירושו ששיעבד לו חמצו שיש לו בביתו העיקר חסר מן הספר דוה שהרהינו לא נזכר במשנה כלל אפי' ברמז ותו דמסתימות לשון הש"ס משמע שמפרש לשון המשנה דהלוהו על חמצו היינו שהרהינו ואין זו מן הטענה כל כך דכמה אוקמתות מצינו בש"ס מה שלא נזכר במשנה כלל אפי' ברמז אבל הא קשי' דאם תאמרהלוהו על חמצו פירושו ששעבד לו חמצו קשה שעבוד זה מה טיבו הלא לא סגי בשעבוד לחוד אלא בהרהינו א"כ למה לי שעבוד כלל הלא בהרהינו לחוד סגי משום דקני משכון ובהכרח תאמר דהלוהו על חמצו פירושו הרהינו ולא שעבוד הדר מוכח דאיירי במשכנו בשעת הלואתו מדקתני הלוהו ע"ח כמ"ש התוס' ובחבורי מה"צ בליקוטי' שבסוף הספר הבאתי מ"ש בגליון הש"ך שלי בילדותי דאשתמיט להש"ך ז"ל דברי התי"ט פ"ח דעדיות בשם הירושלמי והרמב"ם ז"ל שכתבו ההבדל שבין לשון משכון ללשון הרהון דסתם משכון הוא שלא בשעת הלואה אבל לשון הרהון פירושו בשעת הלואה ע"ש וכעת מצאתי השגה זו בספר אור חדש שהרגיש בזה וסב"ל שמלבי יצאו הדברי' והייתי בר מזלי' בזה.

אולם לולא דברי התוס' והפוסקים ז"ל הי' נלע"ד ליישב קושייתם דהכא בטוב טעם ודעת אשר יאמר כי הוא זה דכבר חתר הש"ך בח"מ שם למצוא טעם כעיקר לחלוקה זו שחלק הש"ס אליבא דרבי יצחק דלא אמר בעל חוב קונה משכון אלא דוקא במשכנו שלא בשעת הנאתו אבל משכנו בשעת הלואה לא קני דמאי שנא זה מזה ואדרבה מצינו דמשכנו בשעת הלואה עדיף טפי כדאי' בב"מ פ' המקבל דף קי"ד ב' דמשכנו בשעת הלואה אינו בדין השבת העבוט וגם רשאי ליקח אפי' כלי אוכל נפש כדאי' בח"מ סי' צ"ג סעי' ו' וסעי' ט"ז ופי' הסמ"ע שם דכיון דמשכנו הלוה עצמו בשעת הלואה הו"ל כמוכרו לו ע"ש:

לכן נלע"ד ברור דסוגי' דשבועות הנ"ל שמחלק בין משכנו שלא בשעת הלואה למשכנו בשעת הלואה אתי' כתנא קמא דר"מ דהכא דאמר ישראל מכנעני לא קני משכון אע"ג דק"ו הוא כדאמר ר"מ השתא ישראל מישראל קני ישראל מכנעני לא כ"ש אפ"ה ס"ל דלא אזלין בתר ק"ו בהא משים דבעינן קרא כדכתיב ולך תהי' צדקה דאיירי בישראל מישראל אבל ישראל מכנעני לא דהיכי דגלי קרא גלי ואין לך בו אלא חידושו וא"כ ה"ה והוא הטעם לענין משכנו בשעת הלואתו דאע"ג דק"ו הוא מדין משכנו שלא בשעת הלואתו דקני כ"ש בשעת הלואתו דעדיף טפי אפ"ה כיון דקרא איירי דוקא במשכנו שלא בשעת

הלואתו ולא במשכנו בשעת הלואתו שאינו בדין השבת העבוט כלל ולא קרינן בי' ולך תהיה צדקה הכי נמי דלא קני לי' דהיכא דגלי קרא גלי ואין לך בו אלא חדשו אבל לר"מ דס"ל ישראל מכנעני קני משכון אע"ג דקרא איירי בישראל מישראל ולא בישראל מכנעני לא בעינן קרא כדכתיב אלא אזלינן בתר טעמא דק"ו הוא לישראל דקני משכון הוא הדין והוא הטעם גבי משכונו בשעת הלואה נמי קני מדין ק"ו דהא משכנו בשעת הלואה עדיף טפי דהוה כמוכרו לו וכנ"ל וא"כ מיושב שפיר קושי' התוס' והפוסקי' אדר"מ דאמר ישראל מנכרי קני משכון הא אכתי הו"ל משכנו בשעת הלואה דלא קני אפי' בישראל מישראל דמידי הוא טעמא אלא לר"מ ולדידי' ודאי כי היכי דישראל מנכרי קני מק"ו ה"ה נמי דמשכנו בשעת הלואה טעמא הוא ואמטו הכי הוכרח לומר אבל כנעני מישראל ד"ה אפי' לר"מ כנ"ל ברור כשמש ומקום הניחו לי מן השמים בזה גמ' וקמפלגי בדר' יצחק וכו' בס' שער המלך רפ"ד מהלכות חו"מ האריך להקשות מסוגי' זו על פרש"י והר"ן לעיל ד' ו' דכנעני שנכנס לחצירו וכו' הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער ופי' רש"י והר"ן דה"ק הפקידו סתם זקוק לבער דהו"ל כאומר כנוס שורך ברשותי דחייב ויחד לו בית סתם אין זקוק לבער דהו"ל כאומר כנוס שורך ברשותך דאפי' שומר חנם לא הוה ואע"ג דעכו"ם אמעטו מדין שמירה ס"ל לרש"י כהרמב"ם ז"ל דמדין פשיעה לא אמעיט כדאי' בח"מ סי' ס"ו ושאל והקשה הרב שם א"כ איך יפרנסו סוגי' זו דאמר וקמפלגי בדר' יצחק וכו' במאי קמיירי אי בסתמא אמאי אמר ת"ק דאינו עובר נהי דלא קני משכון עכ"פ הוא חייב בפשיעה ואי בפירש להדי' שאינו מקבל אחריות מ"ט דר"מ דאמר עובר עד כאן לא קאמר רבי יצחק ב"ח קונה משכון אלא בסתם משכון שעומד באחריותו אי באונסי' או בגניבה ואבידה לכל מר כדאית לי' אבל בזה שפי' שאינו מקבל עליו אחריות לא קני משכון ונסתייע סברא זו מדברי התוס' פרק שבועות הדייני' דף מ"ד וז"ל והשתא הא דאמרי' פ"ק דפסחים וכו' ד' ה' וכו' היינו אי מגניב או מתביד באונס דאי לא"ה ישראל שהלוה לגוי על חמצו ואסר בהנאה בלה דר' יצחק ורבנן נמי אמאי פליגי שהרי חייב באחרי' גניבה ואבידה מדשמואל דקיימל"ן כוותי' (פי' דס"ל לשמואל במלוה על המשכון במה שכנגד המשכון הו"ל שומר שכר דהו"ל כאילו פירש שאם יאבד המשכון יאבד מן החוב כנגדו ע"ש) ע"כ ואמאי לא כתבו דאיירי כשפירש בהדי' שאינו מקבל עליו אחריות ומש"ה פליגי בדר' יצחק אי קני משכון א"ו ס"ל דכשפירש שאינו מקבל אחריות לא קני משכון לכ"ע וא"כ אמאי אמר ר"מ דעובר עכ"ד ונדחק שם מאוד בישוב קושי' זו באורך ואנא גברא רבה קחזינא תיובתא לא קחזינא חדא דגם לפי דרכו ואינו למימר דאיירי שיחד לו בית למשכון זה בסתם דאי לא קני משכון אין

כאן קבלת שמירה דהו"ל כאומר כנוס שורך ברשותך ואפי' שומר חנם לא הוה אבל למ"ד קני משכון א"צ קבלת שמירה דאפי' בלי קבלה נמי מתחייב באחריות המשכון כל שלא פירש בהדי' מקבל אחריות מטעם קניות המשכון אבל למ"ד לא קני משכון הו"ל כפקדון דעלמא דבעי קבלת שמירה וביחד לו בית לא הוה קבלה מש"ה פליגי שפיר בדר' יצחק וא"ש גם בעיקר דבריו שהוכיח מהתוס' פ' שבועות הדיינים הנ"ל דכל שפי' שאינו מקבל אחריות לא קני משכון הנה מדברי התוס' בשמעתין לא נראה כן שבד"ה קונה וכו' כתבו ור"י אומר וכו' וכולה שמעתי חמצו של נכרי ביד ישראל איירי שלא קבל עליו ישראל אחריות דאי קבלה הרי הוא שלו ועובר עליו כדמוכח בפ"ק ד' ה' וע"כ ר"ל דהיינו שפי' בהדי' שאינו מקבל אחריות דאם בסתם לחוד הא מחייב באחריות המשכון מגניבה ואבידה מדשמואל כמ"ש התוס' פ' שה"ד הנ"ל ואין לומר דרצונם דאיירי בסתם שלא קיבל עליו אחריות אונסים דא"כ לא הו"ל לסתום ולומר אחריות סתם ותו למה הוצרכו לזה מהי תיתי לומר שקיבל אחריות' אונסי' בפירוש מה שלא נזכר בכל הסוגיא מזה ועוד צריכא למימר שבקבלת אונסי' עובר עד שכתבו כדמוכח בפ"ק הלא ש"ס ערוך הוא שם דבקיבל אחריות עובר ולכל היותר הוא אחריות אונסי' אלא משום דהוקשה להו בכאן מה שהקשו בפ' שה"ד שם הא אפי' בלא דרבי יצחק נמי עובר משום האחריות דגניבה ואבידה מדשמואל וע"ז כתבו כדמוכח בפ"ק ר"ל דאפי' באחריו' גניבה ואבידה נמי עובר ב"י מדאמר אלו מגניב אי מתביד ולא ס"ל בכאן לפרש דמגניב או מתביד באונס כמ"ש בפ' שה"ד דהא סתמא קאמר וכ"כ הרא"ש שם בשם ר"י בהדי' דבאחריו' גניבה ואבידה עובר מוכח לה מהא דקאמ' אלו מגניב לכן פירשו דאיירי בפירש בהדי' שאינו מקבל אחריות ואפ"ה קני משכון א"כ זהו דעת רש"י והר"ן וא"ש כנ"ל:

ר"פ לולב הגזול בפרש"י לולב הגזול כף של תמרי' והדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו יש להבין מה בעי רש"י ז"ל בזה אם ר"ל דמיירי שלא גזל אגודה של לולב אלא הלולב שאינו אגוד הא לקמן ד' ל' ע"ב תוס' ד"ה ולקניוה וכו' הקשו אדפריך התם לרב הונא ולקניוה בשינוי השם תקשי לי' אמתניתן דפסיל גזול דלקניוה בשינוי השם ותירצו דגזול דמתניתין איכא לאוקמי בשגזל אגודה דליכא שינוי' השם ולפרש"י דאיירי בגזל הלולב לבד מדהדר תני הדס וערבה באפי נפשייהו הקושי' במקומה ואם תרצה לומר דאפ"ה מיירי שגזל הלולב באגודו אלא שאח"כ החזיר ההדס והערבה ולא גזל אלא הלולב לבד וכיון דמעיקרא גזלו באגודו לא הוה שינוי השם א"כ מה השמיענו רש"י ז"ל בזה הא פשיטא ומהי איתי לומר שגזל יותר הא לא תנן אלא לולב הגזול לכן נראה דכוונת רש"י להשמיענו דאיירי דוקא בשלא גזל הלולב באגודו ולאפוקי מפי' התוס' ד"ה ולקניוה הנ"ל

וס"ל לרש"י דשינוי השם החוזר בלי יאוש לא קני לכ"ע ודפריך לקמן ולקניוה בשינוי השם היינו עם יאוש כמ"ש התוס' לשם לחד שינוייא ומתניתי' איירי לפני יאוש כדאמר לקמן דקמל"ן סתם גזילה לאו יאוש בעלים הוא והוצרך לזה דקשי' לי' מה שהקשינו למעלה אהא דקאמר רבא אליבא דשמואל אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא קמל"ן מדקאמר אימא סתם גזילה וכו' משמע דקמל"ן דלא יאוש בעלי' הוא והיכי שמעי' לה מהכא הא אפי' אי הוה יאוש בעלים יאוש כדי לא קני דרבא גופי' בפ' מרובה דף ס"ו אית לי' יאוש כדי לא קני וג"כ אין לומר דקמ"ל דיאוש לא קני הא גם זה לא מוכח דהא באמת קיימל"ן דסתם גזילה לאו יאוש בעלים הוא כדאי' פ"ב דקדושין דף נ"ב דלית דחש להא דר"ש וא"כ אפי' יאוש אין כאן ומאי קמ"ל מתניתין בזה (ודוחק לומר דחשש התנא שלא נטעה בתרתי לומר דסתם גזילה הוה יאוש וגם שיאוש כדי קני דמהי תיתי) לכן מפרש רש"י ז"ל בכאן דמתניתין איירי שגזל הלולב לבר כשאינו אגוד דכשאוגדו איכא שינוי השם החוזר דהא דאמרינן לקמן גבי הדם מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו לה איכא למימר הדם דוקא ולא לולב ואפי"ת דה"ה ללולב זה לא הי' אלא בזמנו ובמקומו של בר הונא אבל בימי המשנה וכ"ש במקומות אחרים לא הווי קרו הושענא אלא כשהוא באגודו ולכן אי סתם גזילה יאוש בעלים הוא הוה קני לה ביאוש עם שינוי החוזר קמל"ן דלאו יאוש בעלי' הוא ושינוי החוזר לחוד לא קני:

ועפי"ז יתיישב ג"כ מה שיש להעיר לפמ"ש התוס' ד"ה מתוך דשמואל לא מכשיר גזול אלא ביו"ט שני דרבנן אבל בדאורייתא מודה דמצה הב"ע פסול ומוכחי לה מר"פ הגוזל קמא כמ"ש בד"ה משום וא"כ קשה מה בכך דסתם גזילה יאוש בעלים הוא הא אכתי פסול משום מצוה הב"ע דמודה שמואל ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא והא תינח לשיט' התוס' ד"ה הא קניא דהיכי דקני כבר קודם עשיית המצוה תו לא חשיב מצוה הב"ע אבל לפרש"י לקמן ד"ה קרקע שכתב דאי נמי יאוש קני הוה מצוה הבאה בעבירה קשה אולם עפ"י דרכינו יתכן שפיר לפי מה שיתבאר להלן בעזה"י דדוקא בקנין יאוש לחוד שהוא ממילא ולא אשתני הוא דס"ל לרש"י דחשיב מצוה הב"ע אע"ג דקני לי' הואיל ואיתא לאיסורא בעיני' אבל בשינוי השם הואיל וקני לי' וגם אשתני דאין שמו עליו לא חשיב מצוה הב"ע (והוצאתי חלוקה זו מלשון הרמב"ן בספר המלחמות) א"ש לפי מה שנתבאר דהכא איירי נמי בשינוי השם עם היאוש כנ"ל:לולב הגזול דף ל' תוס' ד"ה ברשום וכו' ה"ה בכל המצות דהוה דאורייתא כדמוכח בריש הגוזל קמא וכו' לכאורה הוא תמוה למה הוצרכו לראי' ע"ז מר"פ הגוזל הלא בשמעתין גופי' ילפינן נמי לולב הגזול דפסול משום מצוה הבאה בעבירה מקרא דכתיב גבי קרבן וכבר עמדו ע"ז מהר"מ מלובלין וספר

כפ"ת ולע"ד נראה דכוונתי' להוכיח מר"פ הגוזל דהאי טעמא דמצוה הבאה בעבירה כ"ע מודו בה ואפי' שמואל דמכשיר גזול בי"ט שני נמי חייש למצוה הבאה בעבירה אלא דוקא ביו"ט שני דרבנן הוא דמכשיר מצוה הב"ע אבל במצוה דאורייתא גם הוא יודה דפסיל משום מצוה הב"ע כמ"ש התוס' לקמן ד"ה מתוך בהדי' וז"ש בכאן ה"ה בכל המצות דהוה דאורייתא וכו' ר"ל המצות שהם דאורייתא חיישי' למצוה הבאה בעבירה לכ"ע אפי' לשמואל דילפי' מקרבן והוכיחו זה מר"פ הגוזל דאית לי' לרבי אליעזר ב"י מצוה הב"ע גבי חלה ובודאי לא פליג שמואל אדר' אליעזר ב"י שהוא תנא א"ו דמודה שמואל במצוה דאורייתא אבל מדרבי שמעון ב"י דשמעתין לא מוכח מידי דאיהו מיירי בקרבן לחוד ורבי יוחנן הוא דיליף מיני' גם לענין לולב ביו"ט שני והוה מצינו למימר דשמואל דפליג אדרבי יוחנן ס"ל דלא ילפינן מקרבן כלל אפי' במצוה דאורייתא אהא מייתי ראי' מר"פ הגוזל דשפיר ילפינן מקרבן לכל המצות ולא פליג שמואל אדר' יוחנן אלא ביו"ט שני שהוא דרבנן וא"ש אלא שיש להבין א"כ לכאורה אין כאן מקומו בדרבי יוחנן ולקמן בדשמואל הי' להם לפרש ולהוכיח כן מר"פ הגוזל דמודה במצוה דאורייתא: איברא שבל"ז יש להבין בלשון התוס' שכתבו בתר הכי וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשירה ושל עיר הנדחת משום דמיכתת שיעורי' תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה ותו אמאי שרינן דלאו אשירה דמשה עכ"ל דלכאורה הקושי' הראשונה אינה מובנת דהא לקמן איתא דאמר רבא לולב של ע"א לא יטול ואם נטל כשר ופריך עלי' ממתניתין דתנן של אשירה פסול ומשני מתניתין באשירה דמשה עסקינן (פי' אשירה של ישראל דאין לה ביטול עולמים) דכתותי מיכתת שיעורי' דיקא נמי דקתני דומי' דעיר הנדחת ע"כ והשתא היכי הוה מצי הש"ס לפרש טעמא דמתניתין משום מצוה הב"ע א"כ היכי מתרצה לה דרבא דמכשיר בשל ע"א הא לולב של ע"א נמי הוא מצוה הב"ע ובהכרח הי' לתרץ דמתניתי' באשירה דמשה ולפרש מטעם מיכתת שיעורי' ודרבא בלאו אשירה דמשה אלא דהי' להם להקשות בפשיטות טפי אדרבא אמאי מכשיר בלולב של ע"א דלאו אד"מ הא הוה מצוה הבאה בעבירה ואין לומר דבאמת היינו דמקשו תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה ואפי' בשל ע"א דלאו אד"מ נמי לא יצא וקשיא אדרבא דמכשיר בלולב של ע"א ז"א דא"כ היינו קושי' השני' שהקשו ועוד אמאי שרינן דלאו אשירה דמשה וכו' ומאי האי דקשי' להו בראשונה גם יש להעיר בשגם קושי' השני' לא שמו פניהם להקשות אדרבא אלא אדידן דמאי שרינן דלאו אשירה דמשה ולמה לא הקשו בפשיטות אמימרא דרבא דמכשיר בהדי' בלולב של ע"א דלאו אשירה דמשה: ונלע"ד ביאור דבריהם בזה **(הגה"ה ולכאורה הי' מקו' לייש' ולומר דחדא קושיא פירוקה

לחברתה אשר יאמר כי הוא זה דודאי אם היינו אומרים דשמואל לית לי' כלל מצוה הב"ע לא הוה קשי' מידי לא על הש"ס ולא אדרבא דמכשיר בלולב של ע"א דהו"מ למימר דרבא כשמואל ס"ל דלא חיישי' למצוה הב"ע אלא בקרבן כדחזינן נמי בשמעתין דרבא מהדר לשנויי מתני' אליבא דשמואל ואמטו הכי נמי הוכרח הש"ס לאוקמי מתניתי' אליבא דרבא דקאי עלי' באשיר' דמשה ומטעם מיכתת שיעורי' אבל השתא שהוכיתו דודאי גם שמוא' מודה דמצוה הב"ע פסול בשל תורה ולא מכשי' גזול אלא ביו"ט שני דרבנן נהי דאדרבא לא קשי' מידי דהא כתבו התוס' לקמן ד' ל"ב דרבא איירי ביו"ט שני וא"כ אכתי מצינו למימר דרבא כשמואל ס"ל דמכשיר מצוה הב"ע ביו"ט שני ולכן באמ' לא הקשו בפשיטו' אדרבא אבל קשי' להו על הש"ס דמוקי למתניתי' באשירה דמשה ומשו' מיכתת שיעורי' אפי' בלאו אשירה דמשה תיפוק לי' משום מצוה הב"ע דאפי' לשמואל נמי פסול מיהת ביו"ט ראשון והו"ל לאוקמי ביו"ט ראשון כמו גזול לשמואל דאיירי ביו"ט ראשון וכה"ג הקשו התוס' שם ל"ב ג"כ דהו"ל לאוקמי ביו"ט ראשון אלא דהתם תירצו דלהכי אוקמ' באשירה דמשה מפאת הדיקא נמי דקאמ' הש"ס מדקתני דומי' דעיר הנדחת אבל כאן לשמואל אינו עולה תי' זה חדא דגזול ויבש נמי קתני לה בחד בבא ואפ"ה מוקי שמואל גזול ביו"ט ראשון אע"ג דלא הוה דומי' דיבש ותו דהא אי' בירושלמי שהביאו התוס' לעיל כ"ט ד"ה קפסיק וכו' רבי יצחק בר נחמן בשם רבי שמואל (והוא עצמו רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל דשמעתי') כל הפסולי' אינן פסולי' אלא ביו"ט ראשון משמע שגם עיר הנדחת דפסול משום מיכתת שיעורי' נמי לא פסיל אלא ביו"ט ראשון או יאמר דקשי' להו בממה נפשך דאם תאמר דהך דיקא נמי שבש"ס אינו הכרח ולכן ניחא לדידן דקיימל"ן בר"י דמצו הב"ע פסול בכל הימי' אין ה"נ דאיירי מתניתי' אפי' בלאו.

אשירה דמשה א"כ קשה גם לשמואל נמי למה לי דאוקמי באשירה דמשה אפי' בלאו אשירה דמשה נמי מתוקמי שפיר משום מצוה הב"ע וביו"ט ראשון כמו גזול לשמואל וא"ת משום הך דיקא נמי שהוא דיוק גמור דאיירי באשירה דמשה דוקא דלשריפה קאי דומי' דעיר הנדחת דודאי לשריפה קאי ושה הקושי' השני' לדידן דקיימל"ן כר"י דמצוה הב"ע פסול בכל הימים אמאי שרי' בלאו אשירה דמשה בשאר ימי' כדדייקינן ממתניתין הא הוה מצוה הב"ע והוא זה קושי' הועוד אמאי שרינן וכו' אולם לשון תיפוק לי' שכתבו התוס' אינו מדויק שפיר לפי' זה על כן יותר מסתבר כמ"ש בפנים בביאורם בזה והבן:)**

דלקמן גבי אוונכרי פריך הש"ס סוף סוף כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי הרשות בידן ופרש"י ולדידן לא מצוה הב"ע כיון דאנן לא חתכי לי' מן המחובר

יעוי"ש מבואר מפירושו דמצוה הב"ע אינו פסול אלא לזה שעשה העביר' ולא לאחרים וא"כ און מקום לקושי' התוס' בכאן גבי אשירה דתיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה דהלא התם איירי באחר שלא עבד האשירה דלגבי' לא הוה מצוה הב"ע ואמטו הכי לא פסיל אלא משום דמיכתת שיעורי' אולם התוס' לטעמייהו אזלי בד"ה הא קני' וכו' שסוברים דכל היכי שקנה הגזילה כדין קודם עשיית המצוה תו לא הוה מצוה הב"ע כיון שכבר פקע שם עבירת הגזילה מן החפץ (ודלא כפרש"י בד"ה וקרקע) ואמטו הכי פריך הש"ס שפיר סוף סוף כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלי' בידייהו ושינוי רשות בידן דלא הוה מצוה הב"ע מטעם שכבר קנה הגזילה ביאוש ושינוי הרשות ופקע שם גזילה מגוף החפץ קודם עשיית המצוה משא"כ באשירה דלא פקע שם ע"א מגוף החפץ ס"ל דחשיב מצוה הבאה בעבירה אפי' לאחרים שלא עשו העבירה לכן הקשו שפיר והנה לקמן דף ל"א ול"ב פירשו התוס' דאשירה דמשה דוקא קאמר שאין לה ביטול ולכן כתותי מכתת שיעורי' אבל באשירה דנכרי כיון דאית לה ביטול אפי' קודם הביטול נפיק בי' דכיון דיש לה ביטול לא מיכתת שיעורי' (וכדאי' בא"ח סי' תקפ"ו ותרמ"ט ואעפ"י שבמסקנתם הקשו על פי' זה מפ"ג דע"ו דף מ"ז הנה מצות חציצה ק"ד יישבו קושייתם דלריש לקיש מבעי' לי' ולרבא פשיטא לי' ובפ"ג דע"ז שם יישבו בענין אחר כמ"ש המ"א סי' תקפ"ו) אולם ר"ת מפרש דאשירה דמשה לאו דוקא דה"ה אשירה דנכרי קודש ביטול נמי מיכתת שיעורי' אלא דנקט אשירה דמשה שאין לה ביטול משום דאשיר' דנכרי שיש לה ביטול כשקצצה הנכרי מן האילן ביטלה אבל כשקצצה ישראל דלא נתבטלה מיכתת שיעורי' ורבא דמכשיר בלולב של ע"א איירי אחר הביטול עש"א ויראה פשוט דבאשי' דנכרי אחר שנתבטלה, גם לדעת התוס' לא הוה מצוה הבאה בעבירה דהא כבר פקע שם ע' החפץ בשביטלה דומי' דגזול אחר הגזילה דלא חשיב מצות הבאה בעו הואיל ופקע שם גזילה מגוף החפץ אחר שקנה לכן לא הקשו התוס' מעיקרא בפשיטות אדרבא דמכשיר בלולב של ע"א דהא לפיר"ת איירי רבא בע"א של נכרי אחר הביטול שכבר פקע שם ע"א תונה ע"י הבטול ולא הוה מצוה הב"ע וגם לפי הראשון נמי מצינו לאוקמי להא דרבא בע"א דנכרי אחר הביטול אבל קשי' להו גם לפי' ר"ת אהא דמפרש טעמא באשירה דמשה משום דמיכתת.

שיעורי' תיפוק לי' משום מצוה הב"ע וכ"ש דקשה טפי לפירושם דלה"ט דמצוה הב"ע יפסול גם באשירה דנכרי הביטול משא"כ לטעמא דמיכתת שעורי' ותו הקשו בו עוד אמאי שרינן בלתו אשירה דמשה ר"ל לפירושם הראשון דאשיר' דמשה דוקא קאמר שאין לה ביטול אבל באשירה דנכרי אפי' קודם הביטול כשר משום דלא מיכתת

שיעורי' (וכדאמר דיקא נמי דקתני דומי' דעיר הנדחת) הא הוה מצוה הב"ע כנ"ל ובזה מיושב ג"כ הקושי' הראשונה מה שהקדימו תחילה בדבריהם דכ"ע אית להו הא דמצוה הב"ע ואפי' שמואל נמי מודה במצוה דאורייתא משום דבל"ז לא הי' מקום לקושייתם הראשונה לפיר"ת הנ"ל דאמאי לא קאמר הש"ס גבי אשירה טעמא דמצוה הבאה בעבי' דנהי דהכי קיימל"ן להלכה ורבא נמי אית לי' מצוה הבאה בעבירה מ"מ לא הוה מצי לפרש טעמא דמתניתי' משום מצוה הב"ע דלא תקשי מתניתי' לשמואל דלית לי' מצוה הב"ע כלל ע"כ הוכרח לחדש הך טעמא דכתותי מיכתת שיעורי' דשווי' לתרווייהו בין לרבי יוחנן ובין לשמואל ולא הוה ק"מ לפיר"ת הנ"ל אבל לבתר שהוכיחו דשמואל נמי אית לי' מצוה הב"ע ביום ראשון שהוא דאורייתא קשי' להו שפיר תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה לכל מר כדאית לי' לדבי יוחנן בכל הימים ולשמואל נמי א"ש דמתוקמי מתניתי' ביו"ט ראשון כמו גזול דמוקי לה שמואל ביו"ט אע"ג דלא הוה דומי' דיבש ואין לומר דנקט טעמא דמיכתת שיעורי' כדי לפסול גם בשאר הימים אפי' לשמואל הא לענין דינא לא קיימל"ן כשמואל אלא כרבי יוחנן דמצוה הב"ע פסול אפי' בשאר הימים ותו דלשמואל גם להך טעמא דמיכתת שיעורי' נמי לא פסיל הלא ביו"ט הראשון דהא אי בירושלמי הביאו התוס' לעיל כ"ט ב' ד"ה קפסיק וכו' רבי יצחק בר נחמן בשם רבי שמואל (והוא רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל דשמעתין) כל הפסולי' אינן פסולי' אלא ביו"ט ראשון בלבד אלא שהרמב"ם ז"ל הוציא מכלל הזה הא דכתותי מכתת שעורי' אבלהתוס' לא ניחא להו בזה וכמו שנראה ג"כ מסתימות לשון הרי"ף גאות ובה"ע והרר"י בטור סי' תרמ"ט ואפשר שגם להרמב"ם הכלל שאמר שמואל בירושלמי אכולה מתניתין קאי כדאמר כל הפסולים וכו' אלא שהרמב"ם הוציא הא דכותי מכתת שיעורי' מכלל הזה עפ"י הש"ס דילן דפליג על הירושלמי בהא וכיון דלשמואל כל הפסולים אינן אלא בי"ט ראשון קשי' להו להתוס' שפיר תיפוק לי' משום מצוה וכו' כנ"ל:

שם בתוס' וגירסא משובשת היא וכו' לע"ד בלא הא דלעיל נמי הוא גירסא משובשת דהא תינח באשירה אבל אתרוג של עיר הנדחת מאי מצוה הבאה בעבירה איכא אם בני העיר חטאו ועבדו ע"ז האתרוג הנמצא בתוכה מה חטא ואיזה עבירה נעבדה בו אלא שאסור בהנאה משום ולא ידבק בידך וכו' והא מצות לאו ליהנות נתנו ואין כאן עבירה לצאת בו ומ"ש התוס' לעיל וא"ת לקמן דפסלינן לולב של אשירה ושל עיר הנדחת משום וכו' תיפוק לי' משום מצוה הבאה בעבירה אצל אשירה קאי ולא אצל עיר הנדחת כנ"ל וצ"ע:

בתוס' ד"ה הא קניא וכו' דקני קודם באגודה אפי' למאן דבעי אגד כצ"ל הא קני לי' קודם יו"ט וכו' ואי נמי אפי' ביו"ט וכו' ור"ל דאע"ג דאמר לקמן אם תמצי לומר לולב צריך אגד

שינוי החוזר לברייתו הוא משמע דאי הוה שינוי גמור לא מקרי תו מצוה הבאה בעבי' זהו משום דקני לי' קודם יו"ט כ"פ מוהר"מ ומ"ש ואפי' ביו"ט לא דמי למקדיש דחל קנין והקדש ביחד ביאור דבריהם בזה דאעפ"י שהמצוה בזרם הקנין מ"מ אינה עושה הקנין שהרי עיקר המצוה היא הנטילה וכבר קני לי' באגודה קודם הנטילה משא"כ בהקדש שההקדש הוא עושה הקנין דבשעת הקדש הוא שנעשה הקנין ובזה מתיישב לי ג"כ הא דאית' לקמן דף ל"א האי כשורא דמטללתא עבדי לי' רבנן תקנתא משום תקנת מריש ופרש"י דמצוה משוי לי' כל שבעה כבנין קבעו וכו' הרי דלולא המצוה לא הי' קונה משום דבנין עראי הוא ולא שייך בי' תקנת מריש כיון דלא חברי' בטינא ואמטו הכי אחר החג הדר בעיני' אלא דבחג קני לי' מפאת המצוה דחשיב לי' בנין קבע ונפיק בי' נמי ידי חובתו (דאל"כ לא הוה שייך תקנת מריש מפאת המצוה) ואמאי הא הוה מצוה הבאה בעבירה שהמצוה גורם הקנין דלא קני לי' עד החג ולפי הנ"ל ניחא דהכי נמי אעפ"י שהמצוה גורם הקנין מ"מ אינה עושה הקנין דהא מצותה הוא הישיבה בה וכבר קני לה בתקנת מריש מיד שנכנס החג קודם שנכנס לישב בה משא"כ הכא שההקדש עושה הקנין שבשעת הקדישו נעשה הקנין ואעפ"י שההקדש לחוד אינו עיקר המצוה דהא בפ' מרובה ובגיטין מסקי התוס' דאעפ"כ חל ההקדש אלא דפסול להקרבה וא"כ צ"ל דההקדש לחוד לאו עיקר המצוה הוא שיחשב מצוה הב"ע אלא ההקרבה ח"מ התחלת המצוה דהקרבה הוה שצריך להקדישה תחילה משא"כ התם וטעמא דמילתא לפי שהקנין שעל ידו יוצא מרשות הבעלים הוא ג"כ עבירה כדאי' להדי' בח"מ רסי' שס"ט אסור לקנות הדבר הגזול וכו' ואסור לסעדו על שינוי כדי שיקנהו וכו' וע"ש ולכן ההקדש שעושה הקנין הוא מצוה הבאה בעבירה משא"כ בסוכה ולולב שנעשה הקנין קודם המצוה ואף על פי שהמצוה גורם הקנין לא אכפת לן בזה כנ"ל:

שם אי נמי שאני ברכה וכו' הקשו מוהר"מ וכן המ"א רסי' תרמ"ט א"כ מאי פריך לקמן גבי אוונכרי ולקנינהו בשינוי הא אכתי יהי' חשש בברכה ע"ש ולע"ד לק"מ דהשתא דקיימינן דהא דדריש רבי אליעזר ב"י התם מקרא דבוצע בירך וכו' לא קאי רק אהברכה לחוד והא דרבנן נינהו ובהכרח לומר דלאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא וכיון שכן נראה דלענין ברכה נמי לא חיישינן לה אלא מדרבנן דברכה שאינה צריכה נמי אינו אלא דרבנן כמ"ש התוס' פ' בתרא דר"ה ד' ל"ג וא"כ גבי אוונכרי דאינו אלא חשש גזל בעלמא בדרבנן לא חיישי' אפי' לכתחילה כנ"ל: בסוף הדבור ור"ת מפרש בענין אחר משום קשיא דעולא אדעולא וכו': הנה בגיטין נ"ה וב"ק פ"ז ד' ס"ו הביאו התוס' דברי ר"ת ז"ל דקשי' לי' דעולא אדעולא דשם בגיטין קאמר עולא דחטאת גזולה

דבר תורה בין נודעה בין לא נודעה אינה מכפרת מ"ט יאוש כדי לא קני ובמרובה שם נמי קאמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם את הגזול ואת הפסח וכו' מה פסח דלית לי' תקנתא אף גזול דלית לי' תקנתא ל"ש לפני יאוש ל"ש אחר יאוש ובפ' הגוזל בתרא קי"ד גבי פלוגתא דר"ש ורבנן בגנב וגזלן אמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע ד"ה יאוש קנה ומפרש ר"ת ז"ל דבכל תקום יאוש קונה לעולא רק לענין קרבן שיהא כשר להקרבה קאמר דלא קני משום דמצוה הבאה בעבירה היא עכ"ד והקשה עליו ר"י ז"ל מסוגי' דשמעתין גבי אוונכרי דפריך אדרב הונא ולקנינהו בשינו השם וכו' משמע דכל היכי דקני לה מקודם תו לא הוה מצוה הבאה בעבירה ב' ועוד הקשו מהא דלקמן האי כשורא דמטללתא עבדו בה רבנן תקנתא מפני תקנת השבי אלמא דאפי' היכי דקני' בתקנתא דרבנן לא חשיב מצוה הב"ע כ"ש אי קני קנין גמור ג' ותו הקשו מפ' מרובה ד' ס"ו דס"ל לרבה התם יאוש כדי קני ופריך לי' אביי מהא דתניא קרבנו ולא הגזול היכי דמי אי לימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא אלא לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני וקשה לדידי' נמי דיאוש לא קני הא איכא יאוש ושינוי השם דמעיקרא חולין ועכשיו הקדש דבעלמא קני בכה"ג וע"כ צ"ל דהכא טעמא משום מצוה הבאה בעבירה א"כ לרבי נמי לא קשיא דאע"ג דבעלמא יאוש קני הכא בבי קרבן פסול משום מצוה הבאה בעבירה אלא ודאי דדוקא ביאוש ושינוי השם דהקדש הוא דחשיב מצוה הב"ע משום דהקנין חל ע"י ההקדש אבל היכי דקני לי' ביאוש קודם ההקדש תו לא חשיב מצוה הב"ע וקשיא לר"ת ז"ל: ולע"ד נראה ליישב כל השלשה קושיות הנ"ל בחדא מחתה אשר יאמר כי הוא זה דהנה במרובה שם שני רבא אקושי' דאביי לרבה ואמר לי' ולטעמיך הא דתניא משכבו ולא הגזול היכי דמי וכו' אלא מאי אית לך למימר דגזל משכב דחברי' הכי נמי דגזל קרבן דחברי' (דלא שייך יאוש בזה דכל היכי דאיתי' בי' גזא דרחמנא הוא) ושם דף ס"ז ב' אמר רבא מנין ליאוש שאינו קונה דכתיב קרבנו ולא הגזול וכו' אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני ופריך והא רבא הוא דאמר כגון דגזל קרבן דחברי' אי בעית אימא הדר בי' ואי בעית איתא חד מינייהו רב פפא אמרה.

ויראה לי הא דהדר בי' מהאי שנוייא דגזל קרבן דחברי' מפאת קושי' התוס' שם דלא משכחת הא דגזל קרבן דחברי' לא בחטאת ולא בעולה ושלמים אלא בפסח לבד והאי קרא דקרבנו בעולה כתיב והוכרחו לתרץ דרבא יעמידנו בפסח באם אינו ענין וזהו דוחק לכן הדר בי' מזה ודייק מינה דיאוש לא קני כנ"ל והנה בר"פ הגוזל דף צ"ד מייתי הא דאמר רבי אליעזר ב"י הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה וכו' ע"ז נאמר בוצע בירך ניאץ ד' ודייק אביי מינה דס"ל לרבי אליעזר ב"י כב"ש דשינוי

לא קני ורבא דחי דשאני התם משום דהוה מצוה הבאה בעבירה ע"ש הנה הראית לדעת דבהא פלוגתא דר"ת ור"י פליגי נמי אביי ורבא דאביי ס"ל דכל היכי דכבר קני בשינוי תו ליכא מצוה הבאה בעבירה (כדעת ר"י) אמטו הכי דייק דס"ל לראב"י שינוי לא קני דאי קני לא הוה מצוה הב"ע ורבא דחי וס"ל דאפי' שכבר קנה בשינוי נמי הוה מצוה הב"ע וכיון שכן מיושב שפיר קושי' התוס' דלעיל לפיר"ת דמאי פריך אביי לרבא דאמר יאוש קני מהא דקרבנו ולא הגזול אימא אע"ג דיאוש קל מ"מ פסול משום מצוה הב"ע דזה אינו דודאי אביי לטעמי' פריך שפירי דאיהו ס"ל ודאי דכל היכי דקני קודם עשיית המצוה תו לא הוי מצוה הבאה בעבירה וכנ"ל בריש פרק הגזול אמטו הכי פריך שפיר לרבה ורבא נמי הו"מ לשנויי ולדחויי כטעמי' דאע"ג דיאוש קני אפ"ה פסול משום מצוה הב"ע אלא דבעי לדחויי לדאביי גם לטעמי' כדאמר לי' בהדי' לאביי ולטעמיך הא דתניא משכבו וכו' ר"ל לדידי דס"ל דלעולם שייך מצוה הבא בעבירה ודאי לא קשי' מידי אלא גם לטעמיך הא דתניא וכו':

והנה כי כן לכאורה קשי' דרבא אדרבא דבר"פ הגוזל מוכח דס"ל לרבא דאפי' היכי דכבר קני לי' בשינוי שייך מצוה הב"ע ובפ' מרובה ס"ז ב' דייק רבא דיאוש לא קני מהא דכתיב קרבנו ולא הגזול והלא לדידי' אפי' היכי דקני ביאוש נמי פסול משום מצוה הבא בעביר' אולם לפיר"ת ז"ל שמפרש להא דעולא דאמר מנין ליאוש שאינו קונה ומייתי מקרא דוהבאתם את הגזול וכו' דאקרבן לחוד קאי דלא מהני בי' יאוש משום מצוה הב"ע אבל בעלמא ס"ל יאוש קני הכי נמי יתפרשו דברי רבא דקאי התם אדעולא ואמר מהכא מוכח דכתיב קרבנו ולא הגזול וכו' אין ר"ל דבעלמא יאוש לא קני אלא דר"ל דמהכא מוכח דיאוש לא קני בקרבן משום מצוה הב"ע אפי"ת דבעלמא יאוש קני ואזיל לטעמי' בר"פ הגוזל קמא שם דס"ל דאפי' היכא דקני לי' כבר בשינוי נמי שייך מצוה הב"ע וא"ש והשתא פריך עלה הש"ס הא רבא הוא דאמר לעיל דגזל קרבן דחברי' (ונהי דלטעמי' דאביי קאמר מ"מ היכי דייק מקרא דקרבנו דגבי קרבן לא מהני יאוש אימא דיאוש מהני אפי' בקרבן ול"ח למצה הב"ע וקרא דקרבנו איירי בדגזל קרבן דחברי' דלא שייך בי' יאוש כפרש"י דבי גזא דרחמנא קאי ומשני הדר בי' רבא מהאי אוקמתא דגזל קרבן דחברי' דדוחק לאוקמי בהכי מטעמא דאמרן לעיל ואי בעית אימא חדא מינייהו רב פפא אמרה או הך דלעיל דגזל קרבן דחברי' ורבא לא ס"ל הא ואמטו הכי דייק שפיר דגבי קרבן לא מהני יאוש משום מצוה הב"ע או אידך דקרבנו ולא הגזול רב פפא אמרה דלא ס"ל לאוקמי בדגזל קרבן דחברי' והא דלעיל רבא הוא דדחי לי' לאביי גם לטעמי' דס"ל דהיכי דקני כבר ביאוש תו ליכא משום מצוה הב"ע כדאמר לי' בהדי' ולטעמיך

וכו' דייקא אבל רבא ודאי ס"ל דאפי' היכי דכבר קני קני ביאוש נמי שייך מצוה הב"ע כדאמר בר"פ הגוזל וכנ"ל:

מעתה במסקנא דלא קיימא הך אוקמ' דרבא דגזל קרבן דחברי' דלפום שינוייא קמא הא חזינן דרבא גופי' הדר בי' מהך אוקמתא ודייק מינה דיאוש לא קני עכ"פ בקרבן ולאידך שינוייא נמי דרב פפא אמרה ודייק דיאוש לא קני ורב פפא בתראה הוא ועכ"פ אליבא דעולאודאי מצינו למימר דלא ס"ל להאי אוקמתא דגזל קרבן דחברי' וכיון דס"ל יאוש קני בעלמא לכן מוכיח שפיר מהא דקרבנו ולא הגזול דאפ"ה גבי קרבן לא מהני יאוש משום מצוה הב"ע ומוכח מינה שפיר שגם בעלמא שייך מצוה הב"ע אפי' היכי דכבר קני לה קודם עשיית המצוה כמ"ש התוס' לעיל ד"ה משום דילפינן לכל המצות מקרבן דהוא אבוהון דכולהו אבל למ"ד דאפי' בעלמא יאוש לא קני דהשתא אפי' גבי קרבן גופי' נמי מצינו למימר דהיינו טעמא דפסול משום הב"ע משום דלא קני מקודם אלא שע"י ההקדש הוא שחל הקנין אבל היכי דקני מקודם לא חשיב מצוה הב"ע וה"ה וכ"ש בשאר המצות דהא אבוהון דכולהו הוא הקרבן דמיני' ילפינן לבל המצות ומהי תיתי לן לומר דאפי' היכי דכבר קני מקודם המצוה נמי חשיב מצוה הב"ע (דאי מדראב"י דדריש מקרא דבוצע בירך דהוה מצוה הב"ע מצינו למימר דס"ל דשינוי אינו קונה כדאביי וכנ"ל ולדידן דשינוי קונה מוקמינן להאי קרא בשגזל עיסה או לחם שלא נשתנה ותו הא דרשינן להאי קרא דבוצע בירך בפ"ק דסנהדרין ד' ו' למילי אחרניתא יעוי"ש) והשתא פריך שפיר בשמעתין אדרב הונא ולקניוה בשינוי השם דהא רב הונא פ"ל דיאוש לא קני מדאמר כי היכי דליהוי יאוש בעלים בידייהו ושינוי הרשות בידיינו הא יאוש כדי לא קני ועמ"ש בסמוך על פרש"י) וא"כ לדידי' ודאי היכי דכבר קני קודם המצוה ליכא משום מצוה הב"ע דמהי תיתי אמטו הכי פריך שפיר לר"ה ולקניוה בשינוי השם וניחא נמי ההיא דרבינא בכשורא דמטללתא דעביד תקנת מריש ולא חייש למצוה הב"ע משום דאיהו נמי ס"ל דיאוש לא קני דהכי קיימל"ן ואמטו הכי ס"ל דהיכי דקני כבר לית בי' משום מצוה הב"ע אבל יאוש קני מוכח ודאי דאפי' היכי דקני כבר קודם עשיית המצוה נמי תשיב מצוה הב"ע כנ"ל:

ובר מן דין יש מקום לכאורה לדחות כל הקושי' הנ"ל אחת לאחת דמה שהקשו מהא דפריך אביי לרבה דאמר יאוש לא קני מהא דתניא קרבנו ולא הגזול אימא מטעם מצוה הב"ע וכתבו דליכא למימר דאביי ס"ל כשמואל דלא חייש למצוה הב"ע א"כ לדידי' דיאוש לא קני נמי תקשי אמאי הא איכא יאוש ושינוי השם השתא ע"י ההקדש דמעיקרא תומן והשתא הקדש (ר"ל דאע"ג דאכתי לא אסיק אדעתי' מהא דשינוי השם קני עד

דאסקה רב יוסף בתר דיתיב ברישא מ"מ ע"כ לומר דאיירי בקדשי' שאין חייב באחריותן דהו"ל יאוש ושינו הרשות דאל"כ תקשי דתיפוק לי' דאינו קדוש כלל כמ"ש התוס' לעיל ס"ו ב' ד"ה ש"מ ע"ש) א"ו מטעם מצוה הב"ע הוא דממעט לי' יש לדחות עפ"י מ"ש התוס' במכילתין פ"ק ד' ט' דבלא מצוה הב"ע ממעט מקרבנו למ"ד יאוש לא קני דאע"ג דע"י ההקדש הו"ל יאוש ושינוי השם בעינן קרבנו קודם הקדישו ע"ש וא"כ שפיר מצינו למימר דאביי לית לי' הא דמצוה הב"ע כלל ותו דלאביי ניחא בל"ז כמו שביארנו דאיהו לטעמי' אזיל בר"פ הגוזל קמא דאית לי' התם דהיכי דכבר קני קודם המצוה לא חשיב מצוה הב"ע ואמטו הכי דייק שפיר דיאוש לא קני ורבא דפליג עלי' התם ואמר דגם היכי שקנה כבר שייך מצוה הב"ע למאן דאית לי' מצינו למימר דאיהו אליבא דנפשי' לית לי' מצוה הב"ע כלל כדחזינן בשמעתין דמהדר לשנויי מתניתין כשמואל דלא חייש למצוה הב"ע כלל לכן הוכרח לאוקמי בגזל קרבן דחברי' ואמטו במסקנא דהדר בי' מהאי אוקמתא דייק רבא שפיר אהא דקרבנו ולא הגזול דיאוש לא קני ומש"ה מעטינן לי' משום דבעינן קרבנו קודם הקדישו וכנ"ל אבל עולא דאית לי' יאוש קונה מפרש הא דקרבנו ולא הגזול מטעם מצוה הב"ע דאפי' היכי דקני כבר נמי חשיב מצוה הב"ע (וניחא השתא ג"כ מה שהקשה ר"י עוד לפיר"ת מהא דבעי רבא בגיטין שם כי אוקמוה רבנן ברשותי' משעת גניבה וכו' דרבא אליבי' דנפשי' בעי לה דאית לי' יאוש לא קני כמ"ש הרשב"א בחדושיו שם ע"ש) גם מה שהקשו מכשורא דמטללתא וכתבו דליכא למימר דלית לי' מצוה הב"ע דהא בסוכה לא בעינן משלכם ולא פסיל אלא משום מצוה הב"ע הנה בפ"ק דסוכה שם כתבו להפך דאדרבה מטעמא דלכם הוא דמעטינן ולא משום מצוה הב"ע דאל"כ למה לי קרא דלך למעט גזולה וכן צ"ל למ"ש במסקנא דרב יהודה לית לי' מצוה הבא בעבירה (ודבריהם דהכא צריך ליישב עפ"י מ"ש בשבע שיטות להרשב"א בשמעתין דסוכה ע"ש: ומה שטענו עוד מהא דפריך הכא ולקניוה בשינוי השם הא אכתי איכא משום מצוה הב"ע לכאורה יש מקום לדחות בפשיטות דהך פרכא אלישנא דרב הונא קאי שאמר דלגזזוה אינהו כי היכי דליהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידייכו דלמא לי' דאדכר בענין דידהו יאוש עם שינוי הרשות תיפוק לי' דלקניוה בשינוי מעשה או שינוי השם ולא הי' לו לר"ה לומר אלא דלגזזוה אינהו כי דלא ליהוי מצוה הב"ע ותו לא כנ"ל ויראה שהתוס' מפרשי' דהא דאמר סתם עכו"ם וכו' לאו מלישנא דר"ה הוא דר"ה לא פריש טעמי' בהדי' אלא הש"ס הוא שמפרש טעמי' דר"ה משום הכי ולכן מקשו שפיר דמאי פריך בתר הכי ולקניוה בשינוי מעשה או שינוי השם הא איכא משום מצוה הבא בעבירה כנ"ל.

וכן יראה מפרש"י ד"ה וקרקע וכו' שכ' וקסבר יאוש גרידא לא קני וכו' אי נמי קני מצוה הב"ע הוה וכו' ולכאורה האיך יתכן לומר דס"ל יאוש לחוד קני הא בהדי' קאמר כי היכי דליהוי יאוש בעלים בידייהו דידהו ושינוי הרשות בידייכו הוא יאוש לחוד לא סגי א"ו שגם רש"י ז"ל מפרש דלאו מלישנא דר"ה הוא אלא סתמא דהש"ס הוא דקפריש מילתא דר"ה אליבא דכ"ע ור"ל שאם לא יחתכו הם מן המחובר אפי' למ"ד יאוש לחוד לא קני הכא איכא יאוש ושינוי הרשות וקני לכ"ע אבל אם יחתכו הם מן המחובר לא יצאו ג"כ אליבא דכ"ע דלמ"ד יאוש לא קני לא הוה שלהם כלל ואפי' למ"ד יאוש קני מ"מ הוה מצוה הבא בעבירה כנ"ל מ"מ אין זה קושי' על ר"ת ז"ל דשפיר מצינו לפרושי דהך מ"ט סתם עכו"ם הוא מלישנא דר"ה גופי' כדמשמע לכאורה מפשט הלשון שאמר ושינוי הרשות בידייכו בלשון נוכח עם האוונכרי וכן מצאתי אח"כ בס' אליהו רבה סי' תרמ"ט שמפרש ג"כ דהך מ"ט סתם עכו"ם וכו' הוא מלישנא דר"ה יעוי"ש: אמנם לפי מה שביארנו למעלה שגם לפיר"ת אליבא דהלכתא דקיימל"ן יאוש לא קנה גם הוא יודה דהיכי דקני קודם עשיית המצוה לא חשב מצוה הב"ע א"ש גם לשיטת התוס' דהך מ"ט סתם עכו"ם לאו מלישנא דר"ה הוא מ"ט פריך שפיר ולקניוה בשינוי השם אליבא דהלכתא דקיימל"ן יאוש לא קני דאמטו' הכי נמי מפרש מילתא דר"ה משום יאוש ושינוי הרשות וא"ש ובישוב יתר הקושיות עין בחדושי הרשב"א לגיטין:

(הגה"ה אולם שהאלי' רבה שם הבין בדעת התוס' כן שכתב ליישב קושי' המ"א שם אמ"ש התוס' דאפי' היכי דקני כבר קודם עשיית המצוה דלא חשיב מצוה הב"ע אפ"ה אין לברך עליה א"כ מאי פריך ולקניוה בשינוי השם הלא מ"מ לא יוכלו לברך ותי' הא"ר דאלישנא דר"ה פריך דאמר טעמא דקנה משום יאוש ושינוי הרשות דתיפוק לי' בל"ז דלקניוה בשינוי השם ע"ש והא ליתא דא"כ, מעיקרא דדינא פירכא דלפי"ז אין מקום להוכחו' התוס' שהוכיחו מהא דפריך ולקניוה בשינוי השם דהיכא דקני קודם עשיית המצוה תו לא חשיב מצוה הב"ע כיון דאלישנא דר"ה פריך דבעי יאוש ושינוי הרשות א"ו שדעת התוס' הוא דהאי דאמר מ"ט סתם עכו"ם וכו' לאי מלישנא א דר"ה הוא כדכתיב:) ועדיין אנו צריכין למודעי לפי מה שנראה מדברי התוס' דלעיל ד"ה משום גבי אשירה דמצוה הב"ע פסול אפי' למי שלא עשה העבירה ואפי' באשירה דכנעני הוה ס"ל למפסל לישראל משום מצוה הב"ע ועמ"ש לעיל באורך א"כ הי' להם להוכיח בכאן בפשיטות דעל כרחך אחר שכבר קנה לא חשיב מצוה הבא בעבירה דאל"כ מה מהני לאוונכרי בהא דגזזו עכו"ם והוה יאוש ושינוי הרשוש הא אכתי הוה מצוה הב"ע אעפ"י שהם לא גזלו אלא הכנעני כמו באשירה דכנעני אלא ודאי משום דאחר שכבר קנו לא

תשיב עוד מצוה הב"ע ויראה משום דאכתי הוה מצינו למדחי דשאני התם דאיכא תרתי חדא שכבר קנו ביאוש ושינוי הרשות ופקע שם גזל מן החפץ ואידך נמי שהאוונכרי לא גזלו ולא עשו עבירה כלל משא"כ הגזלן גופי' שעשה העבירה אעפ"י שכבר קנה ביאוש ושינוי הרשות וכן אשירה דנכרי קודם ביטול דלא פקע שם העבירה מן החפץ אפי' לאחרים חשיב שפיר מצוה הב"ע אמטו הכי הוצרכו להבי' ראי' מהא דפריך ולקניוה בשינוי השם או יתכן דאע"ג דס"ל שגם באחרי' שייך מצוה הב"ע מ"מ לא פסיקא להו הך סברא להקשות ולהוכיח מזה נגד דעת ר"ת וכה"ג צריך לפרש בתוס' פ' מרובה ופ' הנזקין שם שנסתבכו בקושייתם על ר"ת מהא דאביי בפ' מרובה שם ומהא דר"ה דהכא שיש לדחות דאולי לא ס"ל לאביי וכן לר"ה הא דמצוה הב"ע כלל אלא כשמואל וכאן בד"ה מתוך כתבו בפשיטו' דשמואל נמי חייש למצוה הב"ע בשל תורה וכן לעיל בד"ה משום א"ו משום דלא פסיקא להו להקשות מזה ואעפ"י שבד"ה משום הוכיחו דלכ"ע אית להו מצוה הב"ע מהא דר"א בן יעקב בר"פ הגוזל הא כתב הרמב"ן במלחמות דראב"י יחידאה הוא ופליגי רבנן עלי' ע"ש ונ"ל דרצונו לומר בפ"ק דסנהדרין ד' ו' פליגי תנאי עלי' ומוקמי לקרא דבוצע בירך וכו' למילי אחריניתא וכן בפ' מרובה במסקנתי' נמי כתבו דרב יהודה לית לי' מצוה הב"ע כלל ואין להאריך עוד שאיני קל בראשי כעת:

יומא דף ע"ט ע"ב גמ' רבא אטר התם היינו טעמא משום דהו"ל פרי ופרי לא בעי סוכה הרי"ף ז"ל לא הביא פירוקה דרבה בהלכות וכתב הר"ן ז"ל בסוכה כ"ו ע"ב ע"ז משמע דס"ל דליתא משום דרבא לא אמרה אלא לקיומי מימרי' וכו' דמסקנא דסוגי' התם וכו' ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דמדחי' נמי מדאמרי' הכא דאכילת עראי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה דהוא כביצה או כשתי בצים וכיון דכביצה פטורה אן הסוכה ממילא אסתלקא קושי' דאתינן עלה התם מהא דתנן וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה אכלו חוץ לסוכה ודייקינן מינה התם) מעיקרא הא כביצה בעי סוכה ולפום הכי הוה קשי' להו התם השתא שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוה כביצה כותבתהגסה (וגרעינתה) יתירה מכביצה אבל כחן דאסיקנא בסוגי' דהכא (ר"ל שם כ"ז דהא כביצה לא בעי סוכה אבל בעי ברכה ונטילה וכו' ממילא אסתלקא פרכין ולא צריכין לפרוקה דרבא דאמר משום דהו"ל אסרי זפרי לא בעי סוכה אלו דבריו ומ"ש ז"ל דכד טעים בר בי רב הוא כביצה או כשתי בנים לא ידעתי מה הוא דכד טעים בר בי רב היינו כמו שמחזיק בית הבליעה בבת אחת דהיינו כביצה וכו' ואם ת"ל דאפ"ה אסתלקה קושי' דאסיק ענה התם דכיון דכביצה פטור מן הסוכה אפשר דשתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוה יתר מכביצה הא ליתא דודאי התם הכי בעי למימר דשתי כותבות בלא גרעיניהן הוה ככותבת וגרעינתה

וראי' לדבר מדאמרי' התם אמר רבי ירמי' אין שתי כותבות בלא גרעיניהן לא הוה כביצה וכותבת הגסה וגרעינתה יתירה מכביצה ואמר רב פפא (ענה) היינו דאמרי אינש תרי קבי תמרי קבא דקשייתא וסריח (פי' ועודף) ואם איתא דמאן דפריך נמי מודה הכי דכותבת הגסה וגרעינתה יתירה משתי כותבת בלא גרעין אלא דבעי למימר כיון דכותבת הגסה וגרעינתה יתירה מכביצה שתי כותבת בלא גרעיני' מיהא הוה כביצה מאי קאמר עלה היינו דאמרי אינשי הא מאן דפריך נמי מודה בהכי עכ"ל והאריך עוד שם ור"ל כיון דע"כ מוכח שדעת המקשה הי' דכותבת וגרעינתה לא עדיף משתי כותבת בלא גרעיני' וא"כ לפי דרכו של רבא דסובר ג"כ כסברת המקשה ולכן הוצי' מזה דפירי לא בעי סוכה שפיר מוכח לה אפי' לפי המסקנא דמס' סוכה כ"ז דכביצה לא בעי סוכה עד דאיכא יתר מכביצה מ"מ כיון דכותבת וגרעית' הוא יתר מכביצה א"כ גם שתי כותבת בלא גרעיני' דר"ג נמי היו יותר מכביצה ואמאי אמר ע"ז לא מפני שהלכה כן אלא שרצו להחמיר על עצמן הא מדינא חייב בסוכה אנא ע"כ לאו משום שיעורא הוא אלא משום דפירי לה בעי סוכה זהו תורף דבריו שם וכתב עוד דעפ"ז צ"ל דהא דדייק הש"ס כאן הא כביצה בעי סוכה הוא לרווחא דמילתא דאפי' כביצה נמי בעי סוכה אבל אין הקושי' תלי בזה ע"ש:, ולפע"ד דברי הרמב"ן ז"ל ברור מלולו דלפי המסקנא דסוכה כ"ז דכביצה נמי לא בעי סוכה עד דאיכא יתר מכביצה אין מקום לפרכת הש"ס בכאן ועל כן הוצרך הש"ס למידק ברישא דהא כביצה בעי סוכה דאל"כ לא הוה קשה מידי ואחר המחילה מהדר גאון עמו של רבינו הגדול הר"ן ז"ל אשתמיט לי' יתר השקלא וטריא דהש"ס בסוגי' דהכא דהא לקמן אמר אדרב וביד דבעי למידק דכותבת הגסה הוא פחות מכביצה מהא דב"ט דאמר חמץ בככותבת ולא אמר כביצה לחומרא ודחי הש"ס ואמר לעולם אימא לך דכותבת הגסה הוא יתירה מכביצה וכותבת סתמא הוא כביצה וכי הדדי נינהו ע"כ וא"כ אם נאמר דכביצה לא בעי סוכה עד דאיכא יתר מכביצה כפי המסקנא בסוכה שם לא קשי' מידי מהשתי כותבת דר"ג דנוכל לומר דכותבת הגסה הוא יותר מכביצה אבל כותבת סתמא דהיינו בינוני הוא כביצה וא"ב אפי' למאי דס"ד מעיקרא דשתי כותבות בלא גרעיני' הוא ככותבת אחת אם הגרעי' לא הו"ל שתי כותבת בלא גרעיני' דר"ג שהיו בינוני' אלא כביצה כמו כותבת בינוני עם הגרעי' שהוא כביצה דלא בעי סוכה לכן הוצרך המקשה למידק ברישא דכביצה נמי בעי סוכה ומפאת האי דיוקא הוא דהקשה שפיר השתא שתי כותבת בלא גרעיני' לא הוה כביצה כותבת הגסה וגרעינתה מי הוה כביצה ר"ל דהא פשיטא דכל כותבת שגדולה יותר מכותבת בינוני כל שהו הוא ג"כ בכלל כותבת הגסה דאל"כ לא ידעי' מהו גסה וכמה תהי' אלא ודאי דכ"ש יותר בינוני

מקרי גסה ככל שיעורי חכמים וא"כ אם כותבת הגסה הוא יותר מכביצה ע"כ כותבת סתמא שהוא בינוני אינו פחות מכביצה (שאם הי' פחות מכביצה הו"ל כביצה כותבת הגסה) וא"כ גם שתי כותבת בינונים בלא גרעיני' נמי אינו פתות מכביצה ואמאי לא בעי סוכה דהא כביצה בעי סוכה ומש"ה כריך שפיר משא"כ לפי המסקנא דהש"ס בסוכה שם דכביצה לא בעי סוכה עד דאיכא יתר מכביצה לא ק"מ דאין ה"נ דכותבת הגסה הוא יתר מכביצה אבל כותבת סתמא הוא כביצה עם הגרעיני' והכי נמי שתי כותבת בלא גרעיני' בינונים אינן אלא כביצה מש"ה לא בעי סוכה וא"צ לשנויי דרבא דמשני משום דפירי לא בעי סוכה ושפיר כתב הרמב"ן ז"ל דלפום מסקנא דסוכה אדחי' לה הך שנייא דרבא דלא צריכינן לי' ודברי הר"ן ז"ל שהשיג עליו בזה צ"ע גדול ודע שהתוס' ד"ה לומר לך כתבו זה לשונם מכאן קשה דקאמר בסמוך דחמץ ככותבת וכו' ואפ"ה מספקא לי' אי חמץ ככותבת הוה כביצה או לא וכו' עכ"ל ולכאורה אינו מובן דהא בש"ס אמרו הא כותבת סתמא כביצה ואי נמי כהדדי נינהו וחדא מינייהו נקט הרי לא נסתפקו כלל אי הוה פחות מכביצה אלא שאמרו בפשיטות דכותבת סתמא הוה כביצה וכבר עמד בזה בעל התוספת יה"כ וכתב שיראה לו שהי' להתוס' גירסא אחרת בש"ס וה"ג הא סתמא פחותה מכביצה ואי נמי כי הדדי נינהו וחדא מינייהו נקט עכ"ד וגירסא זו לא יתכן כלל לפי דרכינו דלעיל הפשוט ומוסכם עם הסברא שאם הכותבת סתמה הי' פחות מכביצה דף צ"ד דקאמר רבי אליעזר ב"י התם הרי שגזל סאה חטים וטחנה לשה א"כ הוה כותבת הגסה בכביצה מצומצם בהא ודאי כל שהוא משהו יותר על כותבת סתמא דנפיק מכלל כותבת שתמא ממילא הוא בכלל גסה (ואי אפשר להכחיש זה בשום פנים) והאיך אמר לעולם כותבת הגסה יתירה מכביצה וזולת זה נמי קשה להמציא גירסא חדשה בש"ם מה שלא נמצא בשום ספר אולם לע"ד א"צ לזה דהתוס' מפרשי' הא דקאמר אי נמי כי הדדי נינהו וכו' לא קאי אכותבת סתמא (כמו שעלה על דעת בעל התוספות יה"כ) דא"כ לא יצדק לשון אי נמי דהיינו הך ולא הו"ל למימר כלל אי נמי וכו' אלא דכותבת סתמא כביצה וחדא מינייהו נקט ומדקאמר אי נמי משמע דתירוץ אחר הוא ואכותבת הגסה קאי וכלפי מה שרצה רב זביד להוכיח בתחילה דכותבת הגסה אינה לא יתירה מכביצה וגם אפי' כביצה לא הוה כמו שאמר ואי נמי כי הדדי נינהו וכו' עלה דחי ואמר דתרווייהו ליתנהו דאיכא למימר דלעולם כותבת הגסה הוא יתירה מכביצה וכותבת סתמא הוא כביצה אי נמי כותבת הגסה הוא כביצה (וממילא כותבת סתמא הוא פחות מכביצה) ואי קשי' לתירוצא קמא אמאי נקט גבי חמץ ככותבת סתמא ולא כביצה ולתירוצא בתרא

אמאי נקט גבי יוה"כ כותבת הגסה ולא כביצה לוה אתר דחדא מינייהו נקט או הכא או התם כנ"ל:

תוס' ד"ה שינוי החוזר ואע"ג דקני מדרבנן כדאי' בריש הגוזל קמא (ד' צ"ג) וכו' הקשה בס' כפ"ת הלא אביי הוא דאמר התם הכי דשינוי החוזר קני מדרבנן ורב אשי פליג עלי' התם וכוותי' קיימל"ן וא"כ שפיר משני דרב הונא לא ס"ל כאביי ע"ש ומה שתי' דס"ל להתוס' דרב אשי לא פליג אדאביי בדינא קשה מנ"ל להקשות בזה הא אדרבה מדחזינן סתמא דהש"ס לא כאביי היא גופה תוכיח דרב אשי פליג אדאביי ונלע"ד ליישב בזה עפ"י מ"ש התוס' לעיל עמוד א' להוכיח מפ' מרובה וכן משמעתין דפריך ולקניוה בשינוי מעשה ושינו השם דהיכי דקני כבר קודם עשיית המצוה לא חשיב מצוה הב"ע והוקשה להם מר"פ הגוזל ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ע"ו נאמר בוצע בירך וכו' ודייק אביי מונה דס"ל לראב"י כב"ש דשינוי אינו קונה ורבא דחי דלעולם אית לי' שינוי קונה אלא לענין ברכה הו"ל מצוה הב"ע אלמא אעפ"י שכבר קנה בשינוי חשיב מצוה הב"ע ותירץ דלענין ברכה להזכיר שם שמי' אפי' בכה"ג אין לברך והקשה המ"א בסי' תרמ"ט א"כ הדרא קושי' לדוכתי' דמאי פריך ולקניוה בשינוי השם הא אכתי יהי' חשש בענין הברכה ותי' דבשינוי השם ויאוש עדיף טפי ובאלי' רבה שם תמה עליו דאכתי קשה מאי פריך ולקניוה בשינוי מעשה הא לא יוכל לברך ע"ש ולע"ד נראה ליישב דברי המ"א דלכאורה משמעתין לק"מ דהא אביי דדייק מדראב"י דשינוי אינו קונה ע"כ ס"ל דהיכי דכבר קנה לא חשיב מצוה הב"ע ואפי' לענין ברכה שפיר דמי וא"כ יש לומר דהא דפריך בשמעתי' ולקניוה וכו' אליבא דאביי פריך ומה שהוצרכו התוס' לומר אליבא דרבא דלענין ברכה שאני הוא מכח ההוכחה מפ' מרובה ס"ו וס"ז דדייק רבא גופי' מקרבנו ולא הגזול דיאוש שאינו קונה דאי קני לא חשיב מצוה הב"ע אלמא דרבא גופי' ס"ל היכי דקני כבר לא חשיב מצוה הבאה בעבירה לכן צ"ל דלענין ברכה שאני ובשמעתין פריך שפיר אליבא דאביי דס"ל שגם לשון ברכה לא חשיב מצוה הב"ע אלא דכל זה א"ש בהא דפריך ולקניוה בשינוי מעשה אבל בהא דפריך ולקניוה בשינוי השם החוזר דכתבו התוס' לחד שנוייא דהקושי' הוא אליבא דרב יוסף לבד דס"ל שינוי השם החוזר קונה אינו עולה תי' זה דלמא רב יוסף כרבא ס"ל דלענין ברכה אכתי חשיב מצוה הב"ע ואביי לית לי' הא דרב יוסף דשינוי השם החוזר קונה לזה תי' המ"א דשינוי השם החוזר עם יאוש עדיף משינוי מעשה, שאינו חוזר וא"ש וכיון דהך קושי' דולקניוה בשינוי מעשה לא קאי כי אם אליבא דאביי דלית לי' היכי שכבר קנה לא חשיב מצוה הב"ע אפי' לענין ברכה א"כ מאי משני משום דהוה שינוי החוזר הא אביי

אית לי' דשינוי מעשה החוזר נמי קני מדרב' ועלה תירצו דהכא ליכא תקנת השבי' והא דפריך ולקניוה בשינוי השם היינו מדאורייי' וא"ש וכיון דהך תירוצא הוא מוכרח מעתה יש לומר דרב לא פליגא אדאביי בדינא אלא בפי' דמתניתין כמ"ש בעל כפ"ת לכן פסקו כאביי לקמן ד"ה ולקניוה כנ"ל:

ולע"ד יתכן ליישב קושי' התוס' עפ"י מה דאי' בטור סי' תרל"ז בשם בעל העיטור בגזל עצים וסיכך בהם כשאינו רוצה ליתן דמי עצים הוה סוכה גזולה ופי' הב"י הטעם דלא תקנו תקנת מריש אלא כשנותן דמי' מפני תקנת השבי' אבל כשאינו רוצה ליתן דמי' דליכא תקנת השבי' לא תיקון רבנן מידי ואוקמה אדאורייתא דהו"ל סוכה גזולה ע"ש והשתא א"ש דלקמן גבי סוכה גזולה דאיירי שנותן דמי' כתיקון חכמים אמטו הכי נפיק בי' שפיר אפי' בקנין דרבנן אבל הכא בשינוי מעשה החוזר דלא קני נמי אלא מדרבנן משום תקנת השבים ואין כאן חזרת דמים דהא לא ידע דמאן ניהו ואפשר שלא יוודע לעולם ולא יבא לידי חזרת דמים וא"כ לא שייך בזה תקנת השבי' אוקמה דאורייתא דהו"ל גזול דלא תיקון רבנן אלא משום תקנת השבי' כשבא לשוב וליתנדמים משא"כ בשינוי גמור דקני מן התורה אפי' כשלא יתן דמים לא הוה גזולה כנ"ל ד"ה ולקניוה וכו' כדמוכח ההיא דעוצבא וכו' בתוס' פ' מרובה ריש ד' ס"ז דחו זה וע"ש בפרש"י וק"ל:

בפרש"י ד"ה וקרקע וכו' אי נמי קני מצוה הב"ע הוה עמש"ל דרש"י מפרש דהך מ"ט סתם עכו"ם וכו' אינו מלשון ר"ה אלא מלשון הש"ס שמפרש טעמא דר"ה משום הכי ולכן באם לא יחתכו האוונכרי נקט הש"ס שינוי רשות בהדי יאוש דקני לכ"ע כדי לאוקמי מילתא דר"ה אפי' כמ"ד יאוש לא קני ורש"י ז"ל מפרש באם יחתכו האוונכרי שיש לחוש ג"כ אליבא דכ"ע אפי' למ"ד יאוש קני דמ"מ הוה מצוה הב"ע כנ"ל והקשה מהרש"א ז"ל א"כ מאי פריך ולקניוה בשינוי מעשה או שינוי השם הא אכתי הוה מצוה הב"ע ותי' דדוקא כשקונים ביאוש לחוד כיון דבשעה שיחתכוהו אז יתחילו לקנות ביאוש הו"ל מצוה הב"ע אבל הכא פריך דלקניוה בשינוי מעשה ושינוי השם אף דבקנין היאוש ודאי יהיו גוזלים בקנין שינוי מעשה ושינוי השם באגודה שאח"כ לא היו גוזלים כיון שכבר קנאוה ביאוש גרידא בשעת גזילה עכ"ד והנה לפי הנראה לכאורה מפרש"י ז"ל בגיטין נ"ה ב' ד"ה כרת מאי עבידתי' וכו' שכ' דכי אמר עולא יאוש כדי לא קני לענין הקרבה קאמר ולא לענין הקדש וכו' דקאי בשיטת ר"ת שמפרש דבעלמא ס"ל לעולא יאוש כדי קני אלא לענין הקרבה לא מהני יאוש משום דהוה מצוה הב"ע אעפ"י שכבר קנה ביאוש וכמו שפרש"י כאן אי נמי קני מצוה הב"ע הוה וא"כ קושי' מהרש"א על פרש"י הוא עצמו קושי' התוס' שהקשו על פיר"ת דמאי פריך ולקניוה בשינוי השם הא הוה מצוה

הב"ע ותי' מהרש"א אינו עולה בזה דהא התם גבי קרבן נמי איכא שינו השם השתא דמעיקרא חולין והשתא הקדש כמ"ש התוס' ואמאי הוה מצוה הב"ע הא עכשיו בקנין שינוי השם ליכא עבירה שכבר קנאה ביאוש גרידא כדפריך הכא דלקניוה בשינוי השם מה"ט דכבר קנאה ביאוש אולם לפמ"ש למעלה ליישב קושי' התוס' לפיר"ת הנ"ל דדוקא למ"ד יאוש קני הוא דס"ל דאפי' היכי שכבר קנאה חשיב תצוה הב"ע אבל למ"ד יאוש לא קני ס"ל ודאי דהיכי שכבר קנאה לא חשיב מצוה הב"ע ניחא גם פרש"י דהכא דלא כתב דהוה מצוה הב"ע אלא אי יאוש קני אבל הש"ס דבעי לאוקמי מילתא דר"ה אפי' למ"ד יאוש לא קני ומשום יאוש ושינוי רשות דהכי קיימל"ן וכן בעיקר הקושי' דלקניוה בשינוי השם לפי מה שפי' התוס' דהיינו ביאוש ושינוי השם מוכח דהיינו אי יאוש לחוד לא קני פריך שפיר דודאי למ"ד יאוש לא קני ס"ל דהיכי דקני כבר קודם עשיית המצות תו לא חשיב מצוה הב"ע כמש"ל:

אמנם מפרש"י בגיטין נ"ה א' ד"ה לא קני לענין הקרבה ואפי' שמעינן שנתייאשו הבעלים לא קרינן בי' קרבנו עכ"ל יראה דלא נחית כלל לפיר"ת ז"ל דהא לא אתי עלה מטעם מצוה הב"ע אלא מטעם דלא קרינן בי' קרבנו אלא ס"ל כפי' התוס' לעיל במכילתין פ"ק ד' ט' שכתבו דודאי לענין הקדש קני מטעם יאוש עם שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש לכן חל ההקדש אבל לענין הקרבה לא קני משום דבעינן קרבנו בשעה שמקדישו ע"ש וזה שכתב רש"י ז"ל דלא קרינן בי' קרבנו ר"ל קודם שמקדישו כיון דיאוש לחוד לא קני וס"ל לעולא דגם בעלמא יאוש לא קני הא אי יחוש קני דהוה קרינן בי' קרבנו בשעת הקדש לא פסיל משום מצוה הב"ע וא"כ הוא לכאורה הפך פירושו בכאן שכתב דאפי' היכי שכבר קני ביאוש קודם עשיית המצוה נמי פסול משום מצוה הב"ע אבל לפי' מהרש"א הנ"ל א"ש דהתם גבי קרבן שאני דאחר היאוש איכא נמי שינוי השם וכיון דבשינוי השם דהשתא הקדש ליכא עביר' שכבר קנאו ביאוש לא חשיב מצוה הב"ע וכדפריך נמי הכא ולקניוה בשינוי השם משום דכבר קנאו ביאוש אבל לעיל אייריי ביאוש גרידא לכן כתב רש"י דאי נמי יאוש קני הו"ל מצוה הב"ע איברא שדברי מהרש"א ז"ל אינם נוחי' לי בזה חדא כיון שכבר קנאה ביאוש והוא שלו האיך שייך לומר שיחזור ויקנה בשינוי השם הא כבר הוא שלו והאיך שייך קנין אחר קנין ותו דהא קיימינן השתא דס"ל לר"ה יאוש לחוד לא קני כדפרשינן טעמי' משום יאוש עם שינוי הרשות הא יאוש לחוד לא ועכ"פ נוכל לומר דס"ל לר"ה יאוש כדי לא קני כדקיימל"ן וכיון שכן מאי פריך ולקניוה בשינוי השם או מעשה הא כיון שלא קנה מכבר ביאוש כשיקנה עכשיו ע"י שינוי השם או שינוי מעשה הו"ל מצוה הב"ע ותו קשה מהא דאמר

לקמן גבי כשורא דמטללתא דעבוד תקנת מריש אמאי לא הוה מצוה הב"ע הא לא קני לי' מקודם ביאוש אלא עתה לכן נלע"ד לחלק לפרש"י בזה דס"ל דדוקא בקנין יאוש שבא ממילא והחפץ הוא בעינו בלי שום שינוי הוא דס"ל לרש"י ז"ל דאעפ"י שכבר קנה קודם עשית המצוה חשיב מצוה הב"ע אבל כשקונה ע"י שינוי מעשה שנשתנה החפץ מכמות שהי' בעת העבירה או ע"י שינוי השם שאין שמו עליו תו לא חשיב מצוה הב"ע הואיל ואשתני אשתני וכחפץ אחר דמי (דוגמא לדבר בפ"ק דר"ה ט"ז ב' דשינוי השם או שינוי מעשה מקרעי' גזר דינו של אדם דחשיב כאיש אחר) וחלוקה זו למדנו מספר המלחמות להרמב"ן בשמעתין וזה לשונו כיון דקנה אפי' ביאוש כדי שוב אין בו משום מצוה הב"ע ואין צריך לומר בשינוי מעשה או בשינוי השם דליתי' לאיסורא בעיני' ממש וכו' עכ"ל מבואר מלשונו שכתב ואין צריך לומר בשינוי מעשה וכו' דשינוי מעשה או שינוי השם עדיף מיאוש לחוד לענין מצוה הב"ע אפי' למ"ד יאוש קני וזהו דעת רש"י ז"ל וניחא השתא גבי קרבן לפרש"י דאי יאוש קני לא חשיב מצוה הב"ע משום דאיכא התם גם שינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש ואין שמו עליו לכן היכי דקני כבר קודם ההקדש וקרינן בי' קרבנו תו לא חיישי' למצוה הב"ע הואיל ואשתני כנ"ל וניחא השתא ההיא כשורא דמטללתא דעבוד בה תקנת מריש ולא חשיב מצוה הב"ע משום דאשתני דמעיקרא עצים והשתא מיקרי סכך והו"ל שינוי השם כדפרש"י התם כנ"ל:

דף ל"א תוס' ד"ה אבל וכו' ועל חנם דחק וכו' שינוי החוזר לברייתו הוא עכ"ל הנה רש"י פי' דקננהו בשינוי מעשה ושינוי השם ולעיל כתבו התוס' דשינוי מעשה עם שינוי השם החוזר קונה מדאוריי' אלא דלפי"ז צ"ל גבי מריש דלא קני מדאורייתא משום דהתם לא חשיב שינוי מעשה במה שבנאו בבירה כמ"ש התוס' לעיל ד"ה ולקניוה וכו' א"כ ה"ה וכ"ש בגזל עצים וסיכך בהם דלא חשיב שינוי מעשה דודאי לא עדיף ממריש אולם לפמ"ש התוס' שם לחד שנוייא דמדהוצרך רב יוסף לשנויי בפ' מרובה ס"ז דמריש לא חשיב שינוי השם כלל מוכח דס"ל דשינוי השם החוזר לחוד קונה ואפי' בלי יאוש דהא גבי מריש איירי קודם יאוש וכ"כ התוס' בפ' מרובה שם הוה א"ש פרש"י דהוכרח לאוקמי בסוכה העשוי בראש העגלה ולא בגזל עצים וסיכך בהם דא"כ הוה שינוי השם החוזר דמעיקרא עצים והשתא סכך ותקשי לרב יוסף היכי ממעט לי' מלך הא קני לי' בשנוי השם ודידי' הוה ואולם מפרש"י בריש הפ' לא נראה כן לפי מה שביארנו שם):

בגמרא מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו לי' יש להבין דהא ודאי בעוד ההדס במחובר לא קרו לי' הושענא וא"כ הדר הו' לי' שינוי השם כשתולשו מן המחובר דמעיקרא אסא והשתא הושענא דהא בפ' הגוזל דף צ"ו אמרי' האי מאן דגזל דיקלא מחברי' וקטלי'

לא קני משום דמעיקרא דיקלא מקרי והשתא נמי דיקלא מקרי וכו' משא"כ בזה דקרו לי' השתא הושענא והי' אפשר לי שב עפ"י מ"ש מהרש"א לעיל בפרש"י ד"ה וקרקע דהא דפריך ולקניוה בשינוי השם ולא חיישׁ למצוה הב"ע משום דקנין שינוי השם אינו בעבירה שכבר קניא לי' מקודם ביאוש ע"ש וא"כ א"ש דהכא שהיאוש עם שינוי השם באין כאחד בשעת תלישא דלא קניא לי' מקודם הו"ל מצוה הב"ע אולם שדברי מהרש"א אינן מחוורי' בזה כמש"ל וכ"ש דקשה לפי' התוס' דהיכי דקני כבר תו לא חשיב מצוה הב"ע ויראה ליישב דרב הונא חיישׁ אוני בשעת תלישה יפול לארץ ולא יאחזו בידם וא"כ לא יקנוה מיד עד שיגביהו מעל הארץ ואין כאן שינוי השם דהא אחר התלישה עודם בארץ הם ברשות בעלים ומקרי נמי הושענא כנ"ל: תם ונשלם שבח לאל בורא עולם